

Gál István László

A magyar állam titkainak büntetőjogi védelme

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Gál István László
A magyar állam titkainak büntetőjogi védelme

Gál István László

A magyar állam titkainak büntetőjogi védelme

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Budapest, 2021

Szerző
Gál István László

Szakmai lektorok
Boda József
Tóth Mihály

Kiadja a Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Ludovika Egyetemi Kiadó Iroda
A kiadásért felel: Koltay András rektor
Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.
Kapcsolat: kiadvanyok@uni-nke.hu

Felelős szerkesztő: Pordány Katalin
Olvasószerkesztő: Pokorádi Zsófia
Korrektor: György László
Tördelőszerkesztő: Kőrösi László

Nyomdai kivitelezés: Pauker Nyomda
Felelős vezető: Vértés Gábor

DOI: https://doi.org/10.36250/00903_00

ISBN 978-963-531-363-1 (nyomtatott)
978-963-531-364-8 (elektronikus PDF) | ISBN 978-963-531-365-5 (ePub)

Az első kiadás változatlan utánnyomása

© A szerző, 2021
© A kiadó, 2021

Minden jog védve.

Tartalom

Előszó	11
1. Az állam titkairól általában	13
1.1. Bevezető gondolatok	13
1.2. Adat, információ és tudás	17
1.3. A titok, az államtitok és a minősített adat fogalma, valamint a titoksértés leggyakoribb módozatai	24
1.4. Az adatok fajtáinak csoportosítása és a titok különböző megjelenési formái Magyarországon: összefoglalás	42
2. Az állam titkainak védelme a jogtörténetben	45
2.1. Az állam titkainak védelme az egyetemes jogtörténetben	45
2.2. A magyar állam titkainak védelme az államalapítástól a Csemegi-kódexig	54
2.3. A diplomáciai és katonai titkok védelme a Csemegi-kódextől 1945-ig	56
2.4. Az államtitok védelme a szocializmusban	65
2.5. Az államtitok védelme a rendszerváltozás után	82
3. A minősített adatok védelmére vonatkozó egyes fontosabb nemzetközi és külföldi szabályozási megoldások	91
3.1. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete és az Európai Unió	91
3.2. Amerikai Egyesült Államok	97
3.3. Egyesült Királyság	104
3.4. Németország	106
3.5. Oroszországi Föderáció	109
3.6. Kínai Népköztársaság	113
4. A minősített adatok védelmének intézményrendszere és szervezeti rendszere Magyarországon	117
4.1. A büntetőjogi keretdiszpozíciót kitöltő hatályos jogszabályok rendszere	117
4.2. A minősített adatok védelmének alapelvei és a minősítési szintek Magyarországon	118
4.3. A minősített adatok biztonságának négy dimenziója a magyar gyakorlatban	122
4.4. Statisztikai adatok a nemzeti minősített adatokról: a magyar állam legfontosabb titkai számokban	130
4.5. A minősített adatok védelmét ellátó személyek és szervezetek	133

5. A visszaélés minősített adattal bűncselekmény hatályos szabályozása a magyar büntetőjogban	139
5.1. A tényállás megalkotásának előzményei és a minősített adattal visszaélés kriminológiája	140
5.2. A bűncselekmény tárgya	145
5.3. Az elkövetési magatartások	149
5.4. A bűncselekmény alanya és alanyi oldala	151
5.5. Stádiumok	153
5.6. Halmazat és elhatárolás	153
5.7. Dogmatikai kérdések és a szabálysértési alakzat	155
5.8. Szemelvények a hazai joggyakorlatból	160
6. A magyar állam titkainak kiegészítő büntetőjogi védelme: egyéb titoksértő bűncselekmények	167
6.1. A kiegészítő büntetőjogi védelem rendszere	167
6.2. A kémkedés három tényállása a magyar büntetőjogban	168
6.3. Az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés kapcsolata az állam titkainak védelmével	183
6.4. A gazdasági titok, az üzleti titok és a bennfentes információ védelme és szerepe a magyar állam működésében	184
7. A minősített adatok felhasználása és megismerése	203
7.1. A minősített adat felhasználásának általános feltételei	203
7.2. A minősített adat felhasználása a büntetőeljárásban	204
7.3. A minősített adat megismerése	207
8. A minősített adatok büntetőjogi védelme a jövőben: de lege ferenda javaslatok	209
Felhasznált irodalom és források	215
Jogszabályok és belső szabályzatok	229

Feleségemnek

„Aki háládatlan lévén a Hazához, és Országához, melynek polgára, vagy melyben neki csak lakóhely adatik is és oltalom, ellenséges szívvel valami olyast cselekszik, ami vagy egyenesen vagy másképpen a közönségnek kárára válljon, akár ezt nyilván vigye végbe, akár titkon, tanácsadással vagy önnön munkálkodásával, fegyveresen vagy fegyver nélkül, maga vagy több társakkal, pártütés, elárolás, *az ország titkainak kinyilatkoztatása*, az ellenséggel való szövetkezés, az ellenségnek segítése és előmozdítása, vagy akármely más e féle cselekedet által, az ország elárolásának vétkével terheli meg magát, akár hazafi legyen, akár idegen.”

Közönséges törvény a vétkekről és azoknak büntetésekről. Budán, 1788

Előszó

A büntetőjog az emberek közötti együttélés rendjét biztosító *ultima ratio* jellegű jogág, legfőbb feladata és végső rendeltetése az, hogy a jogrendszer szankciós záróköveként a társadalmat védje akkor, amikor a többi jogág eszközrendszere már nem lenne alkalmas erre.

A magyar állam titkait a büntetőjogon kívül számos jogszabály védi, amelyek meghatározzák a fizikai, a személyi, az adminisztratív és az elektronikus biztonság követelményeit. Ezek betartása mindenkinek kötelessége, aki minősített adatokkal dolgozik a munkája során. Az első védelmi vonal tehát a jogkövető állampolgár gondos és felelősségteljes feladatellátása, hiszen mindannyiunk érdeke, hogy azok a védett információk, amelyeken Magyarország és a magyar lakosság biztonsága, nemzeti érdekeink hatékony érvényesítése múlhat, ne kerüljenek illetéktelen személyek számára hozzáférhetővé.

A felelős, jogkövető hozzáálláson túl a magyar állam titkait védik azok az igazgatási jellegű normák is, amelyek szigorú szabályokat állítanak fel az érzékeny információkhoz történő hozzáférés feltételeinek a meghatározásával. Ezen szabályok megsértését többek között a szabálysértési jog, a legsúlyosabb eseteket pedig a büntetőjog eszközrendszere is szankcionálja. A hatékony védelem érvényesítése az állam valamennyi szervének kötelessége, kiemelten a nemzetbiztonsági szolgálatoké és a bűnüldöző szerveké.

Amikor a büntetőjog alkalmazásának szükségessége felmerül, Magyarország ügyészségének feladata a titoksértésekkel kapcsolatban az állam büntetőhatalmi igényének érvényesítése a magyar bíróságok előtt. A statisztikai adatok alapján erre ritkán kerül sor. Ez azonban pozitív tendenciákat is jelezhet: ha sokkal több súlyos titoksértés miatt folyrna Magyarországon büntetőeljárás, az talán az állami működés zavarának az egyik jele is lehetne. Magyarország ügyészsége a jogszabályok maradéktalan betartására ügyelve, következetes szigorral jár el minden olyan titoksértő bűncselekmény üldözésében, amelyek Magyarország Alaptörvény szerinti állami rendjét, az állam biztonságát, valamint hazánk fontos politikai, katonai, társadalmi vagy gazdasági érdekeit, a magyar állam és annak szervei illetéktelen külső befolyástól mentes, zavartalan működését sérthetik vagy veszélyeztethetik.

Az állampolgárok felelősségteljes hozzáállását azonban a szigorú büntetőjogi szabályozás és büntető igazságszolgáltatási gyakorlat nem pótolhatja.

Jogkövető magatartást pedig csak az tud tanúsítani, aki pontosan ismeri és érti is azokat a szabályokat, amelyeket a munkája során alkalmaznia kell.

A magyar állam titkainak büntetőjogi védelme című monográfia szerzője, Gál István László a hazai büntetőjog-tudomány jeles képviselője, aki művében olvasmányosan, közérthetően, ugyanakkor tudományos alapossággal járja körbe az általa választott kutatási témát.

Ajánlom ezt a könyvet a büntető igazságszolgáltatásban dolgozó kollégákon kívül a nemzetbiztonsági szolgálatok munkatársainak, valamint minden, minősített adatokkal dolgozó állami tisztviselőnek is, hiszen első-sorban rajtuk múlik Magyarország titkainak biztonsága.

Budapest, 2020. október hó

Prof. Dr. Polt Péter
legfőbb ügyész
tanszékvezető egyetemi tanár

1. Az állam titkairól általában

„A legkisebb államtitok is olyan szikra, amiből nagy tűzvész lehet. Nemcsak az uralkodónak nem szabad bízni senkiben, de annak sem, aki közelében él.”

Móra Ferenc

1.1. Bevezető gondolatok

A magyar állam titkainak büntetőjogi védelme témában Magyarországon nem született még önálló monográfia. Részben kivételt képez e megállapítás alól Angyal Pál 1908-as munkája, *A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban*,¹ amely azonban mindössze tíz oldal terjedelemben foglalkozik egybefüggően ezzel a témakörrel, ha a jogtörténeti elemzést és a témakörhöz kapcsolódó egyes, a monográfiában elszórtan megtalálható részeket nem számítjuk. Ezenkívül néhány kiváló szakmai tanulmányt leszámítva nyílt anyagok nem jelentek meg a témánkkal összefüggésben, és magának a titoknak az általános fogalmával kapcsolatos egyéb, nem büntetőjogi témájú könyveket és tanulmányokat is csekély számban találunk annak ellenére, hogy az állam titkai a 21. században egyre fontosabb szerepet töltenek be a modern államok működésében, szerepük fokozatosan növekedett az elmúlt évszázadban.

Az *állam titkai* fogalom szakkifejezésként sem a büntetőjogban, sem más jogágakban nem létezik. Használatos volt a 20. század első feléig a *katonai* és a *diplomáciai titok*, a 20. század első felétől 2010-ig az *államtitok* (és a *szolgálati titok*), 2010 után egy koncepcionális változásokat magában foglaló, alapvető jogszabályváltozás következtében pedig már a *minősített adat* fogalmát használjuk. A jelen monográfia azonban nem kizárólag a minősített adatokat tekinti az állam titkainak; ide soroljuk tágabb értelemben a döntés megalapozását szolgáló adatot is, és látni fogjuk a későbbi fejezetekben, hogy bizonyos esetekben akár még üzleti titkok is tartozhatnak az állam titkai közé.

2020-ban már minden kétséget kizáróan az információs társadalom korában élünk, és mai világunk nagymértékben függ a különféle információs

¹ Angyal Pál: *A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban*. Budapest, Athenaeum, 1908.

rendszerek megfelelő működésétől, az egyes államok léte és zavartalan működése pedig attól, hogy milyen mennyiségű, de legfőképpen milyen minőségű információval rendelkeznek. Az államok vezetői, a politikai döntések alakítói csak akkor tudnak hatékony és észszerű döntéseket hozni, ha megfelelően tájékozottak, sokoldalúan informáltak, hiteles és megbízható információkra támaszkodnak a helyzetmegítélésük, emellett ismerik a döntéseiket befolyásoló releváns körülményeket, mások törekvéseit, valamint a tervezett lépéseik következményeire vonatkozó előrejelzéseket is.² Az információ tehát felbecsülhetetlen értékűvé vált napjainkban: az állami irányítási rendszereknek is az egyik kritikus eleme lett.³ Ezeknek a rendszereknek pedig az egyik legértékesebb részét a minősített adatok jelentik, vagyis az állam titkai. Napjainkban nemcsak az ilyen adatok jelentőségének a súlya növekedett meg, hanem a vele szemben megnyilvánuló támadások száma is ugrásszerű és folyamatosan növekvő tendenciát mutat.⁴ A határon átvélő információs gazdaság napjainkban a modern politika megkerülhetetlen részévé vált, emellett a határokon átvélő információfolyamatok által elindított dinamikák radikálisan, néha kényelmetlen módon definiálták újra a biztonságot.⁵ Emiatt is indokolt megvizsgálni a büntetőjogi védelem lehetőségeit és korlátait,⁶ valamint a minősített adatokkal kapcsolatos

² Izsa Jenő: *Nemzetbiztonsági alapismeretek. A titkosszolgálatok működése*. Budapest, ZMNE, 2009. 24.

³ Tomasz Sobczyński – Karol Listewnik: The Principles of Classified Information Security Management System Organisation within the Realisation of European Defence Agency Research Projects. *Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej – Scientific Journal of Polish Naval Academy*, 56. (2015), 3. 63–64.

⁴ Jobbágy Szabolcs – Sándor Miklós: A minősített adatok védelmének jogi szabályozása. *Hírvillám*, 1. (2010), 1. 190.

⁵ Henry Farrell – Abraham L. Newman: *Magánszféra és hatalom*. Budapest, Pallas Athéné, 2020. 211–212.

⁶ Az elmúlt másfél évtizedben egyre több nyugati szerző kritizálja az államtitkokkal kapcsolatos jelenlegi szabályokat az alkotmányos jogok és a hatalmi ágak egyensúlya tükrében. A jelenlegi amerikai szabályozás egy szerzőpáros szerint például gyengíti a hatalmi ágak egyensúlyát és sérti a közérdeket is. (W. G. Weaver – R. M. Pallitto: State Secrets and Executive Power. *Political Science Quarterly*, 120. [2005], 1. 85–112.) Kritikaként fogalmazták meg azt is, hogy az igazságszolgáltatás titokkal kapcsolatos ellenőrző és korlátozó szerepe nagymértékben meggyengült. (Meredith Fuchs: Judging Secrets. The Role Courts Should Play in Preventing Unnecessary Secrecy. *Administrative Law Review*, 58. [2006], 1. 131–176.) Napjainkban tehát a témával foglalkozó kutatók intenzíven foglalkoznak az állam titkainak legitimitása és hatóköre problémájával is. (Lásd bővebben: Loch K. Johnson [ed.]: *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford, Oxford University Press, 2010. 657–672.)

bűncselekményekkel azonos vagy hasonló jogi tárgyat védő tényállások kapcsolódását a magyar állam titkainak védelméhez.

Az információ egyre növekvő jelentősége és értéke a legfontosabb kiváltók, ami miatt hírszerző szervezetek működnek minden fejlett államban. A nemzetbiztonsági szolgálatok, így Magyarország esetében az Információs Hivatal és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat létrehozásának és működésének egyik fő mozgatórugója pont az, hogy az ellenérdekelte felek, sőt akár a hazánkkal szövetséges államok esetében is gyakran előfordul, hogy egyes információkat nem akarnak megosztani velünk.⁷ Ez teljesen természetes. Vannak ugyanakkor a magyar államnak is védendő titkai, és természetesen mi is titokban szeretnénk tartani azokat a módszereket és forrásokat,⁸ amelyekkel ilyen információkat szerzünk. Ezeket az elhárítással foglalkozó nemzetbiztonsági szolgálatok védik az első vonalban (Magyarországon az Alkotmányvédelmi Hivatal és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat), a védelem egyik eszköze pedig a magyar büntetőjog, a visszaélés minősített adattal és a kémkedés különböző fajtáinak tényállásain keresztül. Az állami szervek, valamint a közfeladatokat ellátó más szervek zavartalan munkavégzéséhez elengedhetetlenül szükséges ugyanis az is, hogy a működésükkel kapcsolatos egyes adatok ne kerüljenek nyilvánosságra vagy illetéktelen személyek tudomására. Ezek az adatok különböző jelentőségűek lehetnek, a büntetőjogi védelem biztosítása során erre figyelemmel kell lenni.⁹

Mindezek mellett kétségtelen tény, hogy napjainkban a titok társadalmi jelentősége folyamatosan növekszik. Helyesen mutat rá Király V. István, hogy a jelenkor a titok különböző formáinak korábban sohasem tapasztalt szerteágazását és kiterjedését hordozza, napjainkban az emberiség leglényegesebb ténykedéseit már kivétel nélkül leplezés veszi körül. Emiatt a leglényegesebb tudományos és műszaki-technikai eredmények, valamint a legátfogóbb és a nyilvánosságot leginkább elkötelező napi politikai döntések mind titkos

⁷ Mark M. Lowenthal: *Hírszerzés. A titoktól a politikai döntésekig*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017. 31.

⁸ A források védelme alapvető követelmény a hírszerzés és az elhárítás számára is. Nemcsak jogi és szakmai követelmény, hanem etikai is: „A hírszerzés etikájának egyik eleme a források védelme a külső és belső fenyegetésekkel szemben. Praktikusan megfogalmazva ez azt jelenti, hogy a forrást nemcsak az ellenségtől kell megvédeni, hanem még a saját szervezetünkön belül is.” (Shlomo Shpiro: *Speak No Evil. Intelligence Ethics in Israel*. In Jan Goldman (ed.): *Ethics of Spying*. Lanham–Toronto–Plymouth, The Scarecrow Press, 2010. 62.)

⁹ Földvári József: *Büntetőjog. Különös rész*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1978. 143.

körülmények között születnek.¹⁰ Nem vitatva a titok jelentőségének minőségi felértékelődését, a mennyiség szempontjából viszont hazánkban növekedés az elmúlt évtizedben nem tapasztalható, látni fogjuk azonban, hogy a jelenlegi számok mellett ez nem is lenne kívánatos. A statisztika alapján a későbbiekben be fogjuk mutatni, hogy a Magyarországon keletkező nemzeti minősített adatok száma az elmúlt tíz évben nagyjából állandó, évi 800 000 körül ingadozik, vagyis gyakorlatilag nem növekszik, emelkedő trend nem figyelhető meg az adatokból, sőt kis csökkenés mutatható ki, ez pozitív tendencia.

A nyílt nemzetközi szakirodalom a magyarhoz hasonlóan visszafogott ebben a témában; az állam titkai büntetőjogi és büntetőjogon kívüli védelmének tanulmányozása során gyakran minősített adatokkal találkozik a kutató, ezek mintegy falat képeznek egyes résztémák mélyebb elemzése és bemutatása előtt. Minősített forrásmunkákat értelemszerűen nem lehet felhasználni egy nyílt monográfia megírásához, kivételt képeznek ezek közül azok az oktatási anyagok, amelyek minősítését a kézirat lezárásának napjáig feloldották, vagyis amelyek már időközben nyílttá váltak. Ugyanez a probléma merül fel a témával kapcsolatos bírói gyakorlat feldolgozása és bemutatása körében: kizárólag nyílt adatokat használhattam fel e körben is. Kutatómunkám során a minősített adatokat kezelő szervezetek, így különösen a Nemzeti Biztonsági Felügyelet által rendelkezésre bocsátott nyílt anyagokat és statisztikai adatokat, az Országos Rendőr-főkapitányság, a Legfőbb Ügyészség és az Alkotmánybíróság által megküldött anyagokat és statisztikákat, az elérhető jogeseteket és döntéseket, valamint a témához közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódó hazai és nemzetközi szakirodalmat használtam fel.

Jelen munka nem kíván részletesen vizsgálni olyan jogbölcseleti és más társadalomtudományi témakörökben, mint az állam fogalma, a kommunikáció elmélete vagy a titok jelentéstartalmának valamennyi szegmense, mert egyrészt ezeket a kérdésköröket más monográfiák összefoglalták már korábban, másrészt a kutatás hatókörének ilyen fokú kiterjesztése túlmutatna a munka célkitűzésén és a terjedelmi korlátokon is. A magyar állam titkainak büntetőjogi védelme a monográfia szerzője szerint szűkebb értelemben a minősített adatokkal kapcsolatos büntetőjogi rendelkezéseket, tágabb értelemben pedig emellett a minősített adattal

¹⁰ Király V. István: *Határ – Hallgatás – Titok. A zártság útjai a filozófiában és a létben.* Kolozsvár, Komp-Press, 1996. 151.

visszaélés háttérnormáinak elemzését, valamint a témakörhöz kapcsolódó szabálysértést és az egyéb, legalább részben a magyar állami érdekek ellen irányuló titoksértő bűncselekményeket is magában foglalja.

1.2. Adat, információ és tudás

Ha az állam titkaival kapcsolatos büntetőjogi kérdésköröket kívánjuk vizsgálni, akkor az államtitok (a mai terminológia szerinti minősített adat) definiálása előtt néhány alapfogalmat előzetesen tisztáznunk kell. Legelőször el kell határolnunk egymástól az adat, az információ és a tudás fogalmát. Egy 2018-ban megjelent, nyílt forrású hírszerzéssel foglalkozó szakkönyv szerint:

1. *Adat*: olyan tényhalmaz, amely részletesen leír, megmagyaráz vagy elemez valamit. Például: „Egy uncia arany ára 1212 dollár.”
2. *Információ*: olyan értelmezett adat, amelynek segítségével valamilyen többlet jelentéstartalmat kapunk egy meghatározott összefüggésrendszerben. Például: „Az arany ára egy héten belül unciánként 1212 dollárról 1196 dollárra esett vissza.”
3. *Tudás*: az információ, a tapasztalat és intuíció kombinációja. A tudás visszaadja, mit rögzített az agyunk a múltban, ez pedig segíthet a jövőben a jobb döntések meghozatalában, ha egy hasonló szituációba kerülünk. Például: „Ha az arany ára több mint öt százalékkal esik, azt jelenti, hogy az olaj ára is esni fog.”¹¹

Az *adat* tehát az alapfogalom, témánk szempontjából ez a *genus proximum*, hiszen ehhez képest speciális kategória az információ, amelyhez képest speciális a tudás fogalma, és ebből vezethető le a titok fogalma, amelyhez képest speciálisak az állam titkai. Egyaránt adatnak minősül az irányadó hazai szakirodalom szerint¹² valamely ismeret és az ezen ismeret alapján bárki számára levonható következtetés is, azaz nem kizárólag az objektív körülmények, tények és információk tekinthetők adatnak, hanem ezeken

¹¹ Nihad A. Hassan – Rami Hijazi: *Open Source Intelligence Methods and Tools*. New York, Apress, 2018. 4–5.

¹² Péterfalvi Attila (szerk.): *Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban*. Budapest, HVG-ORAC, 2012. 59.; valamint: Balogh Gyöngyi et alii: *Az adatvédelmi jog alapelvei, fogalmai, szereplői, profilalkotás, a személyes adatok különleges kategóriái; bűnügyi személyes adatok*. Budapest, NKE, 2019. 47.

kívül adatnak minősül a szubjektum szintjén megjelenő vélemény, elképzelés, valamint a következtetés is. Ennek alapján adat nemcsak az érintettel kapcsolatos, rá ténylegesen vonatkozó, valós információ lehet, hanem adatnak tekinthető az esetleges nem aktuális, valótlán vagy akár téves ismeret is.

Az információ az adathoz képest mindig olyan új ismeret, amely megszerzője számára szükséges, és korábbi tudása alapján értelmezhető. Az információ olyan tény, amelynek megismerésekor valamilyen többlettudásra teszünk szert, ezáltal az információ valamely meglévő bizonytalanságot szüntet meg. Fontos hangsúlyozni, hogy az információ önmagában való előállítása nem lehetséges. Továbbítani, feldolgozni vagy tárolni csak olyan közleményt lehet, amelynek van információtartalma. Hétköznapi értelemben hírnek nevezzük az újdonságot hordozó üzenetet. Az informatika szaknyelve ennél precízebb: a jelekké alakított információt közleménynek nevezi. Az információ informatikai értelemben értelmezett adat.¹³

Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotv.) jogi szempontból nem tesz különbséget az adat és az információ fogalma között. Ezen jogszabály szerint az adatok két fő kategóriája Magyarországon a személyes adat és a közérdekű adat. Személyes adat az érintettre¹⁴ vonatkozó bármely információ. A személyes adatok közül a magyar jogi szabályozás kiemeli két szenzitív adatfajtát, a különleges adatot és a bűnügyi személyes adatot:

1. Különleges adat: a személyes adatok különleges kategóriába tartozó minden adat, azaz a faji vagy etnikai származásra, politikai véleményre, vallási vagy világnézeti meggyőződésre vagy szakszervezeti tagságra utaló személyes adatok, valamint a genetikai adatok,¹⁵ a természetes

¹³ Online: http://users.atw.hu/infoanyag/tananyag/informacio_jel_adat.pdf

¹⁴ Érintettnek minősül a bármely információ alapján azonosított vagy azonosítható természetes személy. Azonosítható természetes személy pedig a hatályos magyar jogi szabályozás alapján az a természetes személy, aki közvetlen vagy közvetett módon, különösen valamely azonosító, például név, azonosító szám, helymeghatározó adat, online azonosító vagy a természetes személy fizikai, fiziológiai, genetikai, szellemi, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára vonatkozó egy vagy több tényező alapján azonosítható. (2011. évi CXII. törvény 3. § 1–1a. pont.)

¹⁵ Genetikai adat: egy természetes személy örökölt vagy szerzett genetikai jellemzőire vonatkozó minden olyan személyes adat, amely az adott személy fiziológiájára vagy egészségi állapotára vonatkozó egyedi információt hordoz, és amely elsősorban az adott természetes személyből vett biológiai minta elemzéséből ered. (2011. évi CXII. törvény 3. § 3a. pont.)

személyek egyedi azonosítását célzó biometrikus adatok,¹⁶ az egészségügyi adatok¹⁷ és a természetes személyek szexuális életére vagy szexuális irányultságára vonatkozó személyes adatok.

2. Bünygyi személyes adat: a büntetőeljárás során vagy azt megelőzően a bűncselekménnyel vagy a büntetőeljárással összefüggésben, a büntetőeljárás lefolytatására, illetve a bűncselekmények felderítésére jogosult szerveknél, továbbá a büntetés-végrehajtás szervezeténél keletkezett, az érintettel kapcsolatba hozható, valamint a büntetett előéletre vonatkozó személyes adat.

Az adatok másik fő csoportjába a közérdekű adatok tartoznak. A *közérdekű adat* fogalmát szintén a hatályos 2011. évi CXII. törvény definiálja. Eszerint idetartozik az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy kezelésében lévő és tevékenységére vonatkozó vagy közfeladatának ellátásával összefüggésben keletkezett, a személyes adat fogalma alá nem eső, bármilyen módon vagy formában rögzített információ vagy ismeret. Ez közérdekű adatnak minősül, függetlenül kezelésének módjától, önálló vagy gyűjteményes jellegétől, így különösen a hatáskörre, illetékességre, szervezeti felépítésre, szakmai tevékenységre, annak eredményességére is kiterjedő értékelésére, a birtokolt adatfajtákra és a működést szabályozó jogszabályokra, valamint a gazdálkodásra, a megkötött szerződésekre vonatkozó adat.

A személyes adataink védelméhez fűződő jogunk érvényesítése mellett az állampolgároknak méltányolható érdeke fűződik ahhoz is, hogy az az állam, amelynek polgárai, számukra megfelelő mértékben átlátható legyen. Kíváncsú tehát, hogy az állam számára az állampolgárok kevéssé, az állam viszont az állampolgárok számára a maga teljes valóságában megismerhető legyen. Magánszféra és közszféra, a magánj és közj, az adatvédelem és az adatnyilvánosság talán látszólag valamennyire egymásnak ellentmondó fogalmak, de törekedni kell arra, hogy az arany középutat

¹⁶ Biometrikus adat: egy természetes személy fizikai, fiziológiai vagy viselkedési jellemzőire vonatkozó olyan, sajátos technikai eljárásokkal nyert személyes adat, amely lehetővé teszi vagy megerősíti a természetes személy egyedi azonosítását, mint például az arckép vagy a daktiloszkópiái adat. (2011. évi CXII. törvény 3. § 3b. pont.)

¹⁷ Egészségügyi adat: egy természetes személy testi vagy szellemi egészségi állapotára vonatkozó személyes adat, ideértve a természetes személy számára nyújtott egészségügyi szolgáltatásokra vonatkozó olyan adatot is, amely információt hordoz a természetes személy egészségi állapotáról. (2011. évi CXII. törvény 3. § 3c. pont.)

megtalálja az erre vonatkozó jogi szabályozás, és az e fogalmakban rejlő célok is megvalósuljanak.¹⁸

Létezik a közérdekű adat mellett az adatfajtáknak egy különleges változata is, ez sok esetben úgy válik közérdekű adattá, hogy eredetileg ugyan személyes adatnak minősülne, de jogszabály előírja a nyilvánosságra hozatalát. Ezek a *közérdekből nyilvános adatok*. Idetartozik minden, a közérdekű adat fogalma alá nem vonható olyan adat, amelynek nyilvánosságra hozatalát, megismerhetőségét vagy hozzáférhetővé tételét törvény közérdekből elrendeli. Közérdekből nyilvános adat lehet például egy közfeladatot ellátó szerv hatáskörében eljáró hivatalnok neve, feladatköre, munkaköre és a vezetői megbízatása, valamint a közfeladat ellátásával összefüggő bármilyen más, egyéb személyes adata (például milyen összegű jutalmat kapott egy adott évben). Belátható, hogy a közérdekből nyilvános adatok gyakran lehetnek személyes adatok is, de a nyilvánosságukat valamely konkrét közérdek megalapozza. A nyilvánosságra szánt adatok körét a törvény pontosan meghatározza.¹⁹

A személyes adatok védelme nemcsak Magyarországon, hanem az Európai Unióban is egyike a legfontosabb alapjogoknak, a 2018. május 25-én hatályba lépett EU-s adatvédelmi rendelet, a GDPR²⁰ jelenleg a világban az egyik legszigorúbb ilyen jellegű szabályozás. Terjedelmi korlátok miatt sem ezt, sem a hazai információs önrendelkezési jogot nem elemezzük részletesebben, csak utalunk arra, hogy a magyar Alkotmánybíróság 2020-ra már meglehetősen kikristályosodott gyakorlattal rendelkezik ebben a témában, szinte működésének kezdete óta foglalkozik ezzel a kérdéskörrel. Ezt az állítást támasztja alá a 15/1991. (IV. 13.) AB határozat, amely kimondja:

„Az Alkotmánybíróság [...] a személyes adatok védelméhez való jogot nem hagyományos védelmi jogként értelmezi, hanem annak aktív oldalát is figyelembe véve, információs önrendelkezési jogként. Az Alkotmány 59. §-ában biztosított személyes adatok védelméhez való jognak eszerint az a tartalma, hogy mindenki maga rendelkezik személyes adatainak feltárásáról és felhasználásáról. Személyes adatot

¹⁸ Révész Balázs – Somogyvári Katalin: Az információs szabadság jelentése, tartalma. In Péterfalvi Attila (szerk.): *Adatvédelem és információs szabadság a mindennapokban*. Budapest, HVG–ORAC, 2012. 180–182.

¹⁹ Buzás Péter – Révész Balázs: *Közérdekű adatok*. E-tananyag, ÁROP – 1.1.21-2012-2012-0001. Budapest, NKE, é. n. 19.

²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2016/679. rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről.

felvenni és felhasználni tehát általában csakis az érintett beleegyezésével szabad; mindenki számára követhetővé és ellenőrizhetővé kell tenni az adatfeldolgozás egész útját, vagyis mindenkinek joga van tudni, ki, hol, mikor, milyen célra használja fel az ő személyes adatát. Kivételesen törvény elrendelheti személyes adat kötelező kiszolgáltatását, és előírhatja a felhasználás módját is. Az ilyen törvény korlátozza az információs önrendelkezés alapvető jogát, és akkor alkotmányos, ha megfelel az Alkotmány 8. §-ában megkövetelt feltételeknek.”

A 21. század társadalmát – részben a globalizáció miatt – már információs társadalomként szokás jellemezni. Az elmúlt évtizedek információtechnológiai fejlődése az információ előállításának, megosztásának, terjesztésének, használatának és kezelésének elveit, módszereit és eszközeit drasztikusan átalakította, döntő hatást gyakorolva ezzel a társadalom gazdasági, politikai és kulturális működésére is. Az információ érték,²¹ tudás, hatalom is egyben, az információvagyon szerepe és jelentősége folyamatosan nő, napjainkban egyre több területen már a legfontosabb erőforrássá válik. A magánszektor és a kormányzati (állami) szektor szereplőinek hatékony működéséhez, ügyfeleik kiszolgálásához egyaránt fontos, hogy a kellő mennyiségű és minőségű információ a megfelelő helyen és időben, valamint minőségben hozzáférhető legyen, ennek érdekében informatikai rendszereiket és infrastruktúráikat folyamatosan fejlesztik, szolgáltatásaikat bővítik.²²

A 21. század egyik legnagyobb informatikai és egyben adatvédelmi vonatkozású kihívása a *big data*, amire szintén csak röviden térünk ki. A korábbiakhoz képest elképzelhetetlenül nagy mennyiségű digitális adat áll rendelkezésünkre napjainkban, amely segítségével az adatállományokon belüli és az azok közötti összefüggések láthatóvá válnak, és minőségileg új következtetéseket tudunk levonni belőlük. A big data növekvő befolyása napjainkban alapvetően három változást jelez: érinti az információelemzési módszereinket is, amelyek változása átformálja majd azt, hogyan értelmezzük és miként szervezzük meg a társadalmat.²³ Egy érdekes példa: ha a Google-keresések számát vizsgáljuk az elmúlt másfél évtizedben legfontosabb kutatási tárgyunk, a *classified data* (minősített adat) kifejezésre

²¹ A közgazdászok többsége ma már a három klasszikus termelési tényező (tőke, munka és természeti tényezők) mellett újabb hármat, a szellemi, vagyis a humán tőkét, a technológiát és az információt is a termelési tényezők közé sorolja.

²² Kuris Zoltán – Faggyas Zoltán: Minősített adatokat kezelő informatikai rendszerek kockázatértékelése és kockázatmenedzsmentje. *Hadmérnök*, 6. (2011), 3. 118.

²³ Viktor Mayer-Schönberger – Kenneth Cukier: *Big Data*. Budapest, HVG Könyvek, 2014. 21.

vonatkozóan, egyértelműen növekvő trendet kapunk, amely tendencia a Google szerint a jövőben folytatódni is fog.

Még érdekesebb a *classified data* kifejezésre történő keresések régiók szerinti eloszlása. Várakozásaink szerint az Amerikai Egyesült Államok kerülne itt az első helyre. A kapott eredmény azonban meglepő, két másik ország is megelőzi: az első Nigéria, a második India, harmadik helyen áll az Amerikai Egyesült Államok, utána pedig Pakisztán és a Fülöp-szigetek következnek. Az eredményeket látjuk, a magyarázó változó(k) megtalálásához azonban már olyan további adatbázisok, eszközök és módszerek kellenének, amelyek nem használhatók fel egy nyílt tudományos kutatáshoz. Szubjektív megérzésünk szerint a gazdasági- és kiberbűnözésben²⁴ amúgy is felülreprezentált Nigéria első helyezése ezen keresési mutatóban nagyarányú illegális tevékenység gyanúját veti fel az országban, de legalábbis a minősített adatok iránti fokozott érdeklődésre utal.

Mindenesetre a világ legfejlettebb titkosszolgálatai minden erejükkel törekednek nemcsak a big data által kínált új elemzési lehetőségek kihasználására, hanem az internet teljes forgalmának az ellenőrzésére. 2013 a *kém éve* volt. Edward Snowden, a kiszivárogtató vagy *whistleblower* (attól függően, hogy honnan nézzük) lángra lobbantotta a hagyományos és a közösségi médiát is 2013 derekán, amikor az Amerikai Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Ügynöksége (NSA) megfigyelési programjával kapcsolatban minősített adatokat hozott nyilvánosságra a *Guardian* és a *Washington Post* közreműködésével.²⁵ 2013-ban – egy kiszivárogtatott, akkor még minősített dokumentum szerint – az amerikai NSA egy hónap alatt több mint hárommilliárd telefonhívás és e-mail adatait gyűjtötte össze, amelyek az Amerikai Egyesült Államok telekommunikációs rendszerein keresztül futottak. A *mindent összegyűjteni* filozófiája határozza meg napjainkban is az NSA törekvéseit, egy 2012-es jelentés szerint az NSA „jóval nagyobb

²⁴ A témakörrel kapcsolatban lásd bővebben: Nagy Zoltán András: A kiberháború új dimenzió – a veszélyeztetett állambiztonság. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „A biztonság rendszertudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2012. 221–235.; valamint Lajtai István: A kiberbűnözésről. *Ügyészek Lapja*, 26. (2019), 1. 47–52. és Dobrocsi Szilvia – Domokos Andrea: Kiberbűnözés. In Homicskó Árpád Olivér (szerk.): *Egyes modern technológiák etikai, jogi és szabályozási kihívásai*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 49–74.

²⁵ Michael Geist (ed.): *Law, Privacy and Surveillance in Canada in the Post-Snowden Era*. Ottawa, University of Ottawa Press, 2015. 127.

mennyiségű adatot gyűjt össze, mint amennyi az elemzők számára általában hasznos vagy használható”.²⁶ A DNI²⁷ 2020-ban már vélhetően legalább egy nagyságrenddel több adatot dolgoz fel, feltételezhetően sokkal hatékonyabban, mint 2013-ban. Nagy tömegű adatmennyiségre vadászik napjainkban az orosz elhárítás is. Az FSZB²⁸ tevékenységében a belföldi kémelhárítás egyik módszere már egy évtized óta a magasban fejlett és jelentős erőket foglalkoztató, totális internetfigyelés.²⁹

Az internet állandó figyelése azért is fontos a titkosszolgálatok számára, mert ennek révén a nagy mennyiségű nyílt információ között minősített adatokhoz is hozzá lehet jutni. A minősített adatok megszerzésére általában az ad lehetőséget, hogy sok felhasználó gondatlanul (véletlenül vagy tévedésből) hozzáférhetővé teszi a számítógépén tárolt anyagokat. Az is előfordul, hogy valaki szándékosan teszi közzé mások nem nyilvánosságnak szánt, bizalmas vagy kompromittáló adatait. Ezeknek az információknak a többsége általában csak nagyon rövid ideig érhető el, de folyamatos figyeléssel és kereséssel van esély a megtalálásukra. Természetesen az ilyen forrásból származó bizalmas információkat más forrásból is meg kell erősíteni, hiszen a hitelességük nagyon sokszor megkérdőjelezhető.³⁰

Meg kell említeni azt is, hogy napjainkban a közösségi médiát is használó állami vezetőknek néha még a gondolatai sem maradnak teljesen titokban, hiszen a közösségimédia-platformok üzleti modellje a platformokon megjelenő hirdetések célzott terjesztésére épül, amihez ismerni kell a felhasználóikat. Ez viszont nemcsak az általuk megosztott, közzétett információkra vonatkozik, amiből a célzott hirdetést lehetővé tevő profiljuk kirajzolódik, hanem a ki nem mondott vagy még meg sem született gondolataikat is ismerni kell, vagy legalábbis meg kell próbálni megismerni, kitalálni. A gondolatok pedig nemcsak kitalálhatók, hanem a figyelemfelkeltés által befolyásolhatók, irányíthatók is, így a közösségi médiát használók teljes döntési szabadsága is csorbulhat, annál inkább, minél több

²⁶ Glenn Greenwald: *A Snowden-ügy. Korunk legnagyobb nemzetbiztonsági botránya*. Budapest, HVG Könyvek, 2014. 124, 132.

²⁷ Digital Network Intelligence (digitális hálózati hírszerzés).

²⁸ Federalnaja Szluzsba Bezopasznosztyi (Szövetségi Biztonsági Szolgálat), Oroszországi Föderáció.

²⁹ Lantos Mihály: *A bűnügyi hírszerzés története*. Budapest, NKE, 2012. 81.

³⁰ Ferenecz Gábor Zoltán: *Internet alapú nyílt információszерzés elvi rendszertechnikai megvalósítása*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2007. 35.

információ áll róluk rendelkezésre. Rendkívül aggályos, ha az adatgyűjtés a soha nem közölt, gondolat formájában maradó véleményekre is kiterjedhet, ahogy erre Koltay András is rámutat. Erre példa az el nem küldött, ki nem posztolt üzenetek, tartalmak elemzésének bevonása a felhasználó profiljának összeállításába.³¹ Tegyük hozzá ehhez: ha a közösségimédia-plafomoknak van erre kapacitása és eszközrendszere, akkor a fejlett országok titkosszolgálatai még ennél is előrébb járhatnak az elemzési módszerek, eszközök és technikák vonatkozásában. A minősített adatok birtokában lévő egyes felhasználók meggondolatlan közösségimédia-használata tehát egyre komolyabb veszélyforrássá válhat majd a jövőben, az állam titkainak a védelme körében is.

1.3. A titok, az államtitok és a minősített adat fogalma, valamint a titoksértés leggyakoribb módozatai

Több híres filozófus, köztük Kant is foglalkozott a *titok* általános fogalmával, bár az ő érdeklődése főként valláserkölcsi vonatkozású volt.

„Vannak titkok, melyek nem örökösök, a melyek még ma úgy állanak mint titkok, de a továbbható szellem fölemeli a fátyolt és átlátja azt, a mi a korábbi világnak átláthatatlan volt. Ily titkok a természet elrejtett erői. De magában véve minden természetbe látás közölhető. A természettitok csak abban áll, hogy a természet-erők minősége vagy kezelésébe való belátásunkat nem akarjuk közölni, hogy azt gondosan és szándékosan titokban tartjuk. Az ily titok arcanum. Így az úgynevezett titkos dolgok a political világban szinte magokba véve közölhetők; azok nem magok, csak a felölök való tudat van elrejtve. A titok itt az önkényes eltitkolásban áll. Az ily political titkok secreta: oly dolgok, melyeket nem kell az egész világnak tudni, melyeket nem szabad nyilvánossá tenni. Az örökös titok sem nem arcanum, sem nem secretum. Nem is kerestetik az erkölcsi cselekvésükben, mert a gondolkodásmód ugyan el van rejtve, de közölhető. Örökké titokteljes egyedül az isteni cselekvés. E titok mysterium.”³²

Egy 20. századi német filozófus, Niklas Luhmann munkáiban is megtalálható a titok fogalmával kapcsolatos okfejtés. „Ahogy a kozmológiából kivehetjük, minden nagy dolog természeténél fogva titkos” – írta. Niklas

³¹ Koltay András: A social media platformok jogi státusa a szólásszabadság nézőpontjából. *In Medias Res*, 8. (2019), 1. 25.

³² Fischer Kuno: *Kant vallásfilozófiája*. Sárospatak, Sárospataki füzetek, 1868. 745.

Luhmann ezen idézete akár e monográfia mottója is lehetne, mert nagyon jól hangzik, rávilágít a problémakör fontosságára, tudományosnak tűnik, csak az a probléma vele, hogy kicsit közhelyes, és gyakorlatilag nincs releváns információtartalma. A szerző azzal folytatja, hogy „ezért kell a jó szándékot, az üdvözhöz ügyet is titokban tartani, hogy ne lehessen túl hamar megfigyelni és megghiúsítani”.³³ Folytathatnánk ezen gondolatmenet mentén a filozófiai kérdéskörök vizsgálatát további filozófusok gondolatainak bemutatásával, így azonban a megadott terjedelmi korlátok között maradván a monográfia végén jutnánk el a titok általános fogalmának a meghatározásához. Emiatt innentől a filozófiai vizsgálódásokat a lehetséges minimumra korlátozom, és elméletileg megalapozott, de sokkal inkább gyakorlatias gondolatmenetre térek át.

Kevésbé elméleti szemléletben vizsgálva a témakört, a kiindulópont az lehet, hogy a titok tipikusan társadalmi jelenség. Több szerző egybehangzó véleménye szerint a titok alapja az ember azon immanens tulajdonsága, hogy rejteget.³⁴ Akkor jut kifejezésre, ha emberek vagy embercsoportok között konfliktusszituáció alakul ki. A titok mint jelenség tehát mindig emberek közötti relációban fordul csak elő, az állatok álcázó magatartása nem tekinthető titoknak. A titok bizonyos mértékben szinonimája a *nemtudás* fogalmának, emiatt a megismerése a gyakorlatban mindig valamiféle tudás megszerzését jelenti. Míg a normális kommunikáció folyamatában a befogadó fél passzív marad, a közlő az aktív fél, a titokkal kapcsolatos kommunikációs folyamatban a két szerep megváltozik: a közlő szembe-szegül a kommunikációval, a befogadó számára nemkívánatos címzettnek minősül. A rejtegetés folyamata, ahogy Nikolov találóan megfogalmazta, „nem csupán a kommunikáció hiányát jelenti, hanem az ismeretek aktív és sajátos visszatartását – a titok formájában – egy reális vagy potenciális érdekek szemben”.³⁵

A kommunikáció tudománya a titoktartást, illetve magát a titkot negatív kommunikációnak tekinti. Röviden összefoglalunk egy megközelítést a kommunikáció tudománya köréből. Nem kell különösebben igazolni azt az állítást, hogy az emberek közötti viszonyok erősen sérülékenyek,

³³ Niklas Luhmann: *Látom azt, amit te nem látsz*. Budapest, Osiris, 1999. 153.

³⁴ Már a korai primitív társadalmak embere is titkolózott, ezek a titkok részben a létfenntartásban, részben az ellenséggel vívott harcokban játszottak jelentős szerepet. Földesi Tamás: *A Janus arcú titok. A titok titka*. Budapest, Gondolat, 2005. 9.

³⁵ Elit Nikolov: *A titok*. Budapest, Kommunikációs Kutatóközpont, 1973. 7–21.

és a túlzásba vitt őszinteség sokszor több kárt képes okozni, mint amennyi hasznot hoz. Ezért mindenki megtanulja azokat a technikákat, amelyek segítségével az érzelmei kifejezését kontrollálni tudja, vagyis mindenki megtanulja jól vagy kevésbé jól azokat a technikákat, hogyan viselkedjen őszintétlenül az individuális kommunikációban. Ennek számos módja van, ezek közé tartozik a színlelés, az elleplezés, a szerepjátszás, és végül ide sorolható technika a titkolózás is. A kommunikáció tudománya szerint a titkolózást az egyén akkor választja, amikor egyébként igen erős érzelmei vannak valamivel kapcsolatban, de ezeket nem akarja kimutatni.³⁶

Az ember az állatokkal ellentétben képes a titkolózásra, sőt kizárólag az ember képes rá. Ez a képesség nem veleszületett, hanem lassan alakult ki az emberré válás során. J. Simmel a titoktartás képességét az emberiség egyik legnagyobb vívmányának tekinti, amit elsősorban azzal indokol meg, hogy ez a képesség az emberi individualizálódás fontos és elengedhetetlen része. A titoktartási képesség tehát társadalmi-történeti termék.³⁷

Titok konstruálására és titoktartásra tehát csak az ember képes, hiszen a titoktartás képessége is a társadalmi fejlődés és az emberi individualizáció terméke. A titok általában valamilyen, a múltban megtörtént eseményre utal, de mindig a jelenben aktualizálódik (idődimenziója a múltból a jövő felé tart, és ritka az olyan titok, amelyre sohasem derül fény, vagyis nem szűnik meg titok lenni).³⁸

A titoktartás azonban pszichológiai értelemben is sokszor nehézséget jelent a titok birtokosa számára, ahogy ezt egy szerző szemléletesen megfogalmazta:

„A titoktartás olyan, mintha adóztatnánk magunkat. Mit is jelent ez? Egy vizsgálatban arra kérték a résztvevőket, hogy rejtsek el érzelmeiket, azaz vágjanak pókerarcot egy meghatározott ideig. Közvetlenül ezután tesztelték a szellemi kapacitásukat. Az eredmények szerint a vizsgálati személyek rosszabbul teljesítettek ezen a teszten azokhoz a kontrollszemélyekhez képest, akik nyíltak lehettek és teret engedhettek saját megéléseiknek, érzéseiknek, vagyis nem kellett felvenniük a pókerarcot. Ezt a típusú kimerültséget a pszichológia területén ego-kimerülésnek nevezzük.”³⁹

³⁶ Karl Erik Rosengren: *Kommunikáció*. Budapest, Typotex, 2008. 104.

³⁷ Földesi (2005) i. m. 188.

³⁸ Balázs Géza: A titok antropológiája és szemiotikája. In *A titok szemiotikája*. Budapest, Magyar Szemiotikai Társaság, 2019. 17.

³⁹ Online: <https://pszichoforyou.hu/titok-pszichologiaja-titkolozas-fizikai-es-lelki-kovetkezményei/>

Azokban a szervezetekben, ahol a titoktartás a mindennapi munkafolyamatok immanens része (így például a bűnüldözésben, a végrehajtó hatalom egy részénél vagy különösképpen a titkosszolgálatoknál), a szervezethez bekerülők esetében a titoktartás fokozatosan a mindennapi élet összes szegmensét érinteni fogja: a személyiség egy része megérintődik, majd átalakul, a titok köré szerveződve, annak pszichodinamikai működési elveit követve. Az egyén egyfajta átmeneten megy keresztül, ennek eredményeképpen az élete a korábbi szakaszából átlép az újba, eközben pedig a szemlélete és az életmódja is visszavonhatatlanul átalakul.⁴⁰

A titok fogalma *A magyar nyelv értelmező szótára* szerint három jelentéstartalommal bír:

1. Olyan tény, gondolat vagy szándék, amelyről csak kevesen tudnak, s amelynek más vagy mások tudomására jutása vagy juttatása bizonyos okokból nem kívánatos, illetve tilos.
2. Csak kevés beavatottal vagy senkivel sem közölt olyan ismeret, illetve eljárás, módszer, amellyel valami készíthető, illetve eredményesen elvégezhető.
3. Olyan különleges természeti jelenség, amely az emberi ész számára egyelőre hozzáférhetetlen, illetve ilyennek látszik, s amely a megismerés elől még rejtve van, vagy amelynek létezését észleljük ugyan, de a belső mivoltát még nem ismerjük.⁴¹

A *Révai Lexikon* szerint: „Titok alatt a bárki által megismerhető, de a valóságban csak korlátozott számú egyén tudatkörében létező és harmadik személyek elől elzárt oly valóság értendő, amelyre vonatkozólag bizonyos méltánylandó érdek azt kívánja, hogy mások ismeretkörébe ne jusson.”⁴²

A titok általános fogalmát és az egyes fajtáihoz kapcsolódó speciális fogalmakat sokan, sokféleképpen definiálták már az elmúlt évszázadokban is, hiszen ez a témakör a biztonságpolitika- és a nemzetbiztonság-tudomány egyik alapfogalma. Resperger István kiválóan foglalta össze a titok kialakulását történelmi szemléletben, ez lehet tehát a definíciókeresési kísérletünk kiindulópontja. Álláspontja szerint a titkok jelenléte az emberi társadalomban az emberiség megjelenésével egyidős, a történelem során

⁴⁰ Oláh László – Györffy Ágnes: Megosztani a megoszthatatlant – avagy megmaradni, épnek maradni a titok szolgálatában. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 1. (2013), 1. 110.

⁴¹ Online: www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/t-4D5B8/titok-4F6EC/

⁴² *Révai Nagy Lexikona*. 18. kötet. Budapest, Révai Testvérek, 1925. 310.

az emberré válás és az emberi társadalom kialakulása óta folyamatosan jelen van a titok is. Már az első emberek is igyekeztek a titkokat elrejtteni a külső és belső ellenségeik elől. A titkok köre először kultikus és vallási jellegű volt, később a nemzetek közötti érintkezésben már megjelentek a diplomáciai és katonai titkok is. A középkorban a titkok legfőbb birtokosa már az uralkodó volt, a bizalmas információkat kizárólag a hozzá legközelebb álló, magas tisztségeket betöltő alattvalókkal osztotta meg. Egy későbbi korban, a polgári fejlődés során az állami titkok a hatalom legfelsőbb szintű gyakorlóit (kormányfők, miniszterek stb.) kezébe kerültek, és ekkor már különböző szabályok is kialakultak azon dokumentumok különleges kezelésére, amelyek titkokat tartalmaztak.

Mindezek négy csoportba oszthatók:

- a titkokat tartalmazó iratok megkülönböztetett jelölése;
- azon személyi kör kijelölése, amely ezeket az iratokat létrehozhatta;
- az iratok megismerhetőségére vonatkozó előírások (betekintők);
- az iratok különleges kezelésére vonatkozó előírások.

Resperger István rámutat arra is, hogy a polgári és a katonai titokvédelem csak a 18. századtól kezdődően különült el egymástól. Ennek oka, hogy a katonai titokvédelemben nagy mennyiségű minősített adat keletkezett, de azok kezelése szigorúan szabályozott, zárt körben történt. Ezzel szemben a polgári titokvédelem főleg a diplomácia, a pénzügyek, a bűnüldözés, illetve a legfelsőbb szintű végrehajtó hatalom döntéseinek titkosítását jelentette, ez emiatt sokkal tágabb minősítői és betekintői kört jelentett. Ezek a szabályok alapjaiban a modern titokvédelemben is megtalálhatók.⁴³

A titok általános fogalmát a hazai büntetőjogi szakirodalomban Angyal Pál határozta meg először, a legnagyobb alappossággal:

„Tágabb értelemben véve titok (rés arcana) mindaz a valóság (tünemény, jelenség vagy képzet), mely az emberek ismeretkörén kívül esik s melynek ismeretéhez az ember értelmének gyengesége s érzékszerveinek tökéletlensége miatt hozzá nem férhet. A tágabb értelemben vett titok jogi védelmet nem igényel, mert nincs szabály, mely a fátyl fellebbentését tiltaná, nincs ki a titok körén belül volna s az abba való behatolás ellen állást foglalhatna. Amint a rés nullius, melynek, bírásától mindenki el van taszítva, kívül esik a jog birodalmán, azonképpen a rés arcana sem szorítható jogi szabályok keretei közé. A szorosabb értelemben vett titok (secretum) már jogilag is releváns; ezen mindaz a bárki által megismerhető, de tényleg csak egy vagy

⁴³ Resperger István: *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2018. 355–356.

korlátozott számú egyén tudatkörében létező és, harmadik személyek elől elzárt oly valóság (tünemény, jelenség, képzet, érzélem, gondolat stb. s mindezek megtestesítői) értendő, melyre vonatkozólag bizonyos méltánylandó érdek azt kívánja, hogy az mások ismeretkörébe ne jusson.”⁴⁴

A titok védelméről szóló monográfiájában Angyal Pál egy másik definíciót is ad a titok fogalmára:

„Szorosabb értelemben vett titok – secretum – mindaz a bárki által megismerhető, de tényleg csak egy vagy korlátozott számú egyén tudatkörében létező és harmadik személyek elől elzárt oly valóság (tünemény, jelenség, képzet, érzélem, gondolat stb. s mindezek megtestesítői), melyre vonatkozólag bizonyos méltánylandó érdek azt kívánja, hogy az mások ismeretkörébe ne jusson.”⁴⁵

Egy következő könyvében Angyal Pál már rövidebb, letisztultabb titokfogalmat vázol, érintve az államtitok fogalmát is:

„Titok az, amit az érdekelt titokban akar tartani s amit a titoktartásra köteles vagy arra kész egyének zárt körén kívül még senki sem tud. Államtitok az állam fontos érdekeit érintő titok. Nem minden hivatali titok egyúttal államtitok. A titok tárgya lehet múlt, jelen vagy jövőbeli tény. Az elárult és nagyobb számú illetéktelen előtt már ismertté vált tény többé nem titok.”⁴⁶

Dudek János álláspontja szerint a titok tágabb értelemben „mindig valamely tényt vagy igazságot jelent, de oly igazságot, mely előttünk rejtve van s ennél fogva mi annak, jóllehet létezik, valamelyes ismeretére vagy egyáltalán nem, vagy csak igen nehezen juthatunk el”.⁴⁷

Jellinek rövid és gyakorlatias meghatározása szerint titok az a tény, amelyik titkos, és amelyet valamely személy akarata alapján titokban is kell tartani.⁴⁸

A 20. század második felében több szerző is próbált általános definíciót adni a titok fogalmával kapcsolatban, de – szemben Angyal Pállal – általában a vizsgált jelenségnek csak egy-egy oldalát ragadták meg.

⁴⁴ Angyal Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 6. Személyes szabadság megsértése. A titok büntetőjogi védelme. Magánlaksértés*. Budapest, Athenaeum, 1929. 56.

⁴⁵ Angyal Pál: *A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban*. Budapest, Athenaeum, 1908. 13.

⁴⁶ Angyal Pál – Isaák Gyula: *A Kihágási Büntető Törvénykönyv*. Budapest, Grill, 1941. 627.

⁴⁷ Dudek János: *A keresztény vallás apológiája*. Budapest, Szent István Társulat, 1893. 368.

⁴⁸ W. Jellinek: Der Umfang der Verschwiegenheitspflicht des Arztes und des Anwalts. *Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform*, 3. (1906), 658.

Király V. István szerint „a jelenkor a titok eddig még sohasem tapasztalt szerteágazását, kiterjedését hordozza, s az emberiség leglényegesebb ténykedéseit már kivétel nélkül leplezés veszi körül”.⁴⁹

Bócz Endre szerint titok a mások előtt elhallgatott tény vagy dolog, eljárás, módszer vagy magyarázat. A titok lényege pedig a tudomásszerzés megakadályozása vagy legalább megnehezítése.⁵⁰

Bodrogi Károly megkülönbözteti a titok tágabb és szűkebb értelemben vett fogalmát. Tágabb értelemben titok azon természeti és társadalmi jelenségeknek az összessége, amelyeket az ember még nem ismert meg, és amelyek feltárása örök folyamat, végtelen tevékenységi cél. Szűkebb értelemben pedig titoknak tekintjük az olyan adatot, tény, amelyet az ember már megismert ugyan, de csak egyes, meghatározott személyek tudatkörében létezik, és ha a szélesebb körű megismerése a társadalomnak nem áll érdekében, akkor az állam jogszabállyal tiltja meg a megismerési folyamatot.⁵¹

Balázs Géza szerint a titok „társadalmi, személyközi szabályozóeszköz, hasonlatos olyan, az alapérzelmekhez sorolható jelenségekhez, mint a félelem, az agresszió vagy az öröm. A titokban foglalt »rejtés« ősi alapösztön, a túlélés, a védekezés eszköze. A titok tudója, őrzője, a titokgazda előnyben, erőfölényben van, a »titokfejtő« ezt próbálja megszüntetni. A titokmegosztás (részben elmondás, különösen pletyka által) egyszerre jelenti a titok (a titokkal kapcsolatban személy, szervezet stb.) gyengítését, valamint a titkot megosztó személlyel szembeni elköteleződést. A titok tehát koronként változó, korokat is jellemző társadalmi-személyi szabályozórendszer.”⁵²

Karlheinz Probst álláspontja szerint titokról akkor beszélhetünk, ha létezik egy akarat, amely alapján egy még objektíve ismeretlen dolognak továbbra is ismeretlennek vagy kizárólag egy pontosan meghatározott személyi kör számára ismertnek kell maradnia. Ez a személyi kör, amely a titkot ismeri, lehet különösen nagy vagy nagyon kicsi is. Amíg ezen személyi kör tagjai kötelezve érzik magukat arra, hogy a dolgot titokban tartsák, a titok fennmarad.⁵³

⁴⁹ Király V. (1996) i. m. 151.

⁵⁰ Bócz Endre: Az ügyvédi titok és az ügyvédi iratok védelme a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 34. (1996), 3. 4–5.

⁵¹ Bogdál Zoltán et alii: *Magyar Büntetőjog – Különös rész*. Budapest, BM Könyvkiadó, 1981. 251.

⁵² Balázs (2019) i. m. 15.

⁵³ Karlheinz Probst: *Wirtschaftsverrat und Wirtschaftsspionage*. Inauguraldissertation. Graz, 1972. 42.

Szőke Gergely László a titok általános fogalmát jogi fogalomként vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy a magyar titokvédelmi szabályozást alapul véve nagyon nehezen adható olyan titokfogalom, amely mindegyik szabályozott titokfajtát egyértelműen lefedi. Ha definiálni szeretnénk, nagy biztonsággal legfeljebb csak azt mondhatnánk: a magyar jogrendszerben titok az, amit jogszabály titokként elismer.⁵⁴

A titok általános fogalmát Tóth Mihály a következőképpen határozta meg: „Titok mindaz az elvileg bárki által megismerhető adat, tény, körülmény vagy gondolat – s mindezek megtestesítői –, amelyet azonban csak korlátozott számú egyén ismer, s amelynek titokban maradásához a titok ismerőinek méltányolható érdeke fűződik.”⁵⁵

A titoknak nagyon sok fajtája létezik napjainkban, egymással párhuzamosan. Kialakulásuk társadalmi-történelmi folyamatok következménye. Révész Béla ezzel kapcsolatos álláspontja szerint, amely véleményem szerint a leglogikusabb, és ma a leginkább elfogadott nézetnek tekintendő:

„A hagyományosan kialakult titoktípusok elsődleges elemei a közlő és az üzenet milyensége, és csupán másodlagosan csatlakoznak ehhez a befogadó, valamint a hatás mozzanatai. Amikor a hadititok, államtitok, gazdasági vagy tudományos titok megkülönböztetéssel él a szakirodalom, első látásra is szembetűnő, hogy a nem kommunikált információ tartalmára tekintettel történik a csoportosításuk. Ugyanakkor ez elválaszthatatlan a nem közlő szubjektumától, hiszen a társadalmi-hatalmi munkamegosztás szerkezetében pontosan meghatározható státuszokhoz kapcsolódónak az információk meghatározott körei. Így a titokgazda minősége elválaszthatatlan a titoktartalom típusától. A befogadó személy vagy csoport abból a szempontból kapcsolódhat fontos elemként a tipizációhoz, hogy választ ad a kommunikációból kizárt személy, csoport(ok) partikuláritásának terjedelmére. Végül pedig a nem kommunikációs folyamat hatékonysága nem csupán a titokgazda információ-visszatartási teljesítményének a függvénye, de fontos mutatója ennek az is, hogy generálhat-e az információs vákuum kitöltésére olyan spontán kommunikációs folyamatokat, mint pl. az álhírek, rémhírek.”⁵⁶

Saját álláspontom szerint a titok a legtágabb értelemben az emberi természetben rejlő, az emberre válás folyamatának egy adott minőségi fokán megjelenő kategória. Titok mindaz, amelyről kizárólag egy meghatározott

⁵⁴ Szőke Gergely László: Gondolatok a hazai titokvédelmi szabályozás rendszeréről. *Jura*, 24. (2018), 2. 252.

⁵⁵ Tóth Mihály: Titkokkal átszőtt büntetőjog. *Iustum Aequum Salutare*, 1. (2005), 1. 57.

⁵⁶ Révész Béla: *A titok, mint politika. A titokszolgálatok politológiai kutatásának lehetőségei*. Szeged, SZTE ÁJK Politológiai Tanszék, 2007. 9.

számú ember tud, és amelynek meghatározott ideig történő titokban maradása – értéktartalmától függetlenül – egy vagy több ember vagy a társadalom érdekében áll, és a titokban tartás érdekében a titok birtokosa a megfelelő intézkedéseket megtette. Ha a jog által is védett titokkal kapcsolatos titoktartást egyfajta speciális jogviszonyként vizsgáljuk, akkor vele kapcsolatban a következő megállapításokat tehetjük:

- mindig emberek között fennálló;
- abszolút szerkezetű jogviszony (mindenki köteles tőrni, hogy a titokgazda csak azzal ossza meg a titkot, akivel szeretné);
- mindig meghatározott időkereten belül létezik;
- a tárgya valamilyen értéket magában rejtő információ, amely jogi védelmet is igényel és egyben érdemel; valamint
- ennek az információnak az elvesztése, megsemmisülése, nyilvánosságra hozatala vagy illetéktelen személy számára történő hozzáférhetővé tétele különböző jogágak által szabályozott jogkövetkezményeket von maga után.

Az általános titokfogalom meghatározása után rátérünk az állam titkainak vizsgálatára, először szintén általánosságban. Az államfogalom három nélkülözhetetlen összetevője a terület, a lakosság és a szuverenitás. Mindhárom alapvető alkotóelem biztonságának, integritásának a megóvása napjainkban szoros korrelációs kapcsolatban áll azzal a képességgel, hogy az állam milyen módon és mennyire hatékonyan tudja megőrizni azokat az információkat, amelyek nyilvánosságra kerülése, illetéktelen személyek vagy szervek általi megszerzése sértheti vagy veszélyeztetheti az állam jogos érdekeit.

Már Max Weber is utal rá, minden bürokrácia arra törekszik, hogy erősítse a szakmai tudással rendelkező tagjai felsőbbrendűség-tudatát azáltal, hogy tudásukat és szándékaikat titokban tartja. A bürokratikus adminisztráció mindig arra törekszik, hogy a „titkos ülések adminisztrációja” legyen, amennyire lehetséges, elrejtje tudását és tényleges tevékenységét az esetleges kritika elől. A *hivatali titok* fogalma a bürokrácia sajátos találmánya, emiatt ezt a bürokrácia fanatikusan védi is.⁵⁷

Az államtitok a *Magyar értelmező kéziszótár* szerint „az állam életét szorosán érintő és illetéktelenekkel szemben gondosan őrzött, nagy fontosságú

⁵⁷ Max Weber: *Essays in Sociology*. Oxford, Oxford University Press, 1946. 233–234. Idézi: Heidi Kitrosser: Classified Information Leaks and Free Speech. *University of Illinois Law Review*, (2008), 3. 889.

adat, tény”.⁵⁸ A többi titokfajta, mint például a gazdasági titok elképzelhető személyes titokként is, az államtitok egyik megkülönböztető ismérve ezzel szemben az, hogy társadalmi jellegű, közvetve vagy közvetlenül az állam biztonságára van kihatással, emiatt kizárólag személyes titokként elképzelhetetlen. (Ez nem jelenti azt, hogy ne lehetne minősíteni olyan adatot, ami kizárólag valakinek – egy személynek, egy embercsoportnak vagy akár egy politikai pártnak – a titka, és semmilyen társadalmi érdek nem fűződik a minősítéséhez, de ebben az esetben a minősítés alapjául szolgáló közérdek létezése vonható kétségbe, vagyis a minősítő visszaél a jogszabályokban foglalt jogkörével.)

Napjainkban a magyar jogi szabályozás és a fejlett nyugati jogrendszerek is az államtitok fogalma helyett már a *minősített adat* kategóriát használják. Minősített adat a legáltalánosabb megfogalmazás szerint minden olyan információ, amelyet egy adott állam vagy államok egy csoportja valamilyen szempontból érzékenynek tekint, és amelyhez emiatt titoktartási kötelezettség kapcsolódik a nemzeti, regionális vagy akár a nemzetközi biztonsági igények alapján is. A minősített adathoz történő hozzáférést törvény vagy más jogszabály korlátozza, a velük való visszaélés pedig gyakran büntetőjogi szankciót is maga után vonhat. A minősített adatok kezeléséhez, illetve a minősített adatokhoz való hozzáféréshez általában biztonsági tanúsítvány szükséges. Ez tipikusan az adott személy biztonsági ellenőrzése után állítható ki. A minősített adatoknak jellemzően több hierarchikus szintje van minden jogrendszerben, ezek megismeréséhez legtöbbször eltérő szintű biztonsági követelmények szükségesek. Az adatok minősítési szintjének meghatározása a minősítési eljárás keretében történik.⁵⁹ Ezek a jellemzők általában valamennyi ország szabályozásában fellelhetők, de a konkrét gyakorlat és a terminológia természetesen országonként eltérő. Ahhoz, hogy napjainkban egy titokfajta minősített adatnak legyen minősíthető, az alábbi kritériumok fennállása szükséges:

- létezik legalább egy minősítéssel védhető közérdek, és az eljárás során a minősítő megbizonyosodott arról, hogy az adattal való visszaélés a minősítéssel védhető közérdeket közvetlenül sérti vagy veszélyezteti;

⁵⁸ Államtitok. *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Online: www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/a-a-1BFaF/allamtitok-1D1DD/

⁵⁹ Online: www.definitions.net/definition/classified+information

- minősítésre jogosult személy által lefolytatott;
- formai követelményeknek mindenben megfelelő minősítési eljárás;
- amely meghatározott időtartamra minősíti az adatot.⁶⁰

A minősített adatok megjelenési formái is különbözőek lehetnek a gyakorlatban:

- adathordozón rögzített, illetve továbbított minősített adat;
- írásos formában megjelenő információ, minősített adat;
- minősített adatot hordozó objektum, tárgy vagy technikai eszköz;
- nem tárgyasulst formában megjelenített minősített adat, eljárási mód vagy ismeretanyag;
- végül létezik szóban közölt minősített adat is.⁶¹

A minősített adatok védelmi idő lejártá előtt történő nyilvánosságra kerülése legalább négyféle veszélyt rejt magában egy, az USA-ban megjelent tanulmány szerint. Először is, a fedett műveletek, programok, kapcsolati rendszerek stb. nyilvánosságra kerülése műveleti változtatásokat, igazodást és bizonyos fajta alkalmazkodást is indukál ellenséges csoportok, például terrorszervezetek működésében. Velük szemben a további információgyűjtés tehát nehezebbé és drágábbá válik. Másodsor, a közzététel negatívan befolyásolja az adott ország külkapcsolatait, gyengül a bizalom az adott ország vonatkozásában. Harmadszor, egy ilyen lépés rombolja a bizalmat az állami szektor és a magánszektor közötti együttműködésben is. Negyedszer, a minősített adatok kontrollálatlan nyilvánosságra kerülése a közbizalmat is rombolja.⁶²

Az információvédelem alkalmazási szintjének feladatai szerint a minősített adatok védelmi rendszere a következő elemeket foglalja magában: fizikai védelem, hardver és szoftver, valamint emellett ide sorolható a rejtjelezés, az átviteli utak informatikai védelme, a kompromittáló kisugárzás elleni védelem, a dokumentumvédelem, a személyi védelem és az eljárásvédelem is.⁶³ A minősített adatok védendő tulajdonságai pedig a legtágabb értelemben a következők lehetnek:

⁶⁰ Szőke (2018) i. m. 253.

⁶¹ Kuris Zoltán – Pándi Erik: Komplex információbiztonság megvalósítási lehetőségeinek megközelítése. *Hadmérnök*, 4. (2009), 2. 312.

⁶² Mark D. Young, : National Insecurity: The Impacts of Illegal Disclosures of Classified Information. *A Journal of Law and Policy for the Information Society*, 10. (2014), 2. 369–371.

⁶³ Kassai Károly: *Az információvédelem rendszerszintű feladatai*. Online: <http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/20014/tartalom.html>

- bizalmasság (az információhoz kizárólag a jogosultsággal rendelkező személy férhet hozzá);
- hitelesség (az információ azon jellemzője, amely az eredetiséget reprezentálja);
- rendelkezésre állás (az arra jogosultak a megfelelő szabályzatokban foglalt rendelkezések szerint férnek hozzá az információhoz);
- sértetlenség (a megfelelő módon működő információs rendszer az adatokat megfelelő formában reprezentálja).⁶⁴

A minősített adatok bármelyik védendő tulajdonsága sérülhet, ezt összefoglaló általános elnevezéssel titoksértésnek nevezzük. A *titoksértés* fogalma kapcsán a klasszikus magyar büntetőjogász, Angyal Pál megkülönböztet befelé és kifelé ható erőket. Kívül vannak a titok körén kívül álló személyek, ezek próbálnak az idegen titokkörbe benyomulni, majd utána az idegen titokról vagy titkokról tudomást szerezni. A másik ponton belülről kifelé folyik a harc. Ilyenkor a kívül álló harmadik személy az általa beépített kémek segítségével szerzi meg a titok tárgyát képező ismeretet, vagy árulókkal áll összeköttetésben.⁶⁵ A titoksértésnek különböző módjai ismeretesek az elhárítás szemszögéből nézve is. Az Alkotmányvédelmi Hivatal jogelődje által összeállított anyag⁶⁶ alapján ezek a következők:

1. A *sötét hírszerzés*. Ennek lényege, hogy megtévesztéssel jutnak információhoz az ellenérdekeltek. E cél érdekében fedőintézményeket, -pozíciókat hoznak létre, gyakran diplomáciai fedésű munkatársakat is felhasználnak a műveletek végrehajtásához.
2. A befolyásolás, tudatos megnyerés. Ez történhet hivatalos kapcsolatfelvétel útján, amelyet kisebb ajándékozások követnek, de elmehet egészen a megvesztegetésig is. A leghatékonyabb, ugyanakkor a gyakorlatban ritkább eset, amikor a titokbirtokost ügynökként beszervezi az ellenérdekelte fél.
3. A munkahelyi és lakókörnyezet felhasználása információszerzésre. Idetartozik a titokbirtokos lakása, nyaralója, de tágabb értelemben a társasági kapcsolatai is.
4. A papíralapú dokumentumok, illetve tartalmuk megszerzése. Ez a másolásra, sokszorosításra vonatkozó szabályok kijátszásával történhet. Ha például a minősített adatot tartalmazó iratok megsemmisítése

⁶⁴ Kuris–Pándi (2009) i. m. 312.

⁶⁵ Angyal (1908) i. m. 19.

⁶⁶ *A titokvédelem nemzetbiztonsági jelentősége*. Budapest, NBH, 2001. 15–25.

nem szabályszerűen történik, akkor még eredeti iratok is kerülhetnek ellenérdekeltek felekhez.

5. Az elektronikus információk megszerzése. Nagyon fontos az informatikai eszközök kompromittáló kisugárzásának minimálisra csökkentése és a minősített adatokat tároló számítástechnikai eszközök függetlenítése a külső, internetre csatlakozó eszközöktől. Napjainkban az elektronikusan tárolt minősített adatok védelme az egyik legfontosabb kihívás az állam titkainak védelme szempontjából.
6. A lehallgatás. Korszerű technikai eszközökkel lehet védekezni ellene bizonyos fokig, de ennek a megszervezése és technikai végrehajtása elsődlegesen az elhárítás feladata.
7. A külföldi tartózkodás felhasználása információszerezésre. Akár hivatalos, akár magáncélú külföldi utazás során is előfordulhat, hogy a titokbirtokos mozgását, telefon- és egyéb beszélgetéseit az ellenérdekeltek szolgálatok ellenőrzik, szállodai szobáját átkutatják.
8. A nyílt információk összegyűjtése, elemzése és értékelése. Ma már egyes szolgálatok az információk 60-90%-át szerzik be nyílt forrású hírszerzés (*open source intelligence* – OSINT) felhasználásával. Nyilvános szerepléseken, tárgyalásokon, előadások és sajtótájékoztatók alkalmával erre különösen figyelnie kell a minősített adatokat felhasználó, minősített adatok birtokában lévő személyeknek.

Itt kell megjegyeznünk, hogy a *kiszivárogatás*, vagyis minősített adatok védelmi időn belüli nyilvánosságra hozatala a sajtóban vagy az interneten nem egyértelműen negatív vagy pozitív jelenség a szakirodalomban, sokkal inkább Janus-arcú jelenség, utalunk ezzel Földesi Tamás titokkal kapcsolatos monográfiájának a címére is. Amikor a nemzetbiztonsági érdek⁶⁷ ütközik a szólásszabadsággal, vagyis amikor a médiában minősített adatok jelennek meg, jó példa erre a Janus-arcúságra. Nem minden kiszivárogtatás

⁶⁷ A WikiLeaks által kiszivárogtatott anyagok között találhatók komoly, titkos minősítésű katonai jelentések is, amelyek nyilvánosságra kerülése komoly műveleti és információbiztonsági fenyegetést jelent az Amerikai Egyesült Államok számára. Az USA hadserege kémelhárítással kapcsolatban nyomozást kezdeményezett az ügyben, mivel tartani lehetett attól, hogy a szivárogató a védelmi minisztérium egyik munkatársa. Lásd Guilyn Cummins: *Classified Information Necessary to Protect National Security? Says Who? Communications Lawyer*, (2000), 1. 2.

káros a természeténél fogva, olyan példák is akadnak, amelyek a demokratikus eszmék előmozdítását szolgálják.⁶⁸ *A nemzetbiztonságról, a véleménynyilvánítás szabadságáról, valamint az információhoz való hozzáférésről szóló Johannesburgi Alapelvek*⁶⁹ című ENSZ-dokumentum ezzel kapcsolatban a következőt tartalmazza, a 15. alapelvben:

„A titkos információk nyilvánosságra hozatalának általános szabálya

Senki sem büntethető nemzetbiztonsági okokból információk nyilvánosságra hozataláért, ha

(1) a nyilvánosságra hozatal nagy valószínűséggel nem sért ténylegesen semmilyen jogos nemzetbiztonsági érdekeket, vagy

(2) az információk megismeréséhez fűződő közérdek erősebb, mint a közzététellel okozott kár.”

Saját álláspontom szerint ez csak nagyon szűk, nagyon kivételes körben lehet elfogadható. Általában sokkal nagyobb veszélyekkel jár(hat) a minősített adatok jogosulatlan nyilvánosságra hozatala a védelmi időn belül, mint amekkora előny származhat a közérdek tekintetében a nyilvánosságra hozatal által egy nyitott, demokratikus társadalomban. Ettől függetlenül el kell ismernünk, hogy ilyen eset előfordulhat. Erre leginkább nagy társadalmi változások, például egy politikai és gazdasági rendszerváltozás esetén lehet példákat találni, ahogy ezt majd a történeti részben látni fogjuk. Ezzel egybevégre Kassai Károly álláspontja is, szerinte az olyan vélekedések teljesen nélkülözik a szakmaiságot, amelyek szerint a jogszabályok nem gátolhatják az oknyomozó, tényfeltáró újságírók munkáját, és az újságírókat nem lenne szabad büntetőjogi felelősségre vonni, ha minősített adatot hoznak nyilvánosságra.⁷⁰

Az állam titkai kategóriába a pontosság kedvéért, kicsit tágabb értelemben a minősített adatokon kívül még egy adatfajtát is besorolhatunk.

⁶⁸ Edward L. Xanders: A Handyman's Guide to Fixing National Security Leaks: An Analytical Framework for Evaluating Proposals to Curb Unauthorized Publication of Classified Information. *Journal of Law & Politics*, 5. (1989), 4. 760.

⁶⁹ The Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information, U.N. Doc. E/CN.4/1996/39 (1996).

⁷⁰ Kassai Károly: *A Magyar Honvédség információvédelmének – mint a biztonság részének – feladatrendszere*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, ZMNE, 2007. 7.

Általános értelemben az állam titkainak, azaz a *köztitoknak* két nagy alcsoportját különböztethetjük meg egy ausztrál tanulmány szerint:⁷¹

1. olyan információ, amely nem igényel emelt szintű védelmet;
2. olyan információ, amely a bizalmasságának megőrzése érdekében emelt szintű védelmet igényel.

Ezzel az osztályozással gyakorlatilag egybevág a hatályos magyar szabályozás is. Szőke Gergely László az állam titkai, vagyis a köztitok kategóriájának két alcsoportját jelöli meg: a minősített adatot és a döntés megalapozását szolgáló adatot.

„A titokvédelmi szabályrendszer teljességéhez természetesen hozzátartoznak a »köztitkok«, azaz az állam titkai is. E területen belül két titokfajtát mutatunk be: az egyik titokfajta szinte minden hasonló tanulmányban előkerül: a minősített adatok, korábbi elnevezéssel az államtitok és a szolgálati titok védelme a jogrendszer fontos eleme. Van azonban egy másik fontos titokfajta is, az évtizedekkel korábban hivatali titoknak is nevezett, újabban azonban a közérdekű adatok nyilvánosságára vonatkozó szabályrendszer jelentősége okán szűkebben értelmezett, ún. döntés megalapozását szolgáló adat.”⁷²

Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény 27. § (5) bekezdése szerint a közfeladatot ellátó szerv feladat- és hatáskörébe tartozó döntés meghozatalára irányuló eljárás során készített vagy rögzített, a döntés megalapozását szolgáló adat a keletkezésétől számított tíz évig nem nyilvános. Ugyanakkor a szerv vezetője a megismerést – mérlegelve a megismeréséhez és annak kizárásához fűződő közérdek súlyát – engedélyezheti. A gyakorlatban az adott nem nyilvános adat vagy dokumentum informális „minősítését”, azaz a döntést megalapozó adat jellegének megállapítását az adott szerv mindig csak akkor végzi el, ha az konkrét közérdekű adatigénylés tárgya, a titokvédelem tulajdonképpen ekkor „éled fel”.⁷³ Ettől eltérő gyakorlat megoldhatatlan adminisztrációs terhet jelentene a közigazgatás számára.

Minősített adat egyébként lehet akár jogszabály is. Így például Magyarországon a hatályos szabályozás szerint háromféle határozatot hozhat a kormány: az 1000-es sorszámuak a bárki által megismerhető, a Magyar Közlönyben megjelenő dokumentumok, a 2000-es sorszámuakat ezzel

⁷¹ Australian Government: *Information Security Management Guidelines. Australian Government Security Classification System*. 2011. 3.

⁷² Szőke (2018) i. m. 252.

⁷³ Szőke (2018) i. m. 254.

szemben az érintettek közvetlenül kapják meg, a 3000-esek pedig, amelyek minősített adatot is tartalmaznak,⁷⁴ minősítettek, ezért sehol nem hozzák nyilvánosságra ezeket.⁷⁵

A minősített adat büntetőjogi fogalmát Magyarországon részben a Btk., részben a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény, a Mavtv. határozza meg. Utóbbi jogszabály kiegészíti a Btk. által adott definíciót. A Btk. a következő definíciót adja: „459. § (4) Ahol e törvény szigorúan titkos, titkos, bizalmas, illetve korlátozott terjesztésű minősítésű adatot említ, azon a minősített adat védelméről szóló törvényben meghatározott nemzeti vagy külföldi minősített adatot kell érteni.”

A Mavtv. szerint ezek a következők:

„3. § E törvény alkalmazásában

1. minősített adat

a) nemzeti minősített adat: a minősítéssel védhető közérdekek körébe tartozó, a minősítési jelölést az e törvényben, valamint az e törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabályokban meghatározott formai követelményeknek megfelelően tartalmazó olyan adat, amelyről – a megjelenési formájától függetlenül – a minősítő a minősítési eljárás során megállapította, hogy az érvényességi időn belüli nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése, módosítása vagy felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé, valamint az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele a minősítéssel védhető közérdekek közül bármelyiket közvetlenül sérti vagy veszélyezteti (a továbbiakban együtt: károsítja), és tartalmára tekintettel annak nyilvánosságát és megismerhetőségét a minősítés keretében korlátozza;

b) külföldi minősített adat:

⁷⁴ A rendszerváltás utáni kormányok az elmúlt harminc évben több ezer titkos kormányhatározatot hoztak, ezek nagy része pedig ma is érvényben lehet és hathat a mindennapi életünkre, anélkül, hogy egyáltalán tudnánk a létezésükről. Nemcsak hatnak az életünkre, hanem sokuk szabályozza is annak számtalan területét. A Magyar Közlönyben nem szerepelnek a 3-as számmal kezdődő kormányhatározatok, egy ilyen kormányhatározatnak sem a részletei, sem a témája nem nyilvános. Közös jellemzőjük az, hogy a tartalmukat az állampolgárok nem ismerhetik meg, sőt egy szűk körön kívül még a kormányzati szervek és az államigazgatásban dolgozók előtt sem ismert, hogy miről szólnak ezek a jogszabályok. Minősített adatként kezelésüket az indokolja, hogy a határozatokban hadititkok, a nemzetbiztonságot érintő információk lehetnek, vagy egyszerűen a bennük foglalt döntések nyilvánosságra kerülése a kormány megítélése szerint veszélyeztetné Magyarország érdekeit. Lásd Tamásné Szabó Zsuzsanna: Titkos kormányhatározattal építik le a közszolgákat. 24.hu, 2019. 04. 12. Online: <https://24.hu/fn/gazdasag/2019/04/12/titkos-kormanyhatározattal-epitik-le-a-kozszoalgakat/>

⁷⁵ Tamásné Szabó (2019) i. m.

ba) megjelenési formájától függetlenül az Európai Unió valamennyi intézménye és szerve, továbbá az Európai Unió képviselőjében eljáró tagállam, a külföldi részes fél vagy nemzetközi szervezet által készített és törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés vagy megállapodás alapján átadott olyan adat, amelyhez történő hozzáférést az Európai Unió intézményei és szervei, az Európai Unió képviselőjében eljáró tagállam, más állam vagy külföldi részes fél, illetve nemzetközi szervezet minősítés keretében korlátozza,

bb) a Magyar Honvédség nemzetközi műveletei és gyakorlatai keretében keletkezett, illetve felhasznált olyan adat, amelyhez történő hozzáférést a műveletben részt vevő felek – a művelet vagy gyakorlat követelményei szerinti minősítéssel – korlátozzák, attól függetlenül, hogy a részes felek által képviselt államokkal Magyarországnak van-e a *ba)* alpontban foglaltaknak megfelelő megállapodása a minősített adat védelmére és cseréjére, és a minősített adat kezelésére vonatkozó rendelkezéseket a Magyar Honvédség, illetve a műveletet vagy a gyakorlatot irányító más részes fél határozza meg [...].”

A külföldi minősített adatok közül Magyarország számára kiemelten fontosak az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) és az Európai Unió (EU) minősített adatai, de ezeken kívül számos egyéb külföldi minősített adat is kerülhet Magyarországra az érvényben lévő, hazai jogszabállyal is kihirdetett titokvédelmi megállapodásaink⁷⁶ alapján, illetve ezek hiányában is, eseti jelleggel.

⁷⁶ 2012. évi XCI. törvény a Szlovák Köztársaság és Magyarország között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2012. évi CIX. törvény a Cseh Köztársaság és Magyarország között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2014. évi LVI. törvény Magyarország Kormánya és a Lengyel Köztársaság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2012. évi CL. törvény Magyarország Kormánya és a Lett Köztársaság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2013. évi VII. törvény Magyarország Kormánya és a Francia Köztársaság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2013. évi LX. törvény Magyarország Kormánya és az Osztrák Szövetségi Kormány között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2015. évi CLXXVI. törvény Magyarország és a Belga Királyság között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2017. évi LXXXII. törvény Magyarország és az Észt Köztársaság között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2017. évi CXVII. törvény a Magyarország Kormánya és az Olasz Köztársaság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2018. évi XVIII. törvény a Magyarország Kormánya és a Litván Köztársaság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

Saját álláspontom szerint az *állam titkai* ma Magyarországon a minősített adatok és a döntés megalapozásához szükséges adatok, de ezek mellett – kisebb mértékben ugyan – egyéb titokfajtáknak is szerepe lehet: ilyen például az üzleti titok. Egyik adatfajta sem nyilvános, azonban a legmagasabb szintű büntetőjogi védelem a minősített adatokhoz kapcsolódik. Minősített adat az a törvényes minősítési eljárás eredményeképpen, szabályszerű minősítési jelöléssel ellátott nemzeti vagy külföldi minősített adat, amely legalább egy, minősítéssel védendő közérdek oltalmazása végett jött létre,

2018. évi XIX. törvény a Magyarország Kormánya és a Svéd Királyság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2018. évi LXIV. törvény a Magyarország Kormánya és a Németországi Szövetségi Köztársaság Kormánya között a minősített adatok kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2015. évi XXIV. törvény Magyarország Kormánya és a Macedón Köztársaság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2015. évi XIX. törvény Magyarország Kormánya és az Albán Köztársaság Minisztertanácsa között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2016. évi XI. törvény Magyarország Kormánya és a Szlovén Köztársaság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2016. évi CLXXVIII. törvény Magyarország Kormánya és a Spanyol Királyság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2016. évi CLXXXVIII. törvény Magyarország Kormánya és a Horvát Köztársaság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2016. évi CXC. törvény Magyarország Kormánya és Montenegró Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2017. évi CXV. törvény a Magyarország Kormánya és a Bolgár Köztársaság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2017. évi CXVI. törvény a Magyarország Kormánya és a Ciprusi Köztársaság Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2018. évi XVII. törvény a Magyarország Kormánya és a Finn Köztársaság Kormánya között a minősített adatok kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2018. évi LXI. törvény a Magyarország és a Portugál Köztársaság között létrejött, a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2019. évi III. törvény a Magyarország Kormánya és a Luxemburgi Nagyhercegség Kormánya között a minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2019. évi XXXVIII. törvény a Magyarország és Románia között a minősített adatok kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2016. évi V. törvény Magyarország Kormánya és a Koreai Köztársaság Kormánya között a katonai minősített adatok cseréjéről és kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2019. évi IV. törvény Magyarország Kormánya és a Török Köztársaság Kormánya között a védelmi ipari minősített adatok kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

2016. évi CLXXXIX. törvény Magyarország Kormánya és az Oroszországi Föderáció Kormánya között a minősített adatok kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.

és amelynek a védelmi időn belüli nyilvánosságra hozatala nagy valószínűséggel az állam szempontjából valamilyen kárt⁷⁷ okozna. Mivel a minősített adatok védelme a minősítési szinttel arányosan növekvő költséget okoz a társadalomnak, csak akkor és csak olyan szinten, valamint annyi ideig szabad egy adatot minősíteni, ameddig ez feltétlenül szükséges. Amit nem feltétlenül szükséges minősíteni, az az adat védhető döntés megalapozását szolgáló adatként vagy például üzleti titokként is.

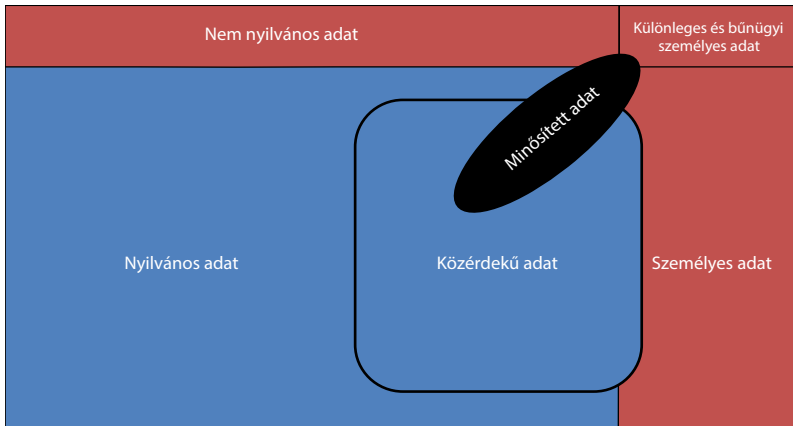
1.4. Az adatok fajtáinak csoportosítása és a titok különböző megjelenési formái Magyarországon: összefoglalás

Az első fejezet zárásaként, mintegy összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy az adatok különféle fajtái léteznek a nemzetközi és a magyar jogi szabályozás szerint is, ezek egy része nyilvános, más része nem nyilvános információkat tartalmaz. Az információszabadság, vagyis a közérdekű és közérdekből nyilvános adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való alapjog a magyar alkotmányos fejlődés kiemelkedő értéke, vívmánya.⁷⁸ Az egyes adatfajtákat és azok egymáshoz való viszonyát az 1. ábrával szemléltetjük.

Kiindulópontunk a nyilvános adatok köre (kék színnel jelölve), ebből válnak ki azok, amelyek nem nyilvánosak, vagyis bizalmasak (piros színnel jelölve). A nyilvános adatok egy része közérdekű adat (itt főszabály a nyilvánosság), miként a személyes adatok (amelyek esetében főszabály a bizalmasság) egy része is nyilvánossá válik, ha közérdekből nyilvános adatnak minősül. A személyes adatok speciális, jobban védett szegmense a különleges és a bünyügyi személyes adat. A minősített adatok körét fekete színnel jelöltük.

⁷⁷ Hogy milyen nagyságrendű kár és egy adott állam számára mekkora diplomáciai bonyolalom keletkezhet a minősített adatok nyilvánosságra kerülésekor, jól példázza a WikiLeaks 2010-es nagy kiszivárogtatása az Amerikai Egyesült Államok kiugróan nagy mennyiségű minősített adatára vonatkozóan. Ennek során 280 nagykövetség és konzulátus által írt, összesen 251 287 belső külügyminisztériumi távirat került nyilvánosságra. Ezek között több olyan volt, amelyek a világ vezető politikusairól szóló leplezetlenül őszinte hangvételű értékelések, kommentárok, találkozókrol készült bizalmas jelentések, összegzések. Ezen kívül szó van a táviratokban korrupcióról, a G8 országok vezetői közötti kétes pénzügyi kapcsolatokról, mamutvállalati kémkedésről és rejtett bankszámlákról. Lásd David Leigh – Luke Harding: *WikiLeaks-akták*. Budapest, Geopen, 2011. 241.

⁷⁸ Péterfalvi Attila – Révész Balázs – Szalai András: A közigazgatás adatkezelő tevékenysége. In Temesi Iván (szerk.): *A közigazgatás funkciói és működése*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013. 266.

1. ábra: Az adatfajták egymáshoz való viszonya Magyarországon

Forrás: a szerző szerkesztése

A nem nyilvános adatok másik részében található a különféle titokfajták, ilyenek például az egyes hivatásbeli titkok (a gyónási titok, az ügyvédi titok, orvosi titok⁷⁹), az üzleti titok, a gazdasági titok, banktitok, a magántitok, a levéltitok és tágabb értelemben ide sorolható még a bennfentes információ is. A titok különböző fajtái ma már számos csoportot alkotnak, és a jóléti-kényelmi szolgáltatások fokozatos elterjedésével a számuk vélhetőleg a jövőben is növekedni fog. Ilyen körülmények között a Ptk.-nak a titokvédelem körében egy nagyon tömör, szikár, rövid titokvédelmi „általános részt” lenne célszerű tartalmaznia, összefoglalva azt a néhány általános közös szabályt, amelyek minden titokfajtára egyaránt vonatkozik, ezen felül pedig utalni kellene arra, hogy más törvények további részletes szabályokat állapíthatnak meg egyes egyéb, ágazati titokfajtákra nézve.⁸⁰

A minősített adatok egy része fokozatosan átalakul nyílt vagy akár közérdekű adattá is, ahogy erre Szabó Károly is utal:

⁷⁹ Lásd Madai Sándor: Az egészségügyi titok és annak egyes büntetőjogi vonatkozásai. In Gál Andor – Karsai Krisztina (szerk.): *Ad valorem: Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára*. Szeged, Iurisperitus, 2016. 247–257.

⁸⁰ Székely László: Kritikai észrevételek az új Polgári Törvénykönyv Koncepciója Első Könyv IV. (A személyiségi jogok) fejezetéhez. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 5. (2003), 3. 34.

„Generálisan igaz, hogy a titkos információgyűjtés forrásaiból származó információk esetében jelentős annak az esélye, hogy a megszerzés időszakában szükségszerűen minősítettként kezelt információ a feldolgozás egy későbbi időszakában nyílt információvá válik és adott esetben a médiában is megjelenik. Az átalakulás folyamatának rendszerszintű rekonstruálása lehetetlen feladat.”⁸¹

Érdekes ehhez kapcsolódóan az a megállapítás is, hogy amennyiben nyílt adatokat kapcsolunk össze minősített adatokkal, akkor az eredmény minősített adat lesz, ahogy erre egy nyílt forrású hírszerzéssel foglalkozó szakönyv is utal.⁸²

A minősített adatok elsősorban a közérdekű adatok és a nyilvános adatok kategóriájából válnak ki. Lehet azonban minősíteni személyes adatnak vagy akár különleges személyes adatnak minősülő információkat is (erre példa egy nemzetbiztonsági ellenőrzés, amelynek eredményképpen az ellenőrzött személy személyes adatai lesznek minősített adatok, amelyeket az adott személy megismerhet, de csak akkor, ha a minősített adat megismerésére vonatkozó kérelmét az adat kezelője befogadja, és annak helyt ad, vagy a bíróság kötelezi erre). Lehet minősített adat bármilyen egyéb titokfajtába sorolt más adat is. Csak egyetlen kategóriának nem lehet metszete a minősített adatok csoportjával: közérdekből nyilvános adatot nem lehet minősíteni, a két kategória logikailag zárja ki egymást.

Az egyes adatfajták, valamint ezek között a minősített adatok helyének bemutatása után érdemes áttekinteni, hogy az állam titkait milyen szintű védelem övezte a jogtörténetben, vagyis milyen szabályozási ívből fejlődött ki a jelenlegi magyar titokvédelmi büntetőjog az állam titkai vonatkozásában. Erről szól a következő fejezet.

⁸¹ Szabó Károly: Az OSINT – Gondolatok a tevékenységről és az alkalmazás közegéről *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7. (2019), 2. 74.

⁸² Babak Akhgar – P. Saskia Bayerl – Fraser Sampson (ed.): *Open Source Intelligence Investigation From Strategy to Implementation*. Springer International Publishing AG Switzerland, 2016. 145.

2. Az állam titkainak védelme a jogtörténetben

„Ezért legyünk nagyon óvatosak, inkább tegyünk meg többet a kelleténél,
s tartsunk mindent titoknak, mintsem a kérdést könnyelműen kezelve, később
érdeklődésünk vagy fecsegésünk áldozatai legyünk.”⁸³

Dominich Vilmos m. kir. fhdgy-hadbíró

2.1. Az állam titkainak védelme az egyetemes jogtörténetben

Jelen monográfia elsősorban a titokvédelem magyarországi kialakulását, fejlődését és ezzel szoros összefüggésben a hatályos büntetőjogi szabályozást elemzi és mutatja be, valamint annak kapcsolatát a büntetőjogi kerettényál-lást kitöltő normákkal. A jogtörténeti fejezet tehát szükségképpen rövid, és nem terjed ki minden történeti előzményre, a bemutatott jogtörténeti előzményeket elsősorban a magyar jogfejlődésre szűkítettem le.

A magyar jogtörténeti fejlődés ívének felvázolása előtt nem kerülhető el egy rövid egyetemes jogtörténeti áttekintés, amely azonban még kevésbé lehet teljes, és nem terjedhet ki minden egyetemes jogtörténeti előzményre. Ezek bemutatása ugyanis egy akár önálló monográfia tárgya is lehetne, és a terjedelmi keretek sem teszik lehetővé a mélyebb vizsgálgódást. E rövid alfejezetben tehát csak arra van lehetőség, hogy az egyetemes történeti gyökerek közül válogatva néhány olyan szabályozási megoldást felvillantsak a múltból, amelyek vagy a magyar szabályozásra is hatással voltak, vagy pedig a magyar titokvédelmi szabályok bemutatása szempontjából valamilyen speciális jelentőségük van. A válogatás tehát nem terjed ki sem időben, sem térben az egyetemes jogtörténet valamennyi kapcsolódó szeletére.

A titokvédelem egyetemes jogtörténeti gyökereit kutatva az első lényeges megállapításunk az lehet, hogy a katonai és a polgári titokvédelem kezdetben nem különült el élesen egymástól, sokáig együtt fejlődtek, majd a katonai titokvédelemből fokozatosan vált ki a polgári (az akkori terminológia

⁸³ Dominich Vilmos: *A hűtlenség (kémkedés) és az ellene való védekezés*. Budapest, Némethy, 1937. 9.

szerint: diplomáciai) titok védelme. Amíg tehát a polgári és a katonai titokvédelem nem különült el élesen egymástól, kétségtelenül a katonai vonatkozású titkoknak volt nagyobb jelentősége.

Már az ókorban is megjelennek utalások az állam titkaival kapcsolatban, de főleg a hadtudományi vonatkozású forrásokban. Ezek közül kettőt idézünk. A 11. században összeállított kínai hadművészeti kánon, a *Wei Liaozi*, amely az ókori kínai hadtudomány egyik legjelentősebb alkotása (a címét szerzőjéről, a körülbelül a Kr. e. 4–3. században élt főparancsnokról, Wei Liaóról kapta), a titoktartással kapcsolatban a következőket írja: „Azok, akik elővigyázatlanok a megbeszélések során, titokban könnyen kihallgathatók; azok, akik a szabályokat mellőzve támadnak, megsemmisíthetők; azoknak a serege, akik vízként áradva, villámként cikázva támadnak, könnyen összezavarható.”⁸⁴ Az ókori Kína egyik hadtudományi tárgyú klasszikus művében, a *Katonai kinyilatkoztatásban*⁸⁵ az áll: „A hadvezér terveit kívánatos titokban tartani. A tiszteket és a harcosokat kívánatos egyesíteni. Az ellenség megtámadásával kívánatos gyorsan végezni.”⁸⁶

Az ókorban a titok elsődleges jelentősége még szinte kizárólag az volt, hogy az ellenség ne szerezzen tudomást a katonai és/vagy a politikai vezető szándékairól. A hatalom megszerzéséért és megtartásáért vívott harcban azonban nemcsak külső, de belső ellenségekkel is szembe kellett nézni.

Az államtitok fogalma a mai értelmében ismeretlen volt az ókori római jogban is. A *Digestában* a *secretum* kifejezés nem található meg, az *arcana imperii* kifejezés is csak Tacitusnál (Tac. Hist. I. 4; Tac. Ann. II, 36) a *princeps*- és a tisztviselő-választások kapcsán, valamint Tac. Ann. II, 59 (a *princeps* és Egyiptom kapcsán) jelenik meg. Jogi forrásban tehát nem található meg az államtitok fogalma, a jogirodalomban viszont már vannak gyökerei. A római jogban is voltak azonban olyan szabályok, amelyek alapján súlyosan meg lehetett büntetni az állam titkait megsértő személyeket, a szankció minősített halálbüntetés volt. Az államtitok elárulása a *perduellio* (vagyis a hazaárulás) fogalmi körébe esett,⁸⁷ szankciója minősített halálbüntetés volt. Ez azon kevés *crimen* közé tartozott, amelyek közüldözés alá

⁸⁴ Tokaji Zsolt – P. Szabó Sándor (szerk.): *A kínai hadtudomány klasszikusai*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2018. 153.

⁸⁵ *A Katonai kinyilatkoztatás* (*Jun chen*, 軍讖) feltehetően egy ókori hadtudományi kézikönyv címe, amely ha létezett is, mára elveszett. Ilyen című könyv más forrásokból még hivatkozásként sem ismert. L. Tokaji – P. Szabó (2018) i. m. 177.

⁸⁶ Tokaji – P. Szabó (2018) i. m. 182.

⁸⁷ Angyal (1908) i. m. 36.

estek a legkorábbi időktől fogva, és már a XII táblás törvényben is szerepelt.⁸⁸ Sőt, a bűncselekmény fontosságát aláhúzza az a körülmény is, hogy a római jog által ismert két ősi *crimen* közül ez volt az egyik (a másik a *parricidium*, vagyis az emberölés volt).⁸⁹ A római büntetőjogot kiválóan összefoglaló monográfia szerint⁹⁰ „a bűncselekmény igen széles körben került alkalmazásra a korai időkben, polgárookra is, de szövetséges városokra is, amelyek a római néppel foedusra léptek, aztán átálltak az ellenséghez”. A római terminológia szerint *hostisnak* nevezték a külső ellenséget, a *perduellis* pedig a belső ellenség volt.

Az ókori római katonaság szervezetén belül már működött titkoszolgálat is, a *frumentarii*, ezek egyenruhás tagjai a légióban szolgáltak, fő feladatuk az utánpótlás biztosítása volt. Sokat utaztak, és ügynököket foglalkoztattak a helyi közösségek felderítésére és az információk (közülük az ellenség titkainak) összegyűjtésére. A 3. században ezt a szervezetet Diocletianus feloszlatta. Később létrehozták az *agentes in rebus* nevű, az előbbinél hatékonyabb szervezetet. A felderítőket később úgy emlegették, mint „pásztorokutyákat, akik a farkasfalkához csatlakoztak”.⁹¹

A titokvédelem később, a középkori Európában is fontos része volt az államok önvédelmi mechanizmusának, a Római Birodalom összeomlását követően is. Machiavelli részletes tanácsokat ad a fejedelem számára, miről és hogyan kell hallgatnia, hogy a külső és a belső ellenséggel szemben egyaránt hatékonyan léphessen fel.⁹² A germán népjogok a hadi- és az államtitok elárulását egyaránt büntették. Emellett a középkori Európában az egyház-jog is kiemelten fontos szerepet játszott a világi társadalmi viszonyok védelmében is. Ebben is szerepelt a titoksértés mint büntetendő cselekmény, sőt a gyónási titok mellett az államtitok elárulása is büntetendő volt. Ez utóbbi a hamis eskü büntetésével sújtott.⁹³

A titokvédelem a Velencei Köztársaságban is kiemelten fontos szerepet játszott, ahol 1310-ben, eredetileg a Tiepolo-összeesküvés részleteinek a felderítésére létrejött a Tízek Tanácsa. Ez a testület 1335-től örökös

⁸⁸ Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és intéstitúciói*. 23. átdolgozott és bővített kiadás. Budapest, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2019. 572.

⁸⁹ Brósz Róbert – Pólay Elemér: *Római jog*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1974. 466.

⁹⁰ Zlinszky János: *Római büntetőjog*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995. 108.

⁹¹ Alfred Rolington: *Hírszerzés a 21. században. A mozaikmódszer*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2015. 76–77.

⁹² Földesi (2005) 49.

⁹³ Angyal (1908) 36–38.

állambiztonsági szervvé nyilvánította magát.⁹⁴ A Tízek Tanácsa nemcsak rendőri, hanem bírói intézmény is volt, titkos ügynökei előtt minden zár megnyílt. A tagjai, amikor hivatalos ügyben jártak el, álarcot viseltek. Ha igazolni kellett magukat, fellebbentették a köpenyüket, amelynek bélésébe C. X. D. (*Consiglio dei Dieci* – Tízek Tanácsa) betűk voltak beleszöve.⁹⁵ A Tízek Tanácsa rendkívül hatékony volt a hírszerzésben és az elhárításban is, így a kor színvonalának megfelelő, magas szintű titokvédelemre is szüksége volt, amivel a Velencei Köztársaság rendelkezett is. Az 1544-ben elhalálozott velencei Soro például a *titkosírás atyjaként* vonult be a titkoszolgálatok történetébe.⁹⁶

A középkori Ázsiában is nagyon fontos szerepet játszott az állam titkainak védelme, hiszen minden hatékony állam létezésének és fejlődésének feltétele az alapvető érdekeinek védelme, ez pedig titokvédelem nélkül elképzelhetetlen. A fenti megállapítás igazolására, érdekességképpen megjegyezzük, hogy a titokvédelem a keleti népeknél kiemelt szerepet játszott már a legkorábbi időkben is, erre nemcsak ókori kínai példákat találunk, hanem a középkori tatárok is hatékonyan védtek az állami létük szempontjából életbevágóan fontos titkaikat. A nagykan a hódítások mellett egyáltalán nem hanyagolta el a titokvédelmet sem. A korabeli feljegyzésekben állandóan visszatérő elem, hogy az ellenfél kémeit a mongolok azonnal kivégezték. A sikeres titokvédelemre egy kiváló példa az 1221-es hvárezmi hadjárat, amidőn az ellenfelet teljes meglepetésként érték a főváros ostroma során alkalmazott kínai eredetű hajítógépek, illetve a különböző, lőporhoz hasonló anyagok, amelyek felhasználásával az ostrom a vártnál gyorsabban – és véresebben – zajlott.⁹⁷

Földesi Tamás helyesen mutat rá, hogy a „titok több ezer éves uralmához az is hozzájárult, hogy a felvilágosodás előtt lényegében – Angliát részben kivéve – hiányoztak a törvénybe iktatott, netán alkotmányba bevett emberi jogok, s ezen belül a kommunikációs szabadság. Ez azt jelentette, hogy az uralkodó és a hozzá közel álló körök bírálhatatlanok voltak, de ugyan-csak az volt a politikai és társadalmi rend, amely az uralmat biztosította,

⁹⁴ Bárándy Gergely: *Velence fénykora*. Budapest, Scolar, 1999. 154.

⁹⁵ Boda József: „Szigorúan titkos!”? *Nemzetbiztonsági almanach*. Budapest, Zrínyi, 2016. 33.

⁹⁶ Henry Howe Ransom: *Central Intelligence and National Security*. Cambridge, Harvard University Press, 1959. 116.

⁹⁷ Boda József – Regényi Kund: *A hírszerzés története az ókortól napjainkig*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2019. 50.

s a cenzúra és egyéb hatalmi eszközök gondoskodtak arról, hogy a titkok ne lepleződjenek le.”⁹⁸ Mindehhez hozzátehetjük azt is, hogy formális titokvédelmi szabályokra az alkotmányos büntetőjog megszületése előtt azért sem volt feltétlenül szükség, mert a titoksértések vagy titoksértésnek tekintett cselekmények megtorlása gyorsan, hatékonyan, a garanciális szabályok mellőzésével történhetett.

A középkorban és a kora újkorban a titokvédelem még nem vált el élesen az állam elleni egyéb bűncselekményektől. Említettem, hogy a római jogban a hazaárulás eleme volt, később több helyen (így Magyarországon is) a hűtlenség esetei között találhatjuk. Binding megkülönböztette a hűtlenséget békében, háborúban, a diplomáciai hűtlenséget, az államokiratokkal elkövetett hűtlenséget s az államtitoksértést, míg Van Calker szerint a helyes osztályozás inkább a következő: békeveszélyeztetés, katonai hűtlenség, hűtlen pártolás, titoksértés, államokiratok megsemmisítése, hűtlenség állami ügylet körül és diplomáciai hűtlenség.⁹⁹

Az államtitok fogalma a jogtörténetben sokáig nem volt egységes, alapvetően katonai és diplomáciai titokra lehetett felosztani, és évszázadokon keresztül az államtitoksértés és a kémkedés részben egybefonódott bűncselekmények voltak.

Franciaország volt az első, amely felismerte annak a korábbi felfogásnak a helytelenségét, amely a kémkedés büntethetőségéhez feltétlenül megkövetelte, hogy a tettes valamilyen idegen állam értesítésének szándékával cselekedjen. Egy 1886-ban kelt francia törvény már az állam titokszférájába való minden jogosulatlan betolakodást büntet, akármilyen célból történt is az. Ezt a példát egymás után követte Anglia 1889-ben, Olaszország 1889-ben, Oroszország 1892-ben, Németország 1893-ban és 1914-ben, továbbá az 1912. évi osztrák javaslat is. De nemcsak a minden különös célzat nélküli pusztá kémlést, hanem a titoknak ilyen célzat hiányában történő jogosulatlan megszerzését is bünteti az említett francia törvény és az 1914-ben született német törvény („gegen den Verrat militärischer Geheimnisse”) is.¹⁰⁰ Érdekességgéppen megjegyezzük, hogy az 1926-os fasiszta olasz büntető törvénykönyv a mai nézőpont szerint is modernnek minősíthető

⁹⁸ Földesi (2005) i. m. 52.

⁹⁹ Angyal Pál: *Fel ség sértés. Királysértés. Hűtlenség. Lázadás. Hatóságok büntetőjogi védelme*. Budapest, Athenaeum, 1930. 58.

¹⁰⁰ Az 1930. évi III. törvénycikk 60. §-ához fűzött indokolása alapján.

szabályozást adott az államtitoksértés bűncselekményével kapcsolatban, az állam biztonságára vonatkozó hírek szerzése címmel.¹⁰¹

Összefoglalásképpen elmondható, hogy az 1945 előtti Európában az államtitkokra elkövethető bűncselekmények körében többnyire két-fajta szétválasztással találkozunk az egyes büntető törvénykönyvekben. A jogszabályok különbséget tesznek egyrészt a katonai vagy hadi, másrészt a szorosabb értelemben vett vagy politikai, illetve diplomáciai államtitkok között, és a további differenciálódás alapjául az elkövetési magatartások szolgálnak: míg a politikai titoksértésnél csak az ellenséggel való közlés, elárulás, közzététel stb. büntetendő, addig a hadititok megsértésénél ezeken kívül már maga a kémlelés is büntetendő cselekménynek számít.¹⁰²

1945 után két nagy táborra szakadt a fejlett államok közössége, hazánk a keleti blokk része lett négy évtizeden keresztül. Így természetesnek tekinthető, hogy a legkomolyabb hatást a szovjet büntetőjogi és titokvédelmi szabályozás gyakorolt Magyarországon államtitkokkal kapcsolatos jogszabályainak rendszerére is.

Bár a hivatalos ideológia szerint az állam a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet során elhalt volna, „erre utaló jelek egyáltalán nem mutatkoztak a szocializmus vezető hatalma, a Szovjetunió hatalmi viszonyaiban, a jogrendszer inkább kiépülést, semmint elsorvadást mutatott. Sztálin már – a valóságos folyamatokra tekintettel – úgy fogalmazott, hogy az állam erősödés útján jut közelebb az elhaláshoz, ami mindenesetre a hagyományos közhatalmi intézmények fejlesztését hozta magával, igaz, sajátos irányítási és működési rendben.”¹⁰³

Sztálin halála után Hruscsov is hangsúlyozta az államtitkok megőrzésének a fontosságát:

¹⁰¹ „256. §. Aki oly hírt, amely az állam biztonsága érdekében vagy bel- vagy külpolitikai érdekből titokban kell, hogy maradjon, megszerez, háromtól tíz évig terjedő börtönnel büntetendő.

Az e címben foglalt rendelkezések tekintetében, az állam politikai érdekében titokban tartandó hírek közé kell sorozni azokat, amelyek a kormánynak bel- vagy külpolitikai természetű okokból nyilvánosságra nem hozott ügyirataiban foglaltatnak.

Ha oly hírről van szó, amelynek nyilvánosságra hozását az illetékes hatóság megtiltotta, a büntetés két évtől nyolc évig terjedő börtön.

Ha a cselekmény az állam háborús felkészültségét vagy ható erejét vagy pedig hadműveleteit károsan érintette, a halálbüntetést kell alkalmazni.” Lásd Angyal Pál – Rácz György: *Az olasz büntetőtörvénykönyv*. Budapest, Artila Nyomda, 1937. 80.

¹⁰² Angyal (1908) i. m.

¹⁰³ Korinek László: *Kriminológia I*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010. 172.

„Azt is elő kell írunk a szervezeti szabályzatban, hogy a párttagnak kötelessége megőrizni a párt- és az államtitkokat, hogy legyen politikailag éber, és hogy a párt- és államtitkok kifecsegése büntett a párttal szemben, s összeférhetetlen a párttagsággal. Ezt a kiegészítést az teszi szükségessé, hogy eléggé elterjedtek a kommunista körében a politikai könnyelműség és fecsegés tünetei, a párt- és államtitkok kifecsegésének tényei.”¹⁰⁴

A szovjet büntetőjogot az 1950-es években Magyarországon is tanították a jogi karokon. Egy korabeli tankönyv szerint a szovjet büntető törvénykönyv az egyik legsúlyosabb bűncselekmény, a hazaárulás esetei közé sorolta – a kémkedés mellett – a katonai vagy állami titok kiszolgáltatását is. Bár a bűncselekmény csak szándékosan volt elkövethető, a bírói gyakorlat megállapította a szándékosságot akkor is, ha például a német fogságba esett hadifoglyok az akaratuk ellenére, az ellenség fogságában kínzás következtében adtak ki katonai vagy állami titkokat.¹⁰⁵ Aki tehát szovjet katonaként államtitkok birtokában volt,¹⁰⁶ és a II. világháború alatt német fogságba vagy a németekkel szövetséges más állam hadseregének fogságába esett, a hazatérése esetén reálsan számolhatott akár a legsúlyosabb büntetőjogi következményekkel is. A szabályozás tehát nemcsak szigorú, de egyenesen embertelen is volt, és ellentmondott a hagyományos büntetőjog klasszikus alapelveinek is. Ugyanez a korabeli szovjet büntetőjogi tankönyv így foglalta össze a titokvédelemmel kapcsolatos egyéb büntetőjogi rendelkezéseket:

„Az éberség minden szovjet állampolgár kötelessége. Különös éberséget kell megkívánni a szovjet államgépezetnek azoktól a tagjaitól, akik szolgálati beosztásuknál fogva állami titkot képező vagy nyilvánosságra nem hozható értesülésekhez jutottak. Az állami titok kifecsegése – még ha nem is forog fenn ellenforradalmi szándék – súlyos bűncselekmény, amelyet »az állami titok kifecsegésével és az állami titkot tartalmazó okmányok elvesztésével kapcsolatos felelősségről« szóló 1947. június 9-i törvényerejű rendelet határoz meg. Az állami titoknak nem minősülő, de nyilvánosságra nem hozható értesüléseknek hivatalos személy által történő kifecsegését a törvény hivatali bűncselekménynek minősíti.”¹⁰⁷

¹⁰⁴ Nyikita Szergejevics Hruscsov: Módosítások az SZK(b)P szervezeti szabályzatában. A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja XIX. Kongresszusának beszámolója. *Társadalmi Szemle*, 7. (1952), 10. 1080.

¹⁰⁵ Alekszej Adolfovics Gercenzon – Z. A. Visinszkaja (szerk.): *A szovjet büntetőjog. Különös rész*. Budapest, Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, 1954. 55.

¹⁰⁶ Ez gyakorlatilag majdnem minden szovjet katona esetében elmondható volt, az államtitok fogalmának rendkívül tág értelmezése miatt.

¹⁰⁷ Gercenzon–Visinszkaja (1954) i. m. 273–274.

A Szovjetunió Minisztertanácsa 1947. évi június 8-i rendeletével jegyzéket adott az államtitkot képező adatokról. Ez a jegyzék pontos felsorolást tartalmazott a katonai jellegű, gazdasági jellegű, valamint egyéb bizalmasnak nyilvánított adatokról, valamint a találmányokra, felfedezésekre és a műszaki tökéletesítésekre vonatkozó adatokról is.¹⁰⁸ Ez a jogszabály lett a szocialista államokban néhány évvel később szintén bevezetett titokkörü jegyzékek mintája.

A korszak szabályozásának a lényege az volt, hogy elsősorban nem formális, hanem materiális értelemben határozták meg az államtitok fogalmát, vagyis nem volt feltétlenül szükség formális minősítési döntésre, és minősítési jelölésre sem. Ennek a következménye az lett, hogy nagyon könnyen indulhattak (mint ahogy indultak is) büntetőeljárások olyan személyek ellen, akik nem is voltak tisztában azzal, hogy államtitokkal kapcsolatos bűncselekményt követtek el, hiszen ebben az időszakban nem volt szükség formális minősítési eljárásra ahhoz, hogy egy adat államtitoknak minősüljön, ahogy ezt fentebb említettük.

A Szovjetunió mellett Kelet-Európában is kialakult a szocialista büntetőjogi dogmatika az 1950-es évek elejéig. Ennek egyik lényegi sajátossága az erős ideológiai színezete volt. Az egyes kelet-európai tankönyvek nyíltan írtak arról, hogy a szocialista büntetőjog a „kizsákmányolók elleni harc” egyik legfontosabb eszköze, a minősített tananyagok pedig még egyértelműben fogalmaztak. Egy, az Államvédelmi Hatóság munkatársainak oktatása céljából íródott, „csak szolgálati használatra” jelöléssel ellátott tankönyv a szocialista büntetőjog lényegét a következőkben látta:

„A szocialista büntetőjog nem a burzsoá jog továbbfejlődése, hanem a jog új típusa. A szocialista büntetőjog, miként a szocialista jog, a szocialista proletárforradalom győzelmének eredményeképpen jött létre. A szocialista büntetőjogot a népi tömegek alkották meg. A forradalmi jogalkotást a proletárdiktatúra szervezte meg. A szocialista büntetőjog a kizsákmányolók elleni harc fegyverül szolgál. A szocialista jog, a szocialista büntetőjog a szocializmus építésének motorja. A dolgozó tömegek akaratát fejezi ki, a szocialista társadalmi viszonyok megerősítésének és fejlesztésének eszköze.”¹⁰⁹

A kelet-európai szocialista országok büntetőjogi szabályozása magától értetődően a szovjet példát követte az 1950-es évek elejétől, viszonylag kisebb

¹⁰⁸ Barna Péter: Az államtitok védelme. *Jogtudományi Közlöny*, 10. (1955), 5. 285.

¹⁰⁹ Barna Péter: *Büntetőjogi ismertetek. Államvédelmi tankönyv*. Budapest, BM Kiképzési és Tanulmányi Osztály, 1955. 21.

eltérésekkel. Ezek közül néhány szabályozástechnikai eltérésre utalunk csak. Az államtitok fogalmának a meghatározása kapcsán a kelet-európai szocialista jogrendszerek háromféle szabályozási módszert alkalmaztak. A büntető törvénykönyv adott fogalom meghatározást a csehszlovák, a jugoszláv és a román büntetőjogban, vagy hivatkozott a titok illetékes szerv által történt lajstromozására (erre a szovjet büntetőjog volt a legjobb példa). Végül volt olyan kódex is, amely egyáltalán nem adott definíciót (mint például a bolgár büntető törvénykönyv), hanem mindössze utalt az adatközlést tilalmazó jogszabályokra. A titok tartalmát illetően voltak egészen részletező szabályozási megoldások (például a szocialista román büntető törvénykönyv), különválasztva a hadi és a diplomáciai titkot, más kódexek minden részletezés nélkül adtak materiális fogalom meghatározást (mint például a jugoszláv és a csehszlovák kódex).¹¹⁰

Az 1951. február 9-én megjelent bolgár büntető törvénykönyv a társadalmi rend ellen elkövetett bűncselekményekről szóló XI. fejezet 4. sorszáma alatt a 295–302. pontokban tartalmazta *Az állami titok elleni bűncselekmények* cím alatt az államtitok megsértésével elkövethető bűncselekményeket, és büntetőjogi felelősség alá vonta nemcsak a hivatali vagy katonai szolgálatban állókat, hanem egyéb személyeket is. Emellett büntette azt is, aki bármi módon közli, elárulja vagy összegyűjti a katonai, gazdasági vagy más természetű adatokat, amelyek nem képeznek ugyan államtitkot, de amelyek közlését törvény vagy rendelet tiltja. A csehszlovák büntetőkódex, amely 1950. augusztus 1-jén lépett hatályba, a 2. részében tartalmazta *A köztársaság biztonsága ellen irányuló büntettek* cím alatt, a 88–92. §-okban az államtitok veszélyeztetését, míg 5. részében, *A közügyek rendjét különösen veszélyeztető bűncselekmények* cím alatt a 112–115. §-okban a gazdasági és szolgálati titok veszélyeztetéséről szóló szabályokat tartalmazta, vagyis megkülönböztetett gazdasági, szolgálati és államtitkokat.¹¹¹

A legkisebb közös többszörös a szocialista büntetőjogi szabályozásban az államtitok fogalmának döntően materiális meghatározása volt. Ennek lényege az volt, hogy formális minősítési eljárás és a formai kellékek (például a minősítési jelölés) hiánya esetén is lehetőség volt az elkövetők büntetőjogi felelősségre vonására. Ez nagyfokú jogbizonytalanságot eredményezett mai

¹¹⁰ *A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve – Tervezet.* Budapest, Athenaeum Nyomda – Igazságügyminisztérium, 1960. 305–306.

¹¹¹ Barna (1955) i. m. 284.

szemmel visszatekintve, kis túlzással azt is mondhatjuk, hogy szinte bárkit el lehetett ítélni államtitoksértés miatt, akit az ügyész ezzel megvádolt.

Nyugat-Európában és az angolszász világban a II. világháború utáni időszakban olyan szabályozás körvonalazódott a titokvédelemmel kapcsolatban, amely a jelenleg is dominánsnak tekinthető titokvédelmi szabályozási szisztéma előképe volt. Kialakult a többfokozatú, káralapú minősítési rendszer, amelynek alapján a fejlett nyugati országok titokvédelme és a hatályos magyar jogi szabályozás is létrejött.

2.2. A magyar állam titkainak védelme az államalapítástól a Csemegi-kódexig

A magyar jogtörténetben hosszú évszázadokon keresztül nincs nyoma az állam titkai büntetőjogi védelmének. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az ilyen magatartások a gyakorlatban büntetlenül is maradtak volna, ahogy erre Angyal Pál is utal:

„Régi törvényeink között egyet sem találunk, mely kifejezetten büntetendőnek minősítette volna a titoksértésnek akármelyik nemét is. Még az államtitok elárulásáról sincs említés téve ott, hol annak helye volna, t. i. a hűtlenségi esetek felsorolásában (Hk. I. 14., 1715. évi VII. t.-c., 1723. évi IX. t.-c.), mindazonáltal teljességgel elképzelhetetlen, hogy e – talán ritka – *delictum naturale* a büntetést elkerülhette volna. Ha hűtlenség címén vonattak felelősségre a »*subtractores castrorum*« (Hk. I. 14. §. 10.), tehát azok, kik uraik várát alattomosan idegen kézre játszották, úgy kétségtelen, hogy az állam létét érdeklő titkok elárulói sem kerültek el méltó büntetésüket.”¹¹²

A középkorban a titoktartás fontosságára már Zrínyi Miklós is felhívta a figyelmet:

„[...] megmondom miképpen kell megtartani a titkot, és mely szükséges az. A titok hasonló a musthoz, a mely meddig must, forr, verődik a hordóban, örömet kimenne, de oztán ha borrá leszén, nem küszködik annyira hordóval. Az emberi elme oly nagy szeretetet visel magához és oly nagy kívánsága vagyón magát megesmértetni másokkal, hogy mihánt valamit megfogantatott magában, kit dicséretre méltónak itél lenni, csak alig várja, hogy világra kiadhassa, és nem várhatja az igaz szülésének idejét; és így el kell veszteni azt a szép gyümölcsöt, a mely, ha megért volna, tisztességet hozott volna neki és becsületet.”¹¹³

¹¹² Angyal (1908) i. m. 44–45.

¹¹³ Rónai Horváth Jenő: *Gróf Zrínyi Miklós hadtudományi munkái*. Budapest, MTA, 1891. 276.

Zrínyi Miklós egyébként a *Vitéz hadnagy* című munkájában megfogalmazta azt is, hogy a vitézség sikeréhez elengedhetetlenül fontos a titkos információk megszerzése is.¹¹⁴

Míg a személyes királyság idején a hűtlenség azonos volt a felségsértéssel, illetve a felségárulással, a rendi korszakban már kitágult a hatóköre, és túllépte annak kereteit. Innentől kezdve egyre több deliktumot foglalt magában: ez alapvetően az ország fogalmának módosulásával függött össze. A patrimonális királyság rendivé válása után a *regnum* fogalma már a nemesség egyetemével, az országgyűléssel, valamint a Szent Korona joghatósága alá tartozó területtel vált azonossá, így a közjó (*bonum commune*), a közszabadság megtestesítője lett.¹¹⁵ Álláspontom szerint a legnagyobb valószínűség szerint ebben az időszakban vált az államtitok elárulása a hűtlenség esetei közé sorolt büntetendő cselekménnyé.

II. József – ugyan hazánkban is rövid ideig hatályban volt, de a gyakorlatban ez idő alatt sem alkalmazott – törvénykönyve¹¹⁶ az első olyan írott jogforrás, amely már az államtitok megsértéséről („az ország titkainak kinyilatkoztatása”) is rendelkezett:¹¹⁷

„Aki háládatlan lévén a Hazához, és Országához, melynek polgára, vagy melyben neki csak lakóhely adatik is és oltalom, ellenséges szívvel valami olyast cselekszik, ami vagy egyenesen, vagy másképpen a közönségnek kárára váljon, akár ezt nyilván vigye végbe, akár titkon, tanácsadással vagy önnön munkálkodásával, fegyveresen vagy fegyver nélkül, maga, vagy több társakkal, pártütés, elárulás, az ország titkainak kinyilatkoztatása, az ellenséggel való szövetkezés, az ellenségnek segítése és előmozdítása, vagy akármely más e féle cselekedet által, az ország elárulásának vétkével terheli meg magát, akár hazafi legyen akár idegen.”¹¹⁸

Írott forrásink közül ezután az 1792. évi büntető törvényjavaslat említi az államtitok elárulását önálló bűncselekményként Magyarországon, mint a *nota infidelitatis* egyik esetét. Az államtitok elárulása egyébként egyike volt annak a mindössze hat bűncselekménynek, amelyek esetében a javaslat

¹¹⁴ Simon László: A titok speciális értelmezése az elmúlt 25 év kihívásainak, kockázatainak és fenyegetéseinek tükrében. *Felderítő Szemle*, 15. (2016), 1. 81.

¹¹⁵ Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. Az államalapítástól 1848-ig*. Pécs, JPTE ÁJK, 1995. 82–83.

¹¹⁶ Sanctio Criminalis Josephina Patent vom 13ten Januar 1787, für alle Länder – Das Allgemeine Gesetzbuch über Verbrechen und derselben Bestrafung Gesetze und Verfassungen vom Jahre 1787. (Sanctio Criminalis Josephina az 1787. január 13-i érvényében minden ország számára – Az 1787-es általános törvény a büntettekről és annak büntetéséről.)

¹¹⁷ Tóth (2005) i. m. 58.

¹¹⁸ *Közönséges törvény a vétkekről, és azoknak büntetésiről*. Buda, Királyi Akadémia, 1788. 25.

megengedte volna akár a halálbüntetés kiszabását is.¹¹⁹ Az 1843. évi javaslat pedig már külön szabályozta a hivatali titok megsértését is. Az 1843. évi magyar büntetőjavaslat I. része is tartalmazott már titoksértéssel kapcsolatos büntetőjogi rendelkezéseket, ahogy erre Pauler Tivadar is utal 1870-ben megjelent monográfiájában. A büntetőjog ekkor még nagyrésztben szokásjogi alapokon állt hazánkban, az irányadó rendelkezések egyike az 1843. évi büntető törvényjavaslat volt:

„A BJ. a köztisztviselők külön büntetteiről, különösen hivatalbeli visszaélésekről LIV. fejezetében részletesen intézkedik, nevezetesen említi [...] c) hivatalos titoktartás kötelességének megszegését, tettei dolgok vagy oklevelek közlése által, ha bosszúból vagy haszonvágyból, mások sérelmével történt. [...] A titoktartás megszegését, az okozott kár pótlása hivatalvesztéssel, súlyosabb beszámításnál félévig terjedhető fogság éri.”¹²⁰

Rendkívül haladó jogszabályként a javaslat száműzte volna a halálbüntetést a magyar büntetőjogi rendszeréből, ha elfogadást nyer.

Látható, hogy az első írott magyar büntetőkódex megszületése előtt is voltak már titokvédelmi vonatkozású deliktumok a magyar büntetőjogban. Az állam titkainak büntetőjogi védelmére ebben az időszakban főként a hűtlenség tényállása szolgált, az ilyen jellegű titoksértések tehát a gyakorlatban rendkívül súlyos büntetéssel fenyegetett deliktumok voltak.

2.3. A diplomáciai és katonai titkok védelme a Csemegi-kódextól 1945-ig

A 19. század utolsó évtizedeiben a magyar közigazgatás a nyilvánosság elől már elzárt bizonyos információkat, és ezeket az adatokat elkülönítve kezelte. Az iratokon különböző jelzéseket tüntetett fel, amelyek a mai minősítési jelölések előképeinek tekinthetők. Az iratokon található „Bizalmas”, „Szigorúan bizalmas”, „Reservált”, „Titkos” jelölések ezen dokumentumok speciális kezelésére hívták fel a figyelmet. A Belügyminisztérium például a fontosabb nemzetiségi, állampolgársági és politikai mozgalmakra vonatkozó bizalmas ügyeinek iratait már 1876-tól reservált számok alatt,

¹¹⁹ Finkey Ferenc: *Az 1792. évi Büntetőtörvényjavaslat 150. évfordulójára*. Debrecen, Stúdium, 1942. 17.

¹²⁰ Pauler Tivadar: *Büntetőjogtan II*. Pest, Pfeifer Ferdinánd, 1870. 67–68.

külön iktatta. Az Igazságügyminisztérium pedig „elnöki bizalmas iratok” néven külön kezelte a minisztérium személyzetére, valamint a kormánnyal és az igazságüggyel összefüggő, nyilvánosság elől elzárt, bizalmas és titkos iratokat. Ezekben az iratokon jelölték a titkosság tényét, azonban a mai minősítési jelöléstől eltérően sem a minősítő személye, sem a minősítés időtartama nem szerepelt a dokumentumon.¹²¹ Közben új technológiák, például a telefonkészülékek elterjedése késztette gondolkodásra hazánk legkiválóbb büntetőjogászait, hogy a titokvédelem szempontjából ezekre hogyan kellene reagálni.¹²²

Az első írott magyar büntető törvénykönyv, amelyet az utókor a megalakotójáról, Csemegi Károlyról *Csemegi-kódex*nek nevezett el, már tartalmazta az állam titkainak büntetőjogi védelmét is. Abban az időszakban az államtitok fogalma a mai értelemben nem létezett: diplomáciai titok és katonai vagy hadititok elnevezéssel két részre tagozódott. Az elsőt a polgári büntetőjog védte, ez tehát megtalálható volt a már Csemegi-kódexben. A hadititkot pedig ekkoriban a katonai büntető törvénykönyvek védték a büntetőjog eszköztárával, először az 1855-ös osztrák katonai büntetőkódex,¹²³ amelyet

¹²¹ Dóka Klára: *Levéltári ismeretek. Oktatási segédanyag a segédlevéltáros tanfolyamok hallgatói részére I.* Levéltári módszertani és oktatási füzetek 9. Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2002. 112–113.

¹²² „Gondoljunk arra az esetre, amikor a telefonnal alkalmazott hivatalnok a mások között folytatott beszélgetést jogellenesen kihallgatta, s azt egészben vagy részleteiben a beszélgetés tartalmának megtudására nem illetékes személyekkel jogellenesen közli. A logikai zártság elmélete – figyelemmel arra, hogy a Btk. 200., 201. és 327. §-ai kifejezetten csak a levél és távsürgöny titkát védi s a telefontitkot nem említi – ahhoz a következtetéshez jutat: hogy a telefon titok megsértése – mert arról a törvény hallgat – meg van engedve, tehát nem jogellenes s ennek folytán nem büntetendő. Ez a konklúzió nyilván sérti a jogérzetet s megingatja a védelemszükségi vonal fölé emelkedett s a jog, illetőleg a büntetőjog által védelmi övvel körülvendő érdekek védelmét biztosítani hivatott jogrendbe vetett bizalmat. A hézag léte ily esetekben tagadhatatlan, de az ily hézag először is nem tilalmi hézag, hanem a büntetendőséget kijelentő szabályok körében észlelhető hézag.” Lásd Angyal Pál: *A joghézag problematikája a büntetőjogban*. Budapest, MTA, 1942. 11.

¹²³ A katonai titok védelmét ebben az időszakban az 1855. évi Katonai Büntető Törvénykönyv szolgálta. „E törvény IV. fejezete a kémkedésről és az állam hadereje ellen intézett más cselekményekről tartalmaz rendelkezést, amelyeket rögtönbíráskodás alá von és kötélt halállal fenyeget. Nevezetesen, aki háború idején vagy olyan időben, amikor köztudomású, hogy háborús intézkedéseket kell tenni, külső támadás elhárítására vagy belföldön fellépő »lázadók« ellen, az állam katonai védelmére vagy a hadsereg működésére vonatkozó katonai titkot azzal a szándékkal kémlel ki, hogy arról az ellenségnek vagy a lázadóknak

Ferenc József nyílt parancssal léptetett hatályba hazánkban, majd az 1830. évi II. törvénycikk, a KtBtk., az első magyar katonai büntető törvénykönyv.

Az első magyar Btk. a diplomáciai árulást (diplomáciai hűtlenséget) az államtitoksértés egyik nemeként a *Hűtlenség* című III. fejezetben, a 146. és 147. §-okban tárgyalta. Elkövetési tárgya a diplomáciai titok volt, amely a magyar állam vagy az Osztrák–Magyar Monarchia másik államának biztonságát, illetve egyéb, más fontos érdekét érintő adatot (okiratot, tudósítást) jelentett. Kivételt képezett a hűtlenségi tényállások körében, mivel itt az elkövető nemcsak magyar állampolgár, hanem olyan külföldi is lehetett, aki az elvállalt megbízatással került a magyar állammal hűségi viszonyba. A tettes állami szolgálatával, vagyis hivatalos megbízatásával visszaélve az ellenséggel közli a birtokába jutott, diplomáciai titoknak minősülő adatokat. Ezek a következők lehetnek: titkos okirat, adat, hír, valamint a tudósítás is ide sorolandó volt. A paragrafus második vonalában egy speciális, enyhébben büntetendő, gondatlanul elkövethető, kivételes elkövetési magatartással találkozunk. Aki más hatalommal közöl információt, vagy esetleg ilyet nyilvánosságra hoz, de nem azzal a célzattal, hogy az az ellenséghez eljusson, elkövette ezt a deliktumot. A diplomáciai árulás speciális alakzata volt, amikor a tettes állami megbízatás és honossági követelmény nélkül ugyan, de bűncselekmény útján jutott az államtitok birtokába, amelyeket ezután kiszolgáltattott másnak. Ebben a különös esetben a jogalkotó nem kívánta értékelni az elkövető tudatállapotát, vagyis azt, hogy ismerte-e a tiltott cselekménnyel birtokába került iratok ilyen minőségét. Életszerű alapesetként ezt vette általánosnak a jogszabály, vagyis azt, hogy valaki azért tulajdonít el adatokat és adja tovább azokat másnak, mert sejtheti, hogy azok nagy valószínűséggel titkos információt is tartalmaznak. Lehetségesnek és szabályozandónak tartotta a törvény azt a ritkább esetet is, amikor valaki nem az előzőekben felsorolt módokat útján szerezte meg a titkos információkat. Ezen esetben csak akkor volt büntethető az elkövető, ha az ellenséggel közléskor tudatában volt a dokumentum fontosságának, valamint a titkos jellegének is.¹²⁴

bármi modern hírt adjon.” Lásd Gonda Ignác: Az államtitok büntetőjogi védelme. *Rendőrségi Szemle*, 8. (1960), 9. 633.

¹²⁴ Barna Attila: *Az állam elleni bűncselekmények szabályozása a 19. századi Magyarországon különös tekintettel a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. törvénycikk előzményeire és megalkotására*. Győr, Universitas-Győr, 2015. 233–234.

Ahogy már említettük, a diplomáciai titoksértés mellett a hadititok megsértése is beletartozott az államtitoksértés esetei közé a 19. század második felétől, és a 20. század első felében is ez volt a hatályos szabályozás lényege. Amikor Ferenc József 1855. január 15-én császári nyílt parancssal Magyarországon is életbe léptette az osztrák katonai büntető törvénykönyvet, senki sem gondolta volna, hogy háromnegyed évszázadon át hatályban marad ez a jogszabály. Ez a kódex ugyanis a Csemegi-kódex megalkotása után is hatályos volt, és a személyi hatálya kiterjedt a magyar katonákra is, mégpedig Trianon után is, egészen 1931-ig.

Az I. világháború végén, a bukást követő napokban az Osztrák–Magyar Monarchia titkosszolgálatának központjában rendkívüli méretű iratmegsemmisítés folyt. Sikeresen megakadályozták ezzel, hogy a győztes hatalmak a legfontosabb diplomáciai és katonai titkok birtokába kerüljenek.

„A világháborúban szolgáló cs. és kir. hírszerzőtisztok és kémek jelentései nem kerültek ellenséges kézbe. Az összeomlás után, amidőn Bécsben a szocialista uralom ragadta magához a hatalmat, és az ententmissziók a hadügyminisztériumban üttették fel sátorfájukat, nem tudták megkaparintani a sok ezer jelentést. Az épület bejáratát szigorúan őrizték ugyan, amely egyenesen az »Evidenzbureau«-ba vezetett, Ronge ezredes kezdeményezésére azok a becsületes tisztok, akiknek kezében volt sok száz utódállambeli ember élete és halála, éjjel elhordták és elégették az iratokat. Mire a »győzők« rájöttek, hogy az irattár hol van, és az anyagot fel akarták dolgozni, csak hült helyét találták.”¹²⁵

Röviden megjegyezzük, hogy az 1918–1919-es évek viharos történelmi időszaka a titokvédelemre vonatkozó jogszabályok tekintetében érdemi újdonságokat nem hozott. Egyszerűn túl rövid volt az idő ahhoz, hogy a titokvédelemmel kapcsolatos jogszabályokhoz hozzányúljanak. Emellett a titokvédelemmel kapcsolatos jogszabályok a leginkább politikasemleges jogi rendelkezések közé tartoztak, ez lehetett a másik oka a szabályozás változatlan továbbélésének a Tanácsköztársaság előtt, alatt és után is. 1919. augusztus 10-én például Schnetzer Ferenc hadügyminiszter a fegyveres karhatalom megszervezése tárgyában egy minősített rendeletet adott ki, amely a változatlanul hatályos titokvédelmi jogszabályok szerint a következő, a korábbi gyakorlatnak megfelelő minősítési jelöléssel és különleges

¹²⁵ Botár Árpád: *A láthatatlan hadsereg. Kémek, merénylők, árulók*. Tapolca, Tapolcai Lapok Nyomdavállalata, 1937. 10–11.

kezelési utasítással volt ellátva: „Szigorúan bizalmas. Boríték alatt kezelendő. Sajátkezű felbontásra!”¹²⁶

Említettük már, hogy az 1930. évi II. törvény helyezte hatályon kívül az osztrák KtBtk.-t, 1931-ben. Ehhez szorosan kapcsolódott az 1930. évi III. törvénycikk a katonai büntető törvénykönyv életbelépéséről és a közönséges büntetőtörvények egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításáról és kiegészítéséről.¹²⁷ A hadititoksértés körében büntetendő volt a „titokkörbe való benyomulás”, vagyis a kikémlelés, de emellett büntették a korabeli jogszabályi rendelkezések a titok ellenséggel való közlését is. Ez utóbbit katonai árulásnak nevezték. Mindezek mellett a katonai titok közzététele is bűncselekménynek minősült.

1930-ban az anyagi büntetőjog területén jelentős fordulóponthoz érkezett be: megalkották a KtBtk.-t, az első magyar katonai büntetőtörvényt. Rendkívül érdekes jogtörténeti tény, hogy Trianon után még több mint egy évtizedig német nyelvű katonai büntetőjog volt hatályban Magyarországon. Az anyagi jog kodifikációja mellett az eljárásjog területén is szükséges volt már néhány koncepcionális változtatás, ezt részben a katonai büntető törvénykönyv életbeléptetéséről és a közönséges büntetőtörvények egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításáról és kiegészítéséről szóló 1930. évi III. törvénycikk, részben pedig a magyar királyi honvédelmi miniszternek és a magyar királyi igazságügy-miniszternek az 1930. évi III. törvénycikk végrehajtásáról szóló 1930. évi 13041. enl. H. M. 13. számú rendelete alakította ki. Ezen jogszabályok hatálybalépésétől kezdve a honvéd vegyesdandár-parancsnok, valamint a honvédség főparancsnoka gya-

¹²⁶ Hetés Tibor – Morva Tamásné (szerk.): *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-badsereg történetéhez 1919–1938*. Budapest, Zrínyi, 1963. 82.

¹²⁷ E törvény általános indokolása az államtitoksértéssel összefüggésben kimondta: „De általában ismert és már a háború előtt előrehaladott miniszterközi tárgyalások alapjául szolgált az a tény is, hogy a magyar büntetőtörvénykönyv különösen a hűtlenség, illetőleg a katonai és más államtitok kikémlelésének vagy elárulásának pönalizálása tekintetében hézagos, nem elég hatékony a viszonyok, valamint a modern külföldi törvényalkotások által sokszorosan meg van haladva és így gyökeres átdolgozásra szorul. Erre az átdolgozásra annyival is inkább szükség van most, mert ezidőszert az 1925.XIV. törvénycikk értelmében az úgynevezett kémkedési (és ezek útján elkövetett szigorúbban megtorlandó) cselekmények miatt a polgári büntetőbíráskodás alá tartozó egyének is katonai büntetőbíráskodás alatt állnak a KtBtk. életbeléptetése után a katonai bíróságok által is a közönséges büntetőtörvények szerint fognak büntettetni.” 1930. évi III. törvénycikk indokolása a katonai büntetőtörvénykönyv életbeléptetéséről és a közönséges büntetőtörvények egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításáról és kiegészítéséről (általános indokolás).

korolta az illetékes parancsnok jogait, a katonai titokra elkövetett hűtlenség büntette vagy vétsége esetén azonban kizárólag a honvédség főparancsnoka járhatott el. Ez is mutatja e bűncselekmény súlyát a vizsgált időszakban.¹²⁸ A Honvéd Vezérkar Főnökének Különbíróságát 1941 októberében, a 7.650/1941. számú miniszterelnöki rendelettel állították fel.¹²⁹ Annak ellenére, hogy a bíróság csak az 59. §-ban foglalt hűtlenség esetében járhatott volna el, több ítéletben is arra hivatkozott, hogy a vádlottakat az 1930. évi III. törvény 60. §-a alapján, azaz katonai titok kikémlelése vagy jogosulatlan megszerzése miatt találja bűnösnek.¹³⁰ A másfél évtizedig hatályos magyar Katonai Büntető Törvénykönyv, az 1930. évi III. tv. III. fejezete, amely *A közönséges büntetőtörvények egyes rendelkezéseinek módosítása és kiegészítése* címet kapta, a hűtlenség körébe sorolt katonai titoksértést meglehetősen részletesen és alaposan szabályozta.¹³¹ Katonai titokra elkövetett hűtlenség

¹²⁸ Takó Dalma: *A katonai büntetőjog speciális intézményei a XX. század első felében. A Tanácsköztársaság katonai büntetőjoga és a Honvéd Vezérkar Főnökének Bírósága*. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2019. 26.

¹²⁹ Markó György: *Csendőrtisztek a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnökének bírósága előtt. Rendvédelem-történeti Füzetek – Acta Historiae Praesidii Ordinis*, 21. (2011), 24. 73.

¹³⁰ Takó (2019) i. m. 99.

¹³¹ „60. § A hűtlenség büntettét követi el és öt évig terjedhető börtönnel büntetendő:

1. aki katonai titkot vagy a magyar állam egyéb fontos érdekeit, így különösen nemzetközi vagy gazdasági helyzetét érintő más titkot kikémlel vagy jogosulatlanul megszerez;
2. aki közhivatalnoki állásánál, hivatalos megbízásánál vagy a hatósággal szemben fennálló szolgálati vagy szerződéses viszonyánál fogva birtokába vagy tudomására jutott ily titkot nyilvánosságra hoz vagy illetéktelen személlyel közöl, avagy illetéktelen személynek más módon hozzáférhetővé tesz;
3. aki nem az 1. vagy a 2. pontban meghatározott módon birtokába vagy tudomására jutott ily titkot nyilvánosságra hoz vagy illetéktelen személlyel közöl, avagy illetéktelen személynek más módon hozzáférhetővé tesz, ha a cselekmény az állam érdekét veszélyezteti;
4. aki az 1–3. pontokban meghatározott cselekmények valamelyikét megkísérli;
5. aki az 1–3. pontokban meghatározott cselekmények valamelyikének elkövetésére mással szövetkezik, mást reábírní törekszik vagy a Btk. 134. §-ában meghatározott módon eredménytelenül felhív;
6. aki az 1–3. pontokban meghatározott cselekmények valamelyikének elkövetése céljából berendezést létesít vagy tart fenn.

A büntetés öt évtől tíz évig terjedhető fegyház, ha a cselekményt háború idején követték el. Katonai titok minden intézkedés, hír, terv, tárgy vagy bármely más olyan tény, amelynek arra nem hivatottak tudomására jutása a honvédelmet vagy általában az állam biztonságát veszélyeztetheti.

Háború idején a magyar állam szövetségesének vagy a velük közösen működő fegyveres erőnek katonai titka a magyar állam katonai titkával egy tekintet alá esik.

büntette vagy vétsége esetén kizárólag a honvédség főparancsnoka járhatott el a jogszabály szerint, ez a rendelkezés is mutatja ezen titoksértő bűncselekmény tárgyi súlyát. A korabeli propagandaanyagok is hangsúlyozták a titoktartás kiemelt fontosságát.

„Kettős érdek követeli meg a magyar embertől a fokozott titoktartást; az egyik a faja és hazája boldogulásának érdeke, hogy semmi katonai adat, amely a honvédelmet szolgálja, külföldre ne kerüljön, a másik pedig a saját jól felfogott érdeke, hogy a törvény szigorú rendelkezéseinek áthágásával magát és családját ne döntse romlásba, s ne tegye ki egy súlyos elítélés következményeinek.”¹³²

Megfigyelhető az 1930-as évekbeli propagandaanyagokban a hazaszeretetre hivatkozással összefüggő önkéntes jogkövetésre és a szigorú büntetéssel fenyegetésre építő elrettentő hatás egymással párhuzamos alkalmazása.

Az 1930. évi III. törvénycikk meghatározza a katonai titok fogalmát is a 60. § utolsó két bekezdésében. Materiális meghatározást ad, azaz nem állít fel feltételként formális minősítési eljárást: „Katonai titok minden intézkedés, hír, terv, tárgy vagy bármely más olyan tény, amelynek arra nem hivatottak tudomására jutása a honvédelmet vagy általában az állam biztonságát veszélyeztetheti.”

61. § Ha az előbbi § 1–6. pontjaiban meghatározott cselekményt abból a célból követték el, hogy a titok idegen állam hatóságának, külföldi szervezetnek, megbízottjuknak vagy érdekükben működő személynek hozzáférhetővé váljék, a büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyház. Az előbbi bekezdésben meghatározott célból elkövetett cselekmény büntetése életfogytig tartó fegyház:

1. ha a 60. § 1–3. pontjában meghatározott esetben a cselekmény az állam vagy a közgazdaság érdekeit súlyosan sértette vagy veszélyeztette;

2. ha a tettes a 60. § 1. pontjában meghatározott cselekménynek vagy kísérletének elkövetésére közhivatali állását, hivatalos megbízását vagy a hatósággal szemben fennálló szolgálati vagy szerződéses viszonyát használta fel, továbbá

3. a 60. § 2. pontjában meghatározott cselekménynek vagy kísérletének esetében.

62. § Aki a 60. § 1. vagy 2. pontjában meghatározott cselekményt avagy kísérletét háború idején a 61. §-ban meghatározott célból vagy az ellenség javára követi el, halállal büntetendő.

A 60. §-ban meghatározott egyéb büntettek eseteiben, ha háború idején az ellenség javára követték el, az 59. §-ban megállapított büntetéseket az ott tett megkülönböztetés szerint kell alkalmazni.

63. § Aki a 61. vagy a 62. § szerint büntetendő büntett elkövetőjének akár a kiképzésben, akár a titok megszerzésében, akár abban, hogy a titok idegen állam hatóságának, külföldi szervezetnek, megbízottjuknak vagy érdekükben működő személynek hozzáférhetővé váljék, segítségére van, a tettesre megállapított büntetéssel büntetendő.”

¹³² Dominich (1937) i. m. 9.

A fogalom annyira tág módon határozza meg a katonai titoknak minősülő adatok körét, ami – figyelembe véve, hogy büntetőjogi felelősség múlhat a definíció értelmezésén – a jogbiztonság követelményét álláspontom szerint súlyosan sértette; tegyük hozzá rögtön: legalábbis mai szemmel nézve. Sokkal modernebb és mai szemmel is helyeselhető rendelkezés volt a katonai titok fogalmának kiterjesztése a Magyarországgal szövetséges országok (külföldi) katonai titkaira: „Háború idején a magyar állam szövetségesének vagy a velük közösen működő fegyveres erőnek katonai titka a magyar állam katonai titkával egy tekintet alá esik.”

A törvény a 66. §-ban a jogszabály indokolása szerint „azt a különbséget teszi, hogy míg a hivatalos úton megtudott titok elárulását minden további feltétel nélkül büntettnak nyilvánítja, addig az elárulás többi esetét csak akkor minősíti ily súlyos büntetné, ha a cselekmény az állam érdekét veszélyezteti. Túlszigorra vezetne ugyanis a nemhivatalos és nem is bűnös úton vagy a véletlenül megtudott titoknak továbbadását feltétlenül, tehát akkor is büntettnak nyilvánítani, amikor a közlés körülményeiből és a titokba (helytelenül) beavatott egyén személyes megbízhatóságából stb.-ből folyólag az államérdekre semmi veszély sem származott. Az állam érdekeinek veszélyeztetése esetén azonban a javaslat ennek a cselekménynek gondatlanságból elkövetett alakját is bünteti.”¹³³

A katonai titkot sértő elkövetőt a törvény már abban az esetben is büntetni rendelte, amikor a tettes a katonai titkot vagy a magyar állam biztonságát és/vagy egyéb fontos érdekét érintő egyéb titkot „nyilvánosságra hoz, vagy illetéktelen személlyel közöl, vagy illetéktelen személynek más módon hozzáférhetővé tesz”, „ha a cselekmény az állam érdekét veszélyezteti”; büntetendő volt e cselekmények gondatlanságból elkövetése is. Büntetendők voltak egyes előkészületi jellegű cselekmények is: az elkövetésre mással szövetkezés, a mást rábírní törekvés és az eredménytelen felbujtás (a felhívás) is, valamint az azok valamelyikének elkövetése céljából berendezésnek létesítése vagy fenntartása. „Már ezekből a rendelkezésekből is egyértelműen megállapítható, hogy a súlypont tulajdonképpen a titoknak az illetéktelen személyek részéről való hozzáférhetőség alkalmának megteremtésén,

¹³³ 1930. évi III. törvénycikk indokolása a katonai büntetőtörvénykönyv életbeléptetéséről és a közönséges büntetőtörvények egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításáról és kiegészítéséről (a 66. §-hoz).

vagyis a titkos adatnak hírként közlésén volt” – hangsúlyozta Angyal Pál az egyik munkájában.¹³⁴

Rendkívül érdekes az úgynevezett koholt államtitok fogalma is. Az 1930. évi III. törvény 68. §-a súlyos büntetéssel fenyegette azt az elkövetőt, aki olyan hamis vagy hamisított iratot vagy rajzot, illetve egyéb valótlan iratot, amely valóságos esetén államtitoknak minősülne, idegen állam hatóságával, külföldi szervezettel vagy ezek megbízottjával közölt, ha a közlés alkalmas arra, hogy az állam katonai vagy egyéb fontos érdekét veszélyeztesse. A szabályozás mintája az 1927-es német megoldás volt.¹³⁵ Ez a szabályozás a nem létező államtitokkal történő tévedésbe ejtést, tehát a mai fogalmaink szerinti *fake news* legsúlyosabb eseteit pönalizálta a büntetőjog eszközeivel, érdekes és még mai szemmel nézve is elgondolkodtató és megfontolandó szabályozás volt.

A katonai és a diplomáciai titoksértés elhatárolása kapcsán rövid, de kiváló magyarázatot ad Bursics Zoltán ügyvéd az 1936-ban megjelent munkájában:

„A katonai hűtlenség a háború veszélyét idézi elő, háború esetén pedig a magyar állam vagy szövetségese fegyveres ereje, illetve az ezekkel közösen működő fegyveres erő elleni tevékenységből áll, a diplomáciai hűtlenség pedig katonai titoknak vagy a magyar állam egyéb fontos érdekeit érintő más titoknak kikémlelése, jogosulatlan megszerzése, nyilvánosságra hozatala, illetéktelen személyekkel való közlése, ilyenek más módon való hozzáférhetővé tétele, különösen az azon célzatú tevékenység, hogy a titok idegen állam hatóságának stb. hozzáférhetővé váljék.”¹³⁶

Ezen álláspont szerint a diplomáciai titoksértés bizonyos esetekben és körülmények között katonai titok vonatkozásában is elkövethető volt.

Az 1934. évi XVIII. tc. a hűtlenség szigorúbb büntetéséről lényegesen súlyosbította az állam titkai elleni támadások büntetését, ha a cselekményt abból a célból követték el, hogy a titok idegen állam hatóságának, külföldi szervezetnek, megbízottjuknak vagy érdekükben működő személyeknek tudomására jusson vagy hozzáférhetővé váljék.¹³⁷

¹³⁴ Angyal Pál: *A veszélyes hírkeltés*. Budapest, Attila Nyomda, 1942. 28.

¹³⁵ Isaák Gyula: Az államtitok büntetőjogi védelméhez. *Magyar Jogi Szemle*, 12. (1931), 2. 58.

¹³⁶ Bursics Zoltán: *A magyar anyagi büntetőjog vázlata*. Budapest, Grill, 1936. 285.

¹³⁷ Györgyi Kálmán – Kónya Imréné – Margitán Éva: *Az állam elleni bűncselekményekre vonatkozó rendelkezések módosításáról*. Budapest, ELTE ÁJK, 1990. 22.

Ezen jogszabályváltozások hatálybalépését követően, fél évtizeddel később kitört a II. világháború, amelybe Magyarország a revízió reményében és kezdeti sikerétől elkábulva belesodródott. A nemzetközi politikai és katonai helyzet is indokolta a titokvédelem újabb szigorítását, részben ennek jegyében megalkották a magyar állam biztonságát és nemzetközi érdekét veszélyeztető egyes cselekmények büntetéséről szóló 1940. évi XVIII. törvénycikket. Ez módosította a hivatali titok megsértésének szabályait a Csemegi-kódex 479. §-ában, valamint ugyanitt meghatározta a hivatali titok fogalmát is.¹³⁸

E korszak végén, 1944 októberében a titokvédelemre vonatkozó rendelkezések csődöt mondtak. Szinte érthetetlen, hogy a német szövetségi rendszer elhagyására készülő kormányzat és Horthy Miklós nem helyezett kellő hangsúlyt arra, hogy a kiugrás tervét a legszigorúbb államtitokként kezelje, valamint arra sem, hogy a fegyverszünet biztosításához szükséges intézmények élére politikailag megbízható személyeket nevezzen ki.¹³⁹ Szálasi Ferenc 1944. október 16-án hivatalba lépő kormánya már nem alkotott meg új titokvédelmi jogszabályokat, erre egyrészt ideje sem volt már, másrészt a hatályos jogszabályok által adott keretek megfeleltek a hatalomra került szélsőséges csoport, a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom, és a Vajna Gábor által irányított Belügyminisztérium érdekeinek.

2.4. Az államtitok védelme a szocializmusban

1945 után az első feladat a romjaiban heverő ország újjáépítése volt, de ezzel párhuzamosan ki kellett volna építeni az új, demokratikus államrendet is. A beinduló demokratizálódás a megszálló szovjet csapatok fegyvereinek árnyékában azonban viszonylag rövid ideig tarthatott csak. Bár a titokvédelemre vonatkozó régi szabályok nagy része változatlan formában maradt hatályban, és ezeket alkalmazták is a gyakorlatban, természetesen az új ideológiának megfelelően értelmezve azokat, a szabályozás gyökeres átalakításának folyamata viszonylag hamar megindult.

¹³⁸ „Hivatali titoknak kell tekinteni az állam, a törvényhatóság, a község intézetének, közintézményének, közművének vagy üzemének üzleti vagy üzemi titkát is.”

¹³⁹ Kovács Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma*. Máriabesenyő–Gödöllő, Attraktor, 2009. 17.

A Rákosi Mátyás vezette hatalmi gépezet 1949-ben szovjet mintára új alkotmányt léptetett életbe, ezzel kezdetét vette a magyar történelem negyvenéves, 1989-ig tartó, úgynevezett szocialista korszaka. Még a kommunista hatalomátvétel előtt, 1948-ban született meg az új, második magyar katonai büntetőkódex, az 1948. évi LXII. törvénycikk, de az 1930. évi jogszabályok katonai titokra vonatkozó rendelkezései még viszonylag hosszú ideig hatályban maradtak, 1962. július 1-jén a második magyar Btk., az 1961. évi V. törvény hatálybalépésével szűnt meg az alkalmazhatóságuk. Az 1948. évi LXII. törvénycikk tartalmazott titokvédelmi rendelkezéseket is: a szolgálati titoktartási kötelezettség megszegése¹⁴⁰ mellett a szolgálati titok jogosulatlan megszerzése¹⁴¹ is büntetendővé vált.¹⁴² Ezek mellett a mai fogalmaink szerinti, egyes szabálysértésnek minősülő cselekményeket is bűncselekménnyé minősített a törvény.¹⁴³

Ebben az időszakban a titokvédelem szabályozása meglehetősen szétterjedezett volt: a diplomáciai titok büntetőjogi védelmét a Csemegi-kódex látta el, a katonai titkot és az államtitkot (korabeli megfogalmazással:

¹⁴⁰ „Titoktartás köteleességének megszegése

95. § (1) Azt a katonát, aki a szolgálati titoktartás köteleességét megsérti, öt évig terjedhető börtönnel kell büntetni.

(2) Azt a katonát, aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, hat hónapig, súlyos esetben három évig terjedhető fogházzal kell büntetni.”

¹⁴¹ „Szolgálati titok jogosulatlan megszerzése

96. § Azt a katonát, aki szolgálati titoknak jogosulatlanul birtokába helyezkedik, öt évig terjedhető börtönnel kell büntetni.”

¹⁴² „A katonák bevonulásuk előtt hozzászórtak ahhoz, hogy élményeiket környezetükkel közlik, így bevonulásuk után sem tudnak szakítani ezzel a gyakorlattal. Gyakori eset, hogy a katona családjával és ismerőseivel közli alakulata és annak szolgálati rendjére vonatkozó szolgálati titkot képező adatokat, többnyire szóban, de néha levélben is. Különösen veszélyes, ha a katona alkalmi ismerőseinek utazás vagy szórakozás közben ittas állapotban fecseg el szolgálati titkokat” – olvashatjuk egy korabeli tankönyvben. Lásd Kovács Zoltán (szerk.): *A katonai büntetőjog kézikönyve*. Budapest, Zrínyi, 1958. 238.

¹⁴³ „Titkos irat megsemmisítése, elvesztése

100. § (1) Azt a katonát, aki titkos szolgálati könyvet, iratot vagy tárgyat szándékosan elhagy, megsemmisít, használhatatlanná tesz, vagy ilyen iratnak, illetőleg tárgynak elvesztését szándékosan okozza, amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik, három évig terjedhető fogházzal, súlyos esetben öt évig terjedhető börtönnel kell büntetni.

(2) Azt a katonát, aki az (1) bekezdés alá eső cselekményt gondatlanságból követi el, egy évig, súlyos esetben három évig terjedhető fogházzal kell büntetni.

(3) A (2) bekezdés alá eső cselekmény büntetése hat hónapig, súlyos esetben egy évig terjedhető fogház, ha a katona az elvesztésről késedelem nélkül jelentést tesz.”

„a magyar állam fontos érdekét védelmező titkot”)¹⁴⁴ az 1930. évi III. törvény III. fejezete védte. Emellett a hivatali titok védelméről az 1940. évi XVIII. tv. 4. §-a rendelkezett, mindezekhez kapcsolódott a szolgálati titok védelmét tartalmazó új rendelkezés a második katonai büntetőkódexben.

Az első írott magyar alkotmány megalkotása után a büntetőjog reformja sem várható sokáig magára. Már 1950-ben, az 1950. évi II. törvénnyel (Bt.) a Csemegi-kódex általános részét szovjet minta alapján lecserélték. A különös rész ugyan hatályban maradt, mint ahogy érdekes módon a katonai titoksértésre az 1930. évi III. törvény szabályait is kellett megfelelően alkalmazni, egészen 1962. július 1-jéig, az 1961. évi V. törvény, vagyis az első szocialista büntetőkódex hatálybalépéséig, de az uralkodó filozófia (és ennek alapján a büntetőjog dogmatikája) gyökeresen megváltozott a büntető jogalkotásban és a jogalkalmazásban is, amikor a Bt. hatályba lépett.

A szemléletváltozás az egész társadalom és jog területére kiterjedt.¹⁴⁵ Az államtitok és a szolgálati titok védelmét szolgáló új, szovjet mintájú jogszabályok megalkotása 1951-től indult, ettől függetlenül, még a régi jogszabályi környezetet felhasználva keretként, az államhatalmi elnyomó gépezet titkainak megőrzése céljából több hatékony belső szabályozót léptettek életbe. Ezek jogszabálynak nem minősültek ugyan, de a napi operatív munka során ugyanúgy felhasználták őket, mintha jogszabályi rendelkezések lettek volna. Jó példa erre az ÁVH titkos ügykezelése.

Már az 1950. szeptember 25-én jóváhagyott *Ideiglenes eligazítás a titkos ügyiratok kezelésére* című minősített szabályzat bevezetője hangsúlyozta az ügyiratkezelés legfontosabb alapelvét, amely szerint: „[...] az Államvédelmi Hatóság operatív szerveinek összes ügyirata és levelezése szigorúan titkos. [...] Ide tartozik minden olyan ügyirat, amelyből kitűnik, hogy a hatóság milyen természetű munkát végez [...]”. A titkosság fokát, vagyis mai fogalmaink szerint a minősítési szintet a „Szigorúan titkos” jelölésen túl külön betűkkel jelölték. Ezek közül a „H” betűvel megjelölt iratok voltak a legmagasabb szinten minősített adatok: ide tartoztak a hálózati munkával kapcsolatos iratok, de emellett az őrizetbevételi javaslatok is, valamint a káderekkel kapcsolatos, kiemelten fontos elvi iratok. „O” betűvel

¹⁴⁴ *Tansegédlet a katonai büntetőtörvények oktatásához*. Budapest, Belügyminisztérium, 1949. 48.

¹⁴⁵ A magyar Határőrizeti Szabályzat 285. pontja az 1960-as években a következő mondatot tartalmazta, amely lehetne akár mottója is e korszak államtitokkal kapcsolatos hozzáállásának: „Minden határőr gyűlölje az ellenséget, őrizze meg a katonai és állami titkot, legyen éber és kíméletlen minden hazaárulóval szemben.”

jelölték emellett az illegális szervezkedés leleplezéséről, nagyobb akciókról szóló minősített jelentéseket és a kiemelt államellenes bűnözők vallomásait. „S” betűvel jelölték a meghatározott speciális, különleges operatív munkákkal kapcsolatos jelentéseket, például a III/2. és a III/1. Osztály jelentéseit. „V” betűvel jelölték az előbbieken fel nem sorolt, de az operatív munkával valamilyen kapcsolatban álló, egyéb iratokat. Ilyenek voltak például a nyomozati jelentések, vizsgálati dossziék. Végezetül a mozgósítással és a rejtjelezéssel kapcsolatban keletkezett titkos iratokat „M” betűvel jelölték meg. Az ÁVH számára új Titkos Ügyviteli Szabályzatot 1952 januárjában vezettek be, amely az 1950-esnek a véglegesített változata volt, már az új, szocialista titokvédelmi jogszabályra is figyelemmel. A titkosság fokának, vagyis a minősítési szintnek a jelölését a szabályzat valamennyire egyszerűsítette abban a tekintetben, hogy mindössze két fokozatot rögzített. A „H” betűjelzés alatt összevonta a korábbi szabályzatban még „H”, „S” és „M” betűvel jelölt tárgyköröket. Az operatív munkával összefüggő egyéb ügyköröket betűjelzés nélkül, kizárólag „Szigorúan titkos” minősítéssel jelölték. A nem operatív természetű ügyeket is „Titkos” minősítéssel jelölték, és természetesen bizalmasan kezelték. A TÜK munkájához a szabályzat többek között azt is előírta, hogy a már tárgykör szerint csoportosított iratokhoz dossziékat kellett rendszeresíteni, amelyek azonban nem voltak azonosak az operatív munkával kapcsolatos különböző nyilvántartási dossziékkal, az utóbbiakat az operatív nyilvántartás segédeszközeiként definiálták.¹⁴⁶

Említettük már, hogy 1951-től már új jogszabállyal, az 1951. évi 21. törvényerejű rendelettel szabályozták az államtitkot és a hivatali titkot.¹⁴⁷ Ez a törvényerejű rendelet tartalmazta a büntető anyagi jogi rendelkezéseket is. Ez abban az időszakban nem volt szokatlan: a büntetőjog szabályai több jogszabályban, elszórtan megtalálható rendelkezésekből álltak össze. Ezt a „rendetlenséget” úgy próbálták orvosolni, hogy az Igazságügyminisztérium 1952-ben kiadta *A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása*¹⁴⁸ című jogszabálygyűjteményt, amelyre a korabeli források csak BHÖ-ként hivatkoznak. Az államtitok és a szolgálati titok (akkori elnevezéssel: hivatali titok) védelmének szabályait döntően szovjet minta

¹⁴⁶ Petrikné Vámos Ida: *Iratok a történeti hivatalban*. Budapest, Trezor, 1989. 29–30. alapján.

¹⁴⁷ 1951. évi 21. számú törvényerejű rendelet az államtitok és a hivatali titok védelméről.

¹⁴⁸ *A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1952.

alapján alkották meg. Kísértetiesen hasonlít a történeti részben bemutatott szovjet tankönyvi magyarázatra már az 1951. évi 21. tvr. preambuluma is.¹⁴⁹

Az államtitok fogalmával kapcsolatban ez a törvényerejű rendelet ketős meghatározást adott. A meghatározás első része formális jellegű volt, a második pedig materiális jellegű. Államtitoknak minősült minden adat, tény, irat vagy fizikai tárgy, amelyet kifejezetten annak nyilvánítottak (formális fogalom), de ezen túl államtitok volt természeténél fogva az is, amelynek illetéktelen személy tudomására jutása az állambiztonságra vagy az állam politikai, gazdasági érdekeire veszélyt jelentett, tekintet nélkül arra, hogy azt kifejezetten titkos adatnak nyilvánították-e (materiális fogalom). A formális és a materiális fogalom egyszerre alkalmazandó volt a gyakorlatban. Államtitok lehetett például az állami vállalatra vagy más állami gazdálkodó szervre vonatkozó adat is, és minden esetben államtitoknak minősült az olyan hivatalos irat vagy tárgy, amelynek formálisan a titkos kezelését rendelték el, függetlenül az irat tartalmától. Az államtitok fogalma ebben az időszakban annyira tág volt, hogy nem lehetett egységes definíció alá vonni az ide tartozó elemeket, ennek ellenére a korabeli szakirodalom helyenként próbálkozott általános fogalmat alkotni:

„Általánosságban megfogalmazva: katonai és államtitkokat képeznek mindazok az adatok, jelentések, melyek az ellenségnek képet, elképzelést nyújthatnak (mind részleteiben, mind egészében) a Magyar Néphadsereg erejéről, az állam gazdasági és politikai állapotáról. Ha ilyen adatok az ellenség kezébe kerülnek, megköny-

¹⁴⁹ „Felemelt ötéves népgazdasági tervünk sikeres megvalósítása, a szocializmus építése és a béke védelme azt követeli, hogy fokozott éberséget tanúsítsunk a belső és külső ellenség üzelmeinek megghiúsítása végett.

Az olyan adatoknak vagy tényeknek illetéktelenekkel való közlése, melyek népi demokráciánk biztonságát, politikai, gazdasági és államigazgatási rendjének érdekeit érintik, nemkülönben az ilyen adatok hanyag, lelkiismeretlen kezelése lehetőséget nyújt népi demokráciánk ellenségeinek arra, hogy építő munkánkat megzavarják.

Ezért hazánk minden polgárának, aki hivatali állása vagy munkaviszonya következtében, vagy egyébként államtitokról és hivatali titokról tudomással bír, elsőrendű kötelessége ezt éberen megőrizni és a lehetőséget is kizárni annak, hogy az az ellenség birtokába juthasson. Annak pedig, aki e kötelességének nem tesz eleget és az államtitkot és a hivatali titkot akár szándékosan, akár gondatlanságból megsérti, vagy egyenesen államtitok és hivatali titok jogosulatlan megszerzésére törekedik, tudnia kell, hogy cselekménye súlyos büntetést von maga után.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa, hogy nyomatékosan biztosítsa az államtitokkal és hivatali titokkal kapcsolatban is az éberség követelményeit, az államtitok és a hivatali titok büntetőjogi védelméről a következő törvényerejű rendeletet alkotja [...]”

nyítik számára a Magyar Népköztársaság, s ezen keresztül a Szovjetunió vezetett békétábor elleni agresszív háború előkészítését, ha pedig sikerülne kiobbantaniuk, annak lefolytatásában jelentenének jelentős segítséget az ellenség számára. Katonai és államtitkaink három fő területen jelentkezhetnek: katonai, gazdasági és politikai téren.”¹⁵⁰

Az államtitok megsértésének eseteit az 1951. évi 21. törvényerejű rendelet részletesen szabályozta. Kiemelendő ezek közül, hogy államtitoksértésnek minősült nemcsak az a magatartás, amikor valaki az államtitkot jogosulatlanul megszerzi vagy nyilvánosságra hozza, illetéktelen személlyel közli vagy jogtalanul felhasználja, hanem emellett az is, amikor az elkövető az államtitkot tartalmazó iratot vagy tárgyat jogtalanul megsemmisíti, használhatatlanná teszi vagy elrejt. Mindenki, aki államtitkot tartalmazó irat vagy tárgy jogszerű birtokában volt, köteles volt azt olyan gondosan kezelni, hogy visszaélésekre ne nyíljon lehetőség. Ezért az államtitok kezelésére vonatkozó szabályok megsértése, különösképpen az államtitkot tartalmazó irat vagy tárgy elvesztése bűncselekménynek minősült a szigorú szabályozás szerint. A készülő titoksértések megelőzése, a már elkövetett visszaélések leleplezése mindenkinek kötelessége volt. Ezt juttatta kifejezésre a törvényerejű rendelet azzal a rendelkezéssel, hogy e vonatkozásban mindenkire kiterjedő feljelentési kötelességet írt elő.¹⁵¹

Az 1951. évi 21. tvr. az államtitok és a hivatali titok fogalmát a következőképpen határozta meg:

1. „Államtitok bármely olyan adat vagy tény (utasítás, intézkedés, eljárás stb.), továbbá bármely olyan irat vagy tárgy (okmány, terv, vázlat, rajz, modell, minta stb.), amelyet akár jogszabály, akár hivatalos rendelkezés államtitoknak nyilvánított, vagy amelynek illetéktelen személy tudomására jutása az állam biztonságát, politikai, illetőleg gazdasági érdekét sérti vagy veszélyeztet.

Államtitok az állami vállalatra, illetőleg más állami gazdálkodó szervre vagy működésére vonatkozó olyan adat, tény, irat vagy tárgy is, amelynek illetéktelen személy tudomására jutása az állam biztonságát, politikai, illetőleg gazdasági érdekét sérti vagy veszélyeztet.

Minden esetben államtitoknak minősül az olyan hivatalos irat vagy tárgy, amelynek titkos kezelését ügyviteli szabályzat, a hivatalvezető vagy az arra jogosított más hivatalos személy elrendelte.”

¹⁵⁰ Csiba Lajos: Mi a katonai és államtitok. *Katonai Szemle*, 3. (1954), 12. 15.

¹⁵¹ *Gazdasági Kézilöny*, (1951), 7. 281–282.

2. „Hivatali titok bármely olyan adat, tény, irat vagy tárgy, amelyet akár jogszabály, akár hivatalos rendelkezés (gyakorlat) hivatali titoknak nyilvánított, vagy amelynek illetéktelen személy tudomására jutása az államigazgatás rendjét vagy zavartalan működését sérti vagy veszélyezteti.

Hivatali titok az állami vállalatra, illetőleg más állami gazdálkodó szervre vagy működésére vonatkozó olyan adat, tény, irat vagy tárgy is, amelynek illetéktelen személy tudomására jutása valamely állami vállalat működésének rendjét vagy zavartalanságát sérti vagy veszélyezteti.”

A jogszabály beiktatott új törvényi tényállásokat is a hatályos magyar büntetőjogba, megalkotva ezzel az államtitok és a hivatali titok büntetőjogi védelmének új szabályait. Az 1940. évi XVIII. tv. 4. §-a és az 1948. évi XLVIII. tv. 45–47. §-ai hatályukat veszítették, de a tvr. hatályban tartotta a Csemegi-kódex hűtlenségre vonatkozó büntető rendelkezéseit, továbbá a katonai büntető törvénykönyv (1930. évi II. tv.) 95., 96. és 100. §-ainak szabályozását. Az államtitok és a hivatali titok megsértésének új, szocialista büntetőjogi szabályozása a tvr. értelmében 1951-től a következő lett:

„Aki államtitkot jogosulatlanul megszerez, illetőleg aki a bármilyen módon birtokába vagy tudomására jutott államtitkot nyilvánosságra hozza, illetéktelen személylyel közli, illetéktelen személy részére más módon hozzáférhetővé teszi, vagy akár a maga, akár más javára egyébként felhasználja, avagy jogtalanul megsemmisíti, használhatatlanná teszi vagy elrejt, tíz évig terjedhető börtönnel büntetendő.

Aki hivatali titkot jogosulatlanul megszerez, illetőleg aki a bármilyen módon birtokába vagy tudomására jutott hivatali titkot nyilvánosságra hozza, illetéktelen személylyel közli, illetéktelen személy részére más módon hozzáférhetővé teszi, vagy akár a maga, akár más javára egyébként felhasználja, avagy jogtalanul megsemmisíti, használhatatlanná teszi vagy elrejt, öt évig terjedhető börtönnel büntetendő. Öt évig terjedhető börtön a büntetése annak, aki államtitkot tartalmazó iratot vagy tárgyat elveszt.

Három évig terjedhető börtönnel büntetendő, aki az államtitok kezelésére vonatkozó szabályokat megszegi.

Szándékos büntett esetén vagyonekobzást és kiutasítást is ki lehet mondani.

Aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy az előző rendelkezésekben meghatározott büntett elkövetése készül, vagy ilyen büntettet követtek el, és erről a hatóságának, mihelyt teheti, jelentést nem tesz, két évig terjedhető börtönnel büntetendő.”

Az 1950-es években az 1951. évi 21. tvr. mellett hatályban volt ugyan az 1930. évi III. tv. is, bár ezt a gyakorlatban ritkábban alkalmazták már. Az állam titkainak büntetőjogi pillére ennek ellenére, legalábbis papíron,

két pillérből állt: az államtitoksértést a törvényerejű rendelet tartalmazta, a hűtlenségi titoksértést pedig az 1930. évi III. tv. Ezt a jogszabályt büntetőügyekben a bíróságok csak akkor alkalmazták, ha az adott tényállás vonatkozásában a tvr. egyáltalán nem rendelkezett, vagy súlyosabb büntetést írt elő, mint az 1951. évi 21. tvr.¹⁵²

A bemutatott szabályok a mai titokvédelmi előírásokhoz képest sokkal szigorúbb, kiterjedtebb büntetőjogi védelmet adtak az állam titkainak,¹⁵³ ezáltal kaput nyitva a bírói önkénynek és a törvényes, de az emberi jogokat sokszor lábbal tipró ítélkezési gyakorlatnak is. Ehhez a szabályozáshoz kapcsolódott a 9/1955. (II. 15.) MT rendelet az államtitoknak tekintendő adatok megállapításáról, amely az akkori kor szellemének megfelelően adta meg a titokkörü jegyzéket, az 1951. évi 21. számú törvényerejű rendelethez kapcsolódóan. Ez volt az első olyan magyar jogszabály, amelyik a titokkörü jegyzéket tartalmazta, később ezt kiegészítette a munkás-paraszt kormány 34/1957. sz. rendelete. Ezeket a rendeleteket váltotta fel a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 31/1963. (XI. 17.) számú rendelete az államtitoknak minősülő adatokról. Az államtitoknak tekintendő adatok körét azonban annyira tág körben határozták meg ezekben a jogszabályok-

¹⁵² *Büntetőjogi tankönyv II.* Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya, 1959. 88.

¹⁵³ Ezt egy korabeli BH-val lehet a legjobban szemléltetni: „Ugyanis a hozzáférhetővé tétel gondatlan elkövetésének azt az esetét, amely az államtitkot tartalmazó irat vagy tárgy elvesztésében nyilvánul meg, a törvény a BHÖ. 111. pontja szerint külön büntettként rendeli – és pedig az előbbinél enyhébben – büntetni (5 évig terjedhető börtön). Minthogy pedig az elvesztés lényegében a gondatlan hozzáférhetővé tételnek egyik legsúlyosabb esete, kizártnak kell tekinteni, hogy a törvény éppen ezt a legsúlyosabb esetet kívánta volna enyhébben büntetni, mint a gondatlan hozzáférhetővé tételnek más enyhébb eseteit. Ezért nem lehet szó arról, hogy a gondatlan hozzáférhetővé tételnek ezek az enyhébb esetei a 109. § súlyosabb büntetési tétele (10 évi börtön) alá essenek.

Természetesen, ha az elvesztett államtitok illetéktelen személynek ténylegesen a birtokába jut, ez a gondatlan elkövetés esetében is a BHÖ. 109. pontjában meghatározott büntettnél való bűnösséget vonja maga után.

Abban az esetben pedig, ha az elkövető az elvesztés esetén kívül azáltal teszi gondatlanul hozzáférhetővé illetéktelen személy részére az államtitkot, hogy a kezelésére vonatkozó szabályokat megszegi, de ennek következtében az államtitok illetéktelen személynek ténylegesen birtokába nem jutott, a BHÖ. 112. pontjában meghatározott büntett valósul meg. Végül ha az államtitok kezelésére vonatkozó szabályok megszegésének az eredményeként az illetéktelen személy részére gondatlanul hozzáférhetővé tett államtitoknak ilyen személy ténylegesen birtokába jut, a cselekmény a BHÖ. 109. pontjában meghatározott büntett gondatlan alakzatának a megállapítására válik alkalmassá.” (BH 1955.12.1099 Az államtitok megsértésével elkövetett büntettek súlyosabb és enyhébb eseteinek az elhatárolása.)

ban, hogy gyakorlatilag bármit lehetett a legmagasabb szinten minősíteni. Sajnos nagyon jól szemlélteti ezt az a tény, hogy például az internáltak sem beszélhettek semmiről, ami velük történt, mivel még ez is államtitoknak minősült.

„A szerencsésebbek néhány héttel és néhány veréssel »megúszták«. A szabadlábra helyezettektől saját kezűleg írt titoktartási nyilatkozatot vettek fel. Ebben az adott személy megígérte, hogy az ügye vizsgálata során látott, illetve hallott dolgokról senkinek sem beszél. Amennyiben mégis megtenné, azzal elköveti az államtitoksértés büntettét, melyért büntetőjogi felelősséggel tartozik.”¹⁵⁴

Az 1950-es évek végére már kezdett letisztulni a katonai titok és az államtitok fogalma is, az ekkori szakirodalom már katonai jellegű államtitokról mint súlyosabb kategóriáról és katonai szolgálati titokról mint kisebb súlyú katonai titokról beszél.¹⁵⁵

Az állam titkainak büntetőjogi védelmével kapcsolatos szabályozásban megtalálható addigi viszonylagos rendetlenséget az 1961. évi V. törvény orvosolta, amely Magyarország második büntetőkódexe és az első magyar szocialista Btk. volt. Ez a törvény is kiemelt súlyt fektetett a titokvédelemre, különösen az állam titkai tekintetében. Korabeli indokolások szerint az állam léte és sikeres tevékenysége szükségessé tette a szigorú szabályozást, elsősorban annak érdekében, hogy bizonyos adatokról csak azok a személyek szerezzenek tudomást, akiket ezek közvetlenül érintenek vagy illetnek. „Az ellenkező megoldás sok tervet, feladatot és megoldást kudarccal fenyegetne. Ezért a büntetőjog az államtitoksértést szigorúan büntetni rendeli.”¹⁵⁶ Ezzel az érveléssel egyébként ma is maradéktalanul egyetérthetünk, ideológiától függetlenül.

Az 1960-as évektől „az állambiztonsági szerveknél alkalmazott titokvédelem alapvetően nem tért el az általános szabályoktól, azonban a titok

¹⁵⁴ Kónyáné Kutrucz Katalin: Amiről az iratok vallanak. *Büntetőjogi Tanulmányok XI.* Veszprém, MTA Veszprémi Területi Bizottsága, 2010. 44.

¹⁵⁵ „A katonai titkoknak – súlyuk és jelentőségük szempontjából – két csoportja van. Az egyik csoportot alkotják a nagyobb jelentőségű, fontosabb katonai titkok – ezek a katonai jellegű államtitkok. A másik csoportba pedig azok a katonai titkok tartoznak, amelyek – kisebb jelentőségüknél fogva – államtitkot ugyan nem képeznek, a szolgálati érdek azonban azt kívánja, hogy ne jussanak kívülállóknak, illetéktelenek tudomására. Ezek a szolgálati titkok.” Lásd Andó Ferenc: A katonai titok büntetőjogi védelme. *Katonai Szemle*, 8. (1958), 1. 71.

¹⁵⁶ *Büntetőjogi ismertetek új kézikönyve a fegyveres erők hivatásos állománya számára.* Budapest, Zrínyi, 1973. 68.

operatív védelmére mint fontos belügyi feladatra a III. főcsoportfőnökségnek kiemelt figyelmet kellett fordítania: »[...] kutatni azokat a rejtett csatornákat, amelyeken keresztül a titkok kiszivároghatnak, megakadályozni a titoksértéseket, felderíteni a rendellenességek okait, a mögöttük meghúzódó esetleges ellenséges szándékokat [...]«¹⁵⁷.

1961-től a titokvédelemre a Magyar Néphadsereg alakulatainál és az akkori katonai elhárítás, majd egy évvel később, a III/IV. csoportfőnökség megalakulása után ennek a napi munkájában is egyre jobban odafigyeltek. Ennek oka egy új légvédelmi rakétarendszer bevezetése volt. Külön intézkedés született a távbeszélő-készüléken történő beszélgetések szabályozására. Mivel megállapították, hogy a honvédségi vonalak nem elég megbízhatók, szabályozták a telefonon folytatható kommunikáció tartalmát is. A titkos anyagok szállításának is szigorú rendje alakult ki: fémkazettában, lelakatolva, lepecsételve, annak tartalmát borítékban lezárva kellett szállítani, minden esetben fegyveres kísérel. 1961-ben egyébként 90 okmány veszett el, ebből 3 szigorúan titkos, 10 pedig titkos minősítésű volt.¹⁵⁸

A Btk.-ban található rendelkezések keretdiszpozíciók voltak, a kereteket kitöltő jogszabályok a korábban már említett rendeletekben nyertek szabályozást. Egy évtizeddel az 1961. évi V. törvény megalkotása után, 1971-ben a büntetőjogi rendelkezések részbeni megújítását az 1971. évi 21. tvr. végezte el, mellette változtak az államtitokkal és a szolgálati titokkal kapcsolatos, keretet kitöltő jogszabályi rendelkezések is. Az új jogi norma a 14/1971. (IV. 15.) Korm. rendelet volt az államtitok és a szolgálati titok védelméről, ehhez kapcsolódott több ágazati eljárási szabályzat, például a belügyminiszter 3/1971. (IX. 23.) BM rendeletének mellékletében az államtitok és a szolgálati titok védelmének eljárási szabályzata.¹⁵⁹ Az államtitok fogalmát a 14/1971. (IV. 15.) Korm. rendelet is komplex módon, a formális és a materiális meghatározás elemeit egyaránt felhasználva adta meg. Ahogy az 1961-es Btk. javaslatának indoklása fogalmazott ennek a fogalom meghatározásnak az indokairól:

„[A]z ilyen kettős, egymást kiegészítő definíció felel meg egyedül a törvényesség követelményének, s a gyakorlatban azt jelenti, hogy a bíróság, amennyiben az állam-

¹⁵⁷ Petrikné Vámos (1989) i. m. 29–30.

¹⁵⁸ Jagadics Péter et alii: *A magyar katonai elhárítás története 1918–2018*. Budapest, KNBSZ–Metropolis, 2018. 93.

¹⁵⁹ Ez a jogszabály már sok elemében hasonlít a mai szabályozásra, így annak egyik előképének is tekinthető.

titkot nem külön jogszabály vagy jogszabályon alapuló rendelkezés határozza meg, érdemben köteles vizsgálni, hogy a szóban forgó adat megfelel-e a materiális államtitok-fogalom tartalmának, ha azonban a jogszabály vagy jogszabályon alapuló rendelkezés nyilvánítja az adatot államtitoknak, csupán annak megállapítására szorítkozhatik, hogy az adat alakilag államtitkot képez-e, vagy sem.”¹⁶⁰

Mai szemmel vizsgálva a kérdést, kizárólag a formális államtitok-fogalom felel meg a törvényesség követelményének, büntetőjogi felelősséget megállapítani csak akkor lehet, ha az adat minősítése szabályszerűen megtörtént, minden formai követelményt betartva. A materiális elem pedig ott juthat szerephez, hogy a formálisan minősített adatra történő elkövetés kivételesen mégsem lesz büntetendő, ha a minősítéssel védendő közérdek hiánya miatt a minősített adat materiálisán nem minősül a magyar állam titkának, ilyen esetben az elkövető magatartása ugyan tényállásszerű, de a társadalomra veszélyesség hiánya miatt bűncselekmény nem valósul meg. A 21. századi magyar szemlélet természetesen e tekintetben teljesen ellentétes a hatvan évvel ezelőttivel.

Egy korabeli, abban az időszakban még minősített tankönyv érdekes, mai szemmel kicsit megmosolyogtató, de ugyanakkor teljesen életszerű példákat ad az államtitoksértés gyakorlati előfordulásával kapcsolatban:

„Tapasztalat szerint az államtitok és a szolgálati titok megsértésének leggyakoribb és legveszélyesebb formája a titoknak illetéktelen személyekkel való közlése. Vagy pl.: továbbítás, kézbesítés esetén elveszik vagy eltűnik az irat. Ez az egyik leggyakoribb titoksértés (nem tartják be a zárt borítékban, kísérelve történő kézbesítést, sőt egyes elvtársak vendéglőbe is belátogatnak, ott italt fogyasztanak és elhagyják a rájuk bízott iratot, vagy ellopják a táskájukat). Továbbá elzáratlanul hagyják a titkos iratot, vagy a selejtpapírokat a papírkosárba dobják.”¹⁶¹

A gyakorlat azonban a vizsgált időszakban nem igazolta vissza a jogszabályok által célzott szigorú szabályozás zavartalan, hatékony működését. Az 1972. április 5-én kiadott 005/1972 számú BM parancs, amely a legmagasabb szinten minősített¹⁶² jogi szabályozók egyike volt, és az állambizton-

¹⁶⁰ *A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve. Tervezet.* Budapest, Athenaeum-Igazságügyminisztérium, 1960. 306.

¹⁶¹ *Az államtitok és szolgálati titok védelme.* Budapest, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1977. 18.

¹⁶² Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat. „Szigorúan titkos! Különösen fontos!”

sági hálózattal kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazta, előírta például azt, hogy a titkos együttműködés létrehozása, vagyis a beszerzési kísérlet sikerelensége esetén titoktartási nyilatkozatot kellett aláírni, hiszen a sikertelen beszerzési kísérlet is államtitoknak minősült. Az állambiztonsági munka gyakorlatában megfigyelhető volt: aki elutasította a titkos együttműködést, az esetek jelentős részében nem volt hajlandó a titoktartás írásbeli vállalására sem. Vagyis nem írt alá ezzel kapcsolatban titoktartási nyilatkozatot. Szemben például az 1950-es évekkel, amikor a politikai okból internáltak esetében nem fordulhatott elő, hogy valaki nem írta alá a titoktartási nyilatkozatot a hazaengedése előtt, és ebben az időszakban a beszerzés során is kisebb arányban fordult elő visszautasítás, még kisebb arányban a titoktartási nyilatkozat aláírásának megtagadása; az 1970-es években már változott az állampolgárok hozzáállása az állambiztonsági szervekhez, és a velük kapcsolatos titoktartáshoz is. Ennek ellenére ebben a korszakban sem lett volna semmi akadálya, hogy büntetőeljárás induljon az ellen, aki titoktartási nyilatkozat hiányában ugyan, de megsértette az államtitkot (sőt a hatályos jogszabályok alapján ez lett volna a követendő protokoll), viszont ilyen eljárások általában nem indultak a gyakorlatban. Tegyük hozzá, annak ellenére, hogy sokszor kiderült és bizonyítható is volt, hogy az érintett beszámolt a környezetének a vele törtétekről.¹⁶³ Természetesen a sikeres beszerzés ténye is államtitoknak minősült, a beszerzési nyilatkozat utolsó bekezdése arról szólt, hogy ha a hálózati személy bárki előtt említést tesz a szervezetszerű titkos együttműködésről, azzal államtitoksértést követ el, és súlyos büntetésre számíthat. Ennek ellenére a korabeli források szerint az volt a tipikus eset, hogy mégsem indult büntetőeljárás államtitoksértés miatt, ha kiderült, hogy a hálózati személy megszegte a titoktartási kötelezettségét.¹⁶⁴

A titokvédelemmel kapcsolatban gyakran említenek a korabeli források, nyílt és minősített tananyagok két fogalmat: éberség és konspiráció.

¹⁶³ A vonatkozó szabályzat abban az időszakban is egyértelműen fogalmazott: „Akinak tudomására jut, hogy államtitkot, vagy szolgálati titkot sértő cselekményt követtek el, illetve ilyen cselekmény elkövetése készül, azt a szolgálati út betartásával köteles haladéktalanul jelenteni a szerv vezetőjének, külföldi tartózkodás idején pedig a Magyar Népköztársaság külképviseleti szervének is.” (A BM állambiztonsági szerveinek ügykezelési [íratkezelési] szabályzata 17. pont. Szigorúan titkos! Szám: 45-69/1974.) E szabályzat egyértelmű rendelkezései mellett az államtitoksértés feljelentésének az elmulasztása is önálló bűncselekmény volt, ennek ellenére a gyakorlat sok esetben szemet hunyt az ilyen titoksértések felett.

¹⁶⁴ Bálint László: *Biszku és Benkei állambiztonsági hálózati parancsai*. Százhalombatta, EFO Nyomda, 2018. 117.

Az államtitok és szolgálati titok megőrzése szempontjából általában ezeket értették alatta:

1. *éberség* alatt értjük azt, amikor fokozottabban ügyelünk arra, hogy titkos adatokat se tudatosan, se akaratlanul¹⁶⁵ ne közöljünk illetéktelen személlyel;
2. *konspiráció* alatt azt értjük, amikor a belügyi munkánkat úgy végezzük, szolgálatunkat úgy látjuk el, hogy arról illetéktelen személyek ne szerezhesenek tudomást, valamint más személyekkel való érintkezés során kizárólag azt közöljük, ami konkrétan rájuk tartozik, illetve ami az adott ügy elintézése érdekében szükséges.¹⁶⁶

Az 1970-es évek második felében a titkos ügykezelés Magyarországon nemcsak a szabályzatok szintjén, de az adatok gépi feldolgozása vonatkozásában is modern, a kor technikai színvonalának mindenben megfelelő volt, legalábbis a szocialista táboron belül.¹⁶⁷

A 14/1971. (IV. 15.) Korm. rendelet és a 3130/1971. Korm. határozat az államtitok és a szolgálati titok védelméről, valamint a 3/1971. (IX. 23.) BM rendelet alapján a belügyminiszter 1973. május 8-án kiadta az államtitok és a szolgálati titok védelméről szóló 8. számú parancsot, amelyben kimondta, hogy a titokvédelem összbelsőügyi feladat a Magyar Népköztársaságban, és országosan a BM III. Főcsoportfőnökséget jelölte ki

¹⁶⁵ „Az ellenség aprólékos, finom eszközökkel, változatos módszerekkel törekszik tevékenységét eredményessé tenni, és e célból kihasználja az éberség hiányát, a legkülönbözőbb formában jelentkező lazaságokat. Éppen ezért kellő óvatosságra, nagyfokú éberségre, politikai tisztánlátásra, körültekintésre van szükség. Fontos, hogy hivatali dolgainkról és a hadsereggel összefüggő kérdésekről illetékteleneknek, vagy nyilvánosság előtt ne beszéljünk. Szokjunk le közlékenységünkről, amely már sok kárt és kellemetlenséget okozott” – olvashatjuk egy 1961-ben megjelent publikációban. Lásd Velez Gyula: Az állami és katonai titok védelmében. *Honvédségi Szemle*, (1961), 10. 38.

¹⁶⁶ *Az államtitok és szolgálati titok védelme*. Budapest, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1977. 21.

¹⁶⁷ Ezt támasztja alá a Belügyminisztérium Titkársága vezetőjének 1/1976. számú elvi állásfoglalása az államtitok és a szolgálati titok védelméről szóló szabályzat alkalmazásáról az adatok gépi feldolgozása során, amelynek 2. pontja felsorolta az akkor használatos gépi adatfeldolgozási módokat. „Az adatok gépi feldolgozása során iratnak minősülő adathordozók: a mágneses és egyéb bizonylat (a lyukkártya, a lyukszalag, a mágnesszalag, a mágneslemezt), valamint a kiíróberendezések (a sornyomtató, a konzolírógép, a rajzológép), papíron megjelenő eredménye (a leprellő, a plotter stb.), továbbá minden olyan közvetítő berendezés, amely adatok rögzítésére vagy megjelenítésére alkalmas.”

a titokvédelem megszervezéséért és végrehajtásáért elsődlegesen felelős szervként.¹⁶⁸ Több korabeli minősített belső szabályozó és körlevél is utal a titoktartás fontosságára, ennek kapcsán az éberség kiemelt jelentőségére.

Az 1970-es években egyébként meglehetősen aktív az államapparátus és a politikai (vagyis a párt-) vezetés abban a tekintetben is, hogy az államtitkok védelmét minél hatékonyabbá tegye különböző belső szabályozók, parancsok és körlevelek segítségével; jól láthatóan erősödik az a szakmai álláspont, amely szerint „mind a külső, mind a belső ellenség fokozottan törekszik a szocialista államok belügyi szervei megismerésére, titkaik, eszközeik és módszereik kifürkészésére”.¹⁶⁹ A III. Főcsoportfőnökség tehát ellátta a titokvédelemmel kapcsolatos feladatokat országos szinten, és meg kell jegyezni, hogy a saját vonatkozásában nagyon jól konspirált: a demokratikus ellenzék szinte semmit nem tudott a szervezet belső felépítéséről és működéséről még az 1980-as évek második felében sem.¹⁷⁰

1978 végén fogadta el az országgyűlés a második magyar szocialista Btk.-t, az 1978. évi IV. törvényt. Ez Magyarország harmadik büntetőködexeiként a rendszerváltást is „túlélve”, 1979. július 1-től 2013. június 30-ig volt hatályban, emiatt a százhusznál is több módosítás ellenére viszonylag jól sikerült, relatíve korszerű törvénynek minősíthető.

Az 1978. évi IV. törvény már nem keretet kitöltő jogszabályra bízta a definiálást, az államtitok fogalmát saját értelmező rendelkezésben tartalmazta: „Államtitok minden olyan adat, amelynek illetéktelen személy tudomására jutása a Magyar Népköztársaság biztonságát vagy más fontos érdekét veszélyezteti. Minden esetben államtitok a jogszabály vagy jogszabályon alapuló rendelkezés által annak nyilvánított adat.” A definíció

¹⁶⁸ „1. A titokvédelmet összbelső feladatnak kell tekinteni. Ennek végrehajtását a BM III. Főcsoportfőnökség szervezze meg és a BM II. Főcsoportfőnökség nyújtson hozzá segítséget. 2. A BM III. Főcsoportfőnökség központi és megyei (budapesti) szerveinek a titkok operatív védelmével kapcsolatos főfeladata kutatni azokat a rejtett csatornákat, amelyeken keresztül a titkok kiszivároghatnak, megakadályozni a titoksértéseket, felderíteni a rendellenességek okait, a mögöttük meghúzódó esetleges ellenséges szándékokat, a titoksértés célját, a titkok kiszivárgásának módját, valamint az elkövetők személyét és kezdeményezni a titoksértők felelőssége vonását.” (A Magyar Népköztársaság belügyminiszterének 08. számú parancsa. Szigorúan titkos! Budapest, 1973. május 8.)

¹⁶⁹ BM Titkárság 10-369/1973. Körlevél. (Tárgy: A titokvédelemmel kapcsolatos tudnivalók.) Titkos!

¹⁷⁰ Kőszeg Ferenc: Ügynöktörvény, rövid tanfolyam. In Hegedűs B. András (szerk.): *Az egykori állambiztonsági szervek és azok iratai Németországban és Magyarországon*. Budapest, 1956-os Intézet, 1998. 64.

ugyan változatlanul materiális és formális részből tevődött össze, ennyiben a jogbiztonság elvével ugyanúgy nem volt teljesen összeegyeztethető, mint az összes korábbi fogalommeghatározás a szocialista rendszer egész időszakában, de az azt megelőző évtizedekben, a két világháború között sem. Előnye ugyanakkor, hogy a meghatározás már a Btk.-ba került, és néhány évig ott is maradt. Az államtitoksértés tényállása a szocializmus utolsó évtizedében, egy ideig a rendszerváltást is túlélve a következő volt az 1978. évi IV. törvényben:

„221. § (1) Aki

a) az államtitkot jogosulatlanul megszerzi,

b) a tudomására, illetőleg a birtokába jutott államtitkot jogosulatlanul felhasználja, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé vagy illetékes személy részére hozzáférhetővé teszi, büntetést követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az államtitoksértést különösen fontos államtitokra vagy súlyos hátrányt okozva követik el,

b) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha az államtitok illetéktelen külföldi személy részére válik hozzáférhetővé.

(3) Aki az államtitoksértést gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig, a (2) bekezdés eseteiben, az ott írt megkülönböztetés szerint két évig, illetőleg öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki a (2) bekezdésben meghatározott, államtitoksértésre irányuló előkészületet követ el, az ott írt megkülönböztetés szerint büntett miatt három évig, illetőleg öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Rendkívül érdekes volt a joggyakorlat az 1980-as években, amely az államtitok „burkolt felhasználását” nem büntette. Erre példát is találunk egy korabeli tankönyvben:

„Például, ha valaki hivatali beosztásánál fogva jogszerűen tudomást szerez arról, hogy a járás székhelyeként másik várost jelöltek ki, és – a telekárak várható emelkedésére tekintettel – a jövőendő székhelyen telket vásárol, de ezt másoknak nem hozza a tudomására, nem büntethető. Ez csupán burkolt ismeret felhasználás, amely a jogvédelem érdekében büntetést érdemlően nem sérti.”¹⁷¹

Ez a mai fogalmaink szerint a bennfentes kereskedelemhez hasonló, azonban e tekintetben ma sem tényállásszerű, a jelen viszonyok alapján banálisnak is tekinthető magatartás jól mutatja az akkori korszak problémáit.

¹⁷¹ Bogdál et alii (1981) i. m. 256.

Napjainkban vélhetően ebből a jelenségből is több van már, ugyanakkor sokkal nagyobb kihívást jelentenek azok a magánszférában (biztonsági cégek-nél, ügyvédként stb.) tevékenykedő volt hivatásos tisztek, akik a bűnüldöző szerveknél vagy a nemzetbiztonsági szolgálatoknál eltöltött hosszabb-rövidebb idő után a „másik oldalra” átválva felhasználják a bűnüldöző szervek által alkalmazott eszközökkel és módszerekkel, valamint a legújabb gyakorlatokkal kapcsolatos, a fejükben lévő minősített adatokat az extraprofitért cserében. Ez sem minősül ma bűncselekménynek, de az általa okozott kár össztársadalmi méretben álláspontom szerint jelentősebb, mint az 1980-as években néhány televásárlás.

Az 1980-as évek második felében tovább nőtt azon állampolgárok száma, akik a titoktartással kapcsolatban szkeptikussá váltak, legalábbis az államtitokkal kapcsolatban. Erre több, akkor megjelent publikáció is utal: „[e]gy-két évtizede nem divat éberségre hivatkozni, sőt csak gúnyosan illik emlegetni az ötvenes évek kémhisztériáját, s így általában olyan illúzió kél, mintha magyar földön még véletlenül sem kószálhatnának kémek, ellenséges hírszerzők, titkaink iránt illegálisan érdeklődő személyek.”¹⁷² A rendszerváltást megelőző egy-két évben a magyar pártvezetés és a külföldi követésegeken diplomáciai fedésben ténykedő állambiztonsági tisztek közötti, évtizedekre visszanyúló összhang is megbomlott már. A külpolitika irányítói meghallották az új idők új dalait: ekkor már ők is készültek a nagy fordulatra és a beilleszkedésre abba a szövetségi rendszerbe, amelyet addig rendszerük és ideológiájuk fő ellenfelének tekintettek.¹⁷³

Ebben a korszakban még bűncselekmény volt a külföldre utazás és a külföldön tartózkodás szabályainak kijátszása is. A bírói gyakorlat a tényállást elemezve kifejtette, hogy az államtitok birtokában lévő személyek esetében nagyobb a veszélye, hogy a disszidáló személy érdeksérelmet okozzon a Magyar Népköztársaságnak:

„Az elsőfokú bíróság kiemelte a törvény miniszteri indoklásából, hogy a jelentős érdeksérelm akár az elkövető személye, akár az eset tárgyi körülményei folytán előáll fokozottabb veszély miatt bekövetkezhet. Ezért az is nyilvánvaló, hogy minden, az állam érdekei ellen felhasználható – tehát nem csak államtitoknak minősülő – adat ismeretével rendelkező, jogellenesen külföldön maradó személy esetében vizsgálni

¹⁷² Pálffy József: *Füle a falnak*. Budapest, Kozmosz Könyvek, 1986. 11.

¹⁷³ Hankiss Ágnes: *Hírszerzés és rendszerváltás A washingtoni magyar rezidentúra kalandos évei (1988–1989)*. In Andreides Gábor – M. Madarász Anita – Soós Viktor Attila (szerk.): *Diplomácia, hírszerzés, állambiztonság*. Budapest, Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2018. 12.

kell, hogy bekövetkezett-e a törvényben írt érdeksérelem. Az államtitok jellegű adatokon kívül tehát más adatok is alkalmasak lehetnek arra, hogy azokat az állam érdekei ellen felhasználják.”¹⁷⁴

Összességében elmondható, hogy az államtitoksértés utolsó szocialista szabályozása sokkal szigorúbb volt a jelenleg hatályos, a minősített adatokkal kapcsolatos tényállásban foglalt büntetési tételeknél. Az utolsó időszakban azonban még egy enyhítés is történt a szabályozásban, 1985-ben módosult a Btk. vonatkozó tényállása. A törvénymódosítást az akkor hatályos büntetőkódexbe iktató törvényjavaslat 10. §-hoz fűzött indokolása szerint a Btk. 223. §-ának (2) bekezdése az államtitoksértés feljelentését elmulasztó hozzátartozó büntethetőségét kizárólag a már elkövetett államtitoksértés esetében zárta ki. A módosítás a Btk. 150. § (2) bekezdésének módosításával összhangban a hozzátartozó büntethetőségét kizárja az államtitoksértésre irányuló előkészület feljelentésének elmulasztása esetében is. A rendszerváltozás előtt pár évvel tehát az államtitoksértésre vonatkozó anyagi büntetőjogi szabályok viszonylagos humanizálódása is megfigyelhető volt már.

Témánk szempontjából ennek a korszaknak az utolsó jelentős jogszabályváltozása az 1987. évi 5. törvényerejű rendelet (Titoktvr.) és a hozzá kapcsolódó, a végrehajtására kiadott 17/1987. (VI. 9.) MT rendelet megszűlése volt. Mindkét jogszabály kellőképpen korszerű volt ahhoz, hogy néhány éven keresztül a rendszerváltozás utáni, demokratikus viszonyok között is alkalmazni lehessen.

E jogszabályok hatálybalépésekor az államtitok és a szolgálati titok fogalma ismét kikerült a Btk.-ból, és a Titoktvr. adott rá új definíciót. Mindkét jogszabály politikailag semleges volt már, és viszonylag modern ahhoz, hogy a rendszerváltozás után még fél évtizeden keresztül hatályban maradjon. Ahogy Király Tibor fogalmazott 1988-ban akadémiai székfoglalóján: „A büntetőjog az állambiztonságot védve védi az államtitkot – de hogy mi az államtitok, azt az éppen hatalmon levők többnyire a büntetőjogon kívül eső normákban döntenek el.”¹⁷⁵ Ez a fajta keretdiszpozíciós szabályozás egyébként napjainkban is jól működik a titokvédelem tekintetében.

¹⁷⁴ *Büntető elvi határozatok 1981–1987. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának irányelvei, elvi döntései, kollégiumi állásfoglalásai és elvi jelentőségű határozatai.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1989. 237.

¹⁷⁵ Király Tibor: A büntetőhatalom korlátai. *Magyar Tudomány*, 33. (1988), 10. 755.

2.5. Az államtitok védelme a rendszerváltozás után

Az Alkotmánybíróság szerint a rendszerváltás hazánkban a legalitás alapján ment végbe, a legalitás elve szerint pedig azt a követelményt is el kell fogadnunk, hogy a jogrendszer önmagára vonatkozó szabályai feltétlenül érvényesüljenek. Konkrétabban megfogalmazva: nem tehető különbség a *rendszerváltozás előtti* és a *rendszerváltozás utáni* jog között, vagyis nem merülhet fel kettős mérce.¹⁷⁶ A titokvédelemmel kapcsolatos szocialista jogszabályok tehát néhány évig még a rendszerváltozás után is hatályban maradtak, és alkalmazták őket a jogállami viszonyoknak megfelelően.

Minél közelebb érkezünk a jelenhez, a jogtörténeti szempontból jelentős korszakok behatárolása annál pontosabban megtehető. A politikai rendszerváltozás időpontja ugyan 1989. október 23., a köztársaság kikiáltásának időpontja, de a titokvédelem elmélete és a szabályok gyakorlati végrehajtásának módszerei egy ideig még szinte változatlanok maradtak.

Álláspontom szerint a titokvédelem jogtörténete szempontjából a rendszerváltozás utáni időszaknak egyértelműen, napra pontosan meg lehet jelölni a kezdetét és a végét is. 1990. január 5-én indul a Duna-gate-botránnal, és 2010. április 1-jéig tart, amikor a Mavtv. hatályba lépett. Az ezután következő időszakot már a hatályos jogot elemző részekben mutatjuk be, a titokvédelem magyar jogtörténete tehát 2010-ben lezárul.

Ez a két évtizedig tartó korszak is két részre osztható. 1995-ig a szocialista szabályozást alkalmaztuk az új, rendszerváltozás utáni demokratikus viszonyoknak megfelelően, majd 1995-ben megalkottuk az új titoktörvényt és a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvényt. Ez a második szakasz egy tizenöt éven át tartó, önálló korszakot teremtett az állam titkainak védelme szempontjából, egészen a Mavtv. hatálybalépéséig.

Álláspontom szerint tehát a titokvédelem vonatkozásában a rendszerváltozás időpontja 1990. január 5-re tehető, ekkor robbant ki az állambiztonsági szervek iratmegsemmisítéséről is szóló Duna-gate-botrány, amelyben azonban nemcsak iratmegsemmisítésről, hanem törvénytelen adatgyűjtésről, állampolgárok és politikai szervezetek titkainak megsértéséről is szó volt. A botrány egyik következménye volt a teljes magyar állambiztonsági struktúra átalakítása, de nagyon sok, titokvédelmmel kapcsolatos, akkor még minősített anyag is nyilvánosságra került, szinte kontrollálatlan módon.

¹⁷⁶ Kóhalmi László: *A büntetőjog alapproblémái*. Pécs, PTE ÁJK, 2012. 13.

1990. január 5-én két akkori ellenzéki párt, a Fidesz és az SZDSZ közös sajtótájékoztatót tartott, ahol nyilvánosságra hozták azokat az írásos és filmbizonyítékokat, amelyek alapján teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy a BM III./III. Csoportfőnökség rendszeresen gyűjtött anyagokat az akkor érvényben levő törvények szerint bűncselekménynek minősülő tevékenységgel. Az ellenzéki pártok titoksértő bűncselekményekkel, a telefonvonalak lehallgatásával, a levéltitok megsértésével vádolták a csoportfőnökséget, valamint azzal, hogy az úgynevezett hálózat, vagyis beépített ügynökei jelentései útján gyűjtött információkat a politikai pártok és személyek tevékenységéről. A Fekete Doboz filmje szemléletesen mutatta be azokat a titkos felülbélyegzéssel ellátott iratokat, amelyek között még 1989. december végi is található volt. A Duna-gate-botrány egyik következménye az lett, hogy megszüntették a BM III. Főcsoportfőnökséget, a III. Csoportfőnökség által végzett munkát pedig törölték az újonnan megalakított négy nemzetbiztonsági szolgálat tevékenységi köréből.¹⁷⁷

A rendszerváltozás óta folyamatosan fel-felmerül a kérdés, hogy mi lehetett a Duna-gate során kiderült, irat-felülvizsgálatnak nevezett tömeges iratmegsemmisítés háttere. Szinte evidenciaként állapítható meg, hogy a világ összes titkosszolgálatának fontos alapelve, hogy rendkívüli helyzetben minden iratot azonnal el kell tüntetni, meg kell semmisíteni.¹⁷⁸ Márpedig ami Magyarországon 1989-ben folyt, az minden túlzás nélkül rendkívülinek volt tekinthető.¹⁷⁹ Horváth József vezérőrnagy, III./III. csoportfőnök a rendszerváltozás után négy könyvet írt,¹⁸⁰ mindegyik munka részben vagy egészben a Duna-gate-botrányról szól. Ezekben a könyvekben eredeti dokumentumok másolatai is szerepelnek, amelyek többségének a tartalma akkor – igen rövid ideig – államtitoknak minősült, és amelyekből az események háttere részben (persze kissé egyoldalú megközelítésben) kirajzolódik. Az egyik utolsó ilyen, „Szigorúan titkos” minősítésű doku-

¹⁷⁷ Boda József: Fejezetek a titkos információgyűjtés változó világából. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „A változó rendszert aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2013. 97.

¹⁷⁸ Ugyanez történt Bécsben is, 1918-ban, az I. világháború elvesztése után.

¹⁷⁹ Kende Péter: *Titkos magyar szolgálatok*. Budapest, Hibiszkusz, 2004. 98.

¹⁸⁰ Horváth József: *A tábornok vallomása. Meztelenül a Duna-gate ügyben*. Budapest, Pallas, 1990. Horváth József: *A lehallgatástól a kiballgatásig*. Budapest, Budapest Holding, 1991. Horváth József: *A kísértet fogságában*. Budapest, Zingen, 1991. Horváth József: *A III./III főnöke voltam*. Budapest, Püski, 1998.

mentum az 1990. január 15-én készült feljegyzés, amelyben Horváth vezérőrnagy kifejti, hogy 1989. augusztus 15-én elkezdődött egy komolyabb változási folyamat a III/III. Csoportfőnökségen:

„Ekkor a szervezet vezetői állományának országos értekezletén utasítást adtam, hogy az információgyűjtés rendje igazodjon a pártsemlegességre, a jogállamiság követelményeihez, és arra, hogy az ebben a felfogásban folyó munkára az állományt készítsék fel. Ezeket az utasításokat az 1989. november 21-i országos parancsnoki értekezleten nyomatékosítottam azzal, hogy 1989. október 23-a, a Magyar Köztársaság kikiáltása utáni helyzetben mindazon információk gyűjtése és tárolása, amelyek a módosított Büntető Törvénykönyvbe nem ütköztethetők, törvényellenes, ezért gyűjtésüket meg kell szüntetni, a korábban keletkezett anyagokat meg kell semmisíteni.”¹⁸¹

A magyar titkosszolgálatok a rendszerváltozás előtti hónapokban egyre inkább légüres térbe kerültek, képtelenek voltak már kezelni mindazt, ami körülöttük történt.¹⁸² Egyre gyakoribb volt a magyarázkodás is. Horváth József a megfigyeltek információs önrendelkezési jogával kapcsolatban a többször, több helyen felmerülő kérdésekre általában azt válaszolta, hogy pusztán olyan adatok birtokában vannak, amiről az érintett is tudott, hiszen az ő személyes adatáról van szó. A szolgálat ezeket az adatokat a vezérőrnagy szerint „nem tulajdoníthatja el, csak mintegy duplikálja. [...] Nem hiszem, hogy közérzetjavító lett volna az érintettel utólag közölni, hogy foglalkoztak ugyan a személyével, de nincs oka az aggodalomra.”¹⁸³

Az adatok gyűjtése 1989. október 23. után nem volt már törvényes, de amint később kiderült, a megsemmisítés sem teljesen szabályszerűen történt, sokkal inkább a bizonyítékok eltüntetése lehetett a mögöttes cél, nem a jogszerű működés helyreállítása. Az 1989. október 23. után gyűjtött és államtitoknak minősített adatok nem szabályszerűen keletkeztek, gyűjtésük bűncselekmény volt, így természetesen a minősítésük sem lehetett teljesen szabályszerű és törvényes. Ennek ellenére hozzá kell tennünk: a botrány kirobbantói sem törvényesen jártak el, amikor ezeket az iratokat nyilvánosságra hozták, ami miatt szintén büntetőeljárás indult, és elmarasztalással zárult, jogerősen. A botrány kirobbantóját, az utána napokig bujkáló Végvári József őrnagyot azonnali hatállyal felfüggesztették az állásából, és ellene államtitoksértés miatt büntetőeljárás indult. A nyomozás végén,

¹⁸¹ Horváth József: *A lehallgatástól a kihallgatásig*. Budapest, Budapest Holding, 1991. 133.

¹⁸² Gyarmati György: *Rendszertitkok*. Pécs–Budapest, Kronosz, 2019. 364–365.

¹⁸³ Varga László: *Világ besúgói, egyesüljetek! Az állambiztonság átmentése*. Budapest, PolgART, 2006. 108.

vádemelés nélkül ügyészi megrovásban részesült.¹⁸⁴ Egy, a Duna-gatebotrány évében megjelent könyvben, amelynek Végvári József a társszerzője, az akkori legfőbb ügyész szavait idézik a szerzők, aki a büntetőjogász szemszögéből kiválóan összefoglalja a történeteket.

„Dr. Györgyi Kálmán legfőbb ügyész: [...] Az első kérdés az, hogy jó-e, ha civilek ki-be járnak egy titkosszolgálat portáján. [...] Szeretném leszögezni, hogy egyetlen országban sem jutalmazták azt, ha a titkosszolgálat portáján illetéktelen személyek járnak ki-be. [...] Hogyha veszek egy mély lélegzetet, és az ön logikáját követem, akkor a régi rendszer parlamentjét is simán el lehetett volna takarítani, mondván, hogy az a régi rendszer parlamentje.”¹⁸⁵

A botrány hatására rövid időn belül átszervezték az állambiztonsági szervezetet, hogy működésük megfeleljen az alkotmányos követelményeknek,¹⁸⁶ de a titokvédelem szabályai – mivel azok korszerű és politikailag talán a leginkább semleges normák voltak – nem változtak néhány évig. A rendszerváltozást követő időszakban azonban egyre több államtitoksértés vált ismertté, különösen az államtitokkal kapcsolatos bűnügyek, például egy Pest környéki katonai objektum létezésének megírása a *Reform* című hetilapban, egy belügyminiszeri értekezlet iratainak nyilvánosságra kerülése, egy magyar katona kémkedése a NATO részére stb.¹⁸⁷ E körben említendő, hogy megjelent egy teljes könyv is, amely akkor formálisan államtitkot képező, az állambiztonsági és rendőri szervek munkáját, az annak során alkalmazott felderítésben használt titkosszolgálati eszközöket és módszereket részletesen bemutatta.¹⁸⁸ Mivel az államtitoksértés tényállásszerű volt, hiszen az 1978. évi IV. tv. 221. § (1) bekezdés *b)* pontjába ütközött, megindult a büntetőeljárás. A szerzők arra hivatkoztak, hogy a régi rendszer titkainak nyilvánosságra hozatala nem veszélyes a társadalomra. Ezt az érvelést végül osztotta az ügyészség is: a Btk. 36. § első fordulata tekintettel, mivel a cselekmény társadalomra veszélyessége megszűnt, a nyomozást megszüntette.

A folyamatban lévő büntetőeljárások felszínre hozták a titokvédelemmel kapcsolatos jogi szabályozás több jogi anomáliáját is. Nem volt tovább

¹⁸⁴ Tabajdi Gábor: *A III/III. krónikája*. Budapest, Jaffa, 2013. 411.

¹⁸⁵ Havas Henrik – Végvári József: *A cég árulója*. Budapest, Szféra, 1990. 107.

¹⁸⁶ Lásd Finszter Géza – Pajcsics József: Az állambiztonsági tevékenység alkotmányossága. *Magyar Jog*, 37. (1990), 1. 31–41.

¹⁸⁷ Bócz Endre: Az államtitok fogalmáról és az államtitoksértésről. *Magyar Jog*, 47. (2000), 5. 257.

¹⁸⁸ Horváth Árpád – Remete Richárd: *Rendőrkémek*. Debrecen, Creditor, 1996.

elkerülhető, hogy az Alkotmánybíróság asztalára kerüljenek ezek a jogszabályok is. Ezeket az akkori, még rendkívül aktív és a jogállamiság követelményének betartására is nagyon érzékeny taláros testület alkotmányellenesnek is találta.

Az Alkotmánybíróság a 34/1994. (VI. 24.) AB határozatával a szocialista rendszerből örökölt titokvédelmi szabályokat megvizsgálta, majd azokat *ex tunc* hatállyal megsemmisítette, ezzel nemcsak kinyitotta a kaput egy demokratikus szabályozás megalkotása előtt, hanem egyfajta kényszerhelyzetet is előidézett: egy évet adott a jogalkotónak, eszerint 1995. június 30-ig kellett az új, demokratikus szabályokat megalkotnia az Országgyűlésnek.

Az Alkotmánybíróság a titokvédelemmel kapcsolatos jogszabályok vizsgálata során abból indult ki, hogy a közérdekű adatok megismeréséhez való jog alkotmányos alapjog, az információszabadságot korlátozó törvényeket ezért megszorítóan kell értelmezni, ez az egyik záloga a nyílt és ellenőrizhető közhatalmi tevékenységnek. A szabályozási szinttel is problémák voltak: alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat csak törvény állapíthatott volna meg, ezzel szemben a Titoktvr. 3. § (1) bekezdés a) pontja a törvény mellett „más jogszabály”-t is feljogosított arra, hogy államtitokköröket állapítson meg. Emellett olyan személyek is rendelkeztek minősítői jogkörrel, akik közhatalmi jogkörrel nem, ez a jogállam alapvető elvét, a joguralmi elvet sértette az Alkotmánybíróság álláspontja szerint. További alkotmányos aggály merült fel azzal kapcsolatban is, hogy az államtitokkörök példálózó felsorolása parttalanná tette a közérdekű adatok nyilvánosság előli elzárhatóságát. Ez az alapjogi korlátozás nem állt arányban a korlátozni kívánt céllal. Komoly problémát látott az Alkotmánybíróság abban is, hogy a minősítés bizonyos esetekben *visszavonásig* is történhetett, vagyis nem volt felső időbeli korlát a jogszabályban. Összességében az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a Titoktvr. alkotmányellenessége az egyes szabályainak megsemmisítésével nem volt orvosolható, ezért a teljes jogszabályt megsemmisítette, annak végrehajtási rendeletével együtt.

A rendszerváltozás utáni öt éves átmeneti időszak után, 1995. július 1-jén lépett hatályba az első, demokratikus időszakban született titokvédelmi törvényünk, az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1995. évi LXV. törvény (Ttv.). Ez szabályozta a magyar állam titkai védelmére vonatkozó büntetőjogon kívüli előírásokat. Az államtitok fogalmával kapcsolatban korszerű szabályozást tartalmazott:

„Államtitok az az adat, amely e törvény mellékletében (a továbbiakban: államtitokkör) meghatározott adatfajta körébe tartozik, és a minősítési eljárás alapján a minősítő kétséget kizáróan megállapította, hogy az érvényességi idő lejárta előtti nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése vagy felhasználása, illetéktelen személy tudomására hozása, továbbá az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele sérti vagy veszélyezteti a Magyar Köztársaság honvédelmi, nemzetbiztonsági, büntetőügyi vagy bűnmegelőzési, központi pénzügyi vagy devizapolitikai, külügyi vagy nemzetközi kapcsolataival összefüggő, valamint igazságszolgáltatási érdekeit.”

Eszerint négy feltétele volt a törvény szerint annak, hogy egy adat államtitoknak minősüljön:

1. személyi feltétel: törvényben arra felhatalmazott személy, aki minősítheti az adatot;
2. tárgyi feltétel: az adat a Ttv. 1. számú mellékletében található Államtitokkörüi Jegyzékben meghatározott adatfajták valamelyikébe tartozik;
3. materiális minősítési feltétel: a minősítőnek minden kétséget kizáróan meg kell állapítania, hogy az Államtitokkörüi Jegyzékben megtalálható valamelyik kategóriába tartozó adatnak az érvényességi idő lejárta előtti nyilvánosságra hozatala vagy jogosulatlan személy általi megszerzése, illetve felhasználása, illetéktelen személy tudomására hozása, továbbá az arra jogosult személy részére hozzáférhetetlenné tétele közvetlenül sérti vagy veszélyezteti a Magyar Köztársaság törvényben meghatározott érdekeit (a minősítéssel védhető közérdek létezésének feltétele);
4. formális minősítési feltétel: a szabályszerű minősítés megléte, annak valamennyi kellékével együtt.

Ez a szabályozás másfél évtizedig volt hatályban. Korszerűnek tekinthető rendelkezéseket tartalmazott, ugyanakkor megtartotta az Államtitokkörüi Jegyzéket, ezáltal nagyon könnyen, több százszáz darabszámban keletkezők évente a legmagasabb szinten védett államtitkok. Míg a NATO-ban és az EU-ban évente néhány darab „Szigorúan titkos” minősített adat keletkezett, ezzel szemben „Bizalmas” és „Korlátozott terjesztésű” százszáz nagyságrendben, a 2009. évi CLV. tv. (Mavtv.) hatályba lépéséig Magyarországon a legmagasabb szinten minősített, „Szigorúan titkos” adatok száma meghaladta az évi 700 000 darabot. Ezek védelme nélkülűl nagy költséggel járt. A szabályozással kapcsolatos további problémák és anomáliák a következők voltak:

1. Míg a külföldi minősített adatok vonatkozásában a 179/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet tartalmazott rendelkezéseket az elektronikus biztonság területével kapcsolatban, ilyen szabályozás érdemben a nemzeti

minősített adatokra vonatkozóan nem volt. A rejtjeltevékenység kivételével a magyar jogszabályok a nemzeti minősített adatok tekintetében 2010-ig nem is foglalkoztak az elektronikus biztonság problémakörével.

2. A fizikai biztonság területén hasonló volt a helyzet. Míg a NATO és az EU minősített adatok vonatkozásában részletes szabályozás volt már külföldön, hazánkban a 79/1995. (VI. 30.) Korm. rendelet beírta azzal, hogy felsorolta az adatok fokozott védelméhez szükséges technikai eszközöket: vasrács, riasztóberendezés, tűzjelző. Később a 179/2003. (XI. 5.) Korm. rendelet már valamivel részletesebb szabályozást léptetett életbe ebben a tekintetben is, de az elmaradás a NATO és az EU szabályaitól továbbra is érzékelhető volt.
3. Míg a NATO és EU minősített adatokhoz való hozzáférés feltétele volt a megfelelő szintű személyi biztonsági tanúsítvány megléte, ezt a nemzeti minősített adatok tekintetében nem követelték meg a hazai jogszabályi rendelkezések.
4. Büntetőjogi szempontból komoly probléma volt, hogy a külföldi minősített adatok, így a NATO és az EU minősített adatai, függetlenül a minősítési szinttől, csak mint „Szolgálati titok” részesülhettek büntetőjogi védelemben.
5. Végül a titokköri jegyzék alapján történő minősítés rendkívül egyszerű és gépies volt, nem igényelt különösebb megfontolást a minősítési javaslat indokolása, részben emiatt keletkeztek feleslegesen a már említett rendkívüli mennyiségben a legmagasabb szinten minősített adatok hazánkban.¹⁸⁹

Az új szabályokat a Mavtv. jelentette, amely 2010. április 1-jén lépett hatályba. Ez a törvény már a jelenleg hatályos magyar szabályozást tartalmazza, amelyet a 4. fejezetben mutatunk majd be. A titokvédelem magyar jogtörténetének tehát ez a nap a végpontja a jelen monográfia szempontjából.

Összefoglalásképpen elmondható, hogy a magyar jogtörténetben viszonylag későn, az elmúlt két évszázadban jelentek meg a titokvédelem adminisztratív és büntetőjogi szabályai is. Ezeket értékelve kijelenthetjük, hogy a kezdetben objektív, leíró jellegű szabályok 1919 után fokozatosan színeződtek ideológiával, 1951-től ez a folyamat felerősödött. Formális minősítési eljárásra és minősítési jelölésre nem feltétlenül volt szükség ahhoz, hogy egy adat államtitoknak minősüljön, ez sértette a jogbiztonságot a mai fogalmaink szerint mind a két világháború közötti időszakban, mind utána,

¹⁸⁹ Kobilka István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Budapest, NKE, 2013. 320–321.

a szocialista titokvédelem korszakában. Ennek ellenére, ha az akkori kornak megfelelően értékeljük a szabályozást, akkor elmondható, hogy a magyar titokvédelmi rendelkezések mindig is az adott kor színvonalának megfelelő, modern, politikai értelemben viszonylag semleges szabályozások voltak, és megfigyelhető a szabályozás folyamatos változása során egy bizonyos fejlődési ív is, amely egyrészt a szabályok fokozatos korszerűsítésében, másrészt a garanciális elemek számának a növekedésében mutatható ki.

A büntetőjogi szabályozás tekintetében pedig látható egy olyan tendencia, hogy a tényállások fokozatosan enyhültek, emellett a Btk. *Különös részé*-ben egyre „hátrébb” kerültek, egyre távolabb az állam elleni bűncselekményektől a kodifikáció során. A Különös rész kapcsán mindig is létezett egy íratlan szabály, a súlyosabb jogtárgysértést tartalmazó tényállások fejezetei általában előrébb kerülnek (vannak persze kivételek ez alól), és a fejezeteken belül is a veszélyesebb bűncselekményektől halad a törvény a kevésbé veszélyesek felé. Az államtitoksértés és a kapcsolódó bűncselekmények megítélése tehát a Csemegi-kódex óta folyamatosan enyhült, legalábbis tendenciájában ez egyértelműen kimutatható az elmúlt száznegyven évben.

3. A minősített adatok védelmére vonatkozó egyes fontosabb nemzetközi és külföldi szabályozási megoldások

„Semmi sem olyan nehéz, mint együtt élni egy titokkal,
amelyet nem lehet elmondani.”

Edward Snowden

3.1. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete és az Európai Unió

A titokvédelemre vonatkozó külföldi szabályozási megoldások közül kiemelkedik két nemzetközi szabályrendszer, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (a továbbiakban: NATO) és az Európai Unió (a továbbiakban: EU) titokvédelmi rendszere. Magyarország szempontjából egyik sem *külföldi szabályozás* a maga teljes egészében, hiszen hazánk mindkét közösség tagja. Így a külföldi szabályozási minták, megoldási technikák bemutatása előtt célszerű röviden összefoglalni e két szervezet titokvédelmi rendszerének legfontosabb sajátosságait.

A NATO csúcsszerve biztonsági kérdésekben a Biztonsági Bizottság, amelynek végrehajtó és koordináló szerve a Biztonsági Hivatal. Ez a hivatal dolgozza ki a legfontosabb biztonsági irányelveket a NATO számára, valamint a tevékenységi körébe tartozik a minősített adatok védelme, az ehhez szükséges egyes intézkedések kidolgozása, végrehajtásuk koordinációja és felügyelete is. Felügyeli mindezek mellett a személyi biztonsági ellenőrzéseket is. A NATO Európai Erőinek Főparancsnoksága (SHAPE) fenntart egy hírszerző csoportot, amelynek az egyik feladata az információk biztonságának a védelme, idetartozik a minősített adatok illetéktelen felhasználók általi megszerzésének a megakadályozása is.¹⁹⁰

A titokvédelem a NATO szervezetében, annak biztonságpolitikai alapelveit is figyelembe véve (bár ez a nemzetközi szervezet nem titokvédelmként fogalmazza meg ezeket a feladatokat, hanem inkább biztonsági

¹⁹⁰ Karsai László (szerk.): *Biztonság és titokvédelem a NATO szabályai szerint*. Budapest, Honvéd, 1999. 7–9.

kérdésként) egységes irányítás alatt, sokkal szélesebb területet ölel fel, mint például a nemzeti szabályozások többsége. Többek között a NATO Biztonsági Hivatala hatáskörébe tartozik a biztonsági védelem, ezen belül többek között a látogatók fogadása, beléptetése, az adott objektum őrzésével és technikai biztonságával vagy például a személyi biztonsággal kapcsolatos feladatok is. A NATO Biztonsági Hivatalának tevékenységét a NATO Biztonsági Bizottság felügyeli, illetve irányítja. Napjainkban a fizikai, az objektum-, a személy- és a dokumentumbiztonság mellett kiemelt szerepet kap az információbiztonság is. Ez további két fő területet ölel fel, a NATO-elveknek megfelelően, az első a számítógépek biztonsága, a második a kommunikációbiztonság.¹⁹¹

NATO-információnak minősül a belső szabályozás szerint minden olyan információ, amelyet a NATO készített, vagy amely a NATO számára készült, vagy valamely tagországban keletkezett olyan nemzeti információ, amelyet átadtak a NATO biztonsági rendszere számára. Ezen információk védelmét a NATO biztonsági előírásai szabályozzák, így például a *Biztonság a NATO-ban* [C-M(2002)49] című dokumentum, amely a legfontosabb biztonsági alapelveket, köztük a minősített adatok védelmével kapcsolatos biztonsági programokat is tartalmazza.¹⁹²

A NATO-n belül a minősített adatokhoz való hozzáférést az arra jogosult határozza meg, kivéve, ha az átadó a NATO részére történő átadáskor korlátozásokat írt elő ezzel kapcsolatban. A NATO négyfokozatú minősítési rendszert használ, ezek a *Cosmic Top Secret* (CTS – kiemelten szigorúan titkos), a *NATO Secret* (NS – NATO-titkos), a *NATO Confidential* (NC – NATO-bizalmas) és a *NATO Restricted* (NR – NATO korlátozott terjesztésű). Létezik még ezek mellett a *NATO Unclassified* (NU – NATO nem minősített) kategória is, de az ilyen iratok átadására is kizárólag akkor kerülhet sor, ha az nem ellentétes a NATO érdekeivel. Létezik még egy speciális minősítési jelölés is, az ATOMAL. Ezt a CTS, az NS és az NC minősítési szintek után írt „A” betű jelöli. Az ATOMAL az 1954. évi atomenergia-törvény alapján az USA-ban vagy az Egyesült Királyságban minősített azon ATOMIC-adatok minősítési jelölése, amelyeket a NATO-nak adtak át. A különböző minősítési szintekhez eltérő fokú fizikai biztonsági elemek és személyi biztonsági szint megletének a követelménye tartozik,

¹⁹¹ Mráz István: A katonai titokvédelem kérdéseiről. *Honvédségi Szemle*, 53. (1999), 2. 13.

¹⁹² Csanádi Győző: Information Management in NATO (Part One). *Defence Review Special Issue*, 146. (2018), 1. 141.

a differenciált védelem a záloga a magasan minősített információk tényleges védelmének a gyakorlatban.¹⁹³

Fontos szabály, hogy a NATO minősített adatok esetében tilos a minősítés megszüntetése vagy a minősítési szint csökkentése a NATO előzetes hozzájárulása nélkül. Formai követelmény valamennyi NATO minősített adatot tartalmazó irat vagy adathordozó esetében, hogy kívül szerepelnie kell rajtuk a „THIS DOCUMENT CONTAINS NATO CLASSIFIED INFORMATION” („Ez a dokumentum NATO minősített adatot tartalmaz”) figyelmeztető feliratnak.

A NATO tagállamai közötti hatékony és sikeres együttműködés egyik garanciája az információbiztonság. Természetes, hogy az együttműködés során érzékeny információk, minősített adatok is felhasználásra vagy megosztásra kerülnek. A katonai erő információkezeléssel kapcsolatos tevékenységét NATO- és EU-szinten is számos dokumentum szabályozza, szab szigorú feltételeket és követelményeket. A saját és a szövetséges csapatok biztonsága érdekében kiemelt fontossága van az információáramlás szabályozásának. Ezt nemcsak az együttműködő megbízhatóságáról és hitelességéről alkotott kép befolyásolja, hanem az a mód is, ahogyan az információt kezeli és továbbítja a saját rendszerében. NATO és EU minősített adat csak minősített adathordozón tárolható, illetve továbbítható, valamint kizárólag ilyen adattovábbító rendszeren kezelhető. Ha az együttműködő nem ilyen rendszeren kezeli a minősített adatot, és az esetleg kiszivárog, akkor ez káros hatással lehet a csapatok életére, a fegyelemre, a műveletek sikerére és a katonák biztonságára is.¹⁹⁴

A minősített adatok biztonsága tekintetében két tényezőnek, a fizikai és a személyi biztonságának van kiemelt jelentősége:¹⁹⁵

1. A *fizikai biztonság* kapcsán a területi elv érvényesül a NATO szabályozásában. Eszerint minden helyiséget, területet, épületet, szobát vagy irodát, ahol minősített adatokat tárolnak vagy kezelnek, megfelelő biztonsági eszközökkel és módszerekkel védeni kell. Figyelembe kell venni ennek során a minősítés szintjét, az információ mennyiségét és formáját, a személyzet biztonsági átvilágítását, valamint a felderítő szolgálattól származó adatokat az esetlegesen feltárt veszélyekről.

¹⁹³ Karsai (1999) i. m. 7–9.

¹⁹⁴ Dobák Imre (szerk): *A nemzetbiztonság általános elmélete*. Budapest, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, 2014. 294.

¹⁹⁵ A fizikai és személyi biztonság kérdéseit Karsai (1999) i. m. 29–41. alapján foglaltam össze.

Az I. és II. osztályú biztonsági területeken, ahol minősített adatokat tárolnak, a ki- és beléptetést folyamatosan ellenőrizni kell, és reagáló erőt is kell alkalmazni. A minősített információk tárolására A–C kategóriájú biztonsági tárolóeszközöket kell használni, az ezeken lévő záruk is három biztonsági kategóriába sorolt eszközök lehetnek csak. Külön előírások vannak a zárokra és a számkombinációkra vonatkozóan is. Behatolásjelző készülékeket és lehallgatás elleni védelmet is alkalmazni kell. Az irodákban használt berendezéseknek át kell esnie legalább egy biztonsági bevizsgáláson.

2. A *személyi biztonság* tekintetében alapelv, hogy minden tagállam felel azért a személyért, akinek kiállítja a személyi biztonsági tanúsítványt (*Certificate of Security Clearance*). A személyi biztonsági tanúsítvány csak érvényes, kockázati tényezőt nem tartalmazó nemzetbiztonsági ellenőrzéssel rendelkező személynek állítható ki. Minden olyan rendezvényen, ahol minősített adatok is elhangzanak, előzetesen meg kell küldeni a résztvevők igazolásait, hogy rendelkeznek megfelelő szintű betekintési jogosultsággal. Mindezek mellett a NATO rengeteg, az éberségre felhívó plakátot, videóösszeállítást és egyéb szemléltető eszközt használ, ezek között még képernyővédők és matricák is vannak.

A NATO minősített adatokhoz történő hozzáférés, illetve azok megismerése nem az adott személy beosztásán vagy rangján múlik, nem is a személyi biztonsági tanúsítványa szintjén. A *need to know* (szükséges ismeret elve) a főszabály, vagyis mindenki csak azokat a minősített adatokat ismerheti meg, amelyekhez megfelelő szintű személyi biztonsági tanúsítvánnyal rendelkezik, van rá felhasználói engedélye, és a munkavégzéséhez a minősített adat megismerése feltétlenül szükséges.

Összefoglalásképpen megalapítható, hogy a NATO minősített adatok védelmével foglalkozó rendszere a következő alapelemeket foglalja magában: fizikai biztonság, személyi biztonság, dokumentumbiztonság, eljárásbiztonság, elektronikusinformáció-biztonság (INFOSEC). Ez utóbbin belül a speciális fizikai, személyi, dokumentum- és eljárási követelmények, az összeköttetés biztonság (rejtjelezés, adatátvitel, kisugárzás elleni védelem) és végül az informatikai biztonság (hardver, szoftver, hálózat) a három legfontosabb részelem.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Kassai Károly: *Az információvédelem rendszerszintű feladatai*. Online: <http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/20014/tartalom.html>

A NATO legfontosabb, titokvédelemmel is összefüggő szabályai megjelentek a Magyarországgal megkötött szerződéseket kihirdető két törvényben is, ezek az 1999. évi V. törvény a Magyar Köztársaság Kormánya és a NATO között Brüsszelben, 1994. július 5-én aláírt Biztonsági Megállapodás és az annak mellékletét képező Ügyvezetési Szabályzat megerősítéséről és kihirdetéséről, valamint a 2000. évi IV. törvény az információ biztonságáról szóló, Brüsszelben, 1997. március 6-án kelt NATO Megállapodás megerősítéséről és kihirdetéséről.

Az Európai Uniónak értelemszerűen szintén vannak saját titkai, amelyeket minősített adatokként véd. Az EU is négy minősítési szintet határoz meg, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően, káralapú minősítési rendszerben: *Très Secret/EU Top Secret* (TS-UE – szigorúan titkos), *Secret UE/EU Secret* (SEC-UE – titkos), *Confidentiel UE/EU Confidential* (CON-UE – bizalmas), *Restreint UE/EU Restricted* (RES-UE – korlátozott terjesztésű).¹⁹⁷

Az Európai Uniónak van több saját jogszabálya, amelyek az EU minősített adatok kezelésével kapcsolatos szabályokat tartalmazzák. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

- a Tanács 2013/488/EU határozata (2013. szeptember 23.) az EU minősített adatok védelmét szolgáló biztonsági szabályokról;
- a Bizottság (EU, Euratom) 2015/443 határozata (2015. március 13.) a Bizottságon belüli biztonságról;
- a Bizottság (EU, Euratom) 2015/444 határozata (2015. március 13.) az EU minősített adatok védelmét szolgáló biztonsági szabályokról;
- a Tanács 2009/968/IB határozata (2009. november 30.) az Europol-információk titoktartási szabályzatának elfogadásáról;
- az Európai Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviselőjének határozata (2013. április 19.) az Európai Külügyi Szolgálat biztonsági szabályairól (2013/C 190/01).

Az EU minősített adatokat minősítési jelöléssel kell ellátni, de ezenkívül tartalmazhatnak az érintett tevékenységi terület és a kibocsátó azonosítására, a terjesztés, valamint a felhasználás korlátozására vagy az átadhatóságra vonatkozó jelöléseket is, ezek azonban már nem kötelező kellékek, szemben a minősítési jelöléssel.

¹⁹⁷ European Commission: H2020 Programme Guidance Guidelines for the Classification of Information in Research Projects. (H2020 program útmutató Irányelvek az adatok minősítéséhez a kutatási projekteknél.) (Version 2.2, 07 January 2020.)

A személyi és a fizikai biztonság szabályozása az Európai Unió minősített adatai tekintetében is hasonlóan szigorú, mint ahogy ezt a NATO esetében bemutattuk, bár kisebb eltérések azért akadnak.

Az Európai Unióban a Tanács Főtitkársága a tagállamok illetékes hatóságaival közösen létrehozta a következő információvédelmi funkciókat a minősített adatok védelme érdekében:

1. információvédelmi hatóság;
2. TEMPEST-hatóság;
3. kriptográfiai jóváhagyó hatóság és
4. kriptográfiai terjesztési hatóság.

Ezekon kívül a Tanács Főtitkársága a tagállamok illetékes hatóságaival közösen minden rendszer tekintetében létrehozott két további intézményt: a biztonsági akkreditációs hatóságot és az információvédelmi üzemeltetési hatóságot. Ha felmerül a gyanúja, hogy EU minősített adatok illetéktelen személy tudomására jutottak vagy elvesztek, megsemmisültek stb., a nemzeti biztonsági hatóság¹⁹⁸ az adott tagállamon belül a vonatkozó jogszabályi rendelkezésekkel összhangban haladéktalanul megteszi a következő szükséges intézkedéseket:

- tájékoztatja a minősített adat kibocsátóját;
- biztosítja, hogy a releváns tények megállapítása érdekében az esetet csak olyan személyek vizsgálják ki, akiket a birtokában lévő információk alapján a biztonsági szabályok megsértése közvetlenül nem érint;
- az Európai Unió vagy az egyes tagállamok érdekei sérelmére okozott esetleges károkat felméri;
- minden szükséges intézkedést haladéktalanul megtesz az ismételt előfordulás megelőzése végett; végül pedig
- értesíti a megfelelő hatóságokat az általa és más szervek által megtett lépésekről.

A biztonsági szabályokat megsértő személy a vonatkozó szabályok és rendelkezések szerint egyrészt fegyelmi eljárás alá vonható, másrészt az EU minősített adatoknak illetéktelen személy számára történő tudomására jutásáért vagy az elvesztéséért felelős személy a vonatkozó jogszabályi rendelkezések szerint fegyelmi és/vagy büntetőeljárás alá is vonható.

Ennek kapcsán megjegyezzük, hogy sem az EU, sem a NATO nem rendelkezik saját büntetőjoggal, így a minősített adataikat támadó, adott

¹⁹⁸ Magyarországon ez a *nemzeti biztonsági hatóság* a Nemzeti Biztonsági Felügyelet (NBF).

esetben akár bűncselekménynek is minősülő magatartások elkövetőinek felelősségre vonása az egyes tagállamok saját nemzeti büntetőjoga alapján, tagállami szinten történik. Természetesen, ha a minősített adattal visszaélés több tagállamot is érint, vagy azt nem az adott tagállam állampolgára követte el, a hatályos, nemzetközi büntetőjogi együttműködésről szóló egyezmények alapján az elkövető kiadatásának is helye lehet, ha ezt egy másik tagállam kezdeményezi. Mindezek mellett a NATO minősített adatokat a vonatkozó NATO-dokumentumok alapján generálisan az Amerikai Egyesült Államok szövetségi büntetőjoga is védi, ugyanúgy, mint az Amerikai Egyesült Államok minősített adatait. Emiatt is célszerű áttekinteni az USA minősített adatokkal kapcsolatos szabályozásának egyes sarokpontjait.

Magyarországon két, szinte teljesen azonos feladatkörrel rendelkező központi nyilvántartó működik: a NATO Központi Nyilvántartó a Magyar Honvédség szervezetén belül, a Honvédelmi Minisztériumban található, az EU Központi Nyilvántartó pedig a Külgazdasági és Külügyminisztériumban működik. A NATO Központi Nyilvántartó a NATO minősített adatok, az EU Központi Nyilvántartó az EU minősített adatok országos szintű fogadását, elosztását, valamint kezelését is végzi. Ezek a központi nyilvántartók az alábbi kimutatásokat vezetik:

- a NATO Központi Nyilvántartó a hatáskörébe tartozó NATO minősített adatot kezelő szerveknél működő más NATO-nyilvántartókról és kezelőpontokról, továbbá valamennyi, a hatáskörébe tartozó NATO „Szigorúan titkos!” minősítési szintű adatról;
- az EU Központi Nyilvántartó a hatáskörébe tartozó EU minősített adatot kezelő szerveknél működő más EU-nyilvántartókról és kezelőpontokról, továbbá valamennyi, a hatáskörébe tartozó EU „Szigorúan titkos!” minősítési szintű adatról vezet kimutatást.¹⁹⁹

3.2. Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államokban számos jogszabály és végrehajtási rendelet szabályozza a minősítési eljárást. Az 1980-as években Reagan elnök kezdeményezésére egy átfogó szabályozást alkottak meg a nemzetbiztonsági

¹⁹⁹ *Ügykezelői alapvizsga*. Budapest, NKE, 2020. 146.

szempontból fontos információk minősítéséről és védelméről.²⁰⁰ A rendelet a nemzetbiztonság fogalmát úgy határozza meg, hogy az az Amerikai Egyesült Államok nemzeti és külpolitikai érdekeinek a védelme. Három minősítési szintet határozott meg a káralapú minősítési rendszer szerint: szigorúan titkos, titkos és bizalmas szint.²⁰¹

George W. Bush elnök 2001. szeptember 11. előtt is hajlott az intenzív mértékű titkosításra, az utána következő években azonban ez a tendencia felerősödött. Így többek között Bush elnök felállított egy titkos katonai bíróságot, a zárt bírósági tárgyalások körét bővítette, a végrehajtó hatalom különleges jogköreit tovább szélesítette, kiszélesítette a minősített adatok védelmét a bírósági eljárásokban, megtiltotta a hozzáférést a volt elnökök irataihoz, a kongresszusi megkeresések alapján kért dokumentumok kiadását megtagadta, titokban tartotta az NSA amerikai állampolgárokkal kapcsolatos megfigyelési programját, és sok esetben újból minősített a minősítés alól korábban már feloldott iratokat. A minősített adatok száma az Amerikai Egyesült Államokban azokban az években emelkedő tendenciát mutatott: 2001-ben 8,6 millió, 2002-ben 11,3 millió, 2003-ban 14,2 millió, 2004-ben 15,6 millió darab minősített adat keletkezett az Amerikai Egyesült Államokban.²⁰² Ezt az amerikai szakértők már soknak ítélik, pedig lakosság-szám-arányosan összehasonlítva a magyar adatokkal, hazánkban évente több mint kétszer ennyi minősített adat keletkezik napjainkban, 1000 lakosra vetített intenzitási viszonysszámmal számolva. Az amerikai törvényhozás viszont a saját minősített adatainak a számát is eltúlzottan soknak tartja, ezért 2010-ben törvényt adtak ki a túlzott mértékű minősítés csökkentése²⁰³ érdekében. E törvény 2. § (3) bekezdése kimondja: „Az eltúlzott mértékű minősítés jelentős zavart okoz abban a tekintetben, hogy milyen információkat kívül lehet megosztani, emellett negatív hatást gyakorol a szövetségi kormányon belüli, valamint az egyes tagállamok és helyi szervek, továbbá a gánszektör között folyó információáramlásra is.”

²⁰⁰ Exec. Order No. 12,356, 3 C.F.R. 166 (1983).

²⁰¹ Bruce E. Fein: Access to Classified Information: Constitutional and Statutory Dimensions. *William and Mary Law Review*, 26. (1985), 5. 807.

²⁰² Derigan A. Silver: National Security and the Press: The Governments Ability to Prosecute Journalists for the Possession or Publication of National Security Information. *Communication Law and Policy*, 13. (2008), 4. 450.

²⁰³ Reducing Over-Classification Act. (A túlminősítés csökkentéséről szóló törvény.) Online: www.congress.gov/111/plaws/publ258/PLAW-111publ258.pdf

A minősített adat fogalmát jelenleg az Amerikai Egyesült Államokban a 2009. december 29-én hatályba lépett, Obama elnök által aláírt és jelenleg is hatályos 13526. számú végrehajtási utasítás tartalmazza. Ez a minősített adatot olyan információként határozza meg, amelyet nemzetbiztonsági érdekből meg kell őrizni „polgáraink, demokratikus intézményeink, hazánk biztonságának és idegen nemzetekkel való kapcsolatunk védelme érdekében”.²⁰⁴

Egy tankönyvi definíció szerint a minősített adat „az a hír, amely annyira érzékeny, hogy terjesztése csak azon személyek körére korlátozódhat, akik megfelelnek bizonyos speciális biztonsági követelményeknek, és akiknek a feladatuk ellátásához okvetlenül szükségük van az adott információra. Minden szervezet kialakítja a saját minősítési rendszerét, de az Egyesült Államokban a szövetségi hírszerző közösség összes ügynökségének a végrehajtási utasításokban megadott szabályokhoz kell tartania magát, amelyeket legutóbb Obama elnök hagyott jóvá.”²⁰⁵

Obama elnök 2011 októberében kiadta a 13587. számú végrehajtási rendeletet, amely *A minősített hálózatok biztonságának és a minősített információk felelősségteljes megosztásának és védelmének javítását célzó strukturális reformokról* szól. Ez az egész államra kiterjedő programot tartalmaz (bennfenteskockázat-program), célja a belső kockázatok elhárítása, felderítése és csökkentése, ideértve a minősített adatok védelmét a jogosulatlan nyilvánosságra hozataltól, figyelembe véve a kockázati szinteket és az egyedi igényeket, az egyes ügynökségek igényeit.²⁰⁶

A minősített adatok szabályozása az Amerikai Egyesült Államokban a szövetségi kormány kizárólagos hatáskörébe tartozik. Ugyan magánszemélyeknek vagy szervezeteknek is hozzáférést lehet adni bizonyos esetekben minősített információkhoz, ezen információk viszont mindig a szövetségi kormány tulajdonát képezik a hatályos amerikai jogi szabályozás szerint. A minősítési szint a nemzetbiztonsági kockázat mértékét tükrözi: minél jelentősebb a kockázat, annál magasabb a minősítési szint.²⁰⁷ A minősítés

²⁰⁴ Exec. Order No. 13,526, 75 Fed. Reg. 707 (Dec. 29, 2009); lásd még: The President Executive Order 13526.

²⁰⁵ Carl J. Jensen – David H. McElreath – Melissa Graves: *Bevezetés a hírszerzésbe*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017. 205.

²⁰⁶ Jennifer K. Elsea: *The Protection of Classified Information: The Legal Framework*. Washington, D. C., Congressional Research Service, 2017. 19.

²⁰⁷ Bruce M. MacKay: The Use of Classified Information in Terrorism Trials. *Southern Illinois University Law Journal*, 42. (2017), 1. 67–68.

sintet az adott dokumentumon oldalanként jelölik alul és felül, de pusztán a minősítési szint szerepel a dokumentumon, a minősítő neve, beosztása és a védelmi idő nem. Lehet egy dokumentumot kisebb részekben, különböző szinteken is minősíteni, akár bekezdésenként is meg lehet jelölni az adott bekezdés vagy ábra minősítési szintjét.²⁰⁸

A minősített adatokhoz történő hozzáférés a szükséges ismeret²⁰⁹ elvén alapul, vagyis egy olyan személy, akinek „Szigorúan titkos” szintű személyi biztonsági tanúsítványa van, csak olyan szigorúan titkos minősítésű adatokat ismerhet meg, amelyek a saját munkája vonatkozásában relevánsak. Ezek a korlátozások egyebek mellett azt a célt szolgálják, hogy védjék a forrásokat és a módszereket.²¹⁰

A 21. század első két évtizedében az Amerikai Egyesült Államokban széles körű viták tárgya az állam titkainak problémaköre. A vita egyik központi kérdése az, hogy mit kellene tenni a minősített adatokat a sajtónak kiszivárogtató állami alkalmazottakkal, akik a nyilvánosságot legtöbbször a kormányzati intézkedések kapcsán szeretnék informálni. Cselekményük jogellenes-e, alkotmányellenes-e, vagy pedig adott esetben akár lehet indokolt is a nyilvánosság ellenőrző szerepének érvényre juttatása érdekében.²¹¹

A sajtószabadság azonban egy nagyon fontos korlátja a minősített adatokkal kapcsolatos szabályozás gyakorlati érvényesülésének az országban. 1971-ben az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága a híres New York Times és Társai v. Amerikai Egyesült Államok ügyben kimondta, hogy a sajtó bizonyos esetekben közzé tehet minősített adatokat tartalmazó információkat is büntetlenül: ez volt a híres Pentagon-ügyiratok jogesete. A Legfelsőbb Bíróság 6-3 szavazattal elutasította a kormány álláspontját, amely szerint a vietnámi háborúval kapcsolatos 7000 minősített dokumentumot nem lett volna szabad nyilvánosságra hozni. A bíróság érvelése szerint csak a szabad sajtó képes arra, hogy a kormányzat visszaéléseit feltárja, és megakadályozza a kormányt abban, hogy félrevezesse az embereket. A tét mindenestre nagy volt, a hatályos törvények szerint több évtizednyi szabadságvesztés is kiszabható lett volna. Napjainkban sok olyan jogszabály

²⁰⁸ *Marking Classified National Security Information as Required by Executive Order 13526*. Washington, D. C., ISOO, 2018.

²⁰⁹ Exec. Order No. 13526 § 4.1(a), 75 Fed. Reg. 707 § 4.1(a).

²¹⁰ Alex Rossmiller: Adjudicating Classified Information. *St. John's Law Review*, 85. (2011), 4. 1301.

²¹¹ Robert Clark: Classified Information in the Public Sphere: An Examination of Legal Issues Surrounding the NSA Leaks. *DttP – Documents to the People*, 41. (2013), 4. 7.

és bírói döntés is született már, amelyek alapján büntetőeljárás indulhat egy újságíró ellen, aki az Amerikai Egyesült Államoknak történő károkozás szándékával publikál minősített adatokat. A legnagyobb, mértékadó újságoknak dolgozó újságírók ellen azonban – bár többször előfordult, hogy minősített adatokat tartalmazó iratokat publikáltak az elmúlt évtizedekben – eddig még nem indult egyszer sem büntetőeljárás egy 2008-ban megjelent tanulmány szerint.²¹²

Egy 2019-es tanulmány megerősíti ezt a tíz évvel korábbi megállapítást: a média munkatársai ellen nem indulnak büntetőeljárások az Amerikai Egyesült Államokban, még napjainkban sem, kizárólag a minősített adatot kiszivárogtató kormányzati tisztviselők ellen. Edward Snowden akár 30 év szabadságvesztést is kaphat majd, míg a *The Guardian* nevű újság ellen semmilyen vádat nem emeltek, pedig ők is törvényt sértettek. Ennek egyik oka a szerző szerint az lehet, hogy a sajtó speciális jogosultságokkal rendelkezik a sajtószabadság elve alapján vagy szerepe miatt, hiszen sokan ma már a negyedik hatalmi ágnek is tekintik a médiát. A második érv szerint a szivárogtatók nagyobb kárt okoznak, mint a sajtó. A szerző megállapítja, hogy a jelenlegi amerikai büntetőjogi gyakorlat következetlen: az ügyészeknek mindkettő ellen büntetőeljárást kellene indítani, vagy egyik ellen sem.²¹³

Obama elnök alatt öt büntetőeljárás indult hivatalban lévő és volt kormánytisztviselők ellen nemzetbiztonsági szempontból érzékeny információk sajtóban történő nyilvánosságra hozatalával kapcsolatos törvénsértések miatt, a kémkedési törvény alapján. Az egyik ilyen ügyben nyomás alá helyeztek egy újságírót, hogy tegyen vallomást, és fedje fel az általa közzétett információk forrását. Azzal az indokkal próbálták vallomásra bírni az újságírót, hogy ő az egyetlen tanúja a bűncselekménynek, amely során szóban kapott minősített adatokat a forrásától, vagyis a kormányhivatalnoktól. Ez az új gyakorlat jelentősen eltér a korábbitól, és egyes szerzők álláspontja szerint veszélyezteti az amerikai polgárok azon jogát, hogy tudjanak róla, mit csinál a kormányuk.²¹⁴

²¹² Silver (2008) i. m.

²¹³ Dorota Mokrosinska: Why Snowden and not Greenwald? On the Accountability of the Press for Unauthorized Disclosures of Classified Information. *Law and Philosophy*, 39. (2020), 2. 203–238.

²¹⁴ Morton H. Halperin: *Criminal Penalties for Disclosing Classified Information to the Press in the United States*. Online: bit.ly/3sodiZy

Nagyon érdekes továbbá az Amerikai Egyesült Államok vonatkozó jogi szabályozásában az a rendelkezés, amely alapján egy már nyitltá tett, a minősítés alól feloldott adat ismételt minősítésére is van lehetőség. Ezt *retroaktív minősítésnek* vagy *visszaminősítésnek* nevezi az amerikai szabályozás. A rendelkezés létjogosultsága korábban is aggályokat vetett fel, de az internet korában már teljesen megkérdőjelezhető, ahogy erre egy néhány évvel ezelőtt megjelent tanulmány is utal. Ha egyszer valami felkerült az internetre nyilvános anyagként, azt már szinte lehetetlen onnan eltávolítani. A rendelkezés egyetlen következménye az, hogy lehetetlenné válik az ilyen, újból minősített adatokkal kapcsolatos bármilyen nyilvános diskurzus.²¹⁵

Az Amerikai Egyesült Államokban komoly kultúrája és szakirodalma van a titokvédelemnek, emellett nagy figyelmet fordítanak arra is, hogy tréningek során is képezzék a minősített adatokat kezelő szervezetek munkatársait. Erre jó példa az energiaügyi minisztérium egyik oktatási anyaga, amelyben hangsúlyozzák, hogy a nyilvános megbeszélések során, beleértve a sajtótájékoztatókat, az előadásokat és az egyéb eseményeket, előre fel kell készülni a válaszadás módjával kapcsolatban. A „No comment” angol kifejezés az egész világban elterjedt, népszerű válasz, de a használata kerülendő, mert ezzel a válaszadó mintegy megerősíti, hogy minősített információ lehet a kérdés hátterében, sőt eldöntendő kérdés esetén egy ilyen válasszal a minősített információ tartalmára is lehet következtetni. Emiatt a következő válaszok közül egyiket sem célszerű választani:

„– Vannak nukleáris fegyverek az x országban? – Nem.”

„– Van nukleáris fegyver az y országban? – Nem.”

„– Vannak nukleáris fegyverek az x országban? – No comment.”

A „No comment” helyes használata ezzel szemben a következő:

„– Vannak nukleáris fegyverek az x országban? – Elismerjük, hogy nukleáris fegyverek számos országban vannak vagy voltak. Nem tudok részletesebb információval szolgálni a nukleáris fegyverek helyével kapcsolatban.”

Ha pedig a minősített adat birtokában lévő személy a barátaival beszélget, akkor az oktatási anyag szerint legyen humoros, fogalmazzon homályosan, és amint lehet, váltson témát.²¹⁶

²¹⁵ Jonathan Abel: Do You Have to Keep the Government's Secrets? Retroactively Classified Documents, the First Amendment and the Power to Make Secrets out of the Public Report. *University of Pennsylvania Law Review*, 163. (2015), 4. 1038–1039.

²¹⁶ Online: <https://fas.org/sgp/othergov/doe/gen-16-rev2.pdf>

A minősített adattal kapcsolatos jogsértéseket összefoglaló néven *jogosulatlan közzétételnek* nevezi az amerikai szakirodalom. Ennek négy tipikus fajtáját különböztetik meg:

1. a minősített adat szándékos kiszivároztatása (főleg kormányzati tisztviselők által, elsősorban a média részére);
2. a minősített adat kiáramlása (általában elektronikus adatátviteli rendszereken keresztül, szándékosan vagy gondatlanul, például egy e-mail-üzenetben a nyílt adatok között minősített adatokat is elküldenek);
3. kémkedés;
4. nem megfelelő biztonsági intézkedések (ebben az esetkörben a minősített adat biztonságának a megsértése tipikusan gondatlanul történik, például valaki egy fénymásolóban felejt egy minősített adatot tartalmazó lapot).²¹⁷

Az Amerikai Egyesült Államokban a szövetségi büntetőjog tartalmazza a legsúlyosabb, szövetségi bűncselekményeket, de a kisebb súlyú bűncselekményekre minden tagállam megalkotta a saját büntető törvénykönyvét. Mindehhez járul a katonai büntetőjog és az indián rezervátumok saját büntetőjoga is, vagyis több mint 500 büntetőjogi vonatkozású szabályrendszer van hatályban az országban, ezek áttekintése és megértése egy büntetőjoggal foglalkozó egyetemi professzor számára is szinte megoldhatatlan feladat.

A minősített adatokkal visszaélés szabályozása azonban könnyen áttekinthető, hiszen ez szövetségi bűncselekmény. Egy év szabadságvesztéssel és 1000 dollárig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő azon szövetségi alkalmazott vagy tisztviselő, aki erre vonatkozó engedély nélkül minősített adatokat szándékosan hozzáférhetetlenné tesz. A büntetés 10 évig terjedő szabadságvesztés és legfeljebb 10 000 dollár pénzbüntetés, ha ezen alkalmazott vagy tisztviselő olyan személynek ad át szándékosan minősített adatot, aki tudomása szerint külföldi kormánynak dolgozik. Ugyanez a büntetés, ha a szövetségi alkalmazott, tisztviselő vagy bárki más minősített adatot nyilvánosságra hoz, illetéktelen személy számára hozzáférhetővé tesz, illetve az Egyesült Államok által használt kódokra, rejtjelezésre és hírszerzési kommunikációra vonatkozó minősített adatokat használ fel, az Amerikai Egyesült Államoknak kárt okozva. Végül pedig 15 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a minősített adat felhasználására jogosult személy, ha szándékosan követi el a bűncselekményt, és annak eredményeként egy

²¹⁷ Online: <https://www.cdse.edu/documents/student-guides/IF130-guide.pdf>

vagy több fedett ügynök személye is nyilvánosságra kerül. A bűncselekmény egyéb minősített esetei mind a fedett ügynökökre vonatkozó minősített adatok nyilvánosságra hozatalával kapcsolatosak, a lehetséges maximális büntetési tétel 15 év szabadságvesztés.²¹⁸

A legutóbbi évek egyik legnagyobb botránya minősített adatokkal való visszaéléssel kapcsolatban a 2016-os amerikai elnökválasztás kampányában robbant ki az USA-ban. Donald Trump és Hillary Clinton egy alkalommal heves szócsatába keveredett a kampány során, amelynek tárgya azon minősített információkkal kapcsolatos állítólagos visszaélés volt, amelyet Hillary Clinton követett el a 2016-os elnökválasztási kampány során. Hillary Clinton a CNN-nek ezt mondta a minősített adatok szabálytalan továbbításával kapcsolatban: „Hiba volt, hogy a személyes e-mailemet használtam. Sajnálom.” Majd később ismét reagált a témára a 2016. október 9-i elnöki vitán: „Borzasztóan jó, hogy nem egy Donald Trump-vérmérsékletű ember irányítja hazánkat.” Donald Trump erre így válaszolt: „Mert akkor már börtönben lennél.”²¹⁹ Az ügyben egyébként a mai napig nem indult büntetőeljárás, e körülmény értékelése azonban már politikai állásfoglalás is lenne.

3.3. Egyesült Királyság

Európában az Egyesült Királyság az egyik legfontosabb geopolitikai és katonai tényező, így a titokvédelmi szabályozását célszerű röviden áttekintnünk. Az Egyesült Királyság minősítési rendszere egyszerű és könnyen áttekinthető, jelenleg csupán három minősítési szintet használ: *Official* (hivatalos), *Secret* (titkos), *Top Secret* (szigorúan titkos).

Az *Official* minősítési szintet használják általában a közszféra által létrehozott vagy feldolgozott információk többsége esetében. Ilyenek például az olyan gazdasági adatok, amelyek esetében káros következményei lehetnek, ha azok elvesznek, ellopják vagy a médiában közlésezik őket.

A *Secret* minősítési szinten védik azokat a nagyon érzékeny információkat, amelyek esetében indokoltak a fokozott védelmi intézkedések. Például olyan adatok, amelyek nyilvánosságra kerülése súlyosan károsíthatja a kato-

²¹⁸ Elsea (2017) i. m. 14–15.

²¹⁹ Larry W. Perkins: Accountability for Access to Classified Information: The United States Cannot Afford to Ignore Breaches of Confidence. *Lincoln Memorial University Law Review*, 5. (2017), 1. 109–110.

nai védelmi képességeket, a nemzetközi kapcsolatokat, de idetartoznak a szervezett bűnözés elleni küzdelemmel kapcsolatos adatok is.

A *Top Secret* minősítési szint a legmagasabb. Ezzel védik a Királynő Kormányának legérzékenyebb információit, a legmagasabb szintű védelmet igénylő adatokat a legsúlyosabb fenyegetések ellen. Például olyan adatok tarthatnak e körbe, ahol a nyilvánosságra kerülés vagy az illetéktelen személy általi megszerzés életveszélyt okozhat, vagy veszélyeztetheti az ország vagy a szövetséges nemzetek biztonságát vagy gazdasági jólétét.

A minősített adatokhoz történő hozzáférés a brit rendszer szerint is a szükséges ismeret elvén (*need to know*) alapul. A szabályozás azonban különleges helyzetekben megengedi a *need to share* elvének alkalmazását is, vagyis lehetőséget ad rá, hogy különösen indokolt esetben minősített adatokat osszanak meg a megfelelő személyi biztonsági tanúsítvánnyal nem rendelkező személyekkel, például akkor, ha azonnali intézkedésre van szükség az élet védelme vagy súlyos bűncselekmény elkövetésének megakadályozása érdekében. Ilyen körülmények között egyfajta észszerű megközelítést kell alkalmazni a brit szabályozás szerint: ha az idő engedi, fontolóra kell venni az egyes alternatívákat, és lépéseket kell tenni az információ forrásának a védelme érdekében.²²⁰

Az Egyesült Királyság egyébként tagja a *Five Eyes* (Öt Szem) nevű hírszerző közösségnek, amely a SIGINT²²¹ területén, öt állam részvételével működik napjainkban is, magas fokú hatékonysággal. Az Öt Szem a II. világháború alatt jött létre. Az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia szorosan együttműködtek a SIGINT területén is a háború alatt, az ellenség kommunikációjának hatékony lehallgatása érdekében. A britek feltörték Németország szupertitkos Enigma-rendszerét, az Amerikai Egyesült Államok pedig feltörte a japán titkosítást. Az Egyesült Királyság és az Amerikai Egyesült Államok ezt az együttműködést megállapodással intézményesítette 1946-ban. A kialakuló hidegháborúban a Szovjetunió ellen folytatott hírszerzésben pedig már szükségesnek ítélték a hírszerzési együttműködés megtartását és megerősítését békeidőben is, a potenciális konfliktusok előrejelzésére. Kanada 1948-ban csatlakozott

²²⁰ *Government Security Classifications*. May 2018. 4. Online: bit.ly/38JxBs

²²¹ A SIGINT, vagyis a rádióelektronikai jelfelderítés az elektronikus kommunikációs jelek lehallgatását és feldolgozását jelenti.

a szövetséghez, valamint 1956-ban Ausztrália és Új-Zéland, ezzel létrejött egy globális, hírszerzési adatokat megosztó szervezet.²²² Az Öt Szem közösség tagjai között napjainkban már olyan szoros a kapcsolat, hogy a részt vevő kormányok az Amerikai Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Ügynöksége, vagyis az NSA kéréseit saját állampolgáraik magánszférájának védelme elé helyezik.²²³

3.4. Németország

Németországban a minősített adatok védelme a hatályos szabályozás szerint magában foglal minden olyan intézkedést, amely alapján egy állami szerv egyes tényeket, tárgyakat vagy ismereteket meghatározott eljárás keretében minősített adattá nyilváníthat. A német szövetségi és állami szintű jogszabályok számos rendelkezése szabályozza a minősített adatok témakörét.

A szövetségi állam biztonságának alapja jogilag elsősorban a biztonsági ellenőrzésről szóló törvény (SÜG) és a hozzá kapcsolódó közigazgatási rendeletek. A titokvédelemnek Németországban is vannak személyi és fizikai követelményei, a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően.

A német titokvédelmi jogi szabályozás kulcsfogalma a minősített adat (*Verschlusssache*). Négy minősítési szintet használnak:

1. *VS-Nur für den Dienstgebrauch* (VS-NfD – csak szolgálati használatra; ez a korlátozott terjesztésű minősítési szintnek felel meg);
2. *VS-Vertraulich* (VS-Vertr. – bizalmas);
3. *Geheim* (Geh. – titkos) és
4. *Streng Geheim* (Str. Geh. – szigorúan titkos).

A német rendszer is káralapú minősítési rendszer, szinte teljes egészében a magyar szabályozással egyező módon határozza meg az egyes minősítési szintekhez rendelt potenciális veszélyeket. Csak a feltétlenül szükséges ideig és minősítési szinten szabad minősített adatot létrehozni és kezelni. A német szabályozás is a már körbejárt szükséges ismeret elvét

²²² Jane Elizabeth Dailey: The Intelligence Club: A Comparative Look at Five Eyes. *Journal of Political Sciences & Public Affairs*, 5. (2017), 2. 1.

²²³ Glenn Greenwald: *A Snowden-ügy. Korunk legnagyobb nemzetbiztonsági botránya*. Budapest, HVG Könyvek, 2014. 164.

(*need to know – Kenntnis nur, wenn nötig*) hangsúlyozza a minősített adatok megismerése kapcsán.²²⁴

Összességében megállapítható, hogy talán a német szabályozás áll legközelebb a magyar Mavtv.-hez, nagy valószínűséggel egyik mintapéldaként használtuk fel a kodifikáció során.

A német büntetőjog a büntető törvénykönyv (Stgb.) mellett más, ágazati törvényekben is tartalmaz büntetőrendelkezéseket, de a büntetőjog legfontosabb része (*Kernstrafrecht*) a német büntetőkódexben található meg, a mellékes büntetőjogi rendelkezések (*Nebenstrafrecht*) pedig egyéb jogszabályokban. A minősített adatok védelme annyira fontos a német jogalkotó álláspontja szerint, hogy

1. az Stgb. tartalmazza az összes idevonatkozó büntetőjogi rendelkezést;
2. több tényállás is védi a minősített adatokkal kapcsolatos jogi tárgyakat; valamint
3. a különös résznek viszonylag az elején, a második fejezetében találhatók ezek a rendelkezések, a törvényhozó ezzel is jelzi a fontosságukat.

A minősített adatok védelmével kapcsolatos tényállások az Stgb. második fejezetében, az *Árulás és az állam külső biztonságának veszélyeztetése* cím alatt találhatók. Ezzel a német büntetőjog egyértelműen kimondja, hogy állam elleni, a nemzetbiztonságot veszélyeztető bűncselekményeknek tekinti ezeket a magatartásokat.

A 93. § tartalmazza az államtitok definícióját:

(1) Az államtitok minden olyan tény, tárgy vagy tudás, amelyhez csak korlátozott számú személy férhet hozzá, és titokban kell tartani idegen hatalmak elől a Németországi Szövetségi Köztársaság külső biztonságát súlyos sérelme veszélyének elkerülése végett.

(2) Nem államtitok az olyan adat, amely a szabad, demokratikus államrendet, a Németországi Szövetségi Köztársaság alkotmányos rendjét vagy a nemzetközi fegyverzet-ellenőrzési megállapodásokban részt vevő szerződő partnerek érdekeit sérti.

Érdekes a német szabályozás abból a szempontból, hogy *expressis verbis* megmondja, mi nem minősülhet államtitoknak, vagyis mit nem szabad minősíteni. Ebből a szempontból ez a leginkább demokratikus szabályozás az általam vizsgáltak közül, hiszen az esetleges ilyen jellegű,

²²⁴ Marten Vogt – Dierk Wahlen: *Geheimschutzrecht Voraussetzungen und Folgen der Einstufung von Informationen als Verschlusssachen*. Deutscher Bundestag WD 3 – 3010 – 036/15., 2015. 4–9.

antidemokratikus minősített adatok esetén az állampolgárokat maga a büntetőtörvény védi, ha nyilvánosságra hozatal miatt eljárás indulna ellenük.

Az Stgb. 94. szakasza tartalmazza az árulás tényállását:

(1) Aki

1. államtitkot közöl egy külföldi hatalommal vagy annak egyik képviselőjével; vagy

2. államtitkot illetéktelen személy számára hozzáférhetővé tesz abból a célból, hogy a Németországi Szövetségi Köztársaságnak hátrányt okozzon, vagy egy idegen hatalom számára előnyt szerezzen, egyévi vagy hosszabb tartamú szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Különösen súlyos esetekben a büntetés életfogytig tartó vagy legalább öt évig terjedő szabadságvesztés. Különösen súlyos eset általában az, ha az elkövető

1. visszaél az olyan hivatali helyzetével, amelyben államtitok megtartására köteles lenne; vagy

2. a bűncselekmény elkövetése révén különösen súlyosan veszélyezteti a Németországi Szövetségi Köztársaság külső biztonságát.

Az Stgb. minősített adatok védelmével kapcsolatos másik fontos tényállása az *államtitok közzététele* nevű bűncselekmény a 95. §-ban:

(1) Aki egy hivatalos szerv által minősített államtitkot illetéktelen személy számára hozzáférhetővé tesz vagy nyilvánosságra hoz, és ezáltal a Németországi Szövetségi Köztársaság külső biztonságát súlyos hátrány bekövetkezésének lehetőségével veszélyezteti, hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A bűncselekmény kísérlete büntetendő.

(3) Különösen súlyos esetekben a büntetés egy évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés. A különösen súlyos eset fogalma tekintetében a 94. § (2) bekezdés 2. mondatát kell alkalmazni.

Ezeket kívül nyolc további tényállásban található meg a rendkívül alapos, kazuisztikus büntetőjogi szabályrendszer. Ezeket tanulmányozva felmerülhet bennünk, hogy a rendkívül alapos, szigorú büntetőjogi rendelkezések a keletnémet hírszerzők elleni küzdelem büntetőjogi eszközei is lehettek akkor, és a szigorú szabályozás egyik indoka lehetett az évtizedeken keresztül tartó titkosszolgálati küzdelem is a két egykori német állam között.

3.5. Oroszországi Föderáció

Oroszország a Szovjetunió felbomlását követően igyekezett az új geopolitikai, geostratégiai helyzethez alkalmazkodni. A hatalmi viszonyokban ekkorra viszont már nagymértékű eltolódás következett be. A hidegháborút valójában gazdasági területen elvesztő Szovjetunió lemaradását öröklő Oroszországi Föderáció nem volt képes kompenzálni ezt a hátrányt.²²⁵

Az államhatalmi gépezet működésének több szegmense, például a minősített adatokra vonatkozó jogi szabályozás Oroszországban nem sokat változott a Szovjetunió összeomlása után. A szovjet korszakban „Különösen fontos”, „Szigorúan titkos” minősítési jelöléssel államtitkokat tartalmazó minősített adatokat láttak el. A „Titkos” minősítési szint olyan esetekben volt alkalmazandó, amikor a minősített adat nem tartalmaz ugyan államtitkot, de a minősítő döntése alapján bizalmas információkat rejt. A „Belső használatra” minősítési jelölést akkor alkalmazták, ha az adott dokumentumok, publikációk, rendeletek vagy utasítások stb. nyilvánosságra kerülése államvédelmi érdekeket sértene, ezért sajtóban, rádióban stb. publikálásuk vagy egyéb módon történő nyilvánosságra hozataluk tilos.²²⁶

A jelenlegi orosz minősítési szintek²²⁷ a következők:

1. ОБ (Совершенно секретно / особой важности, vagy röviden *Особой важности* – „Szigorúan titkos”, „Különösen Fontos”, egyenértékű a „Szigorúan titkos” minősítéssel);
2. СС (Совершенно секретно – „Szigorúan titkos”, ez a „Titkos” minősítési szintnek felel meg a mi fogalmaink szerint);
3. С (Секретно – „Titkos”, ez a mi „Bizalmas” minősítési szintünknek felel meg);
4. ДСП (Для служебного пользования – „Csak hivatalos használatra”, ez elvileg a „Korlátozott terjesztésű” minősítési szintnek felelne meg, de az orosz szabályozás szerint ez már nem minősített adat).²²⁸

²²⁵ Resperger István – Kaiser Ferenc – Háber Péter: Ugyanaz másképpen – az orosz geopolitika változásai a hidegháború végétől napjainkig. *Felderítő Szemle*, 14. (2015), 1. 25.

²²⁶ Vaszilij Mitrohin: *KGB lexikon. A szovjet titkosszolgálat kézikönyve*. Pécs, Alexandra, 2000. 198.

²²⁷ Online: <https://fas.org/irp/world/russia/class.htm>

²²⁸ Megjegyezzük, hogy a hatályos magyar–orosz titokvédelmi megállapodás 3. cikke a következő minősítési szinteket felelteti meg egymásnak: „A Felek, államuk törvényeinek és egyéb jogszabályainak rendelkezései alapján megállapítják, hogy a minősítés szintjei és az azoknak megfelelő jelölések megfelelnek a következőknek:

Vagyis az orosz szabályozás ténylegesen csak három minősítési szintet használ a gyakorlatban, ugyanúgy, mint a szovjet elődje vagy a jelenlegi brit minősítési rendszer. Oroszországban a minősített adatokkal kapcsolatos jogi szabályozás az államtitokról szóló, 1993. évi 5485-1. számú törvényben található, amelyet legutóbb 2018. július 29-én módosítottak. A törvény viszonylag rövid, a részletszabályokat alacsonyabb szintű jogszabályok és belső utasítások tartalmazzák. A minősített adat (vagyis az orosz terminológia szerint az államtitok) fogalmát a törvény a következőképpen definiálja a 2. §-ban: államtitok az állam által védett minden olyan adat, amely az állam katonai, külpolitikai, gazdasági, kutatási, felderítési vagy elhárítási tevékenységével kapcsolatos, és a nyilvánosságra hozatala káros lehet az Oroszországi Föderáció biztonságára.

A törvény 20. §-a tartalmazza azon szervek felsorolását, amelyek feladata az államtitok védelme. Ez gyakorlatilag az államtitkok védelmével foglalkozó tárcaközi bizottság mellett az összes bűnüldöző és nemzetbiztonsági szervet magában foglalja.

A minősítési jogkörrel rendelkezők száma az elmúlt tíz évben csökkent Oroszországban. Ennek oka nagy valószínűséggel az lehet, hogy a keletkezett minősített adatok számát is csökkenteni szeretnék, bár erre vonatkozóan sincs információnk, sem az orosz minősített adatok abszolút számával kapcsolatban, sem a változás dinamikájáról nem rendelkezünk adatokkal. Ezeket az adatokat is szenzitívként kezeli tehát az orosz minősített adatvédelem. Oroszország az elmúlt években nagy figyelmet fordított a minősített adatok elektronikus biztonságára. Ebben nagy valószínűség szerint szerepet játszhatnak a Snowden által nyilvánosságra hozott amerikai minősített adatok az NSA tevékenységével kapcsolatban. 2016 végén Oroszország rendszerbe állított és élesített egy olyan katonai informatikai hálózatot, amely az internettől már teljesen függetlenül, biztonságosan működik, és az összes hozzá csatlakoztatott számítógép védett minden,

Magyarországon:	Az Oroszországi Föderációban:
»Szigorúan titkos!«	Совершенно секретно
»Titkos!«	Секретно
»Bizalmas!«	Секретно
»Korlátozott terjesztésű!«	Секретно

(2) Az orosz Fél által átadott Секретно jelölésű minősített adathordozókat a magyar Fél »Titkos!« minősítési szintűként jelöli.” (2016. évi CLXXXIX. törvény a Magyarország Kormánya és az Oroszországi Föderáció Kormánya között a minősített adatok kölcsönös védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről.)

biztonsági tanúsítással nem rendelkező flashmeghajtótól és külső merevlemezről. Ez a hálózat tartalmaz egy e-mail-szolgáltatást is, amely lehetővé teszi a minősített adatok továbbítását.²²⁹

A minősített adatok büntetőjogi védelme az Oroszországi Föderáció büntető törvénykönyvében a német megoldáshoz képest sokkal egyszerűbb, rövidebb, ennek ellenére hatékony szabályozási modellnek minősül. A 2020. május 27-én hatályos állapot szerint a jogszabály a minősített adatokkal kapcsolatban a következő tényállásokat tartalmazza:

Négy tényállás található az államhatalom elleni bűncselekményekről szóló X. részben, a 29. fejezetben, amely *Az alkotmányos rendszer alapjai és az állambiztonság elleni bűncselekmények* címet kapta. Ezek közül az első kettő a súlyosabb tényállás, ezek a kémkedéssel kapcsolatos magatartásokat tartalmazzák, két másik bűncselekmény pedig az államtitok általános védelméről szóló rendelkezéseket foglalja magában. A kémkedéssel összefüggő bűncselekmények közül az elsőt orosz állampolgár, a másodikat külföldi vagy hontalan követheti el. Az orosz állampolgárokat szigorúbban bünteti a törvény, ha az Oroszországi Föderáció ellen kémkednek.

275. cikk: Hazaárulás

Az az orosz állampolgár, aki hazaárulást követ el, így különösen kémkedést, államtitkok nyilvánosságra hozatalát, vagy bármilyen más módon segítséget nyújt egy idegen államnak vagy külföldi szervezetnek, illetőleg azok ellenséges képviselőinek az Oroszországi Föderáció külső biztonságát veszélyeztetve, bármilyen magatartással, 12–20 évig terjedő szabadságvesztéssel és 500 ezer rubelig terjedő vagy legfeljebb háromévi jövedelemének megfelelő pénzbüntetéssel büntetendő.

Megjegyzés: Mentessül a büntetőjogi felelősség alól az e cikkben vagy a 276. cikkben, illetve a 278. cikkben meghatározott bűncselekmények elkövetője, aki az Oroszországi Föderáció érdekei további károsodását megakadályozza azáltal, hogy bűncselekményét a hatóságnak önként és kellő időben feltárja, és ezzel összefüggésben más bűncselekményt nem követett el.

²²⁹ Ians English: Russia Completes Military Network for Classified Data Exchange. *Oneindia.com*, Oct 19, 2016. Online: www.oneindia.com/international/russia-completes-military-network-classified-data-exchange-2238328.html

276. cikk: Kémkedés

Az a külföldi vagy hontalan személy, aki átad, gyűjt, eltulajdonít, vagy idegen szervezetnek történő átadás céljából birtokol államtitoknak minősülő adatot, valamint külföldi nemzetbiztonsági szolgálat utasítására másnak átad vagy gyűjt olyan egyéb adatot, amely által kárt okoz az Oroszországi Föderációnak, 10–20 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A törvény tartalmaz egy büntethetőséget megszüntető okot mindkét esetben, aminek az a lényege, hogy nem büntethető, aki önként feltárja a bűncselekményét, mielőtt abból súlyosabb következmények származtak volna, és mindenben együttműködik az orosz bűnüldöző szervekkel és nemzetbiztonsági szolgálatokkal. Erre azonban csak akkor van lehetőség, ha a hazaárulást vagy kémkedést elkövető személy ezekkel halmazatban más bűncselekményt nem követett el.

Az államtitok megsértésével kapcsolatos két tényállás az orosz büntető törvénykönyv ugyanezen fejezetén belül később található meg, a 283. és 284. cikkekben.

283. cikk: Államtitok nyilvánosságra hozatala

1. Az az államtitokhoz hozzáféréssel rendelkező személy, aki az árulás esetein kívül államtitkot tartalmazó információkat illetéktelen személynek átad, 4–6 hónapig terjedő elzárással vagy 4 évig terjedő szabadságvesztéssel és 3 évig terjedő foglalkozástól eltiltással büntetendő.

2. Ha az elkövető a bűncselekményt akár szándékosan, akár gondatlanságból követi el, és az súlyos következményekkel jár, 3–7 évig terjedő szabadságvesztéssel és 3 évig terjedő foglalkozástól eltiltással büntetendő.

284. cikk: Államtitkot tartalmazó dokumentumok elvesztése

Az az államtitokhoz hozzáféréssel rendelkező személy, aki gondatlanságból megsérti az államtitok kezelésének szabályait, és államtitkot gondatlanul elveszít, ezzel súlyos következményeket okozva, 3 évig terjedő elzárással vagy 3 évig terjedő szabadságvesztéssel, valamint 3 évig terjedő foglalkozástól eltiltással büntetendő.

Az orosz büntetőjogi rendelkezések szigorúsága mellett – az oroszországi büntetés-végrehajtási szervezet jelenlegi állapotát is figyelembe véve – egy külföldi állampolgár számára a cselekmény lelepleződése esetén az orosz hatóságokkal történő együttműködés a büntetés elkerülésének reményében akár racionális választásnak is tűnhet. Megállapítható tehát, hogy a hatályos orosz büntetőjog viszonylag hatékonyan védi a minősített adatokat.

3.6. Kínai Népköztársaság

A Magyarországgal katonai és politikai értelemben szövetséges államokkal szembenálló országok közül a Kínai Népköztársaság Oroszország mellett a másik, kiemelt jelentőséggel bíró ország, ezért érdemes ennek az országnak a titokvédelmi szabályozási technikáját is röviden áttekinteni.

Az államtitkok védelmét a Kínai Népköztársaság és a Kínai Kommunista Párt a 21. században is kiemelten kezeli. A nemzetbiztonság (kínai terminológia szerint: állambiztonság)²³⁰ kiemelt fontosságú terület a mai kínai politikában, ahogy erre Xi Jinping, a Kínai Kommunista Párt főtitkára is utal a nemrég megjelent könyvében:

„Jelenleg a kínai nemzetbiztonsági problémák több témát, szélesebb kört és nagyobb időintervallumot fognak át, mint bármikor országunk történetében. A szóba jövő belső és külső tényezők sokkal összetettebbek, mint eddig bármikor. Ezért fenn kell tartanunk a nemzetbiztonságról alkotott holisztikus szemléletmódot, és az emberek biztonságát kell végső célként szem előtt tartanunk. Alapvető célkitűzésünk a politikai biztonság megteremtése, a gazdasági biztonságot tekintjük az alapnak, a katonai, kulturális és közbiztonságot pedig a fentiek garanciáinak. Elő kell segítenünk a nemzetközi biztonságot, hogy létrehozzuk a kínai sajátosságú nemzetbiztonsági rendszert.”²³¹

Kínában az állambiztonsági tevékenységet szolgáló jogi alapokat a Kínai Kommunista Párt VII. Pártkongresszusán 1988-ban elfogadott titokvédelmi törvény és a titkosszolgálatok működésének és tevékenységének alapelveit meghatározó 1993. évi törvény szabályozza.²³²

Az államtitok védelmének hatályos rendszere Kínában magában foglalja a Kínai Népköztársaság államtitkainak a védelméről szóló 1988. évi törvényt és az ehhez 1990-ben kiadott végrehajtási rendelkezéseket. Az államtitokról szóló törvény tartalmazza az államtitkok különböző kategóriáinak csopor-

²³⁰ Az angol és a magyar fordításban sok helyen nemzetbiztonság szerepel helyette. A két fogalom nem teljesen ugyanazt jelenti. „A nemzetbiztonság fogalma alatt ma egy állam függetlenségének és alkotmányos rendjének fenntartását értjük. A nemzetbiztonság szó olyan összetett fogalmat takar, amely magában foglalja a politikai, társadalmi, gazdasági, katonai, emberi jogi, környezeti, informatikai és közbiztonságot.” Lásd Boda József: A nemzetbiztonság területén folytatott tudományos kutatások jellemzői. In Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Budapest, Ludovika, 2020. 91.

²³¹ Xi Jinping: *Kína kormányzásáról*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017. 226–227.

²³² Béres János (szerk.): *Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok*. Budapest, HM Zrínyi, 2018. 79.

tosítását, hatókörét és a minősítéssel kapcsolatos szabályokat, a biztonsági rendszert és a biztonsági eljárásokat. Minden állami szerv, a fegyveres erők, a politikai pártok,²³³ szervezetek, vállalkozások, intézmények és az állampolgárok egyaránt kötelesek védeni a kínai államtitkokat. A végrehajtási rendelkezések jelentősen bővítették az államtitkok körét azzal, hogy lehetővé tették a visszamenőleges minősítést meghatározott esetekben, emellett lehetőség van indokolt esetben előzetes minősítésre is annak alapján, hogy az információ esetleges nyilvánosságra kerülése milyen potenciális kárral fenyegetne. E jogszabályokhoz kapcsolódik az állambiztonságról szóló törvény, amelyet 1993-ban adtak ki, majd többször módosítottak az elmúlt években. Ez különböző igazgatási és büntetőjogi szankciókat is rendel az államtitkok megsértéséhez is. Mindehhez számos egyéb jogszabály kapcsolódik, amelyek az államtitkokkal kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazzák. Ilyen például az ügyvédekről szóló törvény és a telekommunikációs hálózatokról szóló törvény is. A kínai rendszer szerint az államtitkok különböző kategóriái a következők:

A kínai rendszerben a minősített adatok az alábbi kategóriákba sorolhatók:

1. már minősített adat (amely már el van látva minősítési jelöléssel);
2. minősítési eljárás alatt álló adat;
3. visszamenőleges hatállyal minősített adat;
4. előzetesen minősített adat (még nincs végleges minősítése);
5. titkosszolgálati információ (államtitkot tartalmaz, de még nem minősítették) és
6. egy adott szervezet belső munkatitkai.

A Kínai Népköztársaság államtitkainak védelméről szóló 1988. évi törvény szerint államtitok az olyan adat, amely az állambiztonságra vagy a kínai nemzeti érdekekre vonatkozik. A törvény 8. §-a meghatározza ezek hat alapvető típusát:

1. nagyobb politikai döntések államügyekben;
2. a fegyveres erők nemzetvédelmi és egyéb tevékenységének felépítése;
3. diplomáciai tevékenységek, külföldi államokkal kapcsolatos tevékenység, ideértve a külföldi államokkal kapcsolatos kötelezettségvállalásokat is;

²³³ Az általános vélekedéssel szemben Kínában többpártrendszer van, de ezek közül a Kínai Kommunista Párt az egyedüli domináns párt, és az államhatalom tényleges birtokosa is egyben.

4. nemzeti gazdasági és társadalmi fejlődéssel kapcsolatos adatok;
5. tudomány és technológia;
6. állambiztonsági és bűnüldözési tevékenységgel kapcsolatos adatok.

Végezetül hozzátesszi a törvény, hogy ezen a hat kategórián kívül államtitoknak minősülnek még a Nemzeti Államtitok-iroda által államtitokká nyilvánított egyéb ügyek is.²³⁴ Érdekesség, hogy a kínai államtitkok minősítési jelölésének kötelező eleme egy vörös csillag, amit a minősítési jelölés bal oldalán kell elhelyezni.²³⁵

A kínai büntetőjog²³⁶ rendkívül súlyos bűncselekménynek tekinti az államtitokkal kapcsolatos visszaéléseket, rögtön a különös rész első fejezetében, a nemzetbiztonságot veszélyeztető bűncselekmények között. Az erre vonatkozó két bűncselekmény, a kémkedés és az államtitokkal visszaélés tényállása a következő:

110. § Aki a kémkedés alábbiakban meghatározott bármely elkövetési magatartásának megvalósításával a nemzetbiztonságot veszélyezteti, életfogytig vagy legalább 10 évig tartó szabadságvesztéssel, enyhébb esetekben 3–10 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő:

(1) kémszervezethez csatlakozás vagy a szervezet, illetve ügynöke által kijelölt küldetés elfogadása vagy

(2) az ellenség bármely bombázásra vagy ágyúzásra alkalmas célhoz irányítása.

111. § Aki államtitkot vagy titkosszolgálati információt jogosulatlanul megszerez, kifürkész, megvesz vagy jogosulatlanul kiszolgáltat egy Kína területén kívül működő szervnek, szervezetnek vagy személynek, 5–10 évig terjedő szabadságvesztéssel; különösen súlyos esetekben életfogytig vagy legalább 10 évig tartó szabadságvesztéssel, enyhébb esetekben 5 évig terjedő szabadságvesztéssel, elzárással, közfelügyelet alá helyezéssel vagy közügyektől eltiltással büntetendő.

A 113. § pedig lehetővé teszi a halálbüntetés alkalmazását is ezen bűncselekmények esetében, ha a bűncselekmény az állam és a nép különösen

²³⁴ *State Secrets: China's Legal Labyrinth*. Online: www.hrichina.org/sites/default/files/PDFs/State-Secrets-Report/HRIC_StateSecrets-Report.pdf 9–10. alapján.

²³⁵ *An Overview of the Data Protection and Security Regimes of the People's Republic of China*. Beijing, Steptoe & Johnson, 2017. 3. Online: www.steptoec.com/images/content/6/2/v4/6266/China-Data-Protection-Regime-Overview-05112017-Final.pdf

²³⁶ Gál István László (szerk.): *A Kínai Népköztársaság büntető törvénykönyve*. Budapest, 2015.

súlyos sérelméhez vezet, és a körülmények kiemelkedően súlyosak. Emellett még vagyonekobbzással is büntethető az elkövető.

Megjegyezzük, hogy a kínai gondolkodásmód szerint a tevékeny megbánásnak sokkal nagyobb súlya van, mint a nyugati jogi kultúrákban. Az 1956. szeptember 15-i KKP Nyolcadik Nemzeti Kongresszusán megvitatott politikai jelentés kifejtette, hogy „az ellenforradalmárok és más bűnözők elleni politika mindig is magában foglalta a kegyelmet a büntetés terhe mellett. Bárki, aki megvallja az igazat, beismeri bűnét vagy pozitív szolgálatot teljesít, kegyelmet kap.”²³⁷ A kínai büntetőjogban egyedülálló szankció a végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett halálbüntetés. Ezzel kapcsolatban az 50. § a következő rendelkezéseket tartalmazza:

50. § Ha az elítélt a végrehajtásában felfüggesztett halálbüntetés próbaidéje alatt nem követ el szándékos bűncselekményt, a felfüggesztés tartamának lejártakor a halálbüntetést életfogytig tartó szabadságvesztésre kell átváltoztatni. Amennyiben a felfüggesztés tartama alatt az elítélt szolgáltatásával jelentős érdemeket szerzett, büntetése a próbaidő lejártakor 15–20 évig terjedő szabadságvesztésre változtatható át.

A „jelentős érdemeket szerzett” fordulat vonatkozhat bűnüldözési vagy nemzetbiztonsági szempontból értékes, akár minősített adatnak minősülő külföldi információk kiszolgáltatására is. Vagyis egy halálbüntetésre ítélt kém esetében lehetőség van a büntetés felfüggesztésére, amelynek a próbaidéje alatt az egyébként is pszichés nyomás alatt lévő vádlott sorsa háromféle irányt vehet: vagy végrehajtják rajta a halálbüntetést, vagy életfogytig tartó szabadságvesztésre változtatják át, vagy akár 15 év szabadságvesztést is kaphat, ez utóbbinak viszont feltétele a „jelentős érdemek szerzése”.

²³⁷ *Selected Works of Liu Shaoqi (Volume II)*. Beijing, People's Publishing House, 1985. 254.

4. A minősített adatok védelmének intézményrendszere és szervezeti rendszere Magyarországon

„Nagy dolog a titok, és szükséges a kapitánnak;
ennélkül soha semmit véghez nem viszen emberül.”

Zrínyi Miklós

4.1. A büntetőjogi keretdiszpozíciót kitöltő hatályos jogszabályok rendszere

A titok és a minősített adat általános fogalmának áttekintése, a titokvédelem jogtörténeti fejlődési ívének felvázolása és a legfontosabb nemzetközi szabályozási megoldások megismerése után a minősített adatok magyar közigazgatási szabályozását vizsgálom meg, de csak olyan mélységben, amely a későbbi büntetőjogi elemzés szempontjából feltétlenül szükséges, figyelemmel a területi korlátokra is. Megfogalmazhatnám ezt egy kicsit humorosan úgy is, hogy a *need to know* elvét követem a Mavtv. rendelkezéseinek bemutatásakor. A minősített adatokkal kapcsolatos magyar közigazgatási jogi szabályozás rendszerének és legfontosabb rendelkezéseinek felvázolása azért is elengedhetetlenül szükséges, mert a magyar büntetőjog által gyakran alkalmazott keretdiszpozíciós szabályozási technika lényege szerint a büntetőjogi rendelkezések a tényállás kereteit jelölik csak ki, ezeket más, büntetőjogon kívüli jogszabályok töltik meg konkrét tartalommal. Ezen jogszabályok ismertetése tehát egyrészt szükséges a büntetőjogi elemzés megértéséhez, másrészt meg kell előznie a büntetőjogi rendelkezéseket bemutató fejezetet. A minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény (Mavtv.) és a végrehajtására kiadott három kormányrendelet [90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet, 92/2010. (III. 31.) Korm. rendelet és 161/2010. (V. 6.) Korm. rendelet] együttesen egy olyan koherens szabályrendszert alkotnak, amely a nemzeti és a külföldi minősített adatok kezelését egységes feltételek mellett, egységes keretek között szabályozza.

4.2. A minősített adatok védelmének alapelvei és a minősítési szintek Magyarországon

A Mavtv. a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően határozza meg a minősített adatok védelmének és kezelésének alapvető szabályait:

1. *Szükségesség és arányosság elve:* a közérdekű adat nyilvánosságához fűződő jogot minősítéssel korlátozni csak az e törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén, a védelemhez szükséges minősítési szinttel és a feltétlenül szükséges ideig lehet.

Ez az alapelv azt jelenti, hogy csak a minimálisan szükséges ideig, a lehető legalacsonyabb minősítési szinten védhető egy információ minősített adatként. Az alapelv érvényesülése jól látszik a minősített adatokkal kapcsolatos magyar statisztikán, amely az elmúlt évtizedben jelentősen átalakult: ma már a legmagasabb minősítési szinten védett adatokból keletkezik a legkevesebb hazánkban. A közérdekű adatok nyilvánossága mint alapvető jog mellett ezen alapelv háttérben gazdaságossági szempontok is állnak.

2. *Szükséges ismeret elve:* minősített adatot csak az ismerhet meg, akinek az állami vagy közfeladata ellátásához feltétlenül szükséges.

Ez az alapelv teljesen megegyezik a külföldi szabályozási megoldások kapcsán bemutatott *need to know* elvével, amelyet ma már minden fejlett ország titokvédelme elfogad és alkalmaz a gyakorlatban. Ezen alapelv szerint nem az számít, hogy valaki általános jogosultsággal (személyi biztonsági tanúsítvánnyal, titoktartási nyilatkozattal és felhasználói engedéllyel) rendelkezik a minősített adathoz történő hozzáféréshez, ezt ugyanis csak abban az esetben teheti meg ténylegesen, ha erre valamilyen állami vagy közfeladatának ellátása érdekében szüksége van. Így például abban az esetben, ha az érintett személy az adat címzettje, vagy azt a vezetője neki kiszignálta.²³⁸

3. *Biztonság elve:* minősített adat illetéktelen személy számára nem válhat hozzáférhetővé vagy megismerhetővé.

Annak megakadályozása érdekében, hogy a minősített adat illetéktelen személy számára hozzáférhetővé váljon, a hatályos jogszabályok személyi, fizikai, adminisztratív és elektronikus biztonsági intézkedések alkalmazását írják elő. Ezek lényegét röviden e fejezetben ismertetjük.

²³⁸ Tapa Barnabás – Hegedűs Tamás: *Titkos ügykezelői ismeretek*. Budapest, NKE, 2014. 7.

4. *Sérthetlenség elve*: a minősített adatot kizárólag az arra jogosult személy módosíthatja vagy semmisítheti meg.

Ez az alapelv szintén a nemzetközi gyakorlatból is ismert szabály, és főként az elektronikus úton keletkezett és kezelt minősített adatok kapcsán van jelentősége a gyakorlatban.

5. *Rendelkezésre állás elve*: annak biztosítása, hogy a minősített adat az arra jogosult személy számára szükség szerint elérhető és felhasználható legyen.

Az alapelv hatékony érvényre juttatása érdekében – több más országhoz hasonlóan – a magyar büntetőjog is bűncselekménynek minősíti azt a magatartást, ha valaki minősített adatot jogosult személy részére hozzáférhetővé tesz.

A magyar szabályozás jelenleg a nemzetközi gyakorlatból ismert káralapú minősítési rendszert használja, négy minősítési szinttel. A minősítési szint jelzi a minősített adattal kapcsolatba kerülő személyek számára az adat érzékenységet, valamint azt is, hogy vele kapcsolatban a Mavtv. szerint milyen védelmi intézkedések, szabályok lépnek életbe.²³⁹ A minősítési eljárás során azonban nemcsak a potenciális kár mértékét kell figyelembe venni, hanem – az Alkotmánybíróság iránymutatása szerint – a minősített adat nyilvánosságához fűződő közérdeket is.

Az Alkotmánybíróság a vonatkozó határozatában előírta, hogy a Mavtv. alkalmazása során a minősítő a közérdekű vagy a közérdekből nyilvános adat minősítése vonatkozásában történő döntés alkalmával a minősítéshez fűződő közérdek mellett a minősítendő adat nyilvánosságához fűződő közérdeket is vegye figyelembe. Vagyis akkor és csak akkor döntsön az adat minősítéséről, ha a minősítéssel elérni kívánt cél arányban áll a minősített adat nyilvánosságához fűződő érdekekkel. Emellett azt is megállapította, hogy a minősítő, ha a minősítés során eltér a minősítési javaslatról, az adat minősítéséről szóló döntését köteles érdemben, részletesen indokolni. Ebből az indoklásból különösen ki kell tűnnie a nyilvánosság korlátozását kellő mértékben alátámasztó okoknak.²⁴⁰ Ez a követelmény azért is fontos, mert az indokolatlan és jogszerűtlen minősítésekkel szemben valódi jogorvoslati

²³⁹ Dunavölgyi Szilveszter: *A titkos ügykezelés kézikönyve*. Budapest, Novorg, 1995. 21.

²⁴⁰ Az Alkotmánybíróság 29/2014. (IX. 30.) AB határozata.

eszköz nem áll a civil társadalom rendelkezésére, hiszen bírói úton nem kezdeményezhető a titkosítás indokoltságának a felülvizsgálata.²⁴¹

Az egyes minősítési szintek a következő potenciális érdekeket védik:²⁴²

1. „Szigorúan titkos!”: a Magyarország szuverenitásának megsértése vagy nagyszámú emberi élet veszélyeztetése;
2. „Titkos!”: közvetlen életveszély²⁴³ okozása, ellehetetleníti az állami vagy közfeladatot ellátó szerv rendeltetésszerű működését;
3. „Bizalmas!”: az állam érdekérvényesítő képességeit hátráltatja, gátolja valamely legalább ötévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény felderítését;
4. „Korlátozott terjesztésű!”: gazdálkodó szervezetek részére jogtalan előnyszerzést tesz lehetővé.

Az egyes minősítési szinteket és a hozzájuk tartozó kármértékeket sokkal precízebben, részletesebben határozza meg egy újabb szakirodalmi forrás:

„A minősítési szint meghatározásához szükséges kármértékeket – tehát azt, hogy mi minősül rendkívül súlyos kárnak, súlyos kárnak vagy kárnak, illetve mi érinti hátrányosan Magyarország minősítéssel védhető közérdekeit – a Mavtv. konkrétan definiálja.

Rendkívül súlyos kárnak minősül és »Szigorúan titkos!« minősítési szint alkalmazása indokolt, ha az adat érvényességi időn belüli nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése, módosítása vagy felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé, valamint az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele közvetlenül és tartósan sérti vagy veszélyezteti Magyarország szuverenitását, területi integritását, törvényes rendjét, belső stabilitását. Visszafordíthatatlanul jelentős károkat okoz az ország honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési, igazságszolgáltatási, központi pénzügyi és gazdasági érdekeiben, külügyi és nemzetközi kapcsolataiban, a szövetséges tagállamokkal közös biztonsági érdekeiben. Rendkívül súlyosnak minősülhet a kár akkor is, ha annak elkerülhetetlen enyhítése nagyszámú emberi élet közvetlen veszélyeztetésével vagy az ország gazdasági helyzetének egészére hátrányosan kiható ellenintézkedésekkel érhető el. Rendkívül súlyos a kár többek között akkor, ha tartósan gyengíti az ország honvédelmi képességeit, különösen a hadművelleti tervek és fegyverrendszerek hatékonyságát, jelentősen gyengíti az ország hírszerző és elhárító képességeinek folyamatos hatékonyságát, felfedi a nemzeti

²⁴¹ Ligeti Miklós: A közérdekű adatok megismerhetőségének buktatói. *Infokommunikáció és Jog*, 12. (2015), 1. 27.

²⁴² Kuris Zoltán: A komplex információvédelem új irányai a nemzeti minősített adatok védelmével összefüggésben. *Hadmérnök*, 5. (2010), 4. 185.

²⁴³ Például egy fedett nyomozó identitásának a felfedése közvetlen életveszélyt okozhat. Lásd Mészáros Bence: *Fedett nyomozó alkalmazása a bűnüldözésben*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2019. 28.

rejtjeltevékenység titkosítási rendszereit, nagyszámú embert érintő közvetlen életveszéllyel jár, jelentősen veszélyezteti a nemzetközi biztonságot, előmozdítja a nukleáris, vegyi és biológiai fegyverek elterjedését, lényegesen veszélyezteti a nukleáris és vegyi létesítmények biztonsági rendszereit.

Súlyos kárnak minősül és »Titkos!« minősítési szint alkalmazása indokolt, ha az adat érvényességi időn belüli nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése, módosítása vagy felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé, valamint az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele által az előző pontban okozott sérelem nem küszöbölhető ki, de enyhíthető, továbbá ha ellehetetleníti vagy lényegesen akadályozza az állami vagy közfeladatot ellátó szerv rendeltetésszerű működését, és ezáltal közvetlenül Magyarország törvényben meghatározott érdekeit sérti, az állampolgárok biztonságának és alkotmányos jogainak komoly sérelmével jár, közvetlen életveszélyt okoz, jelentősen hátráltatja a honvédelmi és nemzetbiztonsági tevékenység folyamatos hatékonyságát, feszültséget okoz Magyarország más országokkal fennálló kapcsolataiban, a szövetséges tagállamokkal közös biztonsági érdekeiben, valamint Magyarország pénzügyi és gazdasági érdekeinek sérelmével számottevő vagyoni kárt okoz.

Kárnak minősül és »Bizalmas!« minősítési szint alkalmazása indokolt, ha az adat érvényességi időn belüli nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése, módosítása vagy felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé, valamint az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele okozta érdeksérelem vagy veszélyeztetés ellenintézkedésekkel lényegesen enyhíthető, és az nem jár jelentős anyagi, pénzügyi ráfordításokkal. Továbbá akkor, ha az állam érdekérvényesítő képességeit hátráltatja vagy jelentősen zavarja, a diplomáciai kapcsolatok tényleges sérelmét eredményezi, amelynek következménye hivatalos tiltakozás vagy enyhébb szankció lehet, sérti az állampolgárok biztonságát és alkotmányos jogait, jelentősen sérti a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű gazdasági szervezet működését, hátráltatja a honvédelem és a nemzetbiztonsági tevékenység, illetve a szövetséges tagállamokkal közös biztonsági érdekek védelmének hatékonyságát, gátolja valamely, legalább ötévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény felderítését vagy elősegíti valamely ilyen bűncselekmény elkövetését, megzavarja az állami vagy közfeladatot ellátó szerv működési rendjét, feladat- és hatáskörének gyakorlását, és ezáltal közvetve Magyarország törvényben meghatározott érdekeit sérti.

Hátrányosan érinti az állam érdekeit és »Korlátozott terjesztésű!« minősítési szint alkalmazása indokolt, ha az adat érvényességi időn belüli nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése, módosítása vagy felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé, valamint az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele megzavarja az állami vagy közfeladatot ellátó szerv működési rendjét, feladat- és hatáskörének gyakorlását, és ezáltal közvetve Magyarország törvényben meghatározott érdekeit hátrányosan érinti, a hátrány azonban az elhárítására tett intézkedésekkel lényegesen enyhíthető vagy kiküszöbölhető. Az államnak a fenti felsorolásba nem tartozó pénzügyi veszteséget okoz, továbbá ha az állampolgárok vagy a gazdálkodó szervezetek részére jogtalan nyereséget vagy előnyszerzést tesz lehetővé.²⁴⁴

²⁴⁴Tápa–Hegedűs (2014) i. m. 15–16.

Az egyes minősítési szintek esetében a Mavtv. meghatározza a maximális védelmi időket is. Ezek csak keretet jelentenek, ezen belül a szükségesség elvének helyes alkalmazása mellett célszerű mindig a legrövidebb ideig (és természetesen a még megfelelő legalacsonyabb szinten) minősíteni az adott adatot. Előfordulhat tehát olyan eset is, hogy szigorúan titkos adatot csak néhány évre vagy akár csak pár hónapra minősítsenek, ha az összes körülmény mérlegelésével ez mutatkozik célszerűnek.

1. táblázat: Az adatok minősítési szintjei és a hozzájuk kapcsolódó védelmi idő

Minősítési szint	Érvényességi idő legfeljebb	Hosszabbítás legfeljebb (főszabály)	Hosszabbítás legfeljebb (kivételes esetben) ²⁴⁵
„Szigorúan titkos!”	30 év	1 × 30 év (összesen 60 év)	2 × 30 év (összesen 90 év)
„Titkos!”	30 év	1 × 30 év (összesen 60 év)	2 × 30 év (összesen 90 év)
„Bizalmas!”	20 év	1 × 5 év (összesen 25 év)	2 × 20 év (összesen 60 év)
„Korlátozott terjesztésű!”	10 év	1 × 5 év (összesen 15 év)	2 × 20 év (összesen 50 év)

Forrás: a szerző szerkesztése

4.3. A minősített adatok biztonságának négy dimenziója a magyar gyakorlatban

A hatályos magyar jogszabályok a minősített adatok biztonsága minél magasabb szintű érvényesülésének érdekében meghatározott személyi, fizikai, adminisztratív és elektronikus biztonsági intézkedések alkalmazását írják elő, igazodva a nemzetközi trendekhez és elvárásokhoz. Mind a négy elem egyformán fontos, betartásuk és betartatásuk elengedhetetlen feltétele a minősített adatok biztonságának. Ezen elemek bemutatása során

²⁴⁵ Magyarország – magánszemély jogos érdekével szorosan összefüggő – honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési vagy igazságszolgáltatási érdekére tekintettel van lehetőség a kivételes hosszabbításra a Mavtv. 5. § (7) bekezdése alapján.

kitérek arra is, hogy külön-külön milyen kapcsolatban állnak a büntetőjogi védelemmel.

1. A biztonság négy aspektusa közül az első a *személyi biztonság*. Kiemelten fontos tényező a minősített adatok biztonsága vonatkozásában az, hogy kik férnek hozzá ezekhez az adatokhoz.

A személyi biztonság azt is jelenti, hogy alaposan meg kell vizsgálni a minősített adatokkal dolgozó személyek és családjuk háttérét, valamint az egyes személyiségjegyeiket. Ennek érdekében a korlátozott terjesztésű minősítési szint fölött csak személyi biztonsági tanúsítvánnyal rendelkező személyek férhetnek hozzá a minősített adatokhoz. A személyi biztonsági tanúsítványt a Nemzeti Biztonsági Felügyelet állítja ki valamennyi külföldi minősített adat vonatkozásában, valamint a gazdálkodó szervezetek esetében, ha minősített adatokat kezelnek. Nemzeti minősített adat vonatkozásában, ha nem gazdálkodó szervezetről van szó (tehát praktikusan az állami szférában), akkor az adott szerv biztonsági vezetője állítja ki a dokumentumot. A kiállítás feltétele minden esetben az, hogy az adott személy rendelkezzen érvényes, kockázati tényezőt nem tartalmazó nemzetbiztonsági ellenőrzéssel. Az egyes kockázati tényezőket pedig, amelyek a minősített adatok biztonságára veszélyt jelenthetnének, a nemzetbiztonsági ellenőrzés során kell detektálni, kiszűrni és mérlegelni, hogy mekkora veszélyt jelentenek. Ilyen kockázati tényezők a magyar gyakorlat szerint:²⁴⁶

- az állam alkotmányos rendje iránti hűséghez, az állam szuverenitásának tisztelete hiányához köthető kockázat (az ellenőrzés alanyának megkérdőjelezhetetlen hűséget kell tanúsítania ezekhez az alapvető értékekhez);
- a külföldi befolyás kockázata (ezek lehetnek akár olyan külföldi gazdasági érdekeltségek is, amelyek által az adott személy befolyásolhatóvá válik);
- idegen állam preferálásának kockázata (ha az ellenőrzött személy a hazájával szemben egy idegen államot részesít előnyben);
- a személyes viselkedésben rejlő kockázatok (negatív életstílus, életvitel, személyiségbeli torzulás stb.);
- pénzügyi, egzisztenciális helyzetben rejlő kockázat (ha valaki saját hibájából vagy önhibáján kívül súlyos pénzügyi gondokkal küzd, köny-

²⁴⁶ Kobolka (2013) i. m. 183–186.

nyen befolyásolhatóvá válhat, úgyszintén az is, aki hajlamos a túlköltekezésre);

- a szexuális magatartáshoz kapcsolódó kockázat (ha ez a magatartás bűncselekményt is magában foglal, vagy az ítélőképesség és a diszkreció teljes hiányára enged következtetni);
- az alkoholfogyasztási szokásokban rejlő kockázat (mértéktelen vagy rendszeres alkoholfogyasztás);
- a kábítószer-érintettség kockázata (az ilyen személy nagyon könnyen zsarolhatóvá, kényszeríthetővé válik);
- a személyiségjegyekben mutatkozó negatívumok kockázatai (jelentős magánéleti problémák, mint például haláleset, válás következtében fellépő lelki és érzelmi zavarok);
- munkahelyen kívüli tevékenység, más keresőtevékenységből adódó kockázatok (ha például ennek során nem tartja be maradéktalanul az összes törvényi előírást, az adott személy zsarolhatóvá válik);
- bűncselekmény vagy más jogsértő magatartás elkövetése (egyszeri súlyos bűntett vagy többszöri vétség elkövetése, gyakori, hanyagságból elkövetett szabálytalanság, biztonsági szabályok ismétlődő megsértése stb.).

Nagyon fontos különbség a büntetőeljárásban a jogszabályok által megkövetelt bizonyítottság követelményéhez képest az, hogy ez utóbbi kockázati tényező a nemzetbiztonsági ellenőrzés eredményeképpen akkor is megálapítható, ha büntetőeljárás keretében nem sikerült az elkövető bűnösségét bizonyítani. Akkor is nemzetbiztonsági kockázatnak minősülhet tehát egy bűncselekmény elkövetése, ha a terheltet bűncselekmény vagy bizonyítottság hiányában korábban már felmentették, de a biztonsági ellenőrzése során az ellenőrzést végző szubjektív meggyőződése szerint az adott súlyos bűncselekményt²⁴⁷ elkövette. Összességében pedig elmondható valamennyi kockázati tényező kapcsán, hogy azokat együtt kell értékelni, az összes körülmény figyelembevételével, tekintetbe véve az érintett biztonsági helyzetét is (hangsúlyozottan azt, hogy a munkája során megismerhet-e majd, és ha igen, milyen minősítési szintű minősített adatokat), vagyis minden személyt egyedileg, gondosan kell megvizsgálni.

²⁴⁷ Kisebb súlyú bűncselekmény esetén kicsi a valószínűsége, hogy ilyen esetben kockázati tényezőnek értékeljék.

Az érvényes, kockázati tényezőt nem tartalmazó nemzetbiztonsági ellenőrzéssel rendelkező személyek részére állítható ki a személyi biztonsági tanúsítvány.

A titokvédelem személyi vonatkozásai tekintetében fontos szerepe van annak is, hogy a médiával kapcsolatot tartó munkatársak egy minősített adatokat is kezelő szervezetben hogyan kommunikálnak. Egyetértünk Dobi Józseffel, aki szerint a személyes felelősségnek mindig maximálisan érvényesülnie kell a titokvédelem területén is. Ezt röviden úgy lehetne megfogalmazni a szerző szerint, hogy egyrészt mindenki, aki minősített adatokkal dolgozik, a munkája során csak a rá vonatkozó mértékben ismerje meg a titkokat képező kérdéseket (a szükséges ismeret elvének megfelelően). Másrészt – egy kicsit átfogalmazva a közmondást – mondd mindig, amit tudsz, de tudd mindig, mit mondasz. Ezen elv alapján az alacsonyabb és a magasabb beosztásban dolgozók egyaránt kellő megfontoltsággal és mértéktartással beszéljenek vagy nyilatkozzanak a munkájukról és a munkahelyükről.²⁴⁸

A személyi biztonság több ponton kapcsolódik a büntetőjoghoz is. Súlyos bűncselekményt elkövető személyek akkor sem férhetnek hozzá minősített adatokhoz, ha a bűncselekmény elkövetését nem sikerül velük szemben bizonyítani büntetőeljárás keretében. A személyben rejlő²⁴⁹ kockázati tényezők²⁵⁰ egyébként sok esetben még csak olyan hajlamokat,

²⁴⁸ Dobi József: A tájékoztatásról és a titokvédelemről. *Honvédségi Szemle*, (1991), 5. 117.

²⁴⁹ Ranschburg Jenő különböző típusú jellemeket határoz meg, ezek közül az egyik az antiszociális jellem, amely képtelen ellenállni a kísértésnek, kivéve akkor, ha ezzel a saját egyéni érdekeit szolgálja. Nincs tekintettel más emberekre, de a társadalom erkölcsi szabályaira sem. Korábbi kutatásait is figyelembe véve az antiszociális személyiség legfontosabb jellemvonásai a következők: primitív vágyak hajtóerejének érvényesülése, szociális érzéketlenség, agresszivitás, impulzivitás, bűntudat hiánya, a szeretet nyújtására és befogadására való képtelenség. Lásd Ranschburg Jenő: *Jellem és jellemtelenség*. Budapest, Saxum, 2002. 16.

²⁵⁰ Kockázati tényezőnek nevezi a kriminológia azokat a körülményeket, amelyek a jogellenes cselekmény elkövetésének a valószínűségét növelik. (Antony Walsh – Cody Jorgensen: *Criminology*. Los Angeles, Sage, 2018. 207.) A mai magyar kriminológia és a büntető igazságszolgáltatási gyakorlat is gyakran használja a személyi társadalomra veszélyesség fogalmát az olyan esetekben, ha valakinél az átlagosnál nagyobb a valószínűsége annak, hogy bűncselekményt kövessen el. Bócz Endre álláspontja szerint: „Amikor személyi társadalomveszélyességről beszélünk, kiindulópontunk az, hogy a hátrány bekövetkezésének objektív – a közvetlen környezetből származó – összes feltételei adottak. A személyiség veszélyességét éppen az alkotja, hogy megvan benne a környezetre való olyan ráhatás konkrét képessége, amelynek eredményeként ezt az absztrakt lehetőséget valóra váltja.” (Bócz Endre: *A személyi társadalomveszélyesség a büntetőjogban*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1983. 103.)

tendenciákat jeleznek, amelyek kriminológiai értelemben a deviáns jegyeket mutató, deviáns viselkedés kockázatát magukban hordozó személyiségre utalnak. Végül utalunk arra is, hogy a minősített adattal visszaélés elkövetőjének megbüntetésékor elsősorban és szinte kizárólag a generálprevenció elve alapján szabható ki a büntetés, hiszen az elkövető – ha jogerősen megállapították a büntetőjogi felelősségét ebben a bűncselekményben – később nagy valószínűséggel már nem fog további minősített adatokhoz hozzáférni, hiszen ez olyan nemzetbiztonsági kockázati tényezőt jelent az ő vonatkozásában, amelynek alapján azonnal elveszti a személyi biztonsági tanúsítványát. A jövőben pedig nem fog kapni érvényes, kockázati tényezőt nem tartalmazó biztonsági szakvéleményt.

2. A minősített adatok biztonságának második dimenzióját *fizikai biztonság*nak nevezzük. Az erre vonatkozó magyar szabályozás teljes mértékben megfelel már a NATO és az EU követelményeinek is. A fizikai biztonság elemeinek részletes bemutatásától terjedelmi korlátok miatt eltekintünk, csak utalunk arra, hogy a minősített adat felhasználására, valamint tárolására kialakított hely több, egymásra épülő fizikai biztonsági elemből áll a hatályos magyar szabályozás szerint:

- a) a fizikai biztonság külső elemei a védendő terület határait jelölik;
- b) a közbenső elemeknek a jogosulatlan behatolást vagy ennek kísérletét kell észlelniük, és azonnal riasztaniuk kell a reagáló erőt;
- c) a belső elemeknek pedig a reagáló erő megérkezéséig késleltetniük kell az illetéktelen behatolót a minősített adatokhoz történő hozzáférésben.

Mindezek érdekében a szabályozás kitér a falvastagságra, a mozgás-, nyitás- és üvegtörés-érzékelők alkalmazásának kötelezettségére, a rácsra és a biztonsági ajtóra, az egyéb biztonságtechnikai eszközök specifikációjára, és arra is, hogy csak garantált minőségű biztonsági eszközöket lehet rendszerbe állítani. I. és II. osztályú biztonsági területeket kell kiépíteni,

Egy magas személyi társadalomra veszélyességgel rendelkező egyén azonban nem biztos, hogy jogellenes magatartást, köztük például valamilyen titoksértést fog elkövetni, ehhez kell valami külső, társadalmi kiváltó ok. „A kriminológia oldaláról nézve tehát nincsenek öröklött kriminogén képességek, de még kriminogén adottságok sem, minthogy a képesség kialakulása tanuláshoz, gyakorláshoz, tehát társadalmi környezeti feltételekhez kötött, az adottság pedig társadalmilag szintelen, s így egy társadalmi jelenség, a bűnözés mint társadalmi jelenség szempontjából nem lehet szignifikáns.” (Vigh József – Földvári József: *Kriminológiai alapismeretek*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1979. 142.)

„Bizalmas!” vagy annál magasabb minősítési szintű minősített adatok csak itt használhatók fel és tárolhatók.

Büntetőjogi szempontból a fizikai biztonság elsősorban az erőszakos jellegű bűncselekményekben testet öltő titoksértő cselekmények elleni védelmet jelenti, minősített adatok megszerzésére vonatkozó kísérlet esetén – ahogy a későbbiekben látni fogjuk – helye lehet löfegyverhasználatnak. Ha pedig „Szigorúan titkos!” minősítésű adatokat is tárolnak az adott zónában, akkor a jogos védelem esetein kívül, pusztán a minősített adat védelme érdekében is lehet célzott lövést leadni a támadóra, sőt akkor is van erre lehetőség, ha a behatoló nem mutat támadó szándékot.²⁵¹

3. Az *adminisztratív biztonság* legfontosabb feladata, hogy a minősített adat útja nyomon követhető legyen, a bizalmasság, a sérthetetlenség és a rendelkezésre állás követelménye ne csorbuljon. Valamennyi minősített adatot kezelő szervnek rendelkeznie kell legalább egy nyilvántartóval (a NATO és az EU minősített adatok országos szintű fogadására és kezelésére pedig működik egy NATO Központi Nyilvántartó a Magyar Honvédség szervezésén belül és egy EU Központi Nyilvántartó a Külgazdasági és Külügyminisztériumban). A nyilvántartó mellett egy vagy több kezelőpont is létrehozható bármely, minősített adatot kezelő szervezeten belül.

Az adminisztratív biztonság büntetőjogi jelentősége kétirányú. Egyrészt a pontos nyomonkövethetőség visszatartó erővel bír a titoksértés elkövetésével szemben, másrészt a már elkövetett bűncselekmények bizonyítását is megkönnyíti a precíz adminisztráció.

4. A biztonsági feltételek közül végül az *elektronikus információbiztonságot* mutatjuk be. Ennek szerepe azonban egyre fontosabb, és ahogy a minősített adatok egyre nagyobb hányada elektronikus adatként²⁵² jön létre, vagy elektronikus formában tárolják, szerepe és jelentősége egyre nagyobb lesz. Elektronikus biztonsági intézkedéseket kell alkalmazni az elektronikus rendszeren kezelt minősített adat és az elektronikus rendszer bizalmassága, sérthetetlensége és rendelkezésre állása érdekében. Az elektronikus információbiztonság két fő ága az informatikai biztonság és a kommunikáció-

²⁵¹ Lásd 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról 36. § (1) bekezdés c) pont.

²⁵² Érdekes összefüggésekre világít rá ezzel kapcsolatban Fenyvesi Csaba – Orbán József: Az elektronikus adat mint a 7-5-1-es kriminalisztikai piramismodell építőköve. *Belügyi Szemle*, 67. (2019), 2. 45–55.

biztonság.²⁵³ Az informatikai biztonság hardver-,²⁵⁴ szoftver-²⁵⁵ és hálózati biztonságot foglal magában. A kommunikációbiztonságnak szintén három eleme van: idetartoznak a rejtjelezéssel kapcsolatos előírások,²⁵⁶ az átviteliút-biztonság és a korábban már említett TEMPEST-követelmények,²⁵⁷ vagyis a kisugárzásbiztonság is. Az e tárgykörre vonatkozó 161/2010. (V. 6.)

²⁵³ Kuris (2010) i. m. 189.

²⁵⁴ Kivehető merevlemez, eszközök felbontás elleni védelme, naprakész hardverlista stb.

²⁵⁵ Engedélyezett, jogtisztas operációs rendszer, egyes alkalmazások korlátozása, speciális BIOS-beállítások (megfelelő jelszóvédelem, nem engedélyezett kimeneti portok letiltása stb.), biztonsági házirend, naprakész szoftverlista, operációs rendszer naplózási követelményei, jelszóházirend, aktív vírusvédelem. A Nemzeti Biztonsági Felügyelet E-biztonsági Osztályának munkatársai az akkreditációra való felkészülés során minden szervezet részére rendelkezésre bocsátanak egy beállító csomagot, amely a biztonsági beállításokat minden részletre kiterjedően tartalmazza. Lásd Pintér Diána: *Minősített adatot elektronikusan kezelő rendszerek biztonsági aspektusai*. Budapest, NBF, é. n.

²⁵⁶ A magyar gyakorlat szerint a rejtjelezés a minősített adatok védelmére alkalmazott speciális eljárás, a nemzetközi szakirodalom ezzel szemben az adat védelmi célú átalakítását és visszaalakítását tartalmazó folyamatot a nem minősített adatok esetében is rejtjelezésnek hívja. A nem minősített adatok védelmére alkalmazott eljárást Magyarországon *logikai védelem* vagy *algoritmikus védelem*, illetve *titkosítás* fogalmakkal jelölik a szakirodalomban és a jogszabályokban is. A NATO-, EU- és nemzeti követelmény szerint is rejtjelezést kell alkalmazni minden olyan esetben, amikor a korlátozott terjesztésű vagy ennél magasabb minősítési szintű elektronikus adat a továbbítása során átlépi a védett terület határát, illetve az adatkezelés során a védelem más megoldással nem biztosítható. (Kassai Károly: Elektronikus információbiztonsági alapismeretek a honvédelmi szervezetek által kezelt minősített adatok biztonsága érdekében. *Hadmérnök*, 10. [2015], 1. 216.) Minősített adat is továbbítható nyílt informatikai átviteli utakon a magyar szabályozás szerint, ha azt rejtjelező eszközzel rejtjelezték. L. Pintér (é. n.).

²⁵⁷ A Nemzeti Biztonsági Felügyelet feladatainak része az elektronikus eszközök kompromittáló elektromágneses kisugárzása elleni védelem irányítása, felügyelete. Minden elektromosan működő eszköz bocsát ki magából elektromágneses jeleket. Ez a fizikai jelenség lehetővé teszi, hogy megfelelő eszközök alkalmazásával a kisugárzott jelekből reprodukálható legyen az eszközön kezelt eredeti adat. Minősített adat elektronikus úton történő kezelése esetén a kompromittálódás elleni fő feladat a minősített adatot tartalmazó kisugárzás minimális szintre való csökkentése, ami megakadályozza az adat reprodukálhatóságát, annak illetéktelen kezekbe való jutását. E módszer szabályait TEMPEST összefoglaló néven említik. A kompromittáló elektromágneses kisugárzás elleni védelem eszközei a következők:

1. Helyiség árnyékolása vagy árnyékolt helyiség (úgynevezett Faraday-kabin). Minősített adatot kezelő elektromos eszközök elhelyezésére szolgáló helyiség elektromosan vezető burkolatot kap, amely csökkenti vagy megakadályozza a minősített adatokat hordozó elektromágneses jelek kijutását az ellenőrzött területről. Megfelelő kialakítás esetén EMC- és EMP-védelmet is biztosíthat.

Korm. rendelet sok egyéb között a TEMPEST-követelményekkel kapcsolatban a következő definíciót tartalmazza:

„A »Titkos!« és »Szigorúan titkos!« minősítési szintű nemzeti minősített adat, valamint a »Bizalmas!« vagy magasabb minősítési szintű külföldi minősített adat bizalmasságának védelme érdekében kialakított biztonsági intézkedések – amelyek kiterjednek az elektromos és adatkábelek vonalvezetésére, a rendszer környezetében alkalmazható berendezésekre, árnyékolástechnikai megoldásokra, valamint csökkentett kisugárzású eszközökre – együttese, amelyet a rendszer valamennyi eleme vezetett és elektromágneses kompromittáló kisugárzásának csökkentése érdekében alakítottak ki.”

A Nemzeti Biztonsági Felügyelet a magyar nemzeti TEMPEST-hatóság. E feladatainak keretén belül:

- a) a kompromittáló kisugárzás elleni védelem tekintetében felügyeletet és ellenőrzést gyakorol;
- b) meghatározza és a minősített adatkezelést végző szervek részére elérhetővé teszi a TEMPEST biztonsági követelményeket;
- c) ellenőrzi a rendszer és működési környezete TEMPEST-megfelelőségét;
- d) TEMPEST-vizsgálatokat, -méréseket végez;
- e) a TEMPEST-mérések alapján zónába sorolja a rendszer környezetét;
- f) a TEMPEST-biztonság veszélyeztetése esetén a rendszer használatát korlátozhatja, megtilthatja, a szerv vezetőjét a kompromittáló kisugárzás elleni védelem helyreállítása érdekében szükséges intézkedések megtételére kötelezheti, a kiadott rendszerengedélyt visszavonhatja.²⁵⁸

2. TEMPEST minősítésű eszközök: speciális árnyékolástechnikai követelmények (NATO SDIP-27/x) szerint tervezett, gyártott és nemzeti biztonsági hatóságok tanúsítványával ellátott csökkentett kisugárzású, úgynevezett TEMPEST Level A, B, C minősítésű eszközök alkalmazása. Hazai gyártás hiánya miatt jelenleg csak külföldön gyártott (NATO/EU) eszközök szerezhetők be.

3. TEMPEST-mérés és zónába sorolás: a költségek minimalizálásának eszköze – a biztonság fenntartása mellett –, amely azt vizsgálja, hogy egy adott helyszínen a kompromittáló kisugárzást tekintve biztonságos-e a minősítés nélküli eszközök elhelyezése, illetve milyen szabályokat kell bevezetni az adott helyszínen.

Lásd *TEMPEST-mérés*. Budapest, NBF, é. n.

²⁵⁸ 161/2010. (V. 6.) Korm. rendelet a minősített adat elektronikus biztonságának, valamint a rejtjeltevékenység engedélyezésének és hatósági felügyeletének részletes szabályairól 4. § (4) bekezdés.

Az elektronikus biztonság büntetőjogi szerepe és jelentősége is egyre inkább felértékelődik, az informatikai bűnözés térnyerésével szorosan együtt mozogva. A közeli jövőben fel kell készülnünk olyan, minősített adatokat is érintő támadásokra, amikor mesterséges intelligenciát (MI) használó szoftverek kezdenek majd el ilyen adatokat gyűjteni, a védelmi rendszereket feltörni, a megszerzett adatokat tárolni, rendszerezni, belőlük a releváns információkat kinyerni, vagy egyszerűen csak továbbítani őket ismeretlen helyekre. Előfordulhat olyan szituáció is a jövőben, hogy az MI önállóan dönt a minősített adat megszerzésével kapcsolatban, erre külön nem volt beprogramozva. Ez viszont új, nehezen megoldható kérdéseket vet fel a büntetőjogi felelősség érvényesítésével kapcsolatban.²⁵⁹

Megjegyezzük, hogy a minősített adatok biztonságával összefüggésben a médiában aggasztó hírek is megjelentek az elmúlt évtizedben, amelyek rámutatnak az esetleges biztonsági résekre a gyakorlatban:

„A belső levelezési rendszerbe bekerült dokumentumoknál utánkövethető, ki nyitotta meg, ki nyomtatja ki, az azonban már nyilván nem, hogy ki készít esetleg mobiltelefonnal fényképet. A nagyon titkos információk kezelésére viszont külön szakemberek figyelnek, sőt vannak olyan dokumentumok, amelyeket erre kialakított szobákban tárolnak, csak ott lehet őket elolvasni, és megsemmisíteni is. Kivinni tehát nem szabad, de egy elektronikus lemásolásukra utaló próbálkozást is jelez természetesen a rendszer. Forrásunk szerint kézirásos másolat készítése viszont megoldható.”²⁶⁰

Ezért is fontos a biztonság mind a négy dimenziójának maradéktalan betartása, emellett a hatékony ellenőrzés és végső esetben a büntetőjogi védelem is.

4.4. Statisztikai adatok a nemzeti minősített adatokról: a magyar állam legfontosabb titkai számokban

A monográfia elején kifejtettük, hogy a magyar állam titkai körébe álláspontom szerint nemcsak a minősített adatok, hanem emellett a döntés megalapo-

²⁵⁹ Miskolczi Barna – Szathmáry Zoltán: *Büntetőjogi kérdések az információk korában*. Budapest, HVG–ORAC, 2018. 62.

²⁶⁰ Dercsényi Dávid: Reménykedjünk, hogy senkinek sem kell magyar államtitok. *Hvg.hu*, 2015. 11. 03. Online: https://hvg.hu/itthon/20151103_Allamtitkok_a_pocakos_James_Bond_osszekac

zását szolgáló adatok és egyéb titokfajták, mint például egyes, állami cégek működésével kapcsolatos üzleti titkok is beletartoznak. Statisztika azonban csak a minősített adatokkal kapcsolatban áll rendelkezésre, a magyar állam titkainak tekinthető más adatokkal kapcsolatban statisztikai adatgyűjtés nincsen. A minősített adatok kiemelt fontosságára is figyelemmel érdemes megvizsgálni azt a táblázatot, amelyet a Nemzeti Biztonsági Felügyelet állított össze az általa gyűjtött statisztikai adatokból. A táblázatban minősítési szintek szerint találhatók meg az idősor adatai. Tartamidősről van szó statisztikai értelemben, vagyis nem egy eszmei időpontra vonatkozó állapotokat rögzít évről évre, hanem egy meghatározott időszakban (ez általában egy év, kivéve az első két sort, amelyek a Mavtv. hatálybalépésének időpontjával „elvágnak” két részre a 2010-es évet) keletkezett minősített adatok számát mutatja meg.

2. táblázat: Az összes minősített adatot kezelő szerv minősített iratforgalma, 2010–2019

	Saját készítésű (példány)				
	„Szigorúan titkos!”	„Titkos!”	„Bizalmas!”	„Korlátozott terjesztésű!”	Összesen
2010. 01. 01. – 03. 31.*	192 251	37 966	24 510	14 302	269 029
2010. 04. 01. – 12. 31.	132 135	336 734	182 952	91 438	734 259
2011. 01. 01. – 12. 31.	149 640	328 896	306 419	195 539	980 494
2012. 01. 01. – 12. 31.	152 805	288 868	242 241	102 473	786 387
2013. 01. 01. – 12. 31.	113 072	250 572	293 687	105 920	763 251
2014. 01. 01. – 12. 31.	127 934	255 426	346 589	162 532	892 481
2015. 01. 01. – 12. 31.	123 206	241 856	359 525	213 783	938 370
2016. 01. 01. – 12. 31.	118 460	144 608	321 357	231 107	815 532
2017. 01. 01. – 12. 31.	118 302	124 526	289 471	301 170	833 469
2018. 01. 01. – 12. 31.	119 675	123 733	282 586	279 210	805 204
2019. 01. 01. – 12. 31.	86 752	113 536	318 232	230 118	748 638

* A minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény hatálybalépésének időpontja

Forrás: Nemzeti Biztonsági Felügyelet

A táblázat adatai alapján jól látható: sikerült megfordítani azt a nem kívánatos tendenciát a Mavtv. hatálybalépése óta, hogy a legmagasabb minősítési szintű adatokból keletkezett korábban a legtöbb hazánkban. Ez a cél tehát, amely egyébként az új adatvédelmi szabályozás létrehozásának az egyik legfontosabb motívuma volt, kiválóan megvalósult, vagyis megvalósult a „túlminősítési piramis talpra állítása”.²⁶¹ Ma már csaknem normál piramisjellegű ábrát mutat a minősített adatok minősítési szint szerinti megoszlása, minél alacsonyabb szintű a minősítés, általában annál több keletkezik belőle. A „Bizalmas” minősítési szint még sokszor kilóg a sorból, megelőzi a „Korlátozott terjesztésű!” minősített adatok számát a legtöbb évben, de a megoszlást tekintve azt mondhatjuk, hogy egy egészséges titokvédelmi gyakorlat alakult ki napjainkra Magyarországon. Ha az összes minősített adatot kezelő szerv közül a rendőrség iratforgalmi statisztikáját áttekintjük, ott még jobban látszik a klasszikus piramisalakzat: a rendőrség által kezelt, érkezett és saját minősítésű minősített adatok közül „Szigorúan titkos!” százas nagyságrendben, „Titkos!” ezres számban, „Bizalmas!” tízezres nagyságrendben, míg „Korlátozott terjesztésű!” százezres nagyságrendben található.²⁶²

Azon viszont érdemes lenne még elgondolkozni, hogy a minősített adatok abszolút száma (a négy minősítési szint együtt) éves szinten még egy kicsit magas, vagyis az első alapelvként bemutatott szükségesség és arányosság elve alapján nem lehetne-e ezt a számot fokozatosan csökkenteni.²⁶³ Ez volt egyébként a Mavtv. megalkotásának az egyik célja is.²⁶⁴ Annál is inkább fontos lenne a minősített adatok számának további csökkentése hazánkban, mert a nemzetközi fejezetben láttuk, hogy Magyarországon

²⁶¹ Kuris (2010) i. m. 184.

²⁶² Prof. dr. Gál István László kutatási kérelmére 29000/11642-9/2020. ált. hiv. számon érkezett adatszolgáltatás alapján.

²⁶³ Cél lehetne hosszú távon, hogy a szigorúan titkos adatokból legfeljebb 1000–2000, a titkos minősítésűekből 10–15 ezer, a bizalmas minősítési szintű adatokból legfeljebb 50–100 ezer, végül pedig a korlátozott terjesztésű, vagyis a legalacsonyabb szinten minősített adatokból maximálisan 100–200 ezer darab keletkezzen évente. Ez összesen körülbelül 150 ezer és 300 ezer közötti minősített adatot jelentene évente, aminek jelenleg is legalább a háromszorosát produkálják a minősítési jogkörrel rendelkezők hazánkban. Lásd Kuris (2010) i. m. 184.

²⁶⁴ „A törvény alkalmazásának alapvető célja: jelentősen csökkenteni a minősítéssel védett közérdekű adatok mennyiségét és minősítési szintjét. Csak kizárólag azokat az adatokat védjük minősítéssel, amelyek indokoltak.” Gulyás Zoltán – Bereczki Gyula: A minősített adatok védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény előírásainak hatása az MH Összhaderőnemi Parancsnokságra és alárendelt katonai szervezeteire. *Honvédségi Szemle*, (2010), 4. 30.

lakosságarányosan több minősített adat keletkezik évente, mint az Amerikai Egyesült Államokban. Az Amerikai Egyesült Államok lakossága 328 millió fő, Magyarország lakossága 2020 szeptemberében 9 680 000 fő. Más adat híján a 2001 és 2004 közötti amerikai adatokat vizsgálva: 8,6 millió, 11,3 millió, 14,2 millió, 15,6 millió közötti minősített adat keletkezett ebben az időszakban. Ez 1000 lakosra²⁶⁵ vetítve 26 és 48 minősített adatot jelent, attól függően, hogy a négy év statisztikájának legkisebb (8,6) vagy a legnagyobb (15,6) adatával számoljuk az intenzitási viszonyszámot. Ezzel szemben Magyarországon abban a 2011. évben, amikor az elmúlt évtized legtöbb minősített adata keletkezett, 1000 főre vetítve 101 új minősített adatunk volt, a 2019-es évben pedig, amikor az elmúlt évtized legkevesebb minősített adatát hozta létre a magyar állam, ez a szám 77 volt 1000 lakosra vetítve. Az Amerikai Egyesült Államok 1000 lakosra vetített 26–48 közötti értékével szemben a magyar 77–101 közötti éves szám elgondolkodtató még akkor is, ha ezek az adatok nem azonos évekre vonatkozó összehasonlítást tartalmaznak, emiatt egy komoly statisztikus méltán vonhatná fel a szemöldökét. Megkockáztatjuk azonban azt az óvatos megállapítást, hogy a keletkezett magyar nemzeti minősített adatok együttes éves számának további csökkentése kívánatos lenne. Ebben is láthatunk azonban már kedvező tendenciákat, hiszen 2015 óta már egyértelműen csökkenő trendet mutatnak a számok.

4.5. A minősített adatok védelmét ellátó személyek és szervezetek

A minősített adatok védelme minden, minősített adat kezelésével foglalkozó szerv és személy feladata és egyben kötelessége is. Minden ilyen szervezeten belül kifejezetten a minősített adatok védelme az egyik legfontosabb alapeladata a biztonsági vezetőnek, a titkos ügykezelőnek és a helyi biztonsági felügyeletnek. Vannak emellett Magyarországon olyan szervezetek is, amelyek a minősített adatok védelmét országos szinten, mintegy alaptevékenységként végzik (a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat keretein belül működő Nemzeti Biztonsági Felügyelet), vagy kiemelten fontos tevékenységként látják el a minősített adatok nemzetbiztonsági védelmét az ellenérdekelt titkosszolgálatok ilyen irányú leplezett törekvéseinek elhárításával

²⁶⁵ Nem teljesen pontos a statisztikai számítás, mert a mostani népességszámmal számolunk, de tendenciák kimutatására ez is megfelelő lesz.

(Alkotmányvédelmi Hivatal, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat), vagy a minősített adatokkal kapcsolatos hatósági feladatokat látnak el (Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság). Végül pedig vannak szervezetek, amelyek a már elkövetett titoksértések nyomozásában, az elkövető felderítésében és a büntetőfelelősségre vonásának kezdeményezésében vesznek részt (rendőrség, ügyészség).

A biztonsági vezető egy adott szervezeten belül a biztonsági szabályzatnak megfelelően felel a személyi, fizikai, adminisztratív és elektronikus biztonságért, nagyobb szervezetekben erre a feladatra helyi biztonsági felügyeletet hoznak létre a biztonsági vezető alatt, az ő vezetésével. A titkos ügykezelő kezeli, így különösen átveszi, iktatja, átadja, továbbítja és tárolja a minősített adatokat, vezeti az ezzel kapcsolatos különböző nyilvántartásokat.

A Nemzeti Biztonsági Felügyelet (a továbbiakban röviden: NBF) önálló feladattal és hatósági jogkörrel jelenleg a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szervezeti keretei között főosztályi jogállású szervezeti egységként működik.

„A Nemzeti Biztonsági Felügyelet három osztályát – a Minősített Adatkezelési Hatósági Osztály, az Iparbiztonsági Osztály, az E-biztonsági Osztály – a minősített adatvédelem alrendszerének megfelelően alakították ki. A negyedik osztály, a Nemzetközi Együttműködési és Koordinációs Osztály a Nemzeti Biztonsági Felügyelet nemzetközi szerepvállalásának és együttműködésének elősegítését, valamint a hazai jogszabályalkotással kapcsolatos feladatokat végzi.”²⁶⁶

A minősített adatok védelmében nagyon fontos szerepe van az elhárítással foglalkozó nemzetbiztonsági szolgálatoknak. Az Alkotmányvédelmi Hivatal a polgári, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat pedig a katonai vonatkozású minősített adatokkal kapcsolatos támadásokat védi ki hazánkban. 19. századi terminológia szerint tehát külön védjük a diplomáciai és a katonai titkainkat az ellenük irányuló különböző támadásokkal szemben. (Természetesen az Információs Hivatalnak és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnak is komoly szerepe van ebben a küzdelemben, de a két korábban említett, polgári és katonai nemzetbiztonsági szolgálatnak ez a tevékenység az egyik alapfeladata.)

²⁶⁶ Juhász Zsolt et alii: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat hatósági feladatai. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 8. (2020), 1. 142.

Elit Nikolov megkülönböztet két szereplőt a titokvédelem vonatkozásában: *a titok birtoklóját és a titokkutató felet*. Az első az elhárítással,²⁶⁷ a második a hírszerzéssel²⁶⁸ foglalkozó nemzetbiztonsági szolgálatok feladatkörébe tartozó tevékenységet végzi. Nikolov szerint a titok birtoklója és a titokkutató két ellentétes pozíció. A titokkutató, vagyis a titok megismerésére törekvő személy vagy szervezet pozíciója a megismerő pozíció. Őt a határozatlanság két foka jellemzi: az első az, hogy létezik-e egyáltalán a titok (először ezt a feltételezést igyekszik igazolni vagy megcáfolni), a második pedig a titok tartalmára vonatkozik. Ha a titokkutató túl van a határozatlanság első fokán, akkor az erőfeszítései azonnal a titoknak nevezett jelenség lehetőleg minél több ismervének minél rövidebb időn belüli megismerésére irányulnak. Ha a titokkutató túl van a határozatlanság első fokán, vagyis tudomást szerez egy meghatározott titok létezéséről, akkor a titok birtoklója és a titokkutató közti játszma során mindkét fél a szó szoros értelmében ellenfélként lép fel egymással szemben. Innentől ők ugyanazon játszma szereplői, és a játszmahoz való képességüktől függ annak kimenetele.²⁶⁹

Mindkét említett nemzetbiztonsági szolgálat egyik alapfeladata az elhárítás, ezen belül a magyar és a nálunk kezelt külföldi minősített adatok védelme, az ellenérdekelt titkosszolgálatok és bárki más leplezett törekvéseinek elhárítása a titokvédelem területén is. Az ellenérdekelt hírszerző szervezetek a minősített adatok megszerzését kétféle folyamatban végzik: először tudomást kell szerezniük az adott témával kapcsolatos minősített adat létezéséről, ezután pedig meg kell próbálni megszerezni azt. Nikolov ezt tudományosabb igénnyel úgy fogalmazza meg, hogy a titok állapotának

²⁶⁷ Az elhárítás legfontosabb céljai: az ellenérdekelt titkosszolgálatok tevékenységének és szándékainak felderítése, megakadályozása, logisztikai hátterének felfedése, módszereik megismerése, valamint előre kell jeleznie azokat a területeket, amelyek az ellenérdekelt titkosszolgálatok érdeklődési körébe kerülhetnek, vagyis célponttá válhatnak. Ezen túlmenően a feladatai közé tartozik a demokratikus intézmények rendeltetésszerű működésének védelme is, azok megzavarására alkalmas külső hatások ellen. Lásd Dobák (2014) i. m. 129.

²⁶⁸ A hírszerzés Kis-Benedek József definíciója szerint tudatos, tervszerű tevékenység, amely az állami szférában mindig a kormányzat igényéből indul, ez határozza meg ugyanis a hírszerzés feladatait. Optimális esetben a feladat az állami szervezetektől érkezik, de ez nem zárja ki azt, hogy maga a hírszerző szervezet is megfogalmazhat feladatot a saját részére, természetesen nem öncéllal. Lásd Kis-Benedek József: A felderítés területei. In Dobák Imre (szerk.): *A nemzetbiztonság általános elmélete*. Budapest, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, 2014. 153.

²⁶⁹ Nikolov (1973) i. m. 20–25.

leküzdése a kereső szempontjából a meghatározatlanság kétlépcsős leküzdését feltételezi:

1. az első lépcső az egzisztenciális meghatározatlanság, vagyis létezik-e titok;
2. a második lépcső a titok konkrét tartalmára vonatkozó meghatározatlanság.

Sokkal nehezebb dolga van azonban az elhárításnak Nikolov szerint (ezzel persze nem tekinti a hírszerzés feladatát könnyűnek), hiszen az elhárító, vagyis a titok birtoklója szemszögéből a megismerés folyamatában az elhárítás szintén kétlépcsős tevékenység:

1. az első lépcső az, hogy létezik-e olyan ellenség, amelyik az adott titkot meg szeretné ismerni, vagyis léteznek-e egyáltalán a titok megismerésére vonatkozó leplezett törekvések;
2. a második lépcső az elhárítás vonatkozásában a kategorikus meghatározatlanság: konkrétan melyik személy vagy szervezet, mikor, milyen körülmények között és hogyan, milyen eszközökkel törekszik majd a titok tartalmának a megismerésére.

Mindezek alapján igazat adhatunk E. Nikolovnak, aki szerint az elhárítás vonatkozásában „a megismerési folyamat a felderítési tevékenységhez képest sokkal intenzívebb és nehezebb”.²⁷⁰

A magyar jogi szabályozás egyik érdekes jellemzője, hogy a jogos védelem és a végszükség esetein kívül lőfegyverhasználatra van lehetősége a nemzetbiztonsági szolgálatoknak négy esetben, ha az intézkedést elszenvető nem gyermekkorú vagy láthatóan terhes nő. Ezek közül a harmadik esetkör a minősített adatok védelmével kapcsolatos. Amennyiben a „Szigorúan titkos!” minősítésű minősített adatot személy elleni erőszakkal akarják jogosulatlanul megszerezni vagy erre kísérletet tesznek (ha a minősített adat a nemzetbiztonsági szolgálattal összefüggő, vagyis tipikusan úgynevezett saját minősített adat), helye van lőfegyverhasználatnak is, amely a személyre leadott, célzott lövést jelent.²⁷¹ Ez a jogkör a szakirodalomban megjelent nézetek szerint aggályos lehet alkotmányossági szempontból. Itt ugyanis két eltérő, alkotmányosan elismert és védett érték áll egymással szemben: egyik oldalon a jogellenes magatartást tanúsító személy életének és testi épségének a védelme, másik oldalon pedig a szigorúan titkos minősítési szintű

²⁷⁰ Nikolov (1973) i. m. 114.

²⁷¹ Gál István László (szerk.): *Nemzetbiztonsági szakági jogi alapismeretek*. Budapest, NKE, 2020. 35.

minősített adat (beleértve az annak őrzési helyéül szolgáló objektumot is) védelme. Az arányosságot ilyenkor minden esetben mérlegelni kell a lőfegyverhasználat előtt, a konkrét esetben pedig a bírói gyakorlat lesz irányadó abban a tekintetben, hogy arányosnak minősült-e a lőfegyverhasználat.²⁷²

A minősített adatokkal kapcsolatos fontos hatósági feladatokat lát el a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság (a továbbiakban röviden: Hatóság) is. Ezek közül a titokfelügyeleti hatósági eljárás a legfontosabb, amelyet röviden ismertetünk.²⁷³ A Mavtv. a minősített adatok két nagy kategóriájának – nemzeti és külföldi minősített adatok – kezelésére és védelmére vonatkozó szabályokat határoz meg, ezek közül kizárólag a nemzeti minősített adat jogellenes minősítése miatt indítható titokfelügyeleti hatósági eljárás. A minősítés jogszerűségének ellenőrzése a Hatóság mellett a Nemzeti Biztonsági Felügyelet feladatkörébe is beletartozik. Az NBF legfontosabb feladatai közé tartozik a minősített adat védelmének hatósági felügyelete, a minősített adatok kezelésének hatósági engedélyezése és felügyelete, valamint a telephelyi iparbiztonsági hatósági feladatok ellátása. A Hatóság és az NBF feladatköre több ponton eltér egymástól, ezért a minősítés jogszerűségének ellenőrzésére vonatkozó hatásköreik viszonylag jól elhatárolhatók. A Hatóság kizárólag a személyes adatok védelméhez és a közérdekű adatok megismeréséhez való jog érvényesülése szempontjából ellenőrzi a minősítés jogszerűségét. Az NBF ezzel szemben elsősorban a minősített adatok védelmére vonatkozó szabályok betartását felügyeli. Míg a Hatóság csak a nemzeti minősített adatok esetében ellenőrizheti a minősítés jogszerűségét, az NBF emellett a külföldi minősített adatok esetében is felügyeli a releváns titokvédelmi szabályok betartását. Az Infotv. által adott szabályozás egyértelművé teszi, hogy a Hatóság titokfelügyeleti hatósági eljárása nem érinti a Nemzeti Biztonsági Felügyeletnek a minősített adat védelméről szóló törvényben meghatározott feladatait és hatáskörét.

A titokfelügyeleti eljárásban ügyfél a minősítő, pontosabban az, aki az eljárás időpontjában minősítőnek minősül (előfordulhat ugyanis, hogy a minősítő személyében többször is változás következik be a minősítés

²⁷² Dezső Lajos – Hajas Gábor: *A nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkozó jogszabályok. Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest, HVG–ORAC, 2000. 234.

²⁷³ Balogh Gyöngyi et alii: *A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság eljárásai.* Budapest, Nemzeti Közszerzési Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 2020. 28–36. alapján.

döntés óta). Ő felel a minősítés jogszerűségéért, és a minősített adattal kapcsolatos rendelkezési jogosultságok őt illetik meg teljeskörűen.

Az eljárás eredményeképpen hozott döntésben a Hatóság a minősítőt a minősítési szint vagy az érvényességi idő megváltoztatására hívja fel, vagy – amennyiben jogszabálysértést nem tapasztalt – megállapítja, hogy a jogszabályoknak megfelelően járt el az adott minősítő.

Egyetértünk Majtényi László álláspontjával, aki szerint:

„[A] titok megtartása és az egyenlő fegyverek elve nem fér össze. Úgy vélem, világos, hogy vagy lemondunk a titkosítás jogosságának széles körű bírói felülvizsgálatáról, vagy szoros kivételt engedünk a fegyverek egyenlősége alól. Ha perelni kívánom ugyanis az államot azért, mert jogellenesen titkosított, el kell tűrnöm, hogy az eljáró bíró nem tárja elé az iratot, adatot, amelynek titkosságának jogalapját éppen vitatom, hiszen ha itt hozzáférést kapok, a titkosítás maga értelmét veszti.”²⁷⁴

A visszaélés minősített adattal bűncselekmény nyomozását főszabály szerint a rendőrség végzi Magyarországon. Előfordulhat olyan eset is a gyakorlatban, amikor már a nyomozás is az ügyészség kezében van kezdettől fogva (ha például mentelmi joggal rendelkező személy a feltételezett elkövető). Ez azonban már átvezet bennünket a következő fejezetbe, amely a hatályos magyar büntetőjogi szabályozást és a joggyakorlatot elemzi.

²⁷⁴ Majtényi László: A titkolózó jogállam. In Székely Iván – Szabó Máté Dániel (szerk.): *Szabad adatok, védett adatok* 2. Budapest, Információs Társadalomért Alapítvány, 2008. 36–37.

5. A visszaélés minősített adattal bűncselekmény hatályos szabályozása a magyar büntetőjogban

„A birtokbahelyezkedésnek jogtalan módon kell történnie;
aki jogszabály előírta módon nyomult be a titok-körbe: nem büntetendő.”

Angyal Pál²⁷⁵

A hatályos Btk., a 2012. évi C. tv. a minősített adattal visszaélés bűncselekmény tényállását a következőképpen szabályozza:

„265. § (1) Aki minősített adatot

a) jogosulatlanul megszerez vagy felhasznál,

b) jogosulatlan személy részére hozzáférhetővé vagy jogosult személy részére hozzáférhetővé tesz,

minősített adattal visszaélt követ el.

(2) A büntetés

a) vétség miatt elzárás, ha korlátozott terjesztésű,

b) egy évig terjedő szabadságvesztés, ha bizalmas,

c) büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha titkos,

d) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha szigorúan titkos minősítésű adatra követi el a bűncselekményt.

(3) Az a minősített adat felhasználására törvény alapján jogosult személy, aki a minősített adattal visszaélést korlátozott terjesztésű, bizalmas, titkos vagy szigorúan titkos minősítésű adatra követi el, a (2) bekezdésben meghatározott megkülönböztetés szerint egy évig, két évig, egy évtől öt évig, illetve két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki a (2) bekezdés c)–d) pontjaiban meghatározott minősített adattal visszaélésre irányuló előkészületet követ el, az ott tett megkülönböztetés szerint vétség miatt két évig, illetve büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Az a minősített adat felhasználására törvény alapján jogosult személy, aki a (2) bekezdés c)–d) pontjaiban meghatározott minősített adattal visszaélésre irányuló előkészületet követ el, az ott tett megkülönböztetés szerint büntett miatt három évig, illetve egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Az a minősített adat felhasználására törvény alapján jogosult személy, aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, a (2) bekezdésben meghatározott

²⁷⁵ Angyal Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 20. A honvédelmi törvényben és novellájában meghatározott bűncselekmények*. Budapest, Athenaeum, 1942. 123.

megkülönböztetés szerint vétség miatt elzárással, egy évig, két évig, illetve három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

266. § (1) A büntetőjogi védelem a minősítés kezdeményezésétől számított harminc napig kiterjed arra az adatra is, amelynek a minősítését kezdeményezték, de a bűncselekmény elkövetésekor a minősítési eljárást még nem fejezték be, és erről az elkövető tudomással bír.

(2) [Hk.]”

5.1. A tényállás megalkotásának előzményei és a minősített adattal visszaélés kriminológiája

A jogtörténeti fejezetben láthattuk azt a fejlődési ívet, amely a visszaélés minősített adattal tényállás jelenlegi, a hatályos Btk.-ban szereplő változatának megalkotását megelőzte. A nemzetközi szabályozási minták alapján megállapíthatjuk, hogy a magyar szabályozás nem túl szigorú, de nem is túlságosan enyhe szankciókkal rendeli büntetni a minősített adatokkal visszaélő elkövetőket, a mértékadó nemzetközi szabályozási példák alapján inkább átlagosan szigorúnak mondható. A magyar jogtörténetet áttekintve pedig a korábbi évtizedek, évszázadok szabályozásához képest enyhébb a hatályos magyar büntetőjog. Az évről évre keletkező minősített adatok száma még mindig kicsit magas, de a struktúrája már megfelelő. Ezekkel a kiinduló paraméterekkel kezdjük el a büntetőjogi szabályozás bemutatását, majd pedig a hozzá kapcsolódó magyar joggyakorlat elemzését.

A visszaélés minősített adattal bűncselekmény *elkövetője* tettesként a büntetőjog szerint bárki lehet, látni fogjuk azonban, hogy a Btk. differenciál: az általános alany mellett speciális alanyiségű elkövető (titokbirto-
kos) esetén súlyosabb büntetési tételkereten belül rendeli büntetni a titoksértést. A tipikus elkövető kriminológiai értelemben álláspontom szerint olyan személy, akinek a bűncselekmény elkövetésére határozott motívuma van. Ez a motívum lehet anyagi természetű (ellenszolgáltatásért történik a titoksértés), politikai (nem ért egyet a jelenlegi magyar politikai rendszerrel²⁷⁶ vagy a kormány politikájának irányvonalával, esetleg más ideológiával szimpatizál), erőszakos (terrorista motivációjú elkövető), de lehet motívum valamilyen személyes indok is (például bosszú, becsvágy stb.), végül előfor-

²⁷⁶ Vagy akár éppen ellenkezőleg: az elkövető gondolhatja azt is, hogy a fennálló politikai rendszernek vagy az éppen hatalmon lévő kormánynak kedvez egy adott minősített adat nyilvánosságra hozatalával.

dulhatnak olyan esetek is, amikor a motívum teljesen hiányzik. Ez utóbbi a gondatlan elkövetés tipikus esete.

Előfordulhat azonban olyan eset is, hogy a bűncselekmény elkövetése nem egyes elkövetőhöz, hanem egy magasabb szinthez köthető. Egyes politikai pártok, de néha kormányok is élnek a „kiszivárogtatás” eszközével, ahogy erre a szakirodalom is utal. Ilyenkor a minősített adat részleges nyilvánosságra hozatala történik, valamiféle politikai vagy személyi érdekből. A kiszivárogtató úgy hoz nyilvánosságra minősített adatot, hogy eközben ő maga rendszerint titokban marad, vagyis ilyenkor egyszerre jelentkezik a titok elárulása mellett – más vonatkozásban – a titokban maradás is.²⁷⁷

Ha a hazai bűnügyi statisztikai adatokat megvizsgáljuk, akkor a legtaggabb kör szerint sem találunk nagy számban minősített adattal visszaéléseket a rendszerváltozás óta eltelt időszakban. A Legfőbb Ügyészség statisztikai adatbázisában szereplő, 2020. július 24-i állapotnak megfelelő előfordulási gyakoriságok az *Egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika* (ENyÜBS-rendszer) alapján nagyon érdekes képet festenek az ismertté vált minősített adattal visszaélések (illetve a bűncselekmény előzményei, az államtitoksértés és a szolgálati titoksértés) elmúlt csaknem három évtizedes ingadozásáról.²⁷⁸ Az ENyÜBS'13 és az ENyÜBS'18 által

²⁷⁷ Földesi (2005) i. m. 88.

²⁷⁸ Az ENyÜBS egységes elvek szerint gyűjti a büntetőeljárások, a büntetőeljárások alapjául szolgáló cselekmények, az elkövetők és a sértettek (mint megfigyelési egységek) statisztikai adatait. Az adatok leválogatásának alapegysége: a teljes cselekményi kör, vagyis a tulajdonképpeni *történeti tényállás*, azaz egy múltbeli eseményre vonatkozó és a statisztikai számbavétel szempontjából releváns olyan tények, körülmények és magatartások összessége, amellyel kapcsolatban az eljáró hatóság döntést hoz, és amellyel összefüggésben adatrögzítésre kerül sor. Ez bővebb, mint az úgynevezett regisztrált bűncselekményi kör. A táblázatban feltüntették azt, hogy az egyes cselekmények vonatkozásában az adatállományban milyen büntetőeljárási döntés rögzítésére került sor. A Befejezett Büntetőeljárások Statisztikája alrendszere (ENyÜBS – BBS) az adatrögzítés időpontjára tekintettel úgynevezett követő jellegű statisztikai rendszer, amelyben az adatok akkor kerülnek rögzítésre, ha a büntetőeljárást a nyomozó hatóságok, illetve az ügyészség befejezte, és a bűncselekmény kapcsán statisztikai adatszolgáltatást megalapozó eljárási döntést hozott (például megszüntetés, felfüggesztés, vádemelés), amelyhez kapcsolódóan a statisztikai adatszolgáltatás megtörtént. A bűnügyi statisztika tehát nem azt mutatja be, hogy hány eljárás indult vagy hány bűncselekmény történt a vizsgált évben, hanem azt, hogy hány cselekmény kapcsán történt jogi döntés, és a döntéshez kapcsolódva (regisztratív jelleggel) hány cselekmény kapcsán történt statisztikai adatszolgáltatás. (A Legfőbb Ügyészség Kabinet, Adatvédelmi és Biztonsági Osztály által az adatkérésre adott, ABOIGA//10-44/2020. számú válasz alapján.)

regisztrált adatok alapján a minősített adattal visszaélés – és „jogelődei”, az államtitokértés, valamint a szolgálati titok-sértés – ismertté vált gyakorlati előfordulási számai 1992 és 2015 között a következők voltak:

3. táblázat: A minősített adattal visszaélés ismertté vált előfordulási számadatai, 1992–2015

	1978. évi IV. tv. 148. §		Fejlesztés elutasítása		1978. évi IV. tv. 221. §		Fejlesztés elutasítása		Nyomozás megszüntetés		Vádemelés		Egyéb befejezés		1978. évi IV. tv. 222. §		Fejlesztés elutasítása		Nyomozás megszüntetés		Vádemelés		Egyéb befejezés		1978. évi IV. tv. 223. §		Fejlesztés elutasítása		Nyomozás megszüntetés		Vádemelés		2012. évi C. tv. 265. §		Fejlesztés elutasítása		Nyomozás megszüntetés		Vádemelés			
1992.	1	1	9	–	4	4	1	7	1	6	–	–	2	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
1993.	–	–	5	1	1	3	–	14	4	5	5	–	2	–	–	1	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	
1994.	–	–	11	–	8	3	–	10	2	5	1	2	1	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1995.	–	–	10	3	6	1	–	15	3	6	6	–	1	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1996.	–	–	11	4	5	2	–	10	3	3	4	–	8	–	–	8	–	–	–	8	–	–	–	–	–	–	8	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1997.	–	–	23	6	11	5	1	7	5	–	2	–	3	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	3	1	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1998.	–	–	20	1	12	7	–	9	3	5	1	–	6	–	2	4	–	–	–	–	–	–	–	–	6	–	2	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
1999.	–	–	19	6	11	2	–	11	4	7	–	–	2	–	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	2	–	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2000.	–	–	71	38	30	3	–	15	7	5	2	1	6	1	3	2	–	–	–	–	–	–	–	–	6	1	3	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2001.	–	–	42	19	18	4	1	12	4	7	1	–	1	1	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2002.	–	–	62	20	32	10	–	19	7	9	3	–	1	–	1	–	1	–	1	–	–	–	–	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2003.	–	–	16	5	7	4	–	11	7	2	1	1	1	–	1	–	–	–	1	–	–	–	–	–	1	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2004.	–	–	28	5	12	7	4	11	1	5	5	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2005.	–	–	15	2	9	3	1	8	1	6	–	1	1	–	1	–	–	1	–	–	–	–	–	–	1	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2006.	–	–	11	1	6	2	2	9	3	5	1	–	3	–	2	1	–	–	–	–	–	–	–	–	3	–	2	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2007.	–	–	20	5	10	5	–	8	4	3	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2008.	–	–	17	1	14	1	1	13	2	8	3	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2009.	–	–	25	3	19	1	2	4	–	3	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2010.	–	–	23	3	17	1	2	11	1	9	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2011.	–	–	9	1	7	–	1	4	–	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2012.	–	–	8	1	6	–	1	2	1	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
2013.	–	–	1	–	1	–	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	3	3	–	–	–	–	–	–	–	
2014.	–	–	4	2	2	–	–	1	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	4	2	2	–	–	–	–	–	–		
2015.	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	24	7	6	11	–	–	–	–	–		

Forrás: ENyÜBS, Legfőbb Ügyészség

Ha a statisztikai adatokat áttekintjük, látható, hogy a regisztrált titoksértő bűncselekmények – a visszaélés minősített adattal és előzményei – vonatkozásában általánosságban elmondható, hogy nagyon kevés ilyen cselekmény válik ismertté Magyarországon. Kivételt képez talán a 2000–2002 közötti időszak három éve. A rendkívül kevés ismertté vált bűncselekmény kétféle következtetésre enged alapot adni a kutatónak: vagy nemzetközi mércével mérve is abszolút kimagasló a magyar titokvédelmi rendszer hatékonysága, vagy nagyon magas a látencia, vagyis az ismertté nem vált elkövetések aránya. Ez utóbbi tűnik valószínűnek. Ha megnézzük az adatsorokat, az is feltűnik, hogy még a kevés ismertté vált bűncselekmény közül is csak egy kis hányadukban történik vádemelés (2000-ben például 71 közül mindössze 3 esetben). Az új Btk. hatálybalépése után a gyakorlatból eltűntek az államtitoksértéssel és szolgálatitok-sértéssel kapcsolatos büntetőeljárások. 2014-ben még regisztrált ugyan az ügyészségi statisztika négy államtitoksértést, de ezek közül kettőben a feljelentés elutasítására, kettőben pedig nyomozás megszüntetésére került sor; valamint egy szolgálati titoksértést, de ebben is a nyomozás megszüntetésével zárult a büntetőeljárás. 2015 után már csak minősített adattal visszaélést regisztrált a statisztika, évente átlagosan 10-15 bűncselekményt, de a vádemelések aránya 20% alatti.

4. táblázat: A minősített adattal visszaélés bűncselekmények miatt lefolytatott büntetőeljárások, 2016–2019

	2012. évi C. tv. 265. § (minősített adattal visszaélés)	Feljelentés elutasítása	Eljárás (nyomozás) megszüntetése	Vádemelés	Egyéb befejezés
2016	11	6	5	–	–
2017	13	3	7	2	1
2018	15	7	7	1	–
2019	6	2	3	1	–

Forrás: ENyÜBS, Legfőbb Ügyészség

A statisztikai adatok alapján egy fontos kérdésre kell választ keresnünk: mik lehetnek az általunk feltételezett, viszonylag magas látencia okai? Korinek László a büntetőjogilag releváns magatartások elkövetésétől a felelősségre vonásig tartó folyamat kapcsán többfokú szelektív folyamatot ír le,²⁷⁹ amely

²⁷⁹ Korinek László: *Rejtett bűnözés*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1988. 112.

komplex társadalmi reakciók sora, és egy fordított piramis ábrán mutatható be. Ezt a minősített adattal visszaélésre vonatkoztatva a következő megállapításokat tehetjük:

1. A fordított piramis tetején található a ténylegesen megtörtént titoksértések, vagyis a Magyarországon évente elkövetett minősített adattal visszaélések.
2. Ez alatt kisebb számban fordulnak elő a hatóság tudomására jutott titoksértések.
3. Ennél még kevesebb a hivatalosan regisztrált eset.
4. Ezek egy részében történik csak vádemelés.
5. A vádemelések közül a váderedményességi mutató alapján 90-95%-ban (tehát valamivel kisebb számban, mint amennyi vádemelés volt) történnek jogerős elítélések.

A bemutatott statisztikai adatok a 3–4. szintet ábrázolják, jól látszik belőlük a vádemelések alacsony aránya. A fordított piramis 2. szintje rendkívül érdekes a témánk szempontjából. A témával foglalkozó több szakértő megerősítette, hogy a hatóság tudomására jutott minősített adattal visszaélések közül feltehetően nem mindet regisztrálják hivatalosan. Előfordulhatnak ugyanis olyan esetek, amikor a bűncselekményt elkövették ugyan, az elkövető büntethető is lenne, de a minősített adat még nem került széles körben nyilvánosságra, és a minősítéssel védhető közérdek erősebb, mint az állam büntetőhatalmi igényének érvényesítéséhez fűződő érdek. Ezért szerepelt a szabályozásban az Alkotmánybíróság 2018-as döntéséig objektív büntetőségi feltételként a minősítésre jogosult feljelentése,²⁸⁰ amelyre az utolsó, *de lege lata* javaslatokat tartalmazó fejezetben még kitérünk.²⁸¹ A témával foglalkozó szakértők szerint a látencia további oka lehet az is, ha valamilyen büntetőeljáráson kívüli, például nemzetbiztonsági, diplomáciai stb. érdek indokolja az elkövető felelősségre vonásának mellőzését, és az ügy az elkövetőnek az országból történő „csendes kiutasításával” zárul. Olyan eset is előfordulhat a gyakorlatban, hogy hiteles módon megtörténik a tényállást bizonyító cselekmény dokumentálása, de azok büntetőeljárásban történő

²⁸⁰ L. Elek Balázs: A büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai. In Polt Péter et alii (szerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja*. Budapest, OPTEN, 2016. 181–189.

²⁸¹ A látencia mértékének a mérséklésében mértékadó vélemények szerint segíthetne a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény által a magyar jogrendszerbe bevezetett előkészítő eljárás jogintézményének a beemelése a nemzetbiztonsági szolgálatok eszköztárába.

felhasználása az eljárásjogi időbeli korlátok miatt ellehetetlenül. A fordított piramis legszélesebb, legfelső szintjével kapcsolatban hagyományos kriminológiai kutatást nem lehet végezni, hiszen a téma jellege miatt még az átlagosnál is nagyobb bizonytalansági faktorok lépnek fel, és értékelhetetlen lenne a kapott eredmény. Szubjektív véleményem szerint minél alacsonyabb a minősítési szint, annál több titoksértés történik hazánkban minden évben, ezek döntő része azonban látens marad, vagyis a hivatalos statisztika soha nem regisztrálja.

5.2. A bűncselekmény tárgya

A bűncselekmény tárgya lehet jogi vagy elkövetési tárgy. Jogi tárgy a törvényhozó által védeni kívánt társadalmi viszony, amelyet az elkövető magatartása sért vagy veszélyeztet. Elkövetési tárgy pedig mindig egy konkrét, fizikai léttel bíró dolog, amin a bűncselekményt elkövetik. Emiatt elkövetési tárgya nem minden bűncselekménynek van. Jogi tárgy nélkül viszont nincs társadalomra veszélyesség, társadalomra veszélyesség nélkül pedig nem valósul meg bűncselekmény, vagyis a jogi tárgy megléte a bűncselekmény megvalósulásának elengedhetetlen feltétele, a társadalomra veszélyességgel való kapcsolata miatt.

Ha egy magatartás olyan fokban veszélyes a társadalomra,²⁸² hogy a többi jogág által biztosított szankciók nem mutatkoznak elégségesnek, a törvényhozó erre úgy reagál, hogy alkot rá egy tényállást a büntető törvénykönyvben. Földvári József ezt a következőképpen fogalmazta meg a mára már klasszikussá vált tankönyvében:

„A törvényhozó értékeli a cselekmény társadalomra veszélyességét akkor, amikor eldönti, hogy bűncselekménnyé nyilvánítson-e bizonyos magatartást, vagy ne. Ugyanígy az objektív társadalomra veszélyesség irányítja a törvényhozót annak eldöntésénél is, hogy megszüntesse-e meghatározott magatartások bűncselekményi értékelését, vagy ne. Az objektív társadalomra veszélyesség szerepet játszik az egyes bűncselekmény szankciójának a meghatározásánál is: minél veszélyesebb egy bűncselekmény a társadalomra, a törvényhozó annál súlyosabb büntetés alkalmazását teszi lehetővé.”²⁸³

²⁸² „A társadalomra veszélyesség a Büntető Törvénykönyv bűncselekmény-fogalmának talán legtöbbször vitatott eleme.” Lásd Kóhalmi László: A társadalomra veszélyesség fogalma a büntető anyagi kódexekben. *Büntetőjogi Szemle*, 1. (2012), 2. 15.

²⁸³ Földvári József: *Magyar büntetőjog. Általános rész*. Budapest, Osiris, 2002. 81.

Ezt a gondolatmenetet viszi tovább Blaskó Béla:

„A jogalkotó számára a cselekménytípusok absztrakt társadalomra veszélyességének felismerése iránymutatóként szolgál a bűncselekménnyé nyilvánításhoz. Kimondhatjuk, hogy valamely magatartástípus absztrakt társadalomra veszélyessége a bűncselekménnyé nyilvánítás indoka. Adott magatartástípus akkor is veszélyes lehet a társadalomra, ha azt a jogalkotó nem ismeri fel. A társadalomra veszélyesség nem függ a jogalkotó akaratától, objektív kategória.”²⁸⁴

A minősített adattal visszaélés – mint minden bűncselekmény – általános tárgyként a jogrendet támadja, az öt különös tárgy közül pedig Magyarország Alaptörvény szerinti állami rendjét sérti vagy veszélyezteti. Egyedi jogi tárgya pedig a magyar állam működésének zavartalansága, az állam biztonsága szempontjából fontos, a minősített adatok titokban maradásához fűződő érdek, vagyis a magyar állam és annak szervei illetéktelen külső befolyástól mentes, zavartalan működésének biztosítása. Helyesen utal rá Földvári József, hogy míg a kémkedés az állam léte ellen irányuló támadás, ezzel szemben a minősített adattal visszaélés (a szerző gondolatainak papírra vetése korábban az államtitokvétség) az állami szervek és intézmények működését zavaró, akadályozó cselekményként értékelendő.²⁸⁵ Fontos hangsúlyozni, hogy a minősített adattal visszaélés kapcsolódását az állam elleni bűncselekményekhez a törvényben elfoglalt helye is jelzi, hiszen a 2012. évi C. törvény közvetlenül az állam elleni bűncselekményekről szóló XXIV. fejezet után szabályozza a magyar állam titkainak legmagasabb szintű jogi védelmét ellátó bűncselekményt. Jogi tárgya tehát nem azonos az állam elleni bűncselekményekével, de azokkal hasonló vonásokat mutat.

Roosz Lajos egy évszázaddal ezelőtt szemléletesen fogalmazta meg az államtitokvétség által jogilag védett érdekek lényegét, amely a bűncselekmény jogi tárgyának tekinthető akár a mai szemlélet alapján is:

„Elismerjük mi mindenkor, hogy a közélet funkciói közkritika tárgyai; kétségbe nem vonjuk soha a nyilvánosság kiváló előnyeit és hasznait; de akármilyen kötelező legyen is a nyilvános számadásra vonás, bármily fokú legyen is a közfunkcionáriusok felelőssége, azt nem lehet eltagadni, hogy az államéletnek ezer meg ezer olyan ügye-baja, érdeke van, a melyeket a legszigorúbb titokban kell tartani, mert azoknak elárulása, nyilvánosságra való hozatala, magának az államnak, tehát mindnyájunk-

²⁸⁴ Blaskó Béla: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Budapest–Debrecen, Rejtjel, 2017. 145.

²⁸⁵ Földvári József: *Büntetőjog. Különös rész.* Budapest, Tankönyvkiadó, 1978. 143.

nak van ártalmára. Ez az államtitkok szigorú védelmének a jogalapja, a mely néha az állami lét gyökéréig is lehatol.²⁸⁶

Napjainkban azonban a már nagyon pontosan körülhatárolt, garanciális elemekkel átszőtt és a jogállamiság szigorú követelményeivel²⁸⁷ körbeábrázolt minősítettadat-fogalmunk a káralapú minősítési rendszer alapján arra is lehetőséget ad, hogy a jogi tárgyat elemeire bontsuk. Álláspontom szerint a bűncselekmény jogi tárgya tovább csoportosítható a minősítéssel védhető közérdekek fajtái alapján, amelyeket a Mavtv. szerint az egyes minősítési szinteken védett adatok minősítésével a magyar állam véd, és ami esetén fennáll a rendkívül súlyos kár, a súlyos kár, a kár és a hátrányos megváltozás lehetősége (ettől függően indokolt a négy minősítési szint valamelyikét alkalmazni). Minősítéssel védhető közérdek²⁸⁸ Magyarország

1. szuverenitása, területi integritása;
2. alkotmányos rendje;
3. honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési és bűnmegelőzési tevékenysége;
4. igazságszolgáltatási, központi pénzügyi, gazdasági tevékenysége;
5. külügyi vagy nemzetközi kapcsolatai;
6. állami szerve illetéktelen külső befolyástól mentes, zavartalan működésének biztosítása.

Ad 1. A szuverenitás²⁸⁹ és a területi²⁹⁰ integritás az állam fogalmának három összetevője (terület, lakosság, szuverenitás) közül kettőt magában foglal, vagyis az állam léte közvetlenül függ ezen értékek sértetlenségétől.

Ad 2. Az alkotmányos rend az Alaptörvény szerinti értékek és társadalmi viszonyok szabályszerű, zavarmentes funkcionálását jelenti.

²⁸⁶ Roosz Lajos: A titok jogvédelme. *Ügyvédek Lapja*, 24. (1907), 38. 1.

²⁸⁷ A büntetőjoggal szemben támasztott jogállamisági kritériumokkal kapcsolatban lásd Belovics Ervin: A büntetőjog jogállami követelményei. *Magyar Tudomány*, 181. (2020), 5. 614–629.

²⁸⁸ Mavtv. 5. § (1) bekezdése.

²⁸⁹ Kétféle szuverenitást különböztethet meg a szakirodalom: külsőt és belsőt. A külső szuverenitás (állami szuverenitás) az, amikor egy állam saját független államisággal rendelkezik és az államhatalom gyakorlása minden külső befolyás vagy kontroll nélkül történik. A belső szuverenitás azt jelenti, hogy az állami döntéshozatali mechanizmusban ki a szuverén, vagyis kit illet a főhatalom, valamint ki a hatalom végső letéteményese. Az állam belső szuverenitása egyetemes, hiszen a hatalma kiterjed a területére és a lakosságára egyaránt. Lásd Halász István: *Alkotmányjog*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2018. 54–55.

²⁹⁰ Az államterület az államhatalom gyakorlásának területi kerete, az államhatár által meghatározott síkok között a terület feletti légtérre és az alatta lévő mélységre is kiterjed.

Ad 3. A magyar állam honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési és bűnmegelőzési tevékenysége az állam biztonsága szempontjából a legfontosabb védelmi jellegű tevékenységeket foglalja magában.

Ad 4. Az igazságszolgáltatási, központi pénzügyi, gazdasági tevékenység, elsősorban a bírói hatalom mint önálló hatalmi ág szabályszerű, zavaroktól és külső beavatkozástól mentes működését, a monetáris politika zavartalan működését és függetlenségét és a gazdaságpolitika külső beavatkozásától mentes funkcionálását jelenti.

Ad 5. A külügyi és nemzetközi kapcsolataink a külső szuverenitás sértettségére és az állam külső biztonsága érdekében a külpolitikát irányító minisztérium és a külföldre irányuló hírszerzésünk titkaival kapcsolatos minősített adatok hátterében álló közérdeket jelentik.

Ad 6. Az „állami szerve illetéktelen külső befolyástól mentes, zavartalan működésének biztosítása” mint minősítéssel védhető közérdek a felsorolás végén gyakorlatilag egy *egyéb* kategóriát jelent, amelybe az előző öt pontban felsoroltakon kívül bármilyen más, olyan súlyú közérdek is beletartozhat, amely védelmet igényel és védelmet érdemel.

A minősített adattal visszaélésnek egyes szerzők szerint nincs elkövetési tárgya.²⁹¹ Más szerzők, így például Sinku Pál szerint is a bűncselekmény elkövetési tárgya a nemzeti és a külföldi minősített adat.²⁹² Álláspontom szerint az elkövetési tárgy létezésének a kérdése kapcsán magából az elkövetési tárgy fogalmából kell kiindulnunk. Az elkövetési tárgy a szakirodalom szerint „az a fizikai tárgy, az a tér- és időbeli dolog, amelyet az elkövető közvetlenül sért vagy veszélyeztet”.²⁹³ E definíció alapján a minősített adattal visszaélésnek némely esetben van elkövetési tárgya, egyes esetekben viszont nincs. A technikai viszonyok fejlődésével, ahogy egyre több minősített adat

²⁹¹ Az államtitoksértésnek „elkövetési tárgya nincs. Van olyan nézet, hogy e bűncselekménynek lehet elkövetési tárgya, nevezetesen mindaz a dolog, amiben a titok megtestesül, illetve amin keresztül a titok megismerhetővé válik. Valamely adatnak, rajznak, képes ábrázolásnak titkossá nyilvánítása az illetékes szervek (személyek) értéktételét tükrözi, és így még akkor is fogalom, ha materiális jellegű, ha valamilyen dologon rögzítették (pl. leírták, lerajzolták, hangszalagra rögzítették stb.), vagy maga a dolog válik a titok hordozójává (pl. egy ötvözet, vegyület vagy szerkezet).” Bogdál Zoltán et alii: *Magyar Büntetőjog. Különös rész.* Budapest, BM Könyvkiadó, 1981. 255.

²⁹² Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II. Különös rész.* Budapest, HVG–ORAC, 2015. 400.

²⁹³ Kádár Miklós – Kálmán György: *A büntetőjog általános tanai.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966. 260.

elektronikus formában létezik, egyre kisebb a valószínűsége annak, hogy a bűncselekményt egy konkrét elkövetési tárgyra, egy fizikai léttel bíró dologra kövessék el.²⁹⁴

Meg kell jegyezni, hogy a magyar Btk. kiterjeszti a bűncselekmény jogi tárgyát 30 napig azon adatokra is, amelyek esetében a minősítést kezdeményezték, de a minősített adat még nem jött létre (amennyiben ez adat-hordozó fizikai tárgy – például papírlap – formájában is megjelenik, akkor legalábbis potenciálisan ebben az esetben is beszélhetünk elkövetési tárgyról). Erről a tényről azonban az elkövetőnek tudnia kell. Vagyis pontosan tisztában kell lennie azzal, hogy

- az adott adat minősítését már kezdeményezték és
- a minősítési eljárás még folyamatban van; valamint
- harminc napnál hosszabb idő még nem telt el az adat minősítésének a kezdeményezése óta.

Bármelyik fenti körülményben történő tévedés a szándékosságot kizárja, és álláspontom szerint kizárólag gondatlan elkövetés megállapítására van lehetőség. Ha azonban az elkövető azzal sincs tisztában, hogy az adat minősítését egyáltalán kezdeményezte bárki, akkor álláspontom szerint a gondatlan elkövetést sem lehet megállapítani. Minden egyéb jogértelmezés súlyos méltánytalanságokat eredményezhetne a gyakorlatban.

5.3. Az elkövetési magatartások

A minősített adattal visszaélésnek négy lehetséges elkövetési magatartása van.²⁹⁵

Az első a *jogosulatlan megszerzés*: ebben az esetben a törvény tehát a jogellenes megszerzést nyilvánítja bűncselekménynek, ez kizárólag aktív magatartással valósulhat meg, mulasztással tehát nem követhető el. Ha valaki véletlenül jutott a titok birtokába (például valaki bedobta a postaládájába,

²⁹⁴ Ez azonban kétségtelenül megvalósul, ha egy minősített adatot tartalmazó lapot az elkövető jogtalanul eltulajdonít, például úgy, hogy Magyarország egyik külképviseletén a megsemmisítési jegyzőkönyvben szereplő dokumentumot nem darálja le az előírásoknak megfelelően, hanem külföldi ismerősének átadja azt. Vagyis a bűncselekménynek egyes esetekben napjainkban is lehet elkövetési tárgya.

²⁹⁵ Békés Ádám: A minősített adat és a nemzeti adatvagyon elleni bűncselekmények. In Polt Péter et alii (szerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja*. Budapest, OPTEN, 2016. 841–848.

tipikusan ezzel védekeznek sikeresen az elkövetők, vagy valaki egy beszélgetés során minősített adatot hall véletlenül), nem büntethető. A megszerzés ugyanis mindig szándékos tevékenység, kifejezetten és célirányosan a minősített adat birtokbavételére irányozott magatartást (régí szakkifejezéssel: a titokkörbe való benyomulást) jelent. Megszerzésnek minősül a gyakorlat szerint például a minősített adatot tartalmazó irat vagy egyéb adathordozó ellopása, lemásolása, lefényképezése stb. A minősített adat jogosulatlan megszerzése egyébként bármelyik érzékszerv segítségével megvalósulhat. Egyetértünk Földvári József álláspontjával, aki szerint ez a titoksértő bűncselekmény megvalósulhat bizonyos adatoknak látás vagy hallás útján való megszerzésével, az emlékezetbe vésésével is.²⁹⁶

A második elkövetési magatartás a *jogosulatlan felhasználás*. Ez azt jelenti, hogy az elkövető a jogszerűen vagy véletlenül birtokába került minősített adatot engedély nélkül vagy rendeltetésétől eltérő céllal, saját vagy más érdekében személyes, üzleti vagy más nem legális célra használja fel.²⁹⁷

A harmadik elkövetési magatartás a *jogosulatlan személy részére történő hozzáférhetővé tétel*. Ebben az esetben akár aktív, akár passzív magatartással (vagyis mulasztással) a minősített adat arra illetéktelen személy részére válik hozzáférhetővé. Illetéktelennek minősül az a személy, akinek nincs felhatalmazása a minősített adat megismerésére a Mavtv. alapján. Hozzáférhetővé tétel a nyilvánosságra hozatal, de annak minősül a csupán egy személlyel történő közlés is. Nem szükséges az, hogy az arra nem jogosult személy ténylegesen a minősített adat birtokába is jusson, tehát büntetőjogi értelemben nem eredmény, csak veszélyeztetés valósul meg, viszont lényeges e körben a jogosulatlan személy képességeinek a vizsgálata (ha például kóros elmeállapotú vagy írni-olvasni nem tudó személyről van szó, a bűncselekmény nem valósul meg).

Negyedik, egyben utolsó elkövetési magatartás a minősített adat *illetékes személy részére történő hozzáférhetetlenné tétele*. Ez a már ismertetett minősített adatvédelmi alapelvek közül a rendelkezésre állás elvébe ütköző elkövetési magatartás. Ebben az esetben végleg vagy átmenetileg megszűnik a minősített adat felhasználására jogosult legalább egy, konkrét, egyedileg meghatározható, a minősített adat felhasználására érvényes jogosultsággal rendelkező személynek a minősített adat feletti rendelkezési lehetősége. Vagyis a jogosult személy legalább egy meghatározott ideig nem fér hozzá

²⁹⁶ Földvári (1978) i. m. 147.

²⁹⁷ Belovics–Molnár–Sinku (2015) i. m. 402.

a minősített adathoz, az elkövető aktív vagy passzív magatartásával összefüggésben. Ez az elkövetési magatartás tehát azt feltételezi, hogy az elkövető birtokolja a minősített adatot, és ezzel együtt kirekeszt legalább egy arra jogosult személyt annak megismeréséből. Ez a gyakorlatban tipikusan úgy valósul meg, hogy az elkövető vagy megsemmisíti, vagy elrejt a minősített adatot tartalmazó adathordozót, vagy törli a minősített adatot egy elektronikus adatbázisból.

5.4. A bűncselekmény alanya és alanyi oldala

A bűncselekmény alanya bárki lehet, aki megfelel az alannyá válás általános követelményének: vagyis betöltötte a tizennegyedik életévét és rendelkezik beszámítási képességgel. Van azonban a tényállásban speciális alany is: súlyosabban minősül a minősített adattal visszaélés, ha különleges tulajdonsággal rendelkezik az elkövető. Ez a különleges tulajdonság akkor állapítható meg, ha az elkövető a minősített adat felhasználására törvény alapján jogosult személy. Ennek általános esete az, ha az adott személy rendelkezik:

- érvényes és a felhasznált adat minősítési szintjének megfelelő személyi biztonsági tanúsítvánnyal (ennek feltétele az érvényes, kockázati tényezőt nem tartalmazó nemzetbiztonsági ellenőrzés);
- titoktartási nyilatkozattal és
- felhasználói engedéllyel.

Nem minden esetben kellene azonban a fenti feltételek ahhoz, hogy speciális alanyról beszéljünk. Ha például a minősített adat valakinek egyben a személyes adata is, és a megismerését engedélyezték, akkor az érintett a Mavtv. szerint a minősítő által kiadott megismerési engedély alapján, de személyi biztonsági tanúsítvány nélkül is jogosult megismerni a nemzeti minősítésű személyes adatát. Ilyenkor is köteles azonban az érintett a nemzeti minősített adat megismerése előtt írásban titoktartási nyilatkozatot tenni és a nemzeti minősített adat védelmére vonatkozó szabályokat a megismerés során és a későbbiekben is maradéktalanul betartani. Egyes felhasználóknak viszont egyikkel sem kell rendelkeznie. A Mavtv. 13. § (3) bekezdése alapján:

„Állami vagy közfeladata ellátásához

a) a köztársasági elnök,

b) a miniszterelnök,

- c) az Alkotmánybíróság tagjai,
 - d) az Országgyűlés elnöke,
 - e) a Kúria elnöke, az Országos Bírósági Hivatal elnöke,
 - f) a legfőbb ügyész,
 - g) az alapvető jogok biztosa,
 - h) a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság elnöke,
 - i) az Állami Számvevőszék elnöke
- nemzetbiztonsági ellenőrzés, személyi biztonsági tanúsítvány, valamint titoktartási nyilatkozat és felhasználói engedély nélkül jogosultak a feladat- és hatáskörükbe tartozó minősített adatra vonatkozó [...] rendelkezési jogosultságokat gyakorolni.”

Ezen személyi kör tagjai tehát a súlyosabban minősülő alakzatot követik el tettesként, ha visszaélnék minősített adattal, azaz speciális alanynak minősülnek ők is. Nagyon fontos azonban, hogy – az *in dubio pro reo* elvét is figyelembe véve – a minősített adat felhasználására törvény alapján jogosult személy csak olyan személy lehet, aki annak a minősített adatnak a felhasználására jogosult, amelyre a felhasználói engedélye vonatkozik, vagy amelyet ennek hiányában is megismerhetne, illetve felhasználhatna. Álláspontom szerint tehát attól, hogy valaki egy adott körben, azaz meghatározott minősített adatok vonatkozásában speciális alanynak minősül, nem lesz speciális alany valamennyi nemzeti és külföldi minősített adat esetében is.

A bűncselekmény az általános alany vonatkozásában csak szándékosan követhető el, az elkövető tudatának át kell fognia azt, hogy minősített adatra követi el a bűncselekményt (nem a minősített adat pontos definícióját kell ismernie, pusztán azt kell átfognia a tudatának, hogy szenzitív adatról van szó), és a saját magatartását is, valamint a cselekménye lehetséges következményeit kívánja, vagy ezekbe beleyugszik. Egyetértünk Sinku Pállal: mivel a megszerzés kifejezetten célirányos tevékenység, ez kizárólag egyenes szándékkal követhető csak el.²⁹⁸

A speciális alany által elkövetett minősített adattal visszaélés vonatkozásában a törvényhozó szigorúbb követelményeket állított fel, ők szándékos és gondatlan elkövetés esetén is büntethetők. A törvény ezen rendelkezésének indoka az, hogy a minősített adat felhasználására törvény alapján feljogosított személyeknek sokkal magasabb fokú gondosságot kell tanúsítaniuk a munkájuk során, amikor ilyen adatokkal dolgoznak. Sokkal jobban átfogja emellett a tudatuk azt is, hogy mit jelent a minősített adat, milyen minősítési szintek vannak, és milyen kár keletkezhet a minősített adattal

²⁹⁸ Belovics–Molnár–Sinku (2015) i. m. 402.

történő visszaélésből. A gondatlanság megállapíthatósága kapcsán ismét Angyal Pált idézzük, hiszen az álláspontja ma is irányadó lehet:

„A gondatlanság állhat abban, hogy a tettes vétkesen nem tudja, hogy államtitokról van szó, vagy hogy az a személy, akivel szemben a közlés történt, a titok tudomásulvételére illetéktelen. Továbbá abban, hogy a titok tudója vagy birtokosa gondatlanságból követ el olyan cselekményt vagy mulasztást, amelynek következtében a titok illetéktelen személy részére hozzáférhetővé válik.”²⁹⁹

5.5. Stádiumok

A bűncselekmény befejezetté válik az elkövetési magatartások tanúsításával, tehát a jogosulatlan megszerzés, felhasználás, valamint az illetéktelen számára hozzáférhetővé és az illetékes személy számára hozzáférhetetlenné tétel időpontjában. Kísérlet állapítandó meg álláspontom szerint, ha az elkövető megkezdi a tényállásszerű elkövetési magatartást, vagyis szándékosan olyan magatartást tanúsít, amellyel valamelyik elkövetési magatartás kifejtését célozza. Például olyan adathordozót vesz a birtokába, amely minősített adatot is tartalmazhat, és ebbe legalább beenyugszik (esetlegesen szándék). A bűncselekmény előkészülete csak a titkos és a szigorúan titkos minősítésű adatok esetében büntetendő. Előkészület állapítandó meg például akkor, ha az elkövető megállapodik valakivel ilyen minősített adatok megvásárlásáról. Rendkívül gondosan kell mérlegelni azonban, hogy ilyen esetben nem valósul-e meg az előkészület helyett (látszólagos halmazatban) vagy mellett (azzal valódi halmazatban) egyéb, akár súlyosabb bűncselekmény is, például a kémkedés valamelyik alakzata. Ez azonban már átvezet bennünket a következő kérdéskör, az egység és halmazat problematikájához.

5.6. Halmazat és elhatárolás

A gyakorlat szerint azonos alkalommal több minősített adat megszerzése vagy felhasználása természetes egység, a bűncselekmény minősítése pedig a legmagasabb szintű minősített adat alapján történik, az alacsonyabb minősítési szintű adatok ebbe beleolvadnak. Különböző alkalommal, egységes elhatározással több minősített adat megszerzése az irányadó szakirodalom

²⁹⁹ Angyal–Isaák (1941) i. m. 631.

szerint folytatódó egység,³⁰⁰ azonban ehhez álláspontom szerint hozzá kell tenni, hogy ez csak azonos minősítő által minősített adatokra vonatkozhat. Ha például egyik alkalommal nemzeti, a következő alkalommal NATO minősített adatot szerez meg vagy használ fel az elkövető, akkor nem mondhatjuk, hogy azonos lenne a sértett, és homogén anyagi halmazatot kell megállapítani.

A régi bírói gyakorlatban kialakult elvek alapján a „jogosult személy részére hozzáférhetetlenné tesz” fordulat esetében, ha ez a minősített adat megsemmisítésével valósul meg, az ezzel együtt esetlegesen megvalósuló dologrongálás ebbe beleolvad, halmazatot nem állapítunk meg.³⁰¹ Itt azonban egy érdekes probléma merül fel. Minősített adat fizikai megjelenési formájában (ha egyáltalán van fizikai megjelenési formája, vagyis nem elektronikus adat) nemcsak papír vagy egyéb adathordozó, hanem épület vagy építmény is lehet a Mavtv. 5 § (11) bekezdése alapján. Ha ezek hozzáférhetetlenné tétele például azáltal valósul meg, hogy az épületet megsemmisítik, akkor más, súlyosabb bűncselekmény is megvalósulhat, akár olyan dologrongálás, aminek magasabb a büntetési tétele a minősített adattal visszaélésnél, akár még ennél is súlyosabb bűncselekmény, például terrorcselekmény. Álláspontom szerint ekkor megfordul a szabály, és a minősített adattal visszaélés olvad bele ezen súlyosabb bűncselekményekbe.

A BJD 9047. értelmében, amennyiben a hivatali vagy munkaköri kötelességét előnyért megszegve követi el az elkövető a minősített adattal visszaélést, e bűncselekmény és a veszegetés megfelelő változatát halmazatban kell megállapítani. Ehhez hozzátesszük, hogy amennyiben a kémkedés tényállási elemei is maradéktalanul megvalósulnak, akkor a halmazat látszólagos, vagyis csak a kémkedés alapesetét, illetve szigorúan titkos minősítésű adat esetén a minősített esetét kell megállapítani. A minősített adattal visszaélés és a kémkedés egyes alakzatai elhatárolásakor fontos kérdés annak megállapítása, hogy milyen társadalmi viszonyok ellen irányul a támadás: ezt

³⁰⁰ Belovics–Molnár–Sinku (2015) i. m. 404.

³⁰¹ A „BHÖ. 109. pontja alá eső államtitokvétség büntetnének egyik törvényi változata az államtitok megsemmisítése. Az államtitok jogtalan megsemmisítése az uralkodó felfogás szerint sem eredményezhet a dologrongálással eszmei halmazatot. Ezzel szemben, ha a jogszabály a tényállást egyszerűen az államtitok szándékos megsértése szavakkal, tehát egy általános szöveggel írta volna körül, e büntetnének a példa szerinti módon való véghezvitele esetén a tudomány merőben következtetlennül a halmazat mellett tört volna lándzsát.” Schultheisz Emil: *A látszólagos halmazat*. Szeged, SZTE, 1956. 5.

elsősorban az adott bűncselekmény tárgya határozza meg.³⁰² A kémkedés az állam léte elleni támadás, a minősített adattal visszaélés pedig az állam működését zavaró bűncselekmény.

A minősített adattal visszaélés valódi halmazatban áll a hivatali visszaeléssel is.³⁰³

5.7. Dogmatikai kérdések és a szabálysértési alakzat

A minősített adattal visszaélés tényállásának elemzése után bemutatok néhány olyan általános részi problémakört, amelyeknek ezen bűncselekmény megvalósulása szempontjából relevanciája lehet. Három problémakör köré csoportosítom az ezzel kapcsolatos mondanivalómat: a társadalomra veszélyesség problémája, a büntethetőséget kizáró okok témaköre és végül a radbruch-i formula kapcsolódása a minősített adatok védelméhez az emberi jogok, elsősorban a közérdekű adatok megismeréséhez fűződő jog tükrében.

1. A társadalomra veszélyesség problémakörét már érintettük a bűncselekmény tárgya kapcsán. A társadalomra veszélyesség a bűncselekmény fogalmának egyik alkotóeleme, nélküle bűncselekmény megvalósulásáról nem beszélhetünk. Egy formálisan tényállásszerű magatartás, ami mindenben megfelel a minősített adattal visszaélésnek, mégsem minősülhet bűncselekménynek, ha hiányzik a társadalomra veszélyessége. Ennek kapcsán utalok a káralapú minősítési rendszerben a minősítéssel védhető egyes közérdektípusokra, ezek hiányában ugyanis a bűncselekménynek nincs jogi tárgya, vagyis hiányzik a társadalomra veszélyessége, így nem minősül bűncselekménynek akkor sem, ha adott esetben egy szabályosan minősített adatra követik el. Ez kivételes esetekben fordulhat csak elő álláspontom szerint. Ilyen például az, amikor olyan adatot minősít az arra jogosult, amely esetében nincs minősítéssel védhető közérdek.³⁰⁴ Hiányzik a társadalomra veszélyesség akkor is, ha egy politikai rendszerváltozás után

³⁰² Gonda (1960) i. m. 639.

³⁰³ Deres Petronella – Harangozó Attila (szerk.): *Büntetőjog II. Különös rész.* Budapest, Patrocinium, 2016. 268.

³⁰⁴ Például egy politikus magánéletének egyes vonatkozásaiival közvetlenül vagy közvetetten kapcsolatos adatok minősítése annak érdekében, hogy ne derüljön ki a kompromittáló információ.

az előző rendszer titkaival kapcsolatos adatokra követi el valaki a tényállásszerű magatartást. Erre a joggyakorlat ismertetésekor látunk majd példát. Természetesen egy politikai és gazdasági rendszerváltozás után sem válik automatikusan nyilvánossá az előző politikai rendszer által minősített összes adat,³⁰⁵ a minősítés felülvizsgálata ilyen esetekben nem mellőzhető. Előfordulhat viszont olyan eset is, amikor a minősítés feloldása ugyan még nem történt meg, az adat formálisan még védett, de a jogi tárgy már hiányzik, így a társadalomra veszélyesség hiánya miatt a nyilvánosságra hozatala a védelmi időn belül sem valósít meg bűncselekményt.

2. A minősített adattal visszaélés bűncselekménnyel kapcsolatban megemlítendő büntethetőséget kizáró okok a következők:

- tévedés (titoktartásra nem köteles személy);
- kényszer;
- fenyegetés;
- végszükség;
- jogszabály engedélye (például Nbtv.: fegyverhasználat).

A tévedés a minősített adat felhasználására törvény alapján jogosult személy esetében irreleváns, hiszen ezek a személyek a bűncselekményt gondatlanságból is elkövetik. Az általános alanyok esetében viszont akár a ténybeli tévedés, akár a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés³⁰⁶ is kizárhatja a büntethetőséget.

A kényszer minden esetben kizárja, a fenyegetés pedig akkor zárja ki az elkövető büntetőjogi felelősségét a minősített adattal visszaélés vonatkozásában, ha olyannal fenyegetik, ami legalább olyan súlyú vagy súlyosabb, mint az adott minősítési szintű adattal védett közérdek. Álláspontom szerint tehát szigorúan titkos adat vonatkozásában a fenyegetés csak akkor zárja ki az elkövető büntetőjogi felelősségét, ha élet elleni komoly fenyegetésről van szó. A szigorúan titkos minősítésű adatokkal védett titkok dekonspirálódása ugyanis legtöbbször emberi életet is veszélybe sodorhat. A kényszerítő, illetve a fenyegetést alkalmazó személy minden olyan esetben, amikor az elkövető nem büntethető, közvetett tettesként felel.

³⁰⁵ Sőt, álláspontom szerint főszabály továbbra is a titkosság, az állam egyes szervei zavartalan további működése érdekében.

³⁰⁶ Például az elkövető egy nagyobb társadalmi változást követően abban a téves feltevésben hozza nyilvánosságra a minősített adatot, hogy ez a magatartása a közérdeket szolgálja, és igazolni is tudja, hogy erre a feltevésre alapos oka volt.

A végszükségre a minősített adattal visszaélés kapcsán ritkán lehet hivatkozni, elvileg azonban előállhat olyan szituáció a gyakorlatban, amikor emberi életeket csak úgy lehet megmenteni, ha ennek érdekében minősített adatot arra jogosulatlan személlyel közöl valaki. Itt is figyelembe kell venni az eset összes körülménye mellett különösen a minősítési szintet, és azt is, hogy elkerülhető lett volna-e a minősített adat átadása, a veszélyhelyzet megszüntethető lett volna-e más módon is. Ha erre igennel lehet válaszolni, akkor az elkövető nem hivatkozhat végszükségre.

A jogszabály engedélye kapcsán utalunk a nemzetbiztonsági szolgáltatásokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (Nbtv.) 36. § (1) bekezdés c) pontjára. Ez jó példa a jogszabály engedélyére, hiszen a jogos védelem és a végszükség esetein kívül is lehetőséget ad arra, hogy személyre leadott célzott lövéssel akadályozza meg a nemzetbiztonsági szolgálat munkatársa a szigorúan titkos minősítésű minősített adat sérelmét. Például ha az elkövető mindenféle támadó szándék nélkül elszalad, és más lehetőség nincs a megállítására, akkor célzott lövéssel, az elkövető életének kioltása árán is megakadályozható, hogy fizikai formában, akár a fejében elvigye magával a szigorúan titkos adatot.

3. Az utolsó problémakör ebben a csoportban a *radbruch-i formula* alkalmazhatósága a minősített adattal visszaélés kapcsán. Gustav Radbruch *Törvényes jogtalanság és törvényfeletti jog* című munkájában³⁰⁷ leírja, hogy a jogbiztonság a jog által megvalósítandó legfontosabb értékek közül csak az egyik, mellette két másik értéknek is meghatározó jelentőséget tulajdonít. Ezek a célszerűség és az igazságosság. Legfontosabb gondolata a vizsgált téma szempontjából az, hogy a pozitív jog, amelyet írott szabályokban is rögzítettek, akkor is érvényes, ha tartalmilag igazságtalan és célszerűtlen, kivéve azt az esetet, amikor a tételes törvényeknek az igazságossággal való ellentéte elviselhetetlenné válik. Az elviselhetetlen mértéket nehéz megállapítani, de Radbruch szerint ez akkor következik be, amikor a jogalkotás során már nem is törekednek az igazságosságra, ilyenkor ugyanis a törvények jogi jellege teljesen hiányzik.³⁰⁸ Az állam titkainak védelme szempontjából itt nem olyan esetek jöhetnek számításba, amikor a minősített adatok védelmére

³⁰⁷ Gustav Radbruch: *Törvényes jogtalanság és törvényfeletti jog*. In Varga Csaba (szerk.): *Modern jogelméleti tanulmányok*. Budapest, MTA Állami Jogtudományi Intézet, 1977. 129–140.

³⁰⁸ Bárd Károly et alii: *Büntetőjog. Általános rész*. Budapest, KJK-Kerszöv, 2002. 25–26.

vonatkozó jogszabályok válnak elviselhetetlenül igazságtalossá,³⁰⁹ hanem a minősítési gyakorlat. Az első fejezetben bemutattuk a *Nemzetbiztonságról, a véleménynyilvánítás szabadságáról, valamint az információhoz való hozzáféréssel* szóló *Johannesburgi Alapelvek* című ENSZ dokumentum 15. alapelvét, amely a titkos információk nyilvánosságra hozatalának általános szabályát fogalmazza meg. Ilyen esetekben a hatályos jogszabályokkal ellenkező magatartás, vagyis a minősített adattal visszaélés nem minősülhet bűncselekménynek, elméleti síkon legalábbis. Ezt Angyal Pál egy másik megközelítésben, fél évszázaddal a radbruchi formula megjelenése előtt a következőképpen fogalmazta meg:

„A titok büntetőjogi védelmének harmadik feltételül a találkozó értékek relativitását jelöltük meg oly értelemben, hogy a titkot egyáltalában, de különösen büntetőjogi eszközökkel csak akkor, illetve addig védhetjük, míg a benne rejlő érték a másokat érdeklő tudomásszerzés vagy közlés érdekéhez tapadó értéket felülmúlja. Az értékek e két nemének objektív mérlegelése természetesen nem vihető keresztül.”³¹⁰

A titok alanyának ugyanis mindig a titokban maradás az érdeke, a tőle különböző harmadik személynek pedig a titok tartalmáról való tudomásszerzés.

Utolsó kérdéskörünk ebben a szerkezeti egységben a minősített adatok védelmével kapcsolatos szabálysértés bemutatása. A 2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről a 206. §-ban szabályozza a minősített adat biztonságának megsértése szabálysértést:

„206. § (1) Aki

- a) a minősített adatot a feladatának ellátása során jogszabályellenes módon készíti, sokszorosítja, minősíti, nyilvántartja, kezeli vagy őrzi,
- b) a minősített adat felhasználására jogosultak kijelölésére és nyilvántartására vonatkozó szabályokat megszegi,
- c) a minősített adat védelmére vonatkozó jogszabályok megsértésével kapcsolatos, a minősítő és a Nemzeti Biztonsági Felügyelet részére törvényben előírt tájékoztatási kötelezettségének nem vagy késedelmesen, a tudomására jutásától számított tíz napon túl tesz eleget,
- d) a minősített adat kezelésének jogszabályban előírt ellenőrzésére vonatkozó kötelezettségét megszegi,

³⁰⁹ Láthattuk ugyanis a történeti részben, hogy a titokvédelem jogi szabályozása általában politikailag semleges, technikai szabályokból áll, ezek pedig nem minősülhetnek igazságtalannak vagy igazságosnak.

³¹⁰ Angyal (1908) i. m. 30.

- e) jogszerűen jutott minősített adat birtokába, és megkísérli azt jogszabályellenes módon külföldre vinni, vagy a jogszabályoknak megfelelően külföldre vitt vagy ott készített minősített adatot onnan jogszabályellenes módon visszahozni vagy behozni,
- f) a minősítő hatáskörét jogosulatlanul elvonja, vagy
- g) hatáskörének gyakorlása során elmulasztja az adatok minősítésére, a minősítési jelölés megismétlésére vagy a minősítés felülvizsgálatára vonatkozó – a minősített adat védelméről szóló törvényben meghatározott – intézkedések megtételét, szabálysértést követ el.
- (2) [Hk.]”

A jogtörténeti fejezetben láthattuk, hogy az 1945 utáni korszakban néhány évtizeden keresztül az államtitkok tekintetében rendkívül széles skálán mozgott azon magatartások köre, amelyek súlyos bűncselekménynek minősültek. Ehhez járult hozzá az államtitok fogalmának materiális meghatározása, ami miatt még az is bizonytalan volt, hogy egy adott információ mikor, milyen körülmények között minősül államtitoknak. Napjainkra a formális definíció megeremtette a jogállami büntetőjogi védelem garanciáit, emellett az elkövetési magatartások közül mindössze négy maradt a büntetőjogban, a többi már a szabálysértési jog szabályozza.

Általánosságban elmondható a szabálysértési törvény kommentárja³¹¹ alapján, hogy a büntetőjogi értékeléstől ezek a szabálysértési alakzatok alapvetően abban is különböznek, hogy ott az elkövetés módja alapján csak szándékos cselekvésről beszélhetünk, míg a szabálysértés esetében a minősített adat jogszerű kezelőjének (irányítójának, felügyelőjének) valamilyen jogellenes, de a fentebb megjelölt bűncselekményi szintet el nem érő – akár gondatlanul is megvalósuló – cselekményéről van szó. A szabálysértés esetében a minősített adat jogszerű kezelője vagy az őt ellenőrizni hivatott hatóság képviselője vét olyan szakmai hibát, amelyet a jogalkotó egyben szabálysértésnek is tekint.

A szabálysértés tényállása keretdiszpozíció, a keretet kitöltő jogszabály a Mavtv. Ezzel együtt lehet az egyes elkövetési magatartások konkrét tartalmát értelmezni és kibontani.

A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy létezik olyan titoksértő magatartás is, amely nem minősül sem bűncselekménynek, sem szabálysértésnek, hanem valamely szerv belső szabályozó normájába (például iratkezelési vagy titokvédelmi szabályzatba) ütközik. Ilyenkor a fegyelmi vétség miatt van helye felelősségre vonásnak, az adott szerven belül.³¹²

³¹¹ *A szabálysértési törvény magyarázata*. Budapest, HVG–ORAC, 2017.

³¹² *A titokvédelem nemzetbiztonsági jelentősége*. Budapest, NBH, 2001. 14.

5.8. Szemelvények a hazai joggyakorlatból

A minősített adattal visszaélés és elődei, az államtitoksértés és a szolgálati titoksértés abból a szempontból is különleges bűncselekmények, hogy értelemszerűen a velük kapcsolatos büntetőeljárások nagy része maga is minősített, tehát a joggyakorlat elemzése során kizárólag a minősítés alól már feloldott, a sajtóban vagy hivatalos, nyílt anyagokban megjelent esetek közül tudok néhányat bemutatni.

Hazánkban a titokvédelem büntetőjogi szabályai és a gyakorlata is hosszú időn keresztül rendkívül szigorúak voltak. Az 1960-as évektől viszont már a katonai vonatkozású államtitoksértések tekintetében a büntetőjog nem volt annyira szigorú a gyakorlatban, mint ahogy a történeti rész áttanulmányozása alapján gondolnánk. Sok esetben csak fenytésekre került sor. H. István őrnagyot például, aki 20 darab speciális, szigorúan titkos minősítésű tervtábla-vonalzó közül egyet elveszített, két hónap helyőrségi fogdára ítélték. H. György honvédet pedig, aki 1962-ben egy ismerősével közölte, hogy az alakulata milyen gyakorlaton vesz részt, hol lesz a dunai átkelés, ahhoz milyen harceszközök vannak, 9 hónap börtönrre ítélte a katonai bíróság.³¹³

A joggyakorlat szempontjából azonban az 1989 előtti időszaknak nincs olyan relevanciája, hogy érdemes legyen eseteken keresztül bemutatni. Ahogy egyre közelebb kerülünk napjainkhoz, úgy nő a gyakorlati felhasználhatósága és értéke a bírósági döntésekben kimondott tételeknek és állásfoglalásoknak.

A rendszerváltozás utáni időszakban nem sok titoksértés vált ismertté a hivatalos statisztikában. Rendkívül érdekes a történeti részben már említett Duna-gate-botrány, hiszen titokvédelmi szempontból ez a jogállami korszak egyik nyitánya. Kirobbantóját, Végvári József őrnagyot végül jogerősen elmarasztalta a bíróság államtitoksértés és szolgálatban elkövetett kötelességszegés miatt.

„1990. szeptemberében a Budapesti Katonai Ügyészség vádat emelt Végvári József nyugállományú rendőr őrnagy ellen szolgálatban elkövetett kötelességszegés és államtitoksértés büntette miatt. A férfi ugyanis a Belügyminisztérium egyik épületében biztonsági szolgálat belső tevékenysége során keletkezett dokumentumokat filmeztetett, valamint a televízió egyik adásában a politikai titkosrendőrség feladatairól és módszereiről nyilatkozott. A védelem végszükségre hivatkozott. Azzal

³¹³ Jagadics et alii (2018) i. m. 94.

érveltek, hogy a konkrét politikai helyzetben a titkosrendőrség megfigyelés alatt tartotta az ellenzéki pártokat, veszélyeztetve ezzel a közélet tisztaságát és a választási esélyegyenlőséget; másrészt pedig a belügyi szervek megkezdték saját működésük írásos nyomainak a megsemmisítését, veszélyeztetve ezáltal azt, hogy az értékes kor-dokumentumok levéltárba kerüljenek. A cselekmény a veszély közvetlen fennállása miatt szükséges volt, és az őrnagy kisebb kárt okozott, mint aminek az elhárítására törekedett. A Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében értelmezte a végszükség fogalmát: »[...] a végszükség olyan tényleges, konkrét, bekövetkezett veszélyhelyzet, ahol a saját, illetve mások személyét vagy javait kell menteni a veszélybe került személy vagy a köz érdekében. Ha ilyen, a személyek vagy javak mentését igénylő veszélyhelyzet a vádlott cselekményének idején nem állott fenn, a végszükség nem állapítható meg.« Róth Miklós szerint: »[...] az értelmezés a végszükség körében nullává redukálja a közérdek fogalmának jelentőségét [...] kizárja a végszükség megállapításának lehetőségét abban az esetben, ha nem személyek vagy azok javai kerülnek – közvetlen és másként el nem hárítható – veszélybe, hanem maga a közérdek, holott éppen az a valóságos értelme annak, hogy a közérdek fogalma bekerült ebbe a törvényi tényállásba.« Ez tette lehetővé azt, hogy a bíróság az adott esetben – talán politikai célzattal – mellőzte a végszükség megállapítását.³¹⁴

Végvári őrnagy a társadalomra veszélyesség hiányával, illetve a végszükséggel érvelt a saját védelmében:

„Azt mondja a büntető törvénykönyv, hogy aki államtitkokat nyilvánosságra hoz, vagy államtitkokat jogosulatlanul megszerez, az elköveti az államtitoksértés bűncselekményét. Végvári József formailag elkövette, hiszen szigorúan titkos, államtitoknak minősülő dokumentumokat és tényeket hozott nyilvánosságra. Tehát elkövetett egy cselekményt, amelyet a törvény büntetni rendel. A büntető törvénykönyvnek azonban vannak általános rendelkezései, amelyeket minden cselekményre alkalmazni kell. Egy cselekmény, ha formailag meg is valósít egy bűncselekményt, csak akkor büntethető, vagyis a cselekmény csak akkor minősíthető bűncselekménnyek, amennyiben az a cselekmény a társadalomra veszélyes. Magyarán mondva: ha káros, ha valamilyen súlyos érdeket sért.”³¹⁵

Végvári József nyugállományú rendőr őrnagy vádlottal szemben a szolgálatban kötelességzegés és államtitoksértés büntette miatt indított büntetőeljárást a bíróság megszüntette és a vádlottat megrovásban részesítette.

Egy 1991-es ügyben a vádlott az egyik magyar külföldi követségen dolgozott. Amikor hivatali szobát változtatott, államtitkokat tartalmazó iratokat is vitt a lakására. A lakás egy többemeletes házban volt, egy külföldi állampolgártól bérelte azt. Az államtitkokat is tartalmazó iratokat

³¹⁴ Darai Péter: A Btk. 30. §-a a bírói gyakorlatban. *Jura*, 17. (2011), 1. 170–178.

³¹⁵ Havas–Végvári (1990) i. m. 6.

az egyik szobában lévő üvegezett könyvszekrényben helyezte el. Ezáltal a bíróság megítélése szerint az államtitkokat tartalmazó iratokat mások által hozzáférhető módon tárolta a vádlott. Azt a körülményt pedig, hogy az államtitkok egyébként nem jutottak illetéktelen személy tudomására, a bíróság nem a bűnösség kérdésében történő döntés, hanem a büntetés kiszabása körében értékelte. A bíróság szerint ugyanis a hozzáférhetővé tétel mindaddig megvalósult, amíg a vádlott az iratokat a biztonsági előírásoktól eltérően tárolta. A bíróság szándékosságot állapított meg, mert álláspontja szerint a vádlott tudata átfogta, hogy a hozzáférhetőség egyébként objektíve lehetséges.³¹⁶

Ezzel bizonyos szempontból ellentétes döntés is született a bírói gyakorlatban, mindössze egy évvel később. A tényállás szerint a vádlott, egy rendőr ezredes, 1992. április 13-án részt vett egy miniszteri értekezleten, ahol ő is megkapott egy emlékeztetőnek nevezett 5 oldalas iratot, amelynek egyik pontja a határőrség feladatait érintő tárgyköre miatt szolgálati titkot képezett. A vádlott ezt az iratot hazavitte, és a hálószobájában levő polc alsó, nem zárható részén tárolta, így ahhoz bárki hozzáférhetett, különösen pedig a felesége és kiskorú gyermekei, akik illetéktelen személyek. Az a pusztán lehetőség, hogy a nyílt polcon tárolt titkos iratot bárki megszerezhetné volna, még a kísérlet megállapítására sem alkalmas, mivel szándék, illetve célzat hiányában ez a változat sem áll fenn. (BH 1994/7-358.)

A viszonylag kevés vádemelés mellett még felmentések is előfordulnak a titoksértési ügyek magyar gyakorlatában. 1995 áprilisában a Legfelsőbb Bíróság felmentette az államtitoksértés vádja alól, de vesztegetés vétségében bűnösnek mondta ki Dieter Hofmann osztrák állampolgárt, aki a bizonyítást nyert tényállás szerint 1989 és 1990 között felderítette, és egy külföldi magánvállalkozásnak kiadta a magyar rendőrség által használt szolgálati rádiófrekvenciák adatait. Az ügy tehát kémperből szelídült vesztegetési eljárássá, mivel nem sikerült bizonyítani azt, hogy a Magyarországra a rendszerváltozáskor még befolyásos üzletemberként érkező Hofmann információkat szolgáltatott volna az osztrák vagy bármilyen más államnak.³¹⁷

A másik történet főszereplője G. rendőr tábornok. Egy ügy kapcsán tartott sajtótájékoztatóján olyan dokumentumokat hozott nyilvánosságra – saját védelmében –, amelyeket a BM Rendvédelmi Szervek Védelmi

³¹⁶ Pajcsics József: A titoksértés. *Rendészeti Szemle*, 29. (1991), 6. 23.

³¹⁷ Révész Béla: *Az állambiztonsági szervek politológiai kutatásainak kérdéséhez*. Szeged, SZTE, 2004. 102–103.

Szolgálat a titkosítás alól feloldott. G. tábornok eljárását akkoriban számos jogi szakértő államtitoksértésként értékelte, mivel szerintük a BM nem volt jogosult az államtitoknak minősülő dokumentumok átminősítésére. Független jogi szakértők véleménye szerint kérdéses volt, hogy szállhat át a minősítői jogkör egyik állami szervről egy másikra. Ezt támasztotta alá egyébként Majtényi László adatvédelmi biztos nyilatkozata is, aki elképesztőnek nevezte a minisztérium és G. tábornok lépését. Amennyiben a jogtalan átminősítés bizonyítást nyer, a BM és a sajtótájékoztatót tartó G. is államtitoksértés gyanújába keveredhet.³¹⁸ Szikinger István, az ügyben³¹⁹ eljáró egyik védő 1999-ben a sajtónak nyilatkozva elmondta a BM-ben szétosztott és szolgálati titkot tartalmazó dokumentummal kapcsolatban, hogy maga a titkos adatgyűjtés ténye is titkos, nem beszélve az adatokról. A minősítést a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat a parancsnoka sem oldhatta volna tehát fel.³²⁰

A minősítési eljárás formai követelményei maradéktalan betartásának elmulasztása a büntetőjogi felelősség megállapítására is kihatással lehet. Az egyik ügyben is ez történt, amikor 1999 májusában a *Kriminális* című országos hetilapban megjelent egy „Szigorúan titkos!” minősítési jelöléssel ellátott jegyzőkönyv „a titkosszolgálat maszekolásáról”. Ez a jegyzőkönyv a teljes nevével feltüntetett L. M. törzsszázlósnak – aki akkor a titkosszolgálat tagja volt – a Miniszterelnöki Hivatalban történt meghallgatásáról készült. A Fővárosi Főügyészség az NF. 6922/1999. számú határozattal az államtitoksértés miatt indult eljárást bűncselekmény hiányában szüntette meg. Az indokolás szerint az ügyben súlyos, az elkövetési tárgy megállapíthatóságát kizáró formai hibák történtek. Megállapítható volt, hogy a jegyzőkönyvet nem az arra jogosult személy minősítette titkossá, és az eljárása egyébként sem felelt meg a minősítésre vonatkozó törvényi előírásoknak. Az irat minősítője ezt megelőzően az eredeti munkahelyén, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál úgynevezett delegált minősítési jogkörrel rendelkezett, az ügy tárgyát képező iratot viszont

³¹⁸ Az 1998–2002-es országgyűlési ciklus Országgyűlési Napló 1999. évi őszi ülésszaka, 1999. november 9. Kóródi Mária: „Ki követhet el államtitoksértést?” *Országgyűlési Napló*, (1999), 98. 5173–5176.

³¹⁹ Orosz Balázs védő feltételül szabta G. jogi képviselőének ellátásához azt, hogy az iratok titkosságát feloldják. Ez megtörtént, s ezt követően osztották szét az újságíróknak az inkriminált iratot, amely a hálózati személyek nevét is tartalmazza. Lásd Karancsi pert indít az ORFK ellen. *Origo.hu*, 1999. 10. 19. Online: www.origo.hu/itthon/19991019karancsi.html

³²⁰ Online: www.origo.hu/itthon/19991019karancsi.html

később a Miniszterelnöki Hivatalban minősítette, ahol csak átmenetileg, berendelés folytán dolgozott.³²¹

Ezzel ellentétes döntést tartalmaz a BH2007. 397., amely szerint az államtitoksértés megvalósulásának nem feltétele az adott dokumentum helyes vagy helytelen minősítése, és a titkosítás hosszabb vagy rövidebb idejének sincs jelentősége. Annak van jelentősége, hogy az irat titkos minősítését az ahhoz hozzájutó személyek, az iraton lévő jelzések vagy az irat tartalma alapján felismerhették-e. Napjainkban ez a nézet meghaladottá vált.³²²

Egy másik jogeset a visszaminősítés vagy újbóli minősítés problematikájával kapcsolatos, ami a Mavtv. alapján egyértelműen szabálytalannak minősül. Ha egy minősített adat akár csak egy napig is nyílt volt, azt nem lehet utóbb már minősíteni vagy újból minősíteni. A bős–nagygyarosi vízlépcsővel kapcsolatos tárgyalásokról készült jegyzőkönyv kapcsán ez történt: egyik példányát annak idején egy napilap közzétette. Az irat eredetileg nem volt minősítve, a megjelenés idején azonban a minősítési eljárást már lefolytatták, az iratot államtitoknak minősítették, ám az eredeti, irattári példányon – s így természetesen a többi, jórészt ellenőrizhetetlenül terjedő példányon is – a minősítési jelölést elmulasztották feltüntetni. Tóth Mihály álláspontja szerint,³²³ minthogy a titkosítás tényét széles körben nyilvánosságra is hozták, a napilap felelős szerkesztője még tévedésre sem hivatkozhatott volna, az pedig végképp nem meggyőző, hogy az ügyesség az államtitoksértés miatti eljárást e formai hiba miatt bűncselekmény hiányában szüntette meg.³²⁴ Időközben azonban hatályba lépett a Mavtv., amely eldöntötte a kérdést azzal, hogy egy már egyszer nyílt adatként kezelt adat minősítésének nincs helye.

Nem büntetőügy ugyan, de ugyanezen problémakör szempontjából nagyon érdekes Kenedi János történész pere is, amelynek legfontosabb tanulsága szintén az, hogy a már megszűnt minősítést követően az adat újrami-

³²¹ Firkó Zsolt: Államtitoksértés és szolgálati titoksértés. *Studia Iuvenum Iurisperitorum*, 5. (2010). 251.

³²² A Mavtv. alapján a formai követelmények maradéktalan betartásának hiánya azt eredményezi, hogy a minősített adat létre sem jön, így a bűncselekmény jogi tárgya hiányzik, vagyis minősített adattal visszaélés nem valósulhat meg az ilyen dokumentumokra vonatkozóan. Azzal tehát egyetértünk, hogy a védelmi idő hossza a bűncselekmény megvalósulását nem befolyásolja, de helytelen minősítés esetén a minősített adat létre sem jön, így a bűncselekmény jogi tárgya hiányzik.

³²³ Tóth (2005) i. m. 66.

³²⁴ Fővárosi Főügyészség NF. 8300/1998.

nősitése törvénytelen.³²⁵ Kenedi János összesen hét, az 1960-as években született, akkor még minősített belügyminiszter-helyettesi irat rendelkezésére bocsátását kérte az illetékes magyar állami szervektől. Ezek a dokumentumok 1996-ban elveszítették az államtitok-minőségüket. Kenedi 1998-ban kérte az iratok kiadását, de a Belügyminisztérium a megkeresését követően ismét szigorúan titkossá minősítette azokat, a tartalmuk alapján. Kenedi János ezután pert indított a magyar bíróságok előtt, amit megnyert. A bíróság ugyanis az ítéletében megállapította, hogy az újraminősítés törvénytelen volt. Az iratokat ennek ellenére nem adták ki, bár a betekintést lehetővé tették volna, ha titoktartási nyilatkozatot ír alá. Végül Kenedi a Strasbourgi Emberi Jogi Bírósághoz fordult. A Strasbourgi Emberi Jogi Bíróság megállapította, hogy a Magyar Köztársaság megsértette az Európai Emberi Jogi Egyezményt, és kártérítés megfizetésére kötelezte a Magyar Államot. A történéssz az iratokat ezután sem kapta meg.³²⁶

Az 1990-es évek végén jogerősen felmentette a robbantásos bűnügyek gyanúsítottjaként is ismertté vált T. Gy. harmadrendű vádlottat az ellene államtitoksértés büntette miatt emelt vád alól a Fővárosi Bíróság. A zárt tárgyalássorozatot követő nyilvános ítélethirdetésen elhangzott: a bíróság négy év börtönnel sújtotta G. A. rendőrtisztet – a BRFK szervezett bűnözés elleni osztályának volt munkatársát –, az ügy elsőrendű vádlottját, aki 1996 őszén a robbantásos bűncselekményekkel kapcsolatos szigorúan titkos adatokat adott el 50 ezer forintért. Ellene a vád államtitoksértés és hivatalos személy által elkövetett vesztegetés volt. Három év börtönbüntetésre ítélte a Fővárosi Bíróság H. Sz. vállalkozó másodrendű vádlottat, aki fizetett G. A.-nak, illetve átvette tőle az iratokat. Ellene szintén államtitoksértés, illetve hivatali vesztegetés volt a vád. Két-két év felfüggesztett szabadságvesztést kapott államtitoksértés miatt a negyed- és az ötödrendű vádlott, akik H. Sz.-től átvették az iratokat.³²⁷

A BH2016. 138. számú döntés pontosítja az egyik elkövetési magatartás megállapításának a feltételeit. A döntés szerint a minősített adattal visszaélés törvényi tényállásában a jogosulatlan személy részére hozzáférhetővé

³²⁵ Néha az újraminősítés lehetőségének hiánya nemzetbiztonsági érdeke ütközik, erre jó példa ez a jogeset. Előfordulhat ugyanis még napjainkban is, hogy egy 1990 előtti időszakban keletkezett, törölt minősítéssel rendelkező irat olyan tartalommal rendelkezik, amelynek nyilvánosságra kerülése még napjainkban is műveleti érdeket sérthet.

³²⁶ Nagy Klára: *Az Állam jogos titkai?* In Smuk Péter (szerk.): *Az állam és jog alapvető értékei I.* Győr, SZE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2010. 150–151.

³²⁷ *Délmagyarország*, 89. (1999), 76–100. 7.

tétel akkor valósul meg, ha nem absztrakt módon, hanem konkrétan fennáll a veszélye, hogy a minősített adat kezelőjének mulasztása folytán a titok ténylegesen egy vagy több illetéktelen személy számára hozzáférhetővé válik. A bíróság álláspontja szerint a hozzáférhetővé tétel fogalma azonban nem tágítható akként, hogy önmagában az absztrakt veszély szintje is elegendő a bűncselekmény megvalósulásához, azaz nem állapítható meg, ha a tényleges sérelem bekövetkezésének lehetősége olyan távoli, amelyre tekintettel az elenyésző.

Végül utalunk arra a hazai joggyakorlat alapján, hogy a minősített adatok védelme során a szükséges ismeret elve az egyik legfontosabb nemzetközi és magyar alapelv is. Ezt jól illusztrálja az a döntés, amely szerint a rendőrségnek díjazásért információt szolgáltató személy, aki erről titoktartási nyilatkozatot ír alá, megvalósítja a minősített adattal visszaélés vétségét akkor is, ha a titoktartási nyilatkozattal érintett tényeket az országos rendőr-főkapitánynak címzett levélben leírja.³²⁸ (ÍH2019. 46.)

³²⁸ A döntés szerint a vádlott azt a tájékoztatást kapta, hogy a titoktartási nyilatkozatban szereplő kapcsolatról és annak tartalmáról senkivel nem beszélhet, tudta, hogy azt még az országos rendőrfőkapitánnyal sem közölheti. Így azáltal, hogy a vádlott a kapcsolat létét és tartalmát felfedő levelet adott fel a Magyar Postán keresztül az országos rendőrfőkapitány részére, cselekménye befejezetté vált, mivel megnyílt annak a konkrét lehetősége, konkrét veszélye, hogy illetéktelen személy számára titkot képező tények hozzáférhetővé váljanak. Később egyébként ez be is következett. (Szegedi Ítéltábla Bf.II.130/2018.)

6. A magyar állam titkainak kiegészítő büntetőjogi védelme: egyéb titoksértő bűncselekmények

„Az egyes tényállások megkülönböztetésének alapja a titok jellege, s ezzel összefüggésben az, hogy milyen körnek fűződik érdeke a titokban maradáshoz.”
Tóth Mihály³²⁹

6.1. A kiegészítő büntetőjogi védelem rendszere

Angyal Pál különbséget tesz a titok közvetlen és közvetett védelme között. Álláspontja szerint a „titok közvetlen védelme a büntető s egyéb törvények ama szakaszain épül fel, melyek a titoksértés bizonyos neveit büntetéssel fenyegetik, a közvetett védelem pedig azokból a büntetőjogban gyökerező szabályokból alakul ki, melyek oly esetekben, midőn valaminek felfedezése, elbeszélése, nyilvánosságra hozása rendes körülmények között jogi kötelesség, vagy legalább is megengedett cselekmény, kivételkép vagy megtiltják a közlést, vagy megengedik a titokban tartást”.³³⁰

Csak az e csoportosítás szerinti, a titok közvetlen védelmét szolgáló tényállásokat vizsgáljuk meg ebben a fejezetben. Idesorolhatók a Btk. egyes titoksértő bűncselekményei, amelyek a minősített adattal visszaélés mellett egyéb titkokat védelmeznek. Ezeket a bűncselekményeket aszerint csoportosítjuk, hogy az adott titokfajta titokban maradásához kinek fűződik érdeke. Egyéni érdekeket véd a magántitok megsértése és a levéltitok megsértése, a személyes adattal visszaélés és a tiltott adatszerzés. Csoportérdekeket véd az üzleti titok megsértése és a gazdasági titok megsértése. Végül pedig társadalmi érdekeket véd az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés és a kémkedéssel kapcsolatos három tényállás a magyar büntetőjogban. E három csoport közül a társadalmi érdekeket védő tényállások közvetlenül kapcsolódnak a magyar állam titkainak büntetőjogi

³²⁹ Tóth Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. Budapest, KJK-Kerszöv, 2002. 303.

³³⁰ Angyal (1908) i. m. 70.

védelméhez, a csoportérdekeket védők egyes esetekben szintén kapcsolódhatnak, az egyéni érdekeket védők pedig nem kapcsolódnak hozzá. A magyar állam titkainak kiegészítő büntetőjogi védelmét jelentő tényállások közé – viszonylag szubjektív döntés alapján – hat bűncselekményt sorolhatunk tehát, amelyeket fontossági sorrendben fogunk bemutatni, először a társadalmi érdekeket védő bűncselekményeket, vagyis a kémkedés három alakzatát és az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértést, majd az üzleti titoksértést és a gazdasági titok megsértését. A tisztán egyéni érdekeket védő tényállások bemutatásától eltekintünk, hiszen ezek nem kapcsolódnak a vizsgált témánkhoz.

6.2. A kémkedés három tényállása a magyar büntetőjogban

A kémkedés három változata az állam elleni bűncselekményekről szóló XXIV. fejezetben nyert szabályozást a hatályos magyar Btk.-ban. Az állam elleni bűncselekmények tényállásai minden korban a fennálló politikai rendszer büntetőjogi védelmét szolgálták. Ezért szoktuk politikai bűncselekményeknek is nevezni őket, szemben a büntetőjog különös részében található összes másik fejezetben fellelhető, úgynevezett köztörvényes bűncselekményekkel. A politikai bűncselekmény elkövetője nem minden esetben bűnöző a szó hétköznapi értelmében: ami az egyik ország vonatkozásában bűn, annak az elkövetője egy másik ország szempontjából lehet akár hős is. Erre tipikus példa a kémkedés elkövetője.

A magyar jogtörténetben az állam elleni bűncselekmények gyökerei írott formában Werbőczy *Hármaskönyvében*, az I. rész XIV. címében szabályozott hűtlenség 18 esetében már fellelhetők. A Csemegi-kódex különös részének I. fejezete, *Az állam léte és alapintézményei elleni bűncselekmények* körében határozta meg a felségsértés és a hűtlenség tényállását, a II. fejezetben *Az államhatalom békés működését fenyegető büntetendő cselekmények* pedig a lázadás és az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás tényállása nyert szabályozást. A kódex felségsértésnek tekintette az állam, illetve annak leglényegesebb intézményei megsértésére irányuló (tehát a belső intézményeket belülről bomlasztó) erőszakos tetteket, hűtlenségnek az állam külbiztonságát az állampolgári hűség megszegésével fenyegető magatartásokat (amelyek az államot külső veszélynek, háborúnak teszik ki), s ugyancsak külön fejezetben írt elő büntetéseket a király és a királyi ház tagjainak bántalmazása és megsértése miatt.

A Csemegi-kódex első 40 évében állam elleni bűncselekmények nem fordultak elő nagy számban a bírói gyakorlatban. Az I. világháború után azonban zavaros idők jöttek. Ahogy Angyal Pál megfogalmazta az egyik monográfiájában:

„Az 1918. és 1919. évek értékromboló eseményei kiáltó bizonyosságot tettek arról, hogy ha egy nemzetben a fegyelmezettség s az áldozatos hazaszeretet meggyengül, ha az összetartás kapcsai meglazulnak, s ha ennek folytán széthúzó és többnyire pusztító erők kerekednek felül: megbomlik az erkölcsi és gazdasági élet rendje, fennakad a kulturális fejlődés menete s napokon belül tönkremegy mindaz, amit századok építettek.”³³¹

1921-ben vált tehát a magyar büntetőjog részévé a hírhedt 1921. évi III. törvény, az úgynevezett rendtörvény, amely a korábbi forradalmi mozgalmak csírájában történő elfojtását volt hivatott szolgálni. A II. világháború azonban elsöpörte ezt a jogszabályt az őt megalkotó rendszerrel együtt, de hamarosan újra zavaros idők jöttek. Volt ugyan egy rövidebb ideig tartó, reménykedésre okot adó történelmi időszak is, amely alatt új büntetőjogi szabályok születtek az állam elleni bűncselekmények témakörében. Az ideiglenes Nemzeti Kormány kiadta a népbíráskodásról szóló 81/1945. (II. 5.) ME rendeletet. Az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelettel módosított 81/1945. (II. 5.) ME rendeletet az 1945. évi VII. törvény emelte törvényerőre. Ez a törvény még a demokratikus államrend és a köztársaság védelméről szólt.

A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása (BHÖ) 1952-ben az *A Népköztársaság elleni bűncselekmények* cím alatt az állam belső biztonsága elleni (I. fejezet), az állam külső biztonsága elleni (II. fejezet), a honvédelem érdekeit sértő (III. fejezet) és a béke elleni, háborús és nép elleni (IV. fejezet) bűncselekményeket határozta meg. „A restaurációs kísérletek elleni harc egyik leghatékonyabb eszköze a büntetőjog. A büntetőjogi harc azoknak a jogszabályoknak az alkalmazásával történik, amelyeket a szocialista állam törvényhozó szervei éppen az ellenforradalmi cselekményekkel szembeni védekezés céljára alkottak” – olvashatjuk egy korabeli tankönyvben.³³² Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésekor ezeket

³³¹ Angyal Pál: *Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921: III. t.-c.* Budapest, Athenaeum, 1928. 1.

³³² *Büntetőjogi tankönyv II. Különös rész.* Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztály, 1959. 19.

a büntető jogszabályokat alkalmazták a magyar bíróságok. Az eljárások ugyan lehettek formálisan jogszerűek, tartalmilag ugyanolyan igazságtalannak érezzük őket, mint az 1921. évi III. törvénycikk alapján lefolytatott büntetőeljárásokat.

Az 1961-es Btk., az 1961. évi V. törvény *Különös Része* az első (IX.) fejezetében szabályozta az állam elleni bűncselekményeket. A fejezet a következő bűncselekményeket tartalmazta: összeesküvés, lázadás, kártevés, rombolás, merénylet, izgatás, hazaárulás, ellenség támogatása és a kémkedés. Ezekhez járult még a feljelentési kötelezettség elmulasztása, és büntetendő volt, ha bármely bűncselekményt más szocialista állam ellen követtek el.

Az 1978. évi IV. törvény, vagyis a korábbi Btk. eredetileg teljesen hasonlóan szabályozta az állam elleni bűncselekményeket, mint az 1961-es Btk.

1989. október 15-én újrakodifikáltuk az állami elleni bűncselekményekre vonatkozó büntetőjogi szabályokat. Megszűnt a halálbüntetés kiszabásának a lehetősége – még a halálbüntetés Alkotmánybíróság általi eltörlését megelőzően. Jogi tárgya az alkotmányos rend lett, amely gyakorlatilag megegyezik az új Alaptörvény szerinti állami rend kategóriájával. Jellemző ezen bűncselekményekre a jogi tárgy ellen irányuló célzat, és összesen 10 bűncselekmény maradt a fejezetben.

A 2012. évi C. törvény, a jelenleg hatályos Btk. az állam elleni bűncselekmények szabályozásán nem változtatott, a XXIV. fejezet gyakorlatilag megegyezik az 1978. évi IV. törvény X. fejezetében található szabályozással.

Az állam elleni bűncselekmények szabályozása mindig, minden korban szoros összefüggésben állt és áll az adott állam alkotmányával. A magyar állam politikai berendezkedését meghatározó, 2012. január 1-től hatályos alkotmány, Magyarország Alaptörvénye lefektette azokat a szabályokat, amelyek a politikai intézményrendszer alapjait jelentő állami rendet definiálják [azt az állami rendet, amelyet a Btk. a társadalomra veszélyesség fogalmát meghatározó 4. § (2) bekezdésében *expressis verbis* megnevez mint a bűncselekmény egyik különös jogi tárgyát, vagyis azt a törvényhozó által védeni kívánt társadalmi viszonyt, amelyet minden állam elleni bűncselekmény elkövetője sért vagy veszélyeztet]. Magyarország Alaptörvénye már rögtön az Alapvetés B) cikkében kimondja, hogy:

„(1) Magyarország független, demokratikus jogállam.

(2) Magyarország államformája köztársaság.

(3) A közhatalom forrása a nép.

(4) A nép a hatalmát választott képviselői útján, kivételesen közvetlenül gyakorolja.”

Az alapvetés C) cikk (2) bekezdése pedig kimondja: „Senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni.”

Ezeket az Alaptörvényben lefektetett szabályokat védi a maga sajátos eszközeivel a magyar büntetőjog a Btk. XXIV. fejezetében található állam elleni bűncselekmények kriminalizálása által.

Az állam elleni bűncselekményeket hagyományosan két kategóriába sorolhatjuk: az állam belső biztonsága elleni bűncselekmények (a régi magyar büntetőjogban ezek a felségsértés esetei voltak) és az állam külső biztonsága elleni bűncselekmények (ezeket régen a hűtlenség esetei közé sorolták).

Általában elmondható ezekről a bűncselekményekről, hogy:

- az egyik társadalomra legveszélyesebb bűncselekménycsoportot képezik;
- politikai bűncselekményeknek tekintjük őket, szemben a Btk. összes többi fejezetében található köztörvényes bűncselekménnyel;
- valamennyi büntettet képez (kivéve a járulékos feljelentés elmulasztását);
- általában büntetendő az előkészületük;
- a szabadságvesztés végrehajtási fokozata tipikusan fegyház (ha a kiszabott büntetés három év vagy ennél hosszabb);
- szigorúak a szankciók;
- valamennyi bűncselekményhez feljelentési kötelezettség társul;
- üldözésük körében az állami önvédelmi elv (*realprincípium*) érvényesül;
- mellékbüntetésként kitiltásnak is helye van;
- a nyomozás elrendeléséig az Alkotmányvédelmi Hivatal végzi ezen bűncselekmények felderítését [1995. évi CXXV. törvény 5. § h) pont].

A kémkedés a hatályos magyar büntetőjogban három tényállásban szabályozott jogellenes magatartás 2014 óta. Mind a kémkedés, mind a kémkedés az európai Unió intézményei ellen, mind a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés a hagyományos büntetőjogi dogmatika szerint az állam külső biztonságát sértő bűncselekmény, bár rögtön hozzá kell tennünk, hogy nemzetbiztonság-tudományi tekintetben valamennyit ezzel egyidejűleg az állam belső biztonságát veszélyeztető cselekményeknek is tekinthetjük. A kémkedés első változatát a hatályos magyar büntetőjog a következőképpen szabályozza:

„261. § (1) Aki idegen hatalom vagy idegen szervezet részére Magyarország ellen hírszerző tevékenységet folytat, büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott kémkedést szigorúan titkos minősítésű adat kiszolgáltatásával követi el, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki kémkedésre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Nem büntethető a hírszerző tevékenységre ajánlkozás vagy vállalkozás miatt, aki – mielőtt egyéb hírszerző tevékenységet fejtett volna ki – az ajánlkozását vagy vállalkozását a hatóságnak vagy az állam illetékes szervének bejelenti, és a külföldi kapcsolatait teljesen feltárja.”

A kémkedés minden korszakban súlyos bűncselekménynek számított, már másfél évszázaddal ezelőtt is rendeztek konferenciákat e tárgykörben, ahogy erre a következő forrás utal:

„A kémkedés fogalma az Oroszország kezdeményezése folytán 1874-ben a nemzetközi háborújug tárgyában tartott konferencián ekként állapítottatott meg: kémnek csak azon egyén tekinthető, a ki titokban vagy színlelt ürügyek alatt az ellenség által megszállt helyeken információkat szerez vagy szerezni törekszik azon célból, hogy azokat az ellenséggel közölje. A béke idejében való kémkedésre akként alkalmazható ez a fogalom meghatározás, ha az »ellenség« helyett »szomszédot« teszünk. A kémkedés lényege tehát abban áll, hogy a kém az idegen területre lép.”³³³

A kémkedés alaptípusa a Btk. 261. §-ában szabályozott bűncselekmény. Jogi tárgya Magyarország Alaptörvény szerinti állami (alkotmányos) rendje, közelebből az állam biztonsága, valamint hazánk minden fontos politikai, katonai, társadalmi vagy gazdasági érdeke.

Említettük már, hogy a kémkedés és a minősített adattal visszaélés jogi tárgya különböző: ezért nem szerepel a minősített adattal visszaélés az állam elleni bűncselekmények fejezetében. A kémkedés az állam léte elleni támadásként, a minősített adattal visszaélés pedig az állam működését zavaró, illetve azt kisebb-nagyobb fokban akadályozó cselekményként értelmezendő. Az elkövetési tárgy bármely adat lehet, amely alkalmas a Magyarország érdekeivel ellentétes felhasználásra. A tényállás minősített esete speciális elkövetési tárgyat tartalmaz, ez a szigorúan titkos minősítésű adat.

A bűncselekményt megvalósító elkövetési magatartás: hírszerző tevékenység, amelynek fogalma a következő területeket öleli fel a hagyományos³³⁴ titkosszolgálati osztályozás³³⁵ szerint:

³³³ A Schnäbele-ügyről. *Jogtudományi Közöny*, (1887), 19. 152.

³³⁴ Természetesen léteznek ennél szélesebb spektrumot felölelő csoportosítások és definíciók is.

³³⁵ Online: www.mkih.hu/hivatal_hirszerzes.shtml

1. HUMINT (*Human Intelligence*).³³⁶ A titkos és bizalmas információk megszerzése érdekében minden állami és magán titkosszolgálat humán forrásokat létesít külföldön, illetve külföldi irányultsággal belföldön is. A humán források köre az alkalmi adatszolgáltatóktól a szervezetszerű (külföldi ügynöki) együttműködésig terjed. A titkos kapcsolati kör olyan személyekből áll, akik a külföldi titkok megszerzéséhez már meglévő vagy kialakítható lehetőségekkel rendelkeznek.
2. TECHINT (*Technical Intelligence*).³³⁷ A technikai hírszerzés egy átfogó megnevezés, amely a hagyományos titkosszolgálati eszközök (például lehallgatás) alkalmazásától az elektronikus eszközökkel folytatott felderítésig és tudományos módszerekkel kidolgozott eljárásokig terjed. A technikai hírszerzés fogalma a távközlési csatornákból és adatátviteli hálózatokból történő, továbbá a rejtjelező és irodatechnikai berendezések műszaki eszközökkel és módszerekkel való támadásával megvalósuló hírszerzést foglalja magában. A távközlési csatornákból történő hírszerzés a nemzetközi – elsősorban egyes külföldi kormányzati – távközlési csatornák támadásával valósul meg. A műszaki támadás a rejtjelező és irodatechnikai eszközök működés közben keletkező, illetve azok valamely beavatkozással gerjesztett kísérőjelenségeinek vételére, feldolgozására és a támadott berendezéseken írt nyílt információk visszaállítására irányuló, tudományos módszerek és technikai eszközök kombinált alkalmazásával folytatott tevékenység.
3. OSINT (*Open Source Intelligence*).³³⁸ a titkosszolgálatok figyelemmel kísérik a nyílt információs forrásokat is. Nyílt információs források: a sajtókiadványok, a tömegkommunikáció műsorai, nyílt adatbázisok és információs rendszerek és az internet. Az így elérhető nagytömegű adathalmazból kell kiszűrni a szükséges információkat.
4. Nemzetközi együttműködés: az egyes nemzeti titkosszolgálatok általában részt vesznek több multilaterális titkosszolgálati együttműködésben. Partneri kapcsolataink valamennyi relációban a kölcsönösségen, a közös érdekeken és az egyenjogúságon alapulnak.

³³⁶ Jelentése: humán hírszerzés, emberi erőforrások felhasználásával végzett adatgyűjtés és hírszerzés.

³³⁷ Technikai hírszerzés.

³³⁸ Nyílt forrású hírszerzés.

A hírszerző tevékenység fogalmát az ezredforduló után megjelent hazai büntetőjogi tankönyvek már a korábbiaktól eltérően, sokkal tágabban értelmezik:

„Napjainkban a kémkedés rendszerint már nem korlátozódik a titkos adatszerző, adatszolgáltató tevékenységre, hanem annál lényegesen tágabb körű tevékenység. Magában foglal olyan cselekményeket is, mint például a hírszerző szervezet részére megfelelő személy felkutatása, a célszemélyek kompromittálása, hírszerző rezidentúrák működtetése stb. A modern hírszerzés felhagyott a kémkedés hagyományos formáival (beszervezés, beszervezési nyilatkozat felvétele) is, és inkább a kapcsolattartás lazább formáit választják. A tényállás tartalmilag a hírszerző szervezetek részére történő titkos, konspirált információszerző és azt elősegítő tevékenységet nyilvánítja büntetendővé.”³³⁹

A hírszerző tevékenység végzése a hatályos tényállás szerint két irányban történhet:

- idegen hatalom vagy
- idegen szervezet részére.

Az idegen hatalom tipikusan egy állam, az idegen szervezet pedig általában egy külföldi titkosszolgálat. Bármilyen szervezet szóba jöhet, amelyik rendeltetésszerű tevékenységét nem Magyarországon fejti ki. Ha egy idegen titkosszolgálat által működtetett fedőcég az idegen szervezet, akkor a tulajdonosi szerkezetében akár magyar állampolgárok is lehetnek, ettől függetlenül a cselekmény tényállásszerű. (Az viszont már más kérdés, hogy felmerül az ilyen cégtulajdonos magyar állampolgárok büntetőjogi felelőssége is.)

A bűncselekmény tényállása eredményt nem tartalmaz, vagyis a kémkedés befejezetté válik a tényállásszerű magatartás tanúsításával. A törvényhozó célzatot nem kíván meg a cselekmény tényállásszerűségéhez, a motívum is közömbös. Az elkövetés akkor is megállapítható, ha az elkövetőt nem politikai, hanem anyagi érdek motiválja.

A hírszerző tevékenység folytatásával a kémkedés befejezetté válik. Tevékenységet folytatni a következetes bírói gyakorlat szerint egyetlen magatartással nem lehet, ahhoz időben és térben elkülönülő magatartások szükségesek. Maga a hírszerző tevékenység is egy folyamatos cselekménysorozatot jelent a titkosszolgálati szakzsargon szerint, a bűncselekmény tehát egyetlen tevékenységi aktsussal nem követhető el. Ha az elkövető csak egyetlen magatartást tanúsított, akkor vagy a kémkedés kísérlete, vagy más bűncselekmény (például valamilyen titoksértő bűncselekmény, esetleg más

³³⁹ Belovics–Molnár–Sinku (2005) i. m. 35–36.

állam elleni bűncselekmény) állapítható meg, vagy ha sem a kísérlet, sem más bűncselekmény nem állapítható meg az elkövető terhére, akkor bűncselekmény hiányában fel kell menteni. (Tehát például egyetlen alkalommal futártevékenység ellátása egy külföldi titkosszolgálat javára vagy érdekében, vagy minősített adatokat nem tartalmazó információk átadása, azokból egyetlen alkalommal elemző-értékelő jelentés készítése idegen hatalom vagy idegen szervezet részére még nem minősül bűncselekménynak az új Btk. alapján.) Kísérlet csak akkor állapítható meg, ha az elkövető az adat megszerzésére irányuló magatartását megkezdi, de azokhoz nem jut hozzá, illetve ha egyetlen adatot vagy akár több adatot tartalmazó egyetlen jelentést továbbít, továbbá bizonyítható, hogy a kapcsolat huzamosabb időre jött létre a hírszerző és az idegen hatalom vagy idegen szervezet között. A gyakorlat szempontjából ez azzal a következménnyel jár, hogy különös alapossggal kell dokumentálni és bizonyítani egy hírszerző tevékenységgel gyanúsított személy tevékenységét ahhoz, hogy a kémkedés elkövetése megállapítható (és a bíróság előtt bizonyítható) legyen. A törvény az előkészületet is büntetni rendeli, kifejezve ezzel a kémkedés fokozott társadalomra veszélyességét.

A tényállás eredményt nem értekel, az elkövetési magatartás tanúsításával, vagyis a hírszerző tevékenység végzésével a bűncselekmény befejezetté válik.

A bűncselekmény minősített esete, ha a kémkedést szigorúan titkos minősítésű adat kiszolgáltatásával követik el.

A kémkedés tevékenység folytatásával valósul meg, vagyis folyamatos, tartós bűncselekmény. Emiatt ha valaki azonos szervezet vagy idegen hatalom részére rendszeresen vagy folyamatosan végez hírszerző tevékenységet, a kémkedés természetes egység. Ha több szervezet vagy több idegen hatalom részére történik a kémkedés, akkor a sértett, vagyis a magyar állam azonosságára tekintettel álláspontom szerint folytatólagos egység állapítható meg. Halmazat megállapítására csak abban a ritka és a gyakorlatban valószínűtlen szituációban kerülhet sor, ha több szervezet vagy hatalom részére végez hírszerző tevékenységet az elkövető, és a folytatólagosság a részselekmények között eltelt hosszabb idő miatt nem állapítható meg.

A kémkedés alanya állampolgárságra tekintet nélkül bárki lehet. A külföldi állampolgárok tipikusan a nagykövetségeken belül végzik a kémtevékenységet, diplomáciai fedésben. A nagykövetségek az esetek többségében az úgynevezett rezidenturák központjai is egyben. A külföldi diplomátákat viszont megvédi a diplomáciai mentesség, büntetőjogi felelősséggel Magyarországon csak a magyar állampolgároknak és a nem diplomatafedésben

dolgozó külföldi ügynököknek kell számolniuk. A kémkedést csak szándékosan lehet elkövetni, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt.

A tényállás büntetlenséget biztosít annak az elkövetőnek, aki mielőtt egyéb hírszerző tevékenységet fejtett volna ki, az ajánlkozását vagy vállalkozását a hatóságnak bejelenti, és a külföldi kapcsolatát teljesen feltárja. Ez a törvényi rendelkezés egy hatékony eszköz lehet a magyar elhárítás számára a külföldi ügynökök azonosítása után a „visszafordításukra”, vagyis arra, hogy kettős ügynökként alkalmazva a lebukott kémeket játszmába kezdjenek a külföldi hírszerző szervezettel, hamis adatokkal félrevezetve azt. Fontos kérdésként merülhet fel a gyakorlatban, hogy a kettős ügynök információkkal való ellátása során néha szükségképpen valós adatokat is adni kell neki, mert a kizárólag hamis információk szállítása révén hamar dekonspirálódhatna, lelepleződhetne. Ebben az esetben formálisan megvalósul ugyan a kémkedés tényállása, ha azonban a magyar elhárítás munkatársai a szakma szabályait betartva adják ki a hamis mellett a valódi információkat is a külföldi hírszerző szervezetnek a kettős ügynökön keresztül, álláspontom szerint bűncselekmény nem valósul meg a társadalomra veszélyesség hiánya miatt. Ebben az esetben azonban különösen körültekintően, a szakma szabályai szerint kell eljárni, és csak a lehető legszűkebb körben lehet valós információkat kiadni idegen hatalom vagy idegen szervezet részére.

A titoksértő bűncselekményekkel a kémkedés a következő viszonyban áll: mind a specialitás, mind a konzumpció elve alapján (tehát a súlyosabb büntetési tétel miatt is) a kémkedést állapítjuk meg látszólagos alaki halmozat esetén.

A kémkedést a gazdasági titok megsértésétől álláspontom szerint a következő szempontok alapján lehet elhatárolni: ha a hírszerző tevékenység mint elkövetési magatartás bizonyítható (az újabb jogirodalmi álláspontok alapján, tekintettel a hírszerző tevékenység fogalmának meglehetősen kiterjesztett értelmezésére, ez nem nehéz), és gazdasági titoknak minősülő adatot továbbít valaki idegen hatalom vagy idegen szervezet részére, kémkedést követ el (gazdasági kémkedést). Ha a gazdasági titkot valaki önmagának szerzi meg, vagy olyan belföldi szervezet részére továbbítja, amely esetében nem bizonyítható a külföldi (idegen) titkosszolgálatokkal való kapcsolat, csak gazdasági titok megsértése valósul meg (ez a szakirodalomban ipari kémkedésnek nevezett eset). A legfontosabb elhatároló elem egyébként az, hogy képes-e az adat illetéktelen kezelésével a terhelt sérteni Magyarország fent felsorolt gazdasági pénzügyi stb. érdekeit. Ha igen, akkor kémkedést kell megállapítani, ha nem, akkor bármekkora is a kár,

csak gazdasági titkot sértettek. Ennek a büntetési tétele jelentősen enyhébb a kémkedésnél.

A hivatalos statisztika szerint alig válik ismertté kémkedés Magyarországon. Nem véletlenül. A lebukott kémeket a legritkább esetben célszerű büntetőjogi úton felelősségre vonni. Egy ország nemzetbiztonsági érdekeit sokkal hatékonyabban szolgálhatja az elfogott kém „visszafordítása”, vagyis kettős ügynökként történő foglalkoztatása, ami által az ellenérdekű titkosszolgálat hamis információkkal félrevezethető. Emellett a külföldön dekonspirálódott ügynökök magyar ügynökökkel történő kicserélése miatt is szükség lehet arra egyes esetekben, hogy a büntetőeljárás lefolytatására ne kerüljön sor. Néha azonban lefolytatják a büntetőeljárást a kémek ellen hazánkban is. (A büntetőeljárással nemzetközi hírverés is generálható, és így az ország alkupozíciója javulhat, ha a magyar érdekeket szolgáló kémek kicserélése felmerül.) Előfordul azonban, hogy a büntetőeljárás szigorú szabályainak megfelelően, perrendszerűen nem lehet bizonyítani a „majdnem biztosan” tudott tényeket és körülményeket, ilyenkor a bíróság felmentő ítéletet hoz bűncselekmény vagy bizonyítottság hiányában.

2014-ben került be a Btk.-ba egy új tényállás, a *kémkedés az európai Unió intézményei ellen*: „261/A. § A 261. § szerint büntetendő, aki az Európai Unión kívüli harmadik állam részére az Európai Parlament, az Európai Bizottság vagy az Európai Unió Tanácsa ellen hírszerző tevékenységet folytat.”

A bűncselekmény a kémkedés egyik speciális alakzatát szabályozza, 2014. január 1-jétől hatályos. Ezzel a tényállással egy fontos büntetőjogi joghézagot szüntetett meg a jogalkotó, aminek fontosságát az is jelzi, hogy szinte rögtön a hatálybalépése után indult is egy büntetőügy ilyen bűncselekmény gyanújával, amely ügy még jelenleg is folyamatban van.

A bűncselekmény tényállása úgynevezett utaló diszpozíciót tartalmaz, vagyis visszautal a 261. §-ra, így vonatkoznak rá az ott szabályozott minősített eset, büntethetőséget megszüntető ok, és ennek is büntetendő az előkészülete.

A bűncselekmény jogi tárgya speciális: az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa érdekeit védi.

Az Európai Parlament az Európai Unió parlamentáris szerve, amelyet az EU állampolgárai közvetlenül választanak, öt éves időtartamra. A Miniszterek Tanácsával együtt alkotja az EU törvényhozói hatalmi ágát. Székhelye hivatalosan Strasbourg, emellett Brüsszelben is ülésezik.

Az Európai Bizottság az Európai Unió egyik legfontosabb intézménye, az EU egészének érdekeit képviseli és támogatja. Új európai jogszabályokra

vonatkozó javaslatokat szövegez, emellett az uniós politikák végrehajtásával és az uniós források elköltésével kapcsolatos mindennapi feladatokat irányítja.

Az Európai Unió Tanácsa az Európai Parlamenttel közösen alkotja az Európai Unió törvényhozó szervét. Minden tagállam kormányának a miniszterét tartalmazza. Az Európai Unió Tanácsát a hivatalos uniós dokumentumok helyenként Tanácsként említik, és gyakran hivatkoznak rá Miniszterek Tanácsa néven. Székhelye Brüsszel (azonban meghatározott időközönként Luxembourgban ül össze).

Speciális tényállási elem a passzív alany: az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa. Emellett a tényállásszerűséghez az is kell, hogy a hírszerző tevékenységet EU-n kívüli harmadik állam részére folytassák.

A bűncselekmény álláspontom szerint nem áll látszólagos alaki halmozatban a kémkedéssel az eltérő jogi tárgy miatt.

A kémkedés harmadik változata a *szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés*, amelynek a szabályozása a következő: „262. § A 261. § szerint büntetendő, aki a kémkedést Magyarország vagy a kölcsönös katonai segítségnyújtás kötelezettségét tartalmazó hatályos nemzetközi szerződés szerint Magyarországgal szövetséges állam területén, szövetséges fegyveres erő ellen követi el.”

A bűncselekmény a kémkedés egy speciális változatát szabályozza, tényállásának elemzése kapcsán mindenben a 261. §-ra támaszkodhatunk, hasonlóan a kémkedés az Európai Unió intézményei ellen bűncselekmény elemzéséhez.

A bűncselekmény tényállása itt is utaló diszpozíciót tartalmaz, vagyis visszaautal a 261. §-ra, így vonatkoznak rá az ott szabályozott minősített eset, büntethetőséget megszüntető ok, és ennek is büntetendő az előkészülete. (Talán célszerű lett volna a 261/A. §-ban szabályozott bűncselekménnyel összevonnia a jogalkotónak.)

A bűncselekmény jogi tárgya speciális: Magyarország és a vele szövetséges (NATO-tag) állam katonai érdeke. Magyarország az 1999. évi I. törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel csatlakozott a NATO-hoz. Ezen csatlakozási szerződés talán legfontosabb pontja az 5. cikk, amely kimondja:

„A Felek megegyeznek abban, hogy az egyikük vagy többjük ellen Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek; és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás

bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikke által elismert egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Felekkel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket, ideértve a fegyveres erő alkalmazását is, amelyeket a békének és biztonságnak az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.”

Speciális tényállási elem az elkövetés helye, illetve a passzív alany. Az elkövetés helye Magyarország vagy a kölcsönös katonai segítségnyújtás kötelezettségét tartalmazó hatályos nemzetközi szerződés szerint Magyarországgal szövetséges állam területe. A passzív alany is speciális: a szövetséges fegyveres erő. Ennek a fogalmával kapcsolatban a Btk. 459. § (3) bekezdése ad eligazítást: „Ahol e törvény szövetséges fegyveres erőt, külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységet, békefenntartást vagy humanitárius műveletet említ, azon a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvényben meghatározott fogalmakat kell érteni.”

A Btk. területi és személyi hatályáról szóló 3. § (2) bekezdés *a)* pont *ab)* alpontja alapján ez a bűncselekmény nem magyar területen történő elkövetés esetén csak akkor büntethető, ha magyar állampolgár követi el, vagy amennyiben nem magyar állampolgár az elkövető, de az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő ez a cselekmény.

A bűncselekmény látszólagos alaki halmazatban állhat a kémkedéssel, ilyenkor a specialitás elve alapján csak a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést lehet megállapítani.

A kémkedés három alakzatának áttekintése után meg kell vizsgálnunk azt a kérdéskört, hogy milyen viszonyban áll a kémkedés három alakzata a minősített adattal visszaéléssel. Láthattuk, hogy a legmagasabb szintű, szigorúan titkos minősített adatra történő elkövetés minősített esetet képez, vagyis csak a kémkedést állapítjuk meg. Ebből, valamint a kémkedés büntetési tételéből levezetve az is megállapítható, hogy a titkos, bizalmas és korlátozott terjesztésű minősített adatra történő elkövetés esetén a kémkedés szintén magába olvasztja a minősített adattal visszaéléssel a konszumpció elve alapján, vagyis látszólagos alaki halmazatban állnak, csak a kémkedés alapesete állapítható meg. Az elkövetés során megszerzett, átadott stb. minősített adatok száma és a minősítési szintjük a büntetés kiszabása körében értékelhető, súlyosító körülményként. Az eddigi magyar gyakorlatban kizárólag olyan ügyek fordultak elő, amikor az elkövető minősített információkat (is) kiadott idegen szervezetek részére. Enélkül nagyon nehéz feladat a kémkedés bizonyítása a büntetőbírárság előtt. Talán a legérdekesebb

hazai ügyünk a 2009-ben elhunyt Belovai István³⁴⁰ büntetőügye volt, aki önéletrajzában, a *Fedőneve: Scorpion* című könyvben³⁴¹ leírja, hogy szeszavonódás után döntött úgy, kapcsolatba lép a CIA³⁴²-val, hiszen ezzel egy újabb világháborút előz meg – állítja. Gyakorlatilag az ő tevékenysége folytán bukkott le később a Conrad-összeesküvés, ami később a világsajtot is bejárta. Clyde Lee Conrad (1948–1998) Németországban állomásozó amerikai katonatiszt rendszeresen szigorúan titkos katonai információkat adott át a Magyar Népköztársaságnak 1974–1988 között. Ezek közül a stratégiai szempontból legfontosabb a Kelet- és Nyugat-Európát elválasztó atomkannazár tervrajza volt, aminek segítségével a szovjet páncélosok akadálytalanul juthattak volna ki a La Manche-ig. 1990-ben Conradot egy német bíróság kémkedés miatt életfogytiglani szabadságvesztésre ítélte. Belovai azonban korábban, még az 1980-as évek közepén bukkott le, amikor éppen átvett egy dokumentumot egy rejtékhelyen. Az ehhez használt preparált kő – mint tárgyi „postaláda” – kiállított múzeumi tárgyként ma is megtalálható Budapesten, az Alkotmányvédelmi Hivatal központi épületében. Az ügyész a tárgyaláson egyébként az akkor hatályos Btk. alapján halálbüntetést kért Belovaira, de végül életfogytiglani börtönre és teljes vagyonelkobzásra ítélték, majd 1990-ben Göncz Árpád köztársasági elnök kegyelemben részesítette, a büntetése hátralévő részét nem kellett letöltenie (az életfogytig tartó szabadságvesztésből hátralévő mintegy 20 évet a köztársasági elnök 5 év próbaidőre felfüggesztette, ez a döntés tudomásom szerint példa nélküli a magyar büntetőjogban).

Rendkívül érdekes kérdés, hogy elkövethető-e a kémkedés minősített adatnak nem minősülő információk kiadásával, azaz más titoknak minősülő vagy akár teljesen nyílt információkra is, OSINT³⁴³ felhasználá-

³⁴⁰ Egy érdekes adalék ehhez: A bolíviai ügyészség szerint Belovai István révén állt kapcsolatban az amerikai CIA-val Eduardo Rózsa Flores, aki a bolíviai ügyészség szerint terrorista csoportot szervezett bolíviai szeparatista erők szolgálatában. Rózsa Flores és a CIA számára dolgozó Belovai valószínűleg a Balkánon lépett kapcsolatba egymással, és utóbbi később technikai és pénzügyi segítséget nyújtott Rózsa Flores bolíviai tevékenységéhez – jelentette a bolíviai sajtó. Online: www.mixonline.hu/Cikk.aspx?id=37012

³⁴¹ Belovai István: *Fedőneve: Scorpion*. Budapest, szerzői kiadás, 1998.

³⁴² Central Intelligence Agency (Központi Hírszerző Ügynökség) az Amerikai Egyesült Államok egyik szövetségi hírszerző szervezete a Hírszerző Közösség tagjaként. 1947-ben alapították.

³⁴³ „Az OSINT a katonai felderítés és a hírszerzés rendszerén kívül létező, a publikum (tehát minden egyén) számára nyilvánosan, legális eszközökkel megszerezhető vagy korlátozott körben terjesztett, de nem minősített adatok szakmai szempontok alapján történő felkutatását,

sával. Az OSINT az irányadó szakirodalom szerint eredetileg az amerikai titkosszolgálatok által kifejlesztett módszer volt, amely az internet terjedésével általánossá vált, ma már nemcsak a titkosszolgálatoknál, hanem az üzleti élettől a kormányzati tevékenységig széles spektrumon használják. Az interneten keresztül az elmúlt évtizedekben olyan mennyiségű adat halmozódott fel, hogy ennek követése és kutatása ma már csak kifejezetten célirányos eszközökkel és módszerekkel lehetséges. Amíg korábban a nyilvános információk gyűjtése a titkosszolgálatok másodlagos feladatai közé tartozott csak, az információs forradalom terjedésével az egyes médiumok mind olyan hírforrássá alakultak, amelyeket megfelelő és módszeres kutatás és szűrés segítségével hasznos adattá lehet formálni.³⁴⁴

Diplomaták esetében gyakran előfordul például, hogy egy-egy megkérdezett fogadó állambeli állampolgár esetenként annyira nyíltan beszél hazája gondjairól, érdekeiről vagy terveiről, hogy nem szeretné a saját személye és az általa adott információ lelepleződését akkor sem, ha ezek mind nyílt információnak minősülnek. A forrás esetleg azt sem szeretné, hogy akár a találkozóinak gyakorisága ismertté váljon munkaadója vagy a saját államának egyes szervei, esetleg nemzetbiztonsági szolgálatai előtt, mert – bár semmilyen védendő értesülést vagy minősített adatot nem adott át, mégis – valószínűleg magyarázattal kellene szolgálnia az őt kérdező diplomata, illetve az őt küldő állam iránt érzett rokonszenve okáról. Mindezek mellett a forrásoktól származó információk jelentős része gyakran a diplomata komplex ismereteinek köszönhetően – valamint a diplomata által hozzátett értékelés miatt is – újabb értelmet nyer, ez pedig már védelmet igényel.³⁴⁵

Mivel az OSINT nyilvánosan hozzáférhető információk elemzése útján nyer a kiinduló adatokhoz képest minőségileg újabb információkat, fel kell tennünk a kérdést, hogy a kizárólag nyílt forrásból származó adatok gyűjtése és továbbítása

1. lehet-e tényállásszerű a kémkedés vonatkozásában, valamint
2. minősülhet-e bűncselekményként kémkedésnek.

gyűjtését, szelektálását, elemzését-értékelését és felhasználását jelenti.” Lásd Lévy Gábor: *OSINT (Open Source Intelligence) – Nyílt információs hírszerzés*. Budapest, ZMNE, 2006. 6.

³⁴⁴ Resperger István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2018. 138.

³⁴⁵ Kollár János: A diplomáciai információs tevékenység megújulása. *Külügyi Szemle*, 9. (2010), 1. 128.

Ad 1. Az első kérdéssel kapcsolatban szét kell választanunk az adatgyűjtési és elemzési fázist az adatok továbbításától. Pusztán nyilvánosan hozzáférhető adatbázisok elemzése, azokból adatok gyűjtése álláspontom szerint büntetőjogilag teljesen semleges cselekmény még akkor is, ha például ennek révén minőségileg új információkhoz jut hozzá az adatbányászatot folytató személy. (Az internetre felkerülő információk akkor is nyilvánosan hozzáférhető információknak minősülnek, ha egyébként minősített adatok is keveredhetnek vagy keverednek közéjük, gondoljunk itt csak a Wikileaks kiszivárogtatással kapcsolatos botrányára.) Amennyiben a nyilvánosan hozzáférhető adatokból nyert információkat továbbítják idegen hatalom vagy idegen szervezet részére, akkor viszont már a tényállásszerűség megvalósulhat. Nem mindegy azonban, hogy milyen információkat és milyen idegen szervezet vagy hatalom részére továbbít az elkövető. Például nyilvánosan hozzáférhető orvosi, műszaki vagy tudományos adatok gyűjtése és továbbítása egy idegen kutatóintézetben dolgozó személy részére nem tényállásszerű. Tényállásszerű lehet viszont egy ellenérdekelt titkosszolgálat részére kormányzati, politikai vagy gazdasági információk gyűjtése, elemzése, feldolgozása és továbbítása. Ehhez hozzá kell tenni azt is, amire a témakör szakértői is felhívják a figyelmet: a minősítéssel védett közérdek létrejötte, formálódása és a minősített adat megszületése sok esetben folyamatszerű, sokszor előfordul, hogy egy minősített dokumentum keletkezésére formai szempontból egy kidolgozási folyamat utolsó lépéseként kerül sor. A minősítés kezdeményezése előtt az ilyen adat nyíltan minősül: ilyen adatok megszerzése és továbbítása idegen hatalom vagy idegen szervezet részére álláspontom szerint a kémkedés alapesetét megvalósíthatja, a minősített adattal visszaélést viszont nem.

Ad 2. A tényállásszerűség vizsgálata után a társadalomra veszélyesség és a bűnösség vizsgálata következik. A társadalomra veszélyesség megletének bizonyítása ebben az esetben nem könnyű feladat. A cselekménynek sértenie vagy veszélyeztetnie kell Magyarország érdekeit. Ráadásul az elkövető sok esetben sikeresen hivatkozhat társadalomra veszélyességben való tévedésre is. A bűnösség körében a szándékosság bizonyítása szintén nehézséget jelenthet az eljáró hatóság számára: azt kell ugyanis bizonyítani, hogy az elkövető tisztában volt vele, hogy az általa gyűjtött információk magyar érdekeket sérthetnek, tudatában volt továbbá annak is, hogy idegen hatalom vagy idegen szervezet részére továbbítja azokat, és tudatában volt annak is, hogy ezzel a magatartásával potenciálisan kárt okoz vagy okozhat Magyarországnak.

A kémkedés tehát csak sokszorosan szűkítő feltételek alkalmazása mellett állapítható meg azon elkövetők terhére, akik kizárólag nyílt forrásból szerzik az információikat.³⁴⁶ Nyílt forrású hírszerzés miatt büntetőjogi felelősségre vonásra és az elkövető megbüntetésére legfeljebb akkor látunk gyakorlati lehetőséget a jövőben, amikor egy már lebukott kém esetében a minősített adatok átadását nem lehet ugyan bizonyítani, de azt igen, hogy az elkövető rendszeres kapcsolatban állt egy idegen szervezettel, és folyamatosan küldött a részére nyílt forrásból származó, de ugyanakkor általa megszűrt, elemzett információkat. A lényeg ugyanis az, hogy büntetőjogi vonatkozásban a kém a magyar állam vagy katonai és politikai szövetségesei (NATO, EU) léte ellen intéz támadást a tevékenységével.

6.3. Az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés kapcsolata az állam titkainak védelmével

A magyar állam titkai közé sorolhatjuk a kormányzati titkok mellett az igazságszolgáltatással összefüggő titkokat is. Ezek egy része minősített adatként kap védelmet, de vannak olyan igazságszolgáltatással összefüggő adatok, amelyeket a szükségesség és arányosság elvének figyelembevételével nem célszerű minősíteni, de egy alacsonyabb fokú büntetőjogi védelmet ettől függetlenül igényelnek és érdemelnek. Ezeket az *igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés* tényállása foglalja magában, a következő szabályozási tartalommal:

„280. § (1) Aki hatósági tanúként tudomására jutott tényt, adatot vagy körülményt az arra jogosult felmentése nélkül felfedi, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a bíróság zárt tárgyalásán elhangzottakat az arra jogosult engedélye nélkül felfedi.

(3) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a bírósági tanácsülésen elhangzott, illetve a tanácsülés jegyzőkönyvében vagy mellékleteiben foglalt, nyilvánosságra nem hozható tényt vagy adatot felfedi.”

³⁴⁶ A nyílt forrású hírszerzés büntetőjogi üldözése – ha ez nem csak egy limitált, szűk körre korlátozódik – felvetheti a különböző emberi jogok és a nemzetbiztonsági érdekek konfliktusát is. E témakörben kiváló elemzést tartalmaz a magyar származású szerző, Kiss János Ferenc monográfiája: John Kish: *International Law and Espionage*. The Hague – Boston – London, Springer, 1995.

A bűncselekmény jogi tárgya az igazságszolgáltatás zavartalan működése. A tényállás három bekezdése három különböző alakzatot szabályoz. Az első a hatósági tanú igazságszolgáltatásbeli szerepével kapcsolatos. A hatósági tanú igazolja annak a nyomozási cselekménynek a lefolyását és az eredményét is, amelyben jelenlétével részt vesz. Titoktartási kötelezettsége valamennyi olyan tényre kiterjed, amelyeket e tevékenysége során megismer (a magántitoknak minősülő adatok mellett a nyomozati cselekményekkel kapcsolatban megismert információkra is). A második bekezdés a zárt bírósági tárgyalással kapcsolatos adatokra vonatkozó titoksértést tartalmazza. A tárgyalás főszabály szerint nyilvános, de erkölcsi okból vagy az eljárásban részt vevő kiskorú miatt vagy egyéb személyek, illetve a tanú védelme és a minősített adat védelme érdekében zárt tárgyalás is tartható, ilyenkor a bíróság az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről indokolt határozatával kizárja a nyilvánosságot.³⁴⁷ Ha súlyosabb bűncselekmény (például minősített adattal visszaélés vagy más titoksértő bűncselekmény) nem valósul meg, a (2) bekezdés szerint büntetendő, aki felfedi a zárt tárgyaláson elhangzottakat. A (3) bekezdésben foglalt titoksértést a bíróság tagjai vagy a jegyzőkönyvvezető követheti el, illetve az a személy, aki a tanácsülés jegyzőkönyvének a kezelésére jogosult.

Mindhárom bekezdésben szabályozott titoksértés enyhébb súlyú, a harmadik hatalmi ág, vagyis az igazságszolgáltatás (a bírói hatalom) működéséhez kapcsolódó, emiatt álláspontom szerint egyértelműen az állam titkainak minősülő adatok védelmét látja el.

6.4. A gazdasági titok, az üzleti titok és a bennfentes információ védelme és szerepe a magyar állam működésében

Csoportérdekeket véd a gazdasági titok megsértése és az üzleti titok³⁴⁸ megsértése tényállása is, de tágabb értelemben – bizonyos tekintetben – a bennfentes kereskedelem is védhet olyan titkot, amely a magyar állam szempontjából relevanciával bír. Az egyéni érdekeken túlmenően a gazdálkodással

³⁴⁷ Erre a katonai büntetőeljárásokban gyakrabban szokott sor kerülni, éppen a minősített adatok védelme érdekében. Lásd Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszere, a katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai*. PhD-értekezés. Pécs, PTE ÁJK, 2010. 201.

³⁴⁸ Lásd Sántha Ferenc: Az üzleti titok büntetőjogi védelme a nemzetközi jogfejlődés tükrében. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. (2019), 1. 42–64.

kapcsolatos adatok (ha nem egyszemélyes vállalkozásról van szó) általában több gazdasági szereplő jogos érdekeit oltalmazták. A gazdasági szereplők között azonban kiemelt súllyal megjelenik a magyar állam is. Ilyenkor nem közhatalmi funkcióit gyakorolja, hanem részt vesz a gazdasági és üzleti élet működésében. Van tehát egy olyan szelete e két titoksértő bűncselekménynek, amely a magyar állam titkainak büntetőjogi védelméhez egyértelműen kapcsolódik. Az állam a gazdaságpolitika irányításán keresztül próbálja tompítani a piaci mechanizmus zavarait. A legfontosabb gazdaságpolitikai döntések hosszabb-rövidebb ideig minősített adatként kapnak védelmet, hiszen a költségvetési politika alakítói mellett a monetáris politikát irányító Magyar Nemzeti Bank elnöke is rendelkezik minősítői jogkörrel. Piacgazdaságban az államnak három alapvető funkciója van:

1. Fokozza a hatékonyságot a verseny elősegítésével, korlátozza a külső gazdasági hatások (externáliák) negatív következményeit, például a környezetszennyezést, és mindezek mellett közjavakat is szolgáltat.
2. Adózással és támogatási programokkal előmozdítja a méltányosság érvényesülését a gazdaságban, és a jövedelmek újraelosztása során előnyben részesít bizonyos társadalmi csoportokat.
3. A költségvetési és a monetáris politika (vagyis a gazdaságpolitika) eszközeivel fenntartja a makrogazdasági stabilitást, csökkenti a munkanélküliséget és az inflációt, valamint élénkíti a gazdasági növekedést.³⁴⁹

Mindezen szerepe mellett az állam tulajdonosként is részt vesz a gazdasági élet vérkeringésében, ilyenkor a magánjogi jogviszonyok alanyaként az egyéb jogalanyokkal mellérendelt szereplőnek minősül.

Az állami, valamint az önkormányzati vagyon birtoklásával, kezelésével, használatával, hasznosításával vagy az azzal való rendelkezéssel kapcsolatos adatok nem minősülnek üzleti titoknak, és főszabály szerint nyilvánosak. Ez a kitétel egybeesik azzal a transzparencia ügyét szolgáló garanciális követelménnyel, hogy az állam az üzleti titokra az adatigénylés megtagadásaként alapvetően nem hivatkozhat.³⁵⁰ Az üzleti titok kérdéskörében megjelent írások többsége egyébként azt igyekszik igazolni, hogy a közérdekű adatok nyilvánosságához fűződő érdek általában erősebb, mint az üzleti titok védelméhez fűződő érdek. A legtekintélyesebb jelenlegi hazai büntetőjogász, Tóth Mihály szerint sincs, nem is lehet semmiféle

³⁴⁹ Paul A. Samuelson – William D. Nordhaus: *Közgazdaságtan*. Budapest, KJK-Kerszöv, 2000. 35.

³⁵⁰ Révész Balázs: *Adatkezelés, adatbiztonság, adatvédelem*. Budapest, NKE, 2012. 22.

(partikuláris) méltányolható érdek ott, ahol például közpénzek elosztása, felhasználása folyik.³⁵¹

Bizonyos szűk körben viszont álláspontom szerint megengedhető olyan, a magyar állam szempontjából releváns információk védelme akár üzleti titokként is, esetleg gazdasági titokként vagy bennfentes információ formájában,³⁵² amelyek esetében a minősített adatként kezelés nem lenne célszerű, vagy beleütközne a szükségesség és arányosság követelményébe. Ilyen lehet például az állami tulajdonú cégek egyes jogos érdekeinek védelme, vagy akár a látszólag magánszférában tevékenykedő, valójában fedett állami cégek (így például a nemzetbiztonsági szolgálatok által létrehozott fedőcégek) működése is. Ez utóbbiak titokvédelmi szempontból speciális konstrukciónak minősülnek: létrejöttük háttere és valódi tulajdonosuk, működésük célja stb. minősített adat, de emellett természetesen hagyományos üzleti titkaik is lehetnek.

A *gazdasági titok megsértése* bűncselekmény hatályos szabályozása a következő:

„413. § (1) Az a bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási vagy foglalkoztatói nyugdíjtítok megtartására köteles személy, aki bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási vagy foglalkoztatói nyugdíjtítoknak minősülő adatot jogtalan előnyszerzés végett vagy másnak vagyoni hátrányt okozva illetéktelen személy részére hozzáférhetővé tesz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Ez a tényállás a gazdasági büntetőjog³⁵³ egyik klasszikus bűncselekménye, a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények között helyezte el a jogalkotó. A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények címében egyértelműen kifejezésre juttatja a jogalkotó, hogy mi a védett különös jogi tárgya ezen bűncselekményeknek: a gazdaság (Alaptörvény szerinti) szabályos működése. Ez a legfontosabb elhatárolási ismerv, amely megkülönbözteti a gazda-

³⁵¹ Tóth (2005) i. m. 68.

³⁵² A bennfentes információ *de facto* titoknak minősül. Csak meghatározott személyi kör birtokában van egy meghatározott ideig, és ezen időszakban történő felhasználása bűncselekménynek, bennfentes kereskedelemnek minősülhet.

³⁵³ A gazdasági büntetőjog az anyagi büntetőjog egyik önálló részterülete, méghozzá álláspontom szerint a leginkább elkülönülő szegmense. Azoknak a büntetőjogi és büntetőjogon kívüli jogszabályoknak az összessége, amelyek meghatározzák, hogy a gazdasági rendet (azaz az aktuális, uralkodó gazdasági szisztéma szabályszerű működését) fenyegető cselekmények közül melyek minősülnek bűncselekménynek, ezek elkövetőit hogyan kell felelősségre vonni, és velük szemben milyen szankciókat, miként kell alkalmazni.

sági bűncselekményeket a vagyon elleni bűncselekményektől. A különbség nagyon általánosan abban ragadható meg, hogy a vagyon elleni bűncselekmények elsősorban egy statikus helyzet, egy állapot védelmét szolgálják. A gazdasági bűncselekmények meghatározása során ezzel szemben nem a tulajdon, illetve az abból folyó jogosítványok védelme az elsődleges, ezek a bűncselekmények többnyire a vagyon működtetése körében követhetők el. A vagyon a gazdasági életben olyan jószágként jelenik meg, amelynek működtetése, kezelése, hasznosítása önálló érték.³⁵⁴

A gazdaság működését különféle szabályok befolyásolják. A gazdaság legfőbb szabályozója ma már a piac. Magyarország Alaptörvénye az *M)* cikkben kimondja:

„(1) Magyarország gazdasága az értékt teremő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.

(2) Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.”

A tervgazdasági szisztéma feladása 1989-ben természetesen nem jelentett, és nem jelenthet ma sem teljes anarchiát. A piac szereplői meghatározott viselkedési normák szerint cselekszenek, lépnek kapcsolatba egymással (vagy legalábbis ez lenne a kívánatos), ezek a normák részint a hatékonyságot növelik, részint szociális és egyéb szempontok alapján határolják be a gazdasági szereplők cselekvési szabadságát. A viselkedési normák lehetnek *írott és íratlan* szabályok (ez utóbbiak jelentősége adott esetben – fejlett piacgazdasági viszonyok között – igen komoly lehet).

A gazdasági büntetőjog azokat a jogszabályokat tartalmazza, amelyek a büntetőjog általános értelemben vett szubszidiárius jellegéből adódóan a leg súlyosabb gazdasági visszaéléseket büntetni rendelő szabályként védik Magyarországon Alaptörvény szerinti gazdasági rendjét. Ezek közül kiemelt fontossággal bír *A gazdaságkodás rendjét sértő bűncselekmények* címet viselő fejezetben található tizenegy tényállás.

Az elkövetési magatartás az illetéktelen személy részére történő hozzáférhetővé tétel.³⁵⁵ Ez azt jelenti, hogy elég a pusztán lehetősége annak, hogy

³⁵⁴ Molnár Gábor: *Gazdasági bűncselekmények*. Budapest, HVG–ORAC, 2009. 17.

³⁵⁵ Maguk a háttérjogszabályok és a Btk. is bizonyos esetekben lehetővé teszik ezen titkok meghatározott feltételek melletti kiadását meghatározott személyeknek és szervezeteknek. Ilyenkor a jogszabály engedélye kizárja a bűncselekmény társadalomra veszélyességét, vagyis nem valósul meg bűncselekmény.

illetéktelen személy hozzáférjen ezekhez a titkokhoz, a bűncselekmény tehát akkor is megvalósul, ha az illetéktelen személy a titkot ténylegesen nem ismerte meg. Az eredmény („vagyonhiányt okozva”), illetve a célzat („jogtalan előny szerzése végett”) érdekes jogtechnikai megoldással vagylagosan szerepel a tényállásban. Elég tehát ezen tényállási elemek egyikének a meglétét bizonyítani. Az egyes titokkörök, amelyekre a bűncselekmény elkövethető, a következők:

- Banktitok a hitelintézeti törvény (1996. évi CXXII. tv.) szerint minden olyan, az egyes ügyfelekről a pénzügyi intézmény rendelkezésére álló tény, információ, megoldás vagy adat, amely ügyfél személyére, adataira, vagyoni helyzetére, üzleti tevékenységére, gazdálkodására, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, valamint a pénzügyi intézmény által vezetett számlájának egyenlegére, forgalmára, továbbá a pénzügyi intézménnyel kötött szerződéseire vonatkozik.
- Értékpapírtitok a tőkepiaci törvény (2001. évi CXX. tv.) szerint minden olyan, az egyes ügyfélről a befektetési szolgáltató, az árutőzsdei szolgáltató, a befektetési alapkezelő, a kockázati tőkealap kezelő, a tőzsde és az elszámolóházi tevékenységet végző szervezet rendelkezésére álló adat, amely az ügyfél személyére, adataira, vagyoni helyzetére, üzleti befektetési tevékenységére, gazdálkodására, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, illetve a befektetési szolgáltatóval, árutőzsdei szolgáltatóval, befektetési alapkezelővel, kockázati tőkealap kezelővel kötött szerződéseire, számlájának egyenlegére és forgalmára vonatkozik.
- Biztosítási titok a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. tv. szerint minden olyan – államtitoknak nem minősülő –, a biztosító, a biztosításközvetítő, a biztosítási szaktanácsadó rendelkezésére álló adat, amely a biztosító, a biztosításközvetítő, a biztosítási szaktanácsadó egyes ügyfeleinek (ideértve a károsultat is) személyi körülményeire, vagyoni helyzetére, illetve gazdálkodására vagy a biztosítóval kötött szerződéseire vonatkozik.
- Pénztártitok az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény szerint minden olyan, a pénztártagról és a munkáltatói tagról a pénztár vagy a pénztári szolgáltató rendelkezésére álló, a tevékenysége folytán tudomására jutó tény, információ vagy adat, amely a pénztártag, a pénztártag kedvezményezettjének, örökösének, közeli hozzátartozójának személyére, adataira, vagyoni helyzetére, üzleti tevékenységére, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, valamint egyéni számláján nyilvántartott összegre, illetve amely a munkáltatói tag, illetve

a támogató adataira, vagyoni helyzetére, üzleti tevékenységére, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira vonatkozik. A pénztár üzleti és pénztártitkot kizárólag a pénztári tevékenység folytatásával összefüggésben kezelhet. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, aki ilyen adatok birtokában van. Alapvető szabály ugyanis, hogy bárki, aki a gazdasági titok birtokába jut, köteles azt időbeli korlátozás nélkül megtartani. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, az elkövetőnek tudnia kell, hogy a birtokában lévő információ valamilyen fajta gazdasági titoknak minősül. A „jogtalan előnszerzés végett” fordulat viszont célzatos, így az csak egyenes szándékkal követhető el.

A bűncselekmény rendbelisége a gazdasági titkok (titokkörök) számához igazodik. Mivel azonban a titkok szoros kapcsolatban állnak azzal a személylyel, akinek érdekében titokban kell tartani őket, a rendbeliség a gyakorlatban általában a titokkal érintett ügyfelek (pénztártagok) számához igazodik.

A Btk. az egyértelműség kedvéért (egyébként feleslegesen) kimondja, hogy nem valósul meg a bűncselekmény, ha jóhiszeműen, a jogszabályok által előírt bizonyos kötelességek teljesítése körében kerül kiadásra a titok.

„(2) Nem valósítja meg a gazdasági titok megsértését, aki

a) a közérdekű adatok nyilvánosságára és a közérdekből nyilvános adata vonatkozó törvényben meghatározott kötelezettségének tesz eleget, vagy

b) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzésével és megakadályozásával, a bennfentes kereskedelemmel, piacbefolyásolással és a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos, törvényben előírt bejelentési kötelezettségének tesz eleget, vagy illet kezdeményez, akkor sem, ha az általa jóhiszeműen tett bejelentés megalapozatlan volt.”

A gazdasági titok megsértése mellett az *üzleti titoksértésnek* is lehet, és álláspontom szerint van is relevanciája az állam potenciális titkainak védelme körében.

Több szerző is felhívta a figyelmet a 20. század elején, hogy az akkori magyar büntetőjog egyik komoly hiányossága az üzleti (ipari, gazdasági) titok védelmének a hiánya.

„Az ipari titok a magyar elméletben úgyszólván ismeretlen tárgy. Sem tankönyvek, sem magasabb célokat szolgáló tudományos művek, enciklopédiák nem foglalkoznak vele. És bár törvényeinkben és jogunkban nem ritkán fordul elő maga a kifejezés és amit takar a név, még sem tudott eléggé átmenni a köztudatba az ipari titok fogalma. Pedig erre számot tarthatna úgy fontossága, mint érdekessége címén. Alig van modernebb jogi probléma az ipari titoknál és úgyszólván érthetetlen, hogy a magyar btk., mely tagadhatatlanul a tipikus európai btk.-k alapján épült fel,

az azokban előforduló ipari titkot teljesen mellőzte, annak létezéséről tudomást nem vett.”³⁵⁶

Ugyanezt támasztja alá Angyal Pál is:

„A gazdasági titok büntetőjogi védelme csak az utóbbi évtizedekben kezd megerősödni. A szabad verseny korlátlanságának eszméjével nem férhetett össze az a gondolat, hogy az üzleti, ipari, kereskedelmi, gyári stb. titok elárulása, kizsákmányolása büntetéssel sújtassék. Alapelvül szolgált sokáig, hogy a gazdasági titkait ki-ki védelmezze meg úgy, amint tudja, s ha a titoksértésből kára származott: érje be a magánjogi elégtétellel.”³⁵⁷

Az üzleti titok megsértése ezután még majdnem egy évszázadon keresztül, egészen 1994-ig nem szerepelt egyik magyar büntető jogszabályunkban sem. Bár a Csemegi-kódex 479. §-a a hivatali vétségek köréből nem zárta ki egyértelműen azokat a cselekményeket, amelyeket a közhivatalnokok a gazdasági jellegű adatok kapcsán és a „magánosok ártalmára” követhettek el, mindez azonban az üzleti titoksértés üldözéséhez aligha volt elegendő, ahogy erre Tóth Mihály is rámutat. A védelem szükségessége tehát a 20. század utolsó évtizedének kezdetén, a gazdasági rendszer átalakulását követően, konkrétabban pedig a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló törvény megalkotásával került ismét előtérbe. Miután néhány év alatt bebizonyosodott, hogy a pusztán gazdasági és versenyjogi szankciók az üzleti titok megsértőivel szemben hatástalanok, az 1994. évi IX. törvény kifejezetten a gazdasági bűncselekmények körében büntetetté nyilvánította az üzleti titok megsértését, amit röviddel később követett a banktitok, majd az értékpapírtitok megsértésének büntetendővé tétele.³⁵⁸ A jelenleg hatályos Btk. a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekményekről szóló XLII. fejezetben szabályozza az üzleti titok megsértését: „418. § Aki jogtalan előnyszerzés végett vagy másnak vagyoni hátrányt okozva üzleti titkot jogosulatlanul megszerez, felhasznál, más személy részére hozzáférhetővé tesz vagy nyilvánosságra hoz, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

Napjainkra az információ az egyik legértékesebb árucikké vált a gazdaságban, emellett a közgazdasági szakirodalomban már önálló termelési tényezőként is emlegetik. Evidenciaként szögezhetjük le azt is, hogy min-

³⁵⁶ Dóczi Sámuel: *Az ipari titok*. Budapest, História Antik Könyvesház, 1908. 7.

³⁵⁷ Angyal (1908) i. m. 63.

³⁵⁸ Tóth (2005) i. m. 67.

den vállalkozás védeni próbálja a saját maga által kifejlesztett know-how-t, és természetesen érdeklődik a konkurencia titkai iránt. Az Európai Unióban egy 2012-es reprezentatív felmérés során megállapították, hogy a vállalkozások 75%-a szerint az üzleti titok jelentős szerepet játszik a szervezet növekedése (fejlődése), versenyképessége és innovatív teljesítőképessége terén is.³⁵⁹

Egyes vélekedések szerint az üzleti szempontból fontos információk 70-90%-a ma már nyíltan hozzáférhető. A problémát a keresett információ megtalálása és feldolgozása jelenti.

Az információ megszerzése emberi közreműködéssel vagy technikai eszközök felhasználásával történhet. Ebből adódóan feloszthatjuk a támadási módszereket aktív és passzív csoportra. Az *aktív* támadási módszerek személyes megjelenést vagy ráhatást igényelnek. Ilyenek például az iratlopás, -másolás, -fényképezés, rosszindulatú szoftverek (trójai faló, kémsoftverek) bejuttatása, jogosult személy megtévesztésével cselekvésre való felbujtás. A humán módszerek felhasználása a jogosulatlan információszerzésben különösen kedvelt eszköz. Mindezen túlmenően az állítólagos üzleti ajánlatkérők és tárgyalopartnerek, felvételi interjún megjelenők szerezhetnek legálisnak tűnő szituációkban információt az adott cégről, üzleti paramétereiről. A *passzív* támadási módszereken a fizikai vagy logikai lehallgatás változatos eszközeit értjük, ilyen például a hangpuska, valamint az akusztikus kisugárzás, a nyilvános vagy zárt helyen történő beszélgetések lehallgatása, a billentyűzetlehallgató eszközök, továbbá az elektromágneses kisugárzások rögzítése is. Mindez történhet gondatlanságból, mikor is az adott személy nem rendelkezik megfelelő képzettséggel, avagy figyelmetlen. Információvesztést eredményezhet a hibás szabályozás is. Ha a vállalati folyamat nem zárt az információ védeltségére nézve, akkor hiába tartják be a szabályzatot, az önmagában nem elég a védeltség biztosításához. További információkiadást eredményezhet az előírások ismeretének hiánya, azok figyelmen kívül hagyása, a nem kielégítő képzés, a kényelmesség, a megszokás, a fenyegetettség ismeretének hiánya.³⁶⁰

³⁵⁹ Molnár Erzsébet: Az üzleti titok és a know-how fogalmának értelmezése a büntetőjogi védelem szempontjából. In Görög Márta – Mezei Péter (szerk.): *A szellemi tulajdonvédelem és a szabadkereskedelem aktuális kérdései*. Szeged, Jurisperitus, 2018. 130.

³⁶⁰ Erdősi Péter: *Az üzleti hírszerzés és az ipari kémkedés*. Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Információ- és Tudásmenedzsment Tanszék Biztonság Menedzsment Kutatócsoport, 2005. 6–9.

Aki képes a saját üzleti titkainak a megvédésére, és jól informált a konkurenciával, illetve a vevőkkel és a szállítókkal kapcsolatban, az behozhatatlan versenyelőnyre tehet szert az üzleti életben. Emiatt tehát rendkívül nagy az aktualitása az üzleti hírszerzésnek. A szakirodalomban olvasható definíciók szerint³⁶¹ megkülönböztethetjük az üzleti hírszerzést (*business intelligence*) az ipari kémkedéstől (operatív, vagyis műveleti, konspirált hírszerzés): az előbbi legális, az utóbbi pedig illegális gazdasági tevékenységet jelent. A kettő azonban nem választható el mereven egymástól. Ismert még egy olyan megkülönböztetés is, amely szerint ipari kémkedés az, amikor versenytársak kémkednek egymás titkai után, a gazdasági hírszerzés pedig az a jelenség, amelyben egyes országok hírszerző szervezetei irányítják a titkos üzleti információk megszerzésére irányuló tevékenységet.

Az üzleti titok megsértése az üzleti hírszerzés büntetőjogi korlátjaként is értelmezhető, bár le kell szögeznünk, hogy nem csak az üzleti hírszerzés körében követhető el. A bűncselekmény jogi tárgya az üzleti titok, amelynek definícióját a tényállás háttérnormája, az üzleti titok védelméről szóló 2018. évi LIV. törvény adja meg az 1. § (1) bekezdésében:

„Üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó, titkos – egészen vagy elemeinek összességéként nem közismert vagy az érintett gazdasági tevékenységet végző személyek számára nem könnyen hozzáférhető –, ennél fogva vagyoni értékkel bíró olyan tény, tájékoztatás, egyéb adat és az azokból készült összeállítás, amelynek a titokban tartása érdekében a titok jogosultja az adott helyzetben általában elvárható magatartást tanúsítja.”

Emellett a jogszabály szerint védett ismeret (know-how) az üzleti titoknak minősülő, azonosításra alkalmas módon rögzített műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeret, megoldás, tapasztalat vagy ezek összeállítása.

A bűncselekmény elkövetési magatartása az üzleti titok jogosulatlan

- megszerzése;
- felhasználása;
- közlése és
- nyilvánosságra hozatala.³⁶²

³⁶¹ Sasvári Rudolf: *Üzleti hírszerzés*. Budapest, Agave Könyvek, 2006. 16–17.

³⁶² Az üzleti titok megszerzésén olyan célirányos aktív emberi magatartást értünk, amely az elkövetési tárgy birtokba vételére irányul, és azt eredményezi. Ha az üzleti titok tárgyasult formában létezik, akkor a megszerzés történhet a tárgy birtokának céltudatos megváltoztatásában. Elképzelhető azonban az is, hogy az elkövető csak megnézi az üzleti titkot tartalmazó

Rendszerint tipikus elkövetési magatartás lehet az, amikor az elkövető a korábbi vállalkozásban való részvétele során megszerzett információt, például egy áru előállításának védett technológiáját másik vállalkozásba lépése után felfedi, és ezzel a piacon a versenytárs szervezetet hátrányos helyzetbe hozza.³⁶³

A bűncselekmény tényállása vagylagosan tartalmaz célzatot (alanyi elem) és vagyoni hátrányként eredményt (tárgyi elem).³⁶⁴ A kettő közül valamelyiknek megállapíthatónak kell lennie ahhoz, hogy a bűncselekmény megvalósuljon.

dokumentumot, és így megszerzi azt anélkül, hogy ténylegesen a birtokába kerülne a titkot hordozó tárgynak vagy papírlapnak. A megszerzés történhet egyéb büntetendő magatartás keretében is. Az üzleti titok jogosulatlan megszerzését jelenti bármely, az üzleti titoknak minősülő adatnak a jogosult hozzájárulása nélkül történő, a jóhiszeműség és tisztesség követelményébe ütköző megszerzése. Az üzleti titok jogosulatlan hasznosítását vagy felfedését jelenti az üzleti titoknak a jogosult hozzájárulása nélkül történő hasznosítása vagy felfedése, ha ezt egy olyan személy valósítja meg, aki az üzleti titkot jogosulatlanul szerezte meg, vagy az üzleti titokra vonatkozó titoktartási megállapodást vagy az üzleti titokra vonatkozó más titoktartási kötelezettséget megsért, illetve az üzleti titok hasznosításának a korlátozására vonatkozó szerződéses kötelezettséget vagy más egyéb kötelezettséget szeg meg. Az üzleti titokhoz fűződő jog megsértését jelenti az is, ha az üzleti titkot megszerző, hasznosító vagy felfedő személy a magatartása tanúsításakor tudott vagy tudnia kellett arról, hogy az üzleti titkokhoz közvetlenül vagy közvetetten olyan másik személytől jutott hozzá, aki az üzleti titkot a (4) bekezdés alapján jogosulatlanul hasznosította vagy fedte fel. Az üzleti titok jogosulatlan hasznosítását jelenti a jogsértő áru előállítása, kínálása, nyújtása vagy forgalomba hozatala, illetve jogsértő áru ilyen célból történő behozatala, kivitele vagy raktáron tartása, ha az ezt megvalósító személy tudott vagy tudnia kellett arról, hogy az üzleti titok hasznosítása a (4) bekezdésbe ütközik [6. § (1)–(6) bekezdés]. A megszerzés jelentheti azt, hogy az elkövető saját maga szerzi meg a titkot, de azt is, hogy más személy (személyek) közreműködésével. A jogosulatlan felhasználás esetén az üzleti titok rendszerint jogszerűen kerül elkövető birtokába. Ha ugyanis már a megszerzés is jogellenesen történik (és az egyéb tényállási elemek is megvalósulnak), a bűncselekmény már ezáltal befejezetté válik. A más személy részére hozzáférhetővé tétel folytán az üzleti titoknak minősülő tény (stb.) más konkrét személy részére hozzáférhetővé válik. A hozzáférhetővé tétel vagy a más személy tudomására hozattal, vagy a más személy tudomásszerzésének a lehetővé tételével valósulhat meg. Egyik esetben sem eredményezheti azonban a nyilvánosságra hozatalt. A hozzáférhetővé tétel több személy részére is történhet, feltéve, hogy az nem minősül nyilvánosságra hozatalnak. A nyilvánosságra hozatal pedig olyan magatartás, amelynek eredményeként az üzleti titok nyilvánosságra kerül, azaz tartalmát elvileg bárki – tehát konkrétan előre meg nem határozható személyek – megismerhetik. (HVG–ORAC Jogkódex Btk. Kommentárja alapján.)

³⁶³ Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Budapest, Complex, 2013. 886.

³⁶⁴ Blaskó Béla et alii: *Büntetőjog – Különös rész II*. Budapest–Debrecen, Rejtjel, 2018. 413.

Ha az üzleti titok megsértése egyben minősített adattal visszaélést is megvalósít, akkor az elhatárolás ismérve véleményem szerint a büntetési tétel: azonos vagy magasabb büntetési tétel esetén minősített adattal visszaélést kell megállapítani, amennyiben pedig az üzleti titokkal visszaélés büntetési tétele a magasabb a konkrét esetben, akkor csak ez a bűncselekmény állapítandó meg. Halmazatban ezek a bűncselekmények nem állhatnak. Az üzleti titok csalárd módon és kárt okozva történő megszerzése csalás megállapítására adhat alapot, ilyenkor azt, hogy a tett üzleti titokra vonatkozott, a büntetés kiszabása során célszerű értékelni.³⁶⁵

A magyar állam tulajdonában lévő vállalkozásoknak is lehetnek üzleti titkai. Ezek közül a legfontosabbakat célszerű minősített adatként védelmezni. Ha azonban a szükségesség és arányosság elve ezt nem teszi lehetővé, semmi akadálya nincs annak, hogy üzleti titokként kapjanak büntetőjogi védelmet, attól függetlenül, hogy ezek a magyar állam titkai. Figyelembe kell venni azonban ilyenkor a közérdekű adatok nyilvánosságához fűződő jogot is, és szükség esetén mégis megfontolni a minősített adatként történő védelmet, amennyiben ez indokoltnak látszik.

Az ismertetett két titoksértő bűncselekményen túl a gazdasági élet területén (tág értelemben) akár a bennfentes információ is minősülhet a titok egyik formájának, hiszen meghatározott számú ember tud róla, meghatározott ideig nem nyilvános, és a nyilvánosságra kerülése vagy illetéktelen személy általi megszerzése anyagi kárt okozhat. A hagyományos piacon a vásárlók általában rendelkeznek minden fontos információval, amelyek a vásárlási döntés meghozatalához kellenek. Megvizsgálhatják a terméket, összehasonlíthatják a szomszéd kereskedő árujával stb. A hagyományos piaccal szemben a tőzsde – mint a modern nagykereskedelmi forgalom eszköze – a hasonlóságok ellenére sok eltérő vonást mutat. Két alaptípusa van: az értéktőzsde, ahol értékpapírokkal, tipikusan részvényekkel és kötvényekkel kereskednek, valamint az árutőzsde, ahol nyers- és alapanyagok (búza, kávé, kőolaj stb.), valamint esetenként deviza cserél gazdát. A tőzsdén megjelenő piaci szereplők befektetési döntéseket hoznak. Szemben a hagyományos piaccal, ahol a vásárló a költségeket a várható haszonnal egybevetve mérlegel, a befektetési döntés meghozatalakor a befektető két tényezőre koncentrálna: a remélt jövőbeli hozamra és a kockázatra. Ahhoz azonban, hogy megfelelő döntést tudjon hozni, minél több információra van szüksége. A befektetők elvárása, hogy szigorú

³⁶⁵ Tóth (2002) i. m. 309.

szabályok garantálják azt, hogy a releváns információk legyenek igazak, teljes körűek, és mindenki számára ugyanakkor, ugyanolyan mértékben álljanak rendelkezésre. Az ideális cél az lenne, hogy mindenki minden pillanatban ugyanazokkal az információkkal rendelkezzen. Emiatt a tőzsdei vállalatoknak például rendszeresen nyilvánosságra kell hoznia bizonyos információkat, valamint mindenhol alapvető szinten mondják ki, hogy tilos a bennfentes kereskedelem és a piacbefolyásolás. A *bennfentes kereskedelem* elkövetője alapvetően más piaci szereplők kárára cselekszik. Ha elad egy értékpapírt, amellyel kapcsolatban a birtokában van egy kedvezőtlen információ, akkor a vevő jár rosszul, ha pedig arra számít, hogy emelkedni fog az árfolyam, annak a zsebéből húzza ki a pénzt, aki megtartotta volna a pozícióját. Makroszinten pedig szintén károkat okozhat a bennfentes kereskedelem, mert a külföldi befektetők kivonulását eredményezheti az adott piacról.

A Magyar Nemzeti Bank (MNB) eszközrendszere a tőkepiac felügyelete során sokrétű, vetekszik a büntetőjogi szankció hatékonyságával is. Az MNB-nek ugyan természetesen nem áll rendelkezésére a szabadságvesztés-büntetés kiszabásának a lehetősége (hiszen erre jogállamban csak büntetőeljárás keretében, emberi jogi garanciák betartása mellett, kizárólag büntetőbíróság jogosult), de az általa kiszabható pénzügyi szankciók magasabbak, mint amire egy büntetőeljárás keretében lehetőség van, valamint az MNB eljárása kevésbé formalizált, gyorsabb, kevesebb garancia mellett, emiatt nagyobb hatékonysággal folytatható le a gyakorlatban.

A bennfentes kereskedelem törvényi szabályozása a legutóbbi, 2016-os módosítás előtt a következő volt:

„410. § Aki

- a) bennfentes információ felhasználásával pénzügyi eszközre vonatkozó ügyletet köt,
 - b) a birtokában lévő bennfentes információra tekintettel mást azzal bíz meg, hogy a bennfentes információval érintett pénzügyi eszközre vonatkozó ügyletet kössön, vagy
 - c) előnyserzés végett bennfentes információt illetéktelen személynek átad,
- büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A korábbi szabályozás szerint három elkövetési magatartása volt a bennfentes kereskedelemnek: ügylet kötése, más személy megbízása ügyletkötéssel, valamint a bennfentes információ átadása illetéktelen személynek. A büncselekmény már korábban is elkövethető volt a tőzsdén kívül, az elkövetés helye tehát irreleváns. Az „ügyletet köt” fordulat nem jelentette korábban sem, hogy az elkövető kizárólag saját maga köthette meg az ügyletet,

sőt nem is ez a tipikus, általában valamilyen értékpapír-kereskedő vagy bizományos közreműködését veszik igénybe. A befektetési szolgáltató – ha nem tudott az ügyletkötés bennfentes jellegéről – tévedése miatt mentesül a büntetőjogi felelősség alól. Ha azonban kellő gondosság mellett fel kellett volna ismernie a bennfentes ügyletet, az MNB megbírságozhatja. Sem az eredmény (előnyyszerzés), sem az előnyyszerzési célzat nem voltak tényál-lási elemek, tehát akkor is megvalósult a bűncselekmény, ha az elkövetőnek történetesen vesztesége származott az ügyletből.

A legfontosabb kérdés a korábbi elkövetési magatartások kapcsán az „ügyletet köt” magatartás tartalmának a pontos feltárása. 2015. március 27-én Bócz Endre egy televíziós interjúban azt mondta, hogy a Quaestor-értékpapírok eladása, vagyis a befektetői pénz kivonása a Quaestorból annak tudatában, hogy a cég várhatóan rövid időn belül összeomlik, nem minősül bennfentes kereskedelemnek: „Az, hogy pénzügyi eszközt kivon, azt jelenti, hogy megszüntet egy jogviszonyt a pénzügyi eszközre vonatkozóan, és nem azt jelenti, hogy ügyletet köt.”³⁶⁶ Ezzel a Quaestorból az ott (egyébként jogellenesen) elhelyezett közpénzek gyors kormányzati kivonása kapcsán azt tudjuk megállapítani, hogy önmagában ezzel bűncselekmény, vagyis bennfentes kereskedelem nem valósult meg. Nemcsak a kormány képviselői, hanem azok a magánszemélyek sem követtek el tehát bűncselekményt ezen álláspont szerint, akik az utolsó napon (napokban) kivonták a pénzüket a bedőlő brókercégből. Érdemes azonban kicsit részletesebben is megvizsgálni ezt a kérdést. Vagyis tényállásszerű, társadalomra veszélyes és bűnös magatartás volt-e a Quaestorból a pénzek kivonása annak az ismeretnek a birtokában, hogy a cég hamarosan bedől, és jelentős számú befektető csak a pénze kisebbik részéhez juthat majd hozzá, ha egyáltalán kártalanítják majd őket?

A tényállásszerűség kapcsán az akkori álláspontom nem egyezett Bócz Endréével. Jelenleg azonban – az új normaszöveg ismeretében – már neki adok igazat. Véleményem szerint az ügylet kötése alapvetően kétféle lehet: pénzügyi eszköz vétele és eladása. Ha tehát egy befektető pénzügyi eszközt vásárol (beszáll egy üzletbe) vagy elad (kiszáll az üzletből, kivonja a pénzt egy brókercégből stb.), azzal ugyanúgy megvalósul az ügyletkötés. Nincs különbség tehát álláspontom szerint a vétel és az eladás között, mindkettő ügyletkötésnek minősül. Kérdés, hogy bennfentes információnak minősül-e

³⁶⁶ A beszélgetés teljes szövege letölthető a következő oldalról: <http://rtl.hu/rtl2/magyarul/quaeator-ugy-bennfentes-informaciok>

az, ha valaki tudomást szerez egy bróker cég közeli bedőlésének veszélyéről. Ennek kapcsán a jelenleg hatályos 596/2014/EU rendelet 7. cikke irányadó.³⁶⁷ Egyébként az MNB jogelődje, a PSZÁF (a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete) is felsorolta példálózóan a bennfentes információra utaló körülményeket a 2/2008-as ajánlásában, amelyek között egyértelműen szerepel több olyan is, amely egy cég (például bróker cég) összeomlásával kapcsolatos. Lássuk ezeket a példákat a vonatkozó, ma is irányadónak tekintett 2/2008. (VIII. 14.) PSZÁF ajánlásból:

- a kibocsátó eszközeire és forrásaira, pénzügyi helyzetére, nyereség-re-veszteségre kiható reorganizáció;
- felszámolási eljárás és csődeljárás, végelszámolási eljárás és a cég megszűntnek nyilvánításának kezdeményezése, a felszámolás és csődeljárás bíróság, illetve a végelszámolási eljárás és a cég megszűntnek nyilvánításának cégbíróság által történő elrendelése;
- jelentős, releváns jogviták;

³⁶⁷ „(1) E rendelet alkalmazásában a bennfentes információ az alábbi információ típusokat foglalja magában:

a) olyan pontos információ, amelyet nem hoztak nyilvánosságra, és amely közvetlenül vagy közvetve egy vagy több kibocsátóval, illetve egy vagy több pénzügyi eszközzel kapcsolatos, és amelynek nyilvánosságra hozatala valószínűleg jelentős hatást gyakorolna a szóban forgó pénzügyi eszközök vagy a kapcsolódó származtatott pénzügyi eszközök árára;

b) származtatott termékek esetében olyan pontos információ, amelyet nem hoztak nyilvánosságra, és amely közvetlenül vagy közvetve egy vagy több ilyen származtatott termékkel, illetve közvetlenül a kapcsolódó azonnali árutőzsdei ügylettel kapcsolatos, és amelynek nyilvánosságra hozatala valószínűleg jelentős hatást gyakorolna a szóban forgó származtatott termékek vagy a kapcsolódó azonnali árutőzsdei ügyletek árára, és amennyiben ez különösen az olyan, az adott árualapú származtatott ügylet piacára vagy azonnali piacra vonatkozó információ, amelynek közzététele alapos okkal feltételezhető, vagy amelynek közzétételét uniós vagy nemzeti szintű jogszabályi vagy szabályozói rendelkezés, piaci szabály, szerződés, gyakorlat vagy szokás előírja;

c) kibocsátási egység vagy az azon alapuló aukciós termék esetében olyan pontos információ, amelyet nem hoztak nyilvánosságra, és amely közvetlenül vagy közvetve egy vagy több ilyen eszközzel kapcsolatos, és amelynek nyilvánosságra hozatala valószínűleg jelentős hatást gyakorolna a szóban forgó eszközök vagy a kapcsolódó származtatott pénzügyi eszközök árára;

d) a pénzügyi eszközökkel kapcsolatos megbízások teljesítésével megbízott személyek esetében bennfentes információ az az ügyfél által átadott, és az ügyfél pénzügyi eszközre szóló, folyamatban lévő megbízásához kapcsolódó, pontos információ is, amely közvetlenül vagy közvetve egy vagy több kibocsátóval, illetve egy vagy több pénzügyi eszközzel kapcsolatos, és amelynek nyilvánosságra hozatala valószínűleg jelentős hatást gyakorolna a szóban forgó pénzügyi eszközök, a kapcsolódó azonnali árutőzsdei ügyletek vagy a kapcsolódó származtatott pénzügyi eszközök árára.”

- a hitelkeret bank által történő megszüntetése;
- jogutód nélküli megszűnés;
- vagyontárgyak értékének jelentős változása;
- a társaság beszállítóinak, adósainak fizetésképtelensége;
- az ingatlantulajdon értékének jelentős csökkenése;
- a várható bevételben és veszteségben bekövetkező jelentős változás.

Hangsúlyozzuk, hogy ezek mindegyike külön-külön is bennfentes információ lehet. Vagyis a Quaestor közelgő „bedőlése” kétségtelenül bennfentes információ volt 2015 tavaszán. Érdemes lenne statisztikai eszközökkel megvizsgálni, hogy mekkora volt az átlagos egy napra jutó tőke kivonás a Quaestorból az utolsó évben, és mekkora volt ezen értékek szórása. Ezután meg kellene nézni, hogy az utolsó napon mekkora tőke kivonás történt. Ha az eltérés az átlag és a szórás ismeretében szignifikáns, akkor felmerül annak a gyanúja, hogy az utolsó napon (vagy napokban) bennfentes információ birtokában (is) történtek ügyletkötések.

A tényállásszerűség megléte esetén sem valósul meg bűncselekmény, ha az adott magatartás nem veszélyes a társadalomra. A társadalomra veszélyesség kapcsán viszont azt mondhatjuk, hogy a befektetési szolgáltatónál jogellenesen elhelyezett közpénzek azonnali kivonására vonatkozó kormányzati utasítás (és ezáltal a közpénzek megmentése) nehezen minősíthető társadalomra veszélyesnek. Ha egy felelős vezető ilyenről tudomást szerez, és a tudomásszerzést követően haladéktalanul a pénzek azonnali kivonására ad utasítást, társadalmilag hasznos módon gondolkodik és cselekszik.

A bűnösség vizsgálatakor Földvári József professzor előadásokon gyakran elmondott szavai csengenek a fülemben: „Az emberi természettel ellentétes követelményeket még a büntetőjog sem írhat elő.” Vagyis ha valaki megtudja (bárhonnan, bármilyen forrásból) azt az információt, hogy egy bróker cég csődjének közeli veszélye áll fenn, és onnan azonnal kimenti a saját megtakarításait, akkor kétséges, hogy megállapítható-e a bűnössége. A bűnösség ugyanis az elkövető és a cselekménye közötti pszichikus viszony, amely miatt neki a cselekményét felróhatjuk. A pszichikus viszony ugyanis kétségtelenül megállapítható (a befektető tisztában van a tényekkel, és azok tudatában szándékosan valósítja meg a tényállást), de a felróhatóság álláspontom szerint a konkrét esetben hiányzik.

A hatályos Btk. az új EU-s szabályozásnak megfelelően módosította a bennfentes kereskedelem normaszövegét. A korábbi három elkövetésmagatartás-csoport közül kettő maradt meg a bennfentes kereskedelem tényállásában, a harmadik önálló bűncselekmény lett *Bennfentes információ*

jogosulatlan közzététele címmel. Az első két elkövetésimagatartás-csoport kibővült és precízebb szabályozást kapott, így már a nyelvtani értelmezés szerint is félreérthetetlenül benne rejlik az értékpapír visszavásárlása, eladása stb. A korábbi évtizedek szabályozásához képest további új elemként a tényállásban minősített esetek is megjelennek, részben az elkövetői kör, részben az elkövetési érték alapján súlyosabban büntetendő a cselekmény. A bennfentes kereskedelem hatályos szabályozása a következő:

„410. § (1) Aki

a) bennfentes információ felhasználásával saját vagy más nevében a bennfentes információval érintett pénzügyi eszközre vonatkozó ügyletet köt, ügyletkötésre megbízást ad, megbízást visszavon vagy módosít, ajánlatot rögzít, visszavon vagy módosít,

b) a birtokában lévő bennfentes információra tekintettel mást vagy másokat a bennfentes információval érintett pénzügyi eszközre vonatkozó ügylet kötésére, ügyletkötésre vonatkozó megbízás adására, visszavonására vagy módosítására, ajánlat rögzítésére, visszavonására vagy módosítására hív fel vagy bír rá, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a bűncselekményt hivatalos személyként követik el,

b) a bűncselekményt pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, árutőzsdei szolgáltató, befektetési alapkezelő, kockázati tőkealap kezelő, tőzsdei, központi értéktári vagy központi szerződő fél tevékenységet végző szervezet, biztosító, viszontbiztosító vagy független biztosításközvetítő, önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magánnyugdíjpénztár, foglalkoztatói nyugdíj szolgáltató intézmény vagy szabályozott ingatlanbefektetési társaság tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként követik el,

c) a bűncselekménnyel érintett ügylet vagy ügyletek, megbízás vagy megbízások, ajánlat vagy ajánlatok abszolút értéke különösen nagy vagy ezt meghaladó értékű.”

A bűncselekmény elkövetési magatartásai a hatályos szabályozás szerint a következők:

1. az ügylet kötése;
2. megbízás adása ügyletkötésre;
3. megbízás visszavonása;
4. megbízás módosítása;
5. ajánlat rögzítése;
6. ajánlat visszavonása;
7. ajánlat módosítása;
8. más vagy mások felhívása bennfentes információval érintett pénzügyi eszközre vonatkozó ügylet kötésére, ügyletkötésre vonatkozó megbízás

adására, visszavonására vagy módosítására, ajánlat rögzítésére, visszavonására;

9. más vagy mások rábírása bennfentes információval érintett pénzügyi eszközre vonatkozó ügylet kötésére, ügyletkötésre vonatkozó megbízás adására, visszavonására vagy módosítására, ajánlat rögzítésére, visszavonására.

Az elkövetési magatartásokat kommentárszerűen nem elemzem a jelen tanulmányomban. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy rögtön szembe-tűnő az új szabályozással kapcsolatban az elkövetési magatartások jelentős megszorodása. Kérdésként merül fel, hogy mindez csak a vonatkozó új EU-s szabályozásból eredő tagállami kötelezettségünknek megfelelő szabályozáspontosítás, vagy a törvényhozó akarata a korábbi szabályozás hatókörének a kibővítése (is) lett volna. Ha ez a második tétel igaz, akkor ebből két következtetést vonhatunk le. Először is a törvényhozó szigorítani szerette volna a bennfentes kereskedelem büntetőjogi szabályozását, ami mögött az a racionális indok húzódhat meg, hogy az MNB (korábban PSZÁF) bírságolási gyakorlatában ugyan rendszeresen megjelenik a bennfentes kereskedelem mint jogsértő magatartás, a bűnügyi statisztikából azonban szinte teljesen hiányzik. A tényállás módosítása tehát egyik oldalról a hatékonyabb bünyldözés érdekeit szolgálja, hiszen a bennfentes kereskedelem elszaporodása nemcsak azt eredményezi, hogy az elkövetők jogellenesen, bűncselekményből származó vagyoni előnyhöz jutnak, hanem akár a piaci kockázati ráta megnövekedését is eredményezheti. Második következtetésként azt is megállapíthatjuk, hogy az elkövetési magatartások körének kibővülése kihat az elkövetési magatartások korábbi szövegváltozatának értelmezésére is. Vagyis, ha korábban bizonyos elkövetési magatartások nem szerepeltek a tényállásban, és a törvényhozó most ezeket beemelte, akkor a korábbiak hatókörének értelmezésére ez a körülmény döntő hatással lehet.

Azt kell mondanunk, hogy az idő (és a jogalkotó is) Bócz Endre álláspontját igazolta. A jogalkotó a legutóbbi módosítással egyértelművé tette azt is, hogy álláspontja szerint az új elkövetési magatartások nem vonatkoznak a tényállás régebbi, „ügyletet köt” elkövetési magatartásának körébe. Ha ugyanis így lenne, akkor ezeket nem kellett volna 2016-ban a tényállásba iktatni. Az ügylet kötése továbbra is elkövetési magatartás maradt, azonban egyértelművé vált a jogalkotó azon szándéka, hogy értelmezéssel ebbe a fogalomba ne lehessen bevonni a másik nyolc elkövetési magatartást,

hiszen azokat önállóan szerepelteti a tényállásban. Ez viszont azt támasztja alá, hogy a pénzek kivonása a Quaestor-befektetésekből 2015 tavaszán nem volt tényállásszerű a bennfentes kereskedelem szempontjából (sem). Bócz Endrének tehát igaza volt.

A bennfentes kereskedelem tényállása tehát szintén kapcsolódhat az állam titkai büntetőjogi védelme témaköréhez, hiszen a többségi állami tulajdonban lévő cégek bennfentes információinak védelme kapcsán ennek is lehet relevanciája.

7. A minősített adatok felhasználása és megismerése

„Non est consilium, quod fit in ore trium. –
Amit hárman tudnak, ritkán marad titokban.”
középkori mondás

7.1. A minősített adat felhasználásának általános feltételei

Említettük már a büntetőjogi szabályozást bemutató 5. fejezetben, hogy a minősített adatok felhasználásának általános feltétele az érvényes és a felhasználni kívánt minősített adat szintjének megfelelő személyi biztonsági tanúsítvány (ehhez érvényes, kockázati tényezőt nem tartalmazó nemzetbiztonsági ellenőrzésre van szükség), az aláírt titoktartási nyilatkozat és a felhasználói engedély. A Mavtv. alapján a legfontosabb állami és közfeladatot ellátó személyeknek³⁶⁸ nincs szüksége egyik feltétel meglétére sem, mindezek nélkül férhetnek hozzá a minősített adatokhoz. A minősített adatot kezelő szerv vezetője, valamint a biztonsági vezető csak személyi biztonsági tanúsítvánnyal és titoktartási nyilatkozattal rendelkezve, felhasználói engedély nélkül férhet hozzá a feladat- és hatáskörébe tartozó minősített adatokhoz. A bírók esetében semmilyen kötelező kellék nem szükséges: az ügyelosztási

³⁶⁸ Mavtv. 13. § (3) „Állami vagy közfeladata ellátásához

a) a köztársasági elnök,

b) a miniszterelnök,

c) az Alkotmánybíróság tagjai,

d) az Országgyűlés elnöke,

e) a Kúria elnöke, az Országos Bírósági Hivatal elnöke,

f) a legfőbb ügyész,

g) az alapvető jogok biztosa,

h) a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság elnöke,

i) az Állami Számvevőszék elnöke

nemzetbiztonsági ellenőrzés, személyi biztonsági tanúsítvány, valamint titoktartási nyilatkozat és felhasználói engedély nélkül jogosultak a feladat- és hatáskörükbe tartozó minősített adatra vonatkozó – a 18. § (2) bekezdés a), illetve b) pontjában meghatározott – rendelkezési jogosultságok gyakorlására.”

rend szerint rájuk szignált ügyekben valamennyi minősített adatot megismerhetnek. A minősített adatok büntetőeljárásban történő felhasználására külön szabályok vonatkoznak, itt azonban a Mavtv. 14. § (1) bekezdésének utaló szabálya alapján a büntetőeljárási törvényt kell megfelelően alkalmazni.

7.2. A minősített adat felhasználása a büntetőeljárásban

A minősített adatok fontos szerepet játszanak a büntetőeljárásokban is.³⁶⁹ A leplezett eszközök alkalmazásának befejezéséig (ha az ügyész eltérően nem rendelkezik) az alkalmazás során keletkezett valamennyi bizonyítási eszköz, így különösen a technikai eszközzel rögzített adatok és a leplezett eszközök alkalmazására vonatkozó engedély nem képezik az eljárás ügyiratainak részét. Ezeket a rendelkezéseket kell alkalmazni abban az esetben is, ha a leplezett eszköz alkalmazásával kapcsolatos adatoknak a minősített adatok védelméről szóló törvény szerinti minősítését rendelték el. Az elkülönített ügyiratkezelés az ügyészség ezzel kapcsolatos rendelkezéséig vagy a leplezett eszközök alkalmazásának befejezéséig tarthat, és a megszüntetését követően az eljárás ügyiratai közé a leplezett eszközök alkalmazása során keletkezett bizonyítási eszközöket, így különösen a technikai eszközzel rögzített adatokat és a leplezett eszközök alkalmazására vonatkozó engedélyt kell elhelyezni a hatályos magyar szabályozás szerint. A leplezett eszközök előkészítésével, elrendelésével és végrehajtásával kapcsolatos más ügyiratokat – az ügyészség eltérő rendelkezése hiányában – ezt követően is elkülönítetten kell kezelni. Szendrei Ferenc és Nyeste Péter hangsúlyozzák, hogy ezzel az új szabályozással a jogalkotó megteremti az európai gyakorlatnak megfelelő elkülönített, de nem minősített ügyiratkezelést, ami a minősített adatok mennyiségének jelentős csökkenéséhez vezethet.³⁷⁰

A Be. alapelveként kimondja a 103. §-ban, hogy a minősített adat kezelésének szabályai nem képezhetik akadályát annak, hogy a büntetőeljárásban részt vevő személyek eljárási jogait gyakorolják, kötelezettségeiket teljesítsék. A minősített adatot a bíróság és az ügyész, valamint a büntetőeljárásban részt vevő személyek is felhasználhatják. A büntetőeljárásban az eljáró bíró

³⁶⁹ Herke Csongor: *Büntető eljárásjog: Az új büntetőeljárási törvény főbb rendelkezései*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2019. 51.

³⁷⁰ Nyeste Péter – Szendrei Ferenc: *A bűnügyi hírszerzés kézikönyve*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2019. 161.

és ügyész személyi biztonsági tanúsítvány, valamint titoktartási nyilatkozat és felhasználói engedély nélkül használhatja fel a büntetőeljárásban vagy a büntetőeljárással összefüggésben keletkezett, továbbá a rendelkezésére bocsátott minősített adatot. A nyomozó hatóság tagja ilyen felhatalmazást nem kap, tehát rá a Mavtv. 13. § (1) bekezdése vonatkozik.³⁷¹

Ugyanez a szabály vonatkozik a büntetőeljárásban részt vevő személyekre is, de ők csak azon minősített adatot ismerhetik meg³⁷² a Mavtv.-ben előírt feltételek hiányában is, amelyet a Be. alapján az általuk megismerhető ügyirat tartalmaz. A büntetőeljárás során tehát a terhelt, a védő, a törvényes képviselő, a sértett, a magánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél, az egyéb érdekelt, valamint a sértett, a magánvádló, a pótmagánvádló, a magánfél és az egyéb érdekelt képviselője jogosult megismerni azt a minősített adatot, amit olyan irat tartalmaz, amelyet a büntetőeljárásról szóló törvény szerint megtekinthet.

A Mavtv.-ben meghatározott minősítőnek, illetve a minősített adatot kezelő szervnek biztosítania kell azt, hogy ezek a személyek a büntetőeljárás során általuk felhasználható adathoz akkor is hozzáférhessenek, ha nem rendelkeznek személyi biztonsági tanúsítvánnyal, titoktartási nyilatkozattal és felhasználói engedéllyel. Ebben az esetben az eljáró bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság az érintetteket figyelmezteti arra, hogy a minősített adatot kötelesek megtartani. Ez a figyelmeztetés kiterjed a minősített adattal visszaélés büntetőjogi következményeire, az esetlegesen kiszabható büntetésekre is. A minősített adatot tartalmazó irat, a Mavtv.-ben meghatározottak maradéktalan megtartásával, csak a bíróságnál, az ügyészségnél, illetőleg a nyomozó hatóságnál adható át.³⁷³

A minősített adat felhasználása során a büntetőeljárásban részt vevő személy rendelkezési jogosultsága a Be. alapján kiterjed a minősített adat

- birtokban tartására;
- jogai gyakorlása, kötelezettsége teljesítése vagy feladata végrehajtása érdekében történő feldolgozására.³⁷⁴

³⁷¹ Bánáti János et alii: *A büntetőeljárási törvény magyarázata*. Budapest, HVG–ORAC, 2018. 174.

³⁷² Az eljáró bíróság, ügyészség és nyomozó hatóság a minősített adat felhasználására jogosult személyt figyelmezteti, hogy a minősített adatot köteles megtartani, valamint arra, hogy a minősített adattal visszaélést a Btk. büntetni rendeli. A figyelmeztetést jegyzőkönyvbe kell foglalni. [Be. 105. § (2) bekezdés.]

³⁷³ Tapa–Hegedűs (2014) i. m. 35.

³⁷⁴ A minősített adattal rendelkezésre jogosult, a büntetőeljárásban részt vevő személy részére további, a minősített adat védelméről szóló törvényben meghatározott rendelkezési jogosultságot is biztosíthat a Be. szerint.

A Mavtv.-ben és a végrehajtási rendeleteiben foglaltak megtartásának feltételeiről a címzettet mindig nyilatkoztatni kell. Ha nyilatkozatában kijelenti, hogy ezeknek a feltételeknek nem felel meg, vagy egyáltalán nem tesz ilyen nyilatkozatot, akkor a minősített adatot tartalmazó iratot a bíróság, az ügyészség, illetőleg a nyomozó hatóság minősített adat felhasználására, kezelésére fenntartott helyiségéből (vagyis a TÜK-irodából) nem viheti ki, részére egy minősített adatot nem tartalmazó kivonatot kell kézbesíteni. A minősítőt pedig nyilatkoztatni kell arról, hogy a kivonat nem tartalmaz minősített adatot. Két eset lehetséges tehát:

- Ha a címzett olyan nyilatkozatot tesz, hogy a feltételeknek megfelel, a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság részére minősített adatot tartalmazó iratot kézbesít. Ebben az esetben a kézbesítés előtt a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság mindig ellenőrzi, hogy a címzett nyilatkozata a valóságnak megfelel-e.
- Ha pedig a fenti feltételek megtartása nem biztosított, a jogosult részére a minősített adatot tartalmazó iratról egy másolatot kell készíteni, de ezt a másolatot a bíróság, az ügyészség, illetőleg a nyomozó hatóság minősített adat felhasználására, kezelésére fenntartott helyiségéből nem viheti ki. Azt az eljárást folytató bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság őrzi, de eközben biztosítani kell, hogy a másolatot a jogosult a hivatali munkaidőben korlátozás nélkül tanulmányozhassa, és a bíróság hivatalos helyiségében az ügyben tartott tárgyalás idejére a másolat a jogosult rendelkezésére álljon.³⁷⁵

Mindezen rendelkezések szorosan összefüggnek a fegyverek egyenlőségének elvével, amelyre az Alkotmánybíróság is utalt a 2/2007. számú határozatában:

„A 25/1991. (V. 18.) AB, illetve a 6/1998. (III. 11.) AB határozatok a védelemhez való jog, a fegyverek egyenlősége és az államtitok (szolgálati titok) összefüggéseit vizsgálva hangsúlyozták, hogy az utóbbiak megőrzése a büntetőeljárásban is követelmény, de ez nem mehet odáig, hogy a vádlott és a védő iratmegismerési, iratbirtoklási jogát teljes mértékben kizárja. A vád és a védelem jogosítványai nem szükségképpen teljes mértékben azonosak, de a tisztességes eljárás megköveteli, hogy a vád és a védelem egyenlő súlyú jogosítványokkal rendelkezzen. Ugyanakkor az iratokhoz való hozzáférés tekintetében nem szükségképpen azonosak a terhelt és védő jogai sem. Az alkotmányosan »megfelelő« egyensúly a védelemhez való jog

³⁷⁵ Tapa–Hegedűs (2014) i. m. 36.

és az államtitok védelme között [...] csak igen differenciáltan alakítható ki. Különböztetni lehet például aszerint, hogy vajon az államtitokról való tudomásszerzés feltétlenül megengedendő-e, vagy a titok egyes részeiben titok maradhat a védelem előtt; más-más megítélés alá esik a tudomásszerzés módja: a hatóság általi informálás, a személyes iratbetekintés, az irat általi informálás, a személyes iratbetekintés, az irat birtokolása a tárgyaláson, vagy ennél tágabb hozzáférhetősége. [...] Eltérhet a »megfelelő« titokvédelem a védelem jogát gyakorló személyek között is: az ügyvédnek az adott vonatkozásban több joga lehet, mint a terheltnak [...]» (ABH1991, 414, 417.; ABH1998, 91, 94–96.)³⁷⁶

7.3. A minősített adat megismerése

A minősített adat megismerése arra a különleges helyzetre vonatkozó jogi szabályozást jelenti, amikor valakinek a személyes adata a minősített adat. Jó példa erre egy nemzetbiztonsági ellenőrzés, amelynek megállapításai és az abban feltárt tények minősített adatok.

Ilyenkor a minősítő adhat megismerési engedélyt, amely előtt az érintett köteles írásban titoktartási nyilatkozatot tenni. Ha például az ellenőrzés nemzetbiztonsági szempontból kockázati tényezőt tár fel, annak alanya kérheti a minősített adat megismerését. A minősített adat megismerése az érintettnek nem alanyi joga. Folytatva a példát, amennyiben a nemzetbiztonsági szempontú kockázati tényező egy korábban elkövetett bűncselekménye miatti elítélés, abban az esetben nem lesz akadálya annak, hogy megismerési engedélyt kapjon. Ugyanakkor nagy valószínűséggel el fogják utasítani a megismerési engedély kiadása iránti kérelmét, ha a nemzetbiztonsági szempontú kockázati tényezőt olyan külföldi kapcsolatai jelentik, amelyek alapján várhatóan kémkedés miatt büntetőeljárást fognak indítani ellene.

A megismerési engedély iránti kérelemről, valamint a megismerési engedély kiadásáról vagy annak megtagadásáról a minősítőnek kell 15 napon belül döntenie. A megismerési engedély kiadását a minősítő megtagadja, ha az érintett minősített személyes adatainak megismerése a minősítés alapján szolgáló valamely minősítéssel védhető közérdek sérelméhez vezet, ahogy azt a fenti példában láthattuk. A megismerési engedély megtagadását a minősítőnek minden esetben indokolnia kell. A megismerési engedély

³⁷⁶ 2/2007. (I. 24.) AB határozat.

megtagadása esetén az érintett személy a határozat kézhezvételét követő 15 napon belül a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bírósághoz fordulhat. Ha a bíróság a kérelemnek helyt ad, a minősítőt a megismerési engedély kiadására kötelezi. A bíróság eljárására egyébként a polgári perrendtartás közigazgatási perekre vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni azzal, hogy a bíróság az ügyben zárt tárgyaláson, soron kívül jár el. Az ilyen perben kizárólag olyan bíró járhat el, akinek a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény szerinti nemzetbiztonsági ellenőrzését elvégezték.³⁷⁷

³⁷⁷ Tapa–Hegedűs (2014) i. m. 45.

8. A minősített adatok büntetőjogi védelme a jövőben: de lege ferenda javaslatok

„A szabadságunk azon alapszik, amit mások nem tudnak rólunk.”

Alekszandr Iszajevics Szolzsenyicin

Orin Kerr, a George Washington Law School professzora egy évtizeddel ezelőtt kidolgozta az *egyensúlyba hozás elméletét*. Eszerint amikor az új technológiák megerősítik a bűnüldöző szervek operatív képességeit, a jogszabályoknak reagálni kell erre azzal, hogy új korlátokat állítsanak fel a kormányzat számára. Amikor pedig az új technológiák lépéselőnyt adnak a bűnözőknek, a jogszabályoknak szintén reagálni kell: a kormányzat tevékenysége alkotmányos korlátozásának arányos csökkentésével.³⁷⁸ Napjainkban a mesterséges intelligencia felhasználása rendkívüli mértékben megerősítheti az államhatalmi szervek egyes bűnözési formákra történő reagálásának hatásfokát, főként a nagyobb és fejlettebb államok esetében. Ehhez kapcsolódik az internetes kommunikáció egyre hatékonyabb megfigyelése is, valamint számos új technikai eszköz. Ettől függetlenül hiba lenne Orin Kerr elméletét alkalmazni az egyensúly beállítására, hiszen az még 2001. szeptember 11-én borult fel az erőszakos bűncselekmények elkövetői oldalának javára, és azóta sem állt helyre. A minősített adatokkal védett legújabb eszközöknek és technológiáknak, valamint maguknak a forrásoknak a védelme tehát a jövőben sem nélkülözheti ezen adatok személyi, fizikai, adminisztratív és elektronikus biztonságának maradéktalan betartását, de az *ultima ratió*nak számító büntetőjogi védelmet sem.

Ez a büntetőjogi védelem jelenleg megfelelően működik Magyarországon, bár a statisztikai adatok ismeretében megkockáztathatjuk a kijelentést, hogy magas fokú látencia rejlik az alacsony számok mögött. A jogtörténeti részben láthattuk, hogy az elmúlt évszázadban fokozatosan enyhült az állam titkainak büntetőjogi védelme Magyarországon. A szabályozás lehetséges

³⁷⁸ Orin S. Kerr: An Equilibrium-Adjustment Theory of the Fourth Amendment. *Harvard Law Review*, 125. (2011), 2. 476.

átalakítása tehát álláspontom szerint nem nélkülözhet bizonyos mértéktartó szigorítást sem. Javaslataimat három pontban foglalom össze:

1. El kellene gondolkodni a minősítő rendelkezési jogának visszaállításáról a büntetőeljárás megindítása vonatkozásában. Az Alkotmánybíróság 7/2018. (VII. 5.) számú határozata ezt ugyan megsemmisítette, amivel azt a problémát egyébként meg is oldotta, amit már a TASZ is felvetett,³⁷⁹ és amit ötven országgyűlési képviselő aláírásával az Alkotmánybíróság elé vitt. A probléma lényege az volt, hogy 2018 előtt minősített adattal visszaélés miatt kizárólag a minősítő feljelentése alapján indulhatott büntetőeljárás. A Btk. 266. § (2) bekezdése kimondta: „Minősített adattal visszaélés miatt büntetőeljárásnak csak a minősített adat védelméről szóló törvényben az adott adatfajta minősítésére jogosult szerv vagy személy feljelentése alapján van helye.”

Ha ez a feljelentés hiányzott, a már megindult nyomozást, illetve amennyiben vádemelésre került sor, a bíróságnak a büntetőeljárást meg kellett szüntetnie. Felmerült viszont az a kérdés: mi történik akkor, ha maga a minősítő, tehát a feljelentési jog gyakorlója a bűncselekmény gyanúsítottja? Az Alkotmánybíróság arra a megállapításra jutott, hogy a minősítő kizárólagos feljelentési jogának rögzítése a Btk. 266. § (2) bekezdésében az állami büntetőigény érvényesítésével összefüggő egyik alkotmányos kötelezettség olyan fokú korlátozását valósítja meg, amely már nem áll összhangban a jogállamiságból fakadó követelményekkel, vagyis az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésével. Az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy a jogalkotói mulasztás megállapításával és a jogalkotónak címzett felhívással megteremthető az összhang az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és a Btk. 266. § (2) bekezdése között. Ezért az Alkotmánybíróság a törvényhely alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló indítványt az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése vonatkozásában

³⁷⁹ „Mint Szabó Máté Dániel, a Társaság a szabadságjogokért (TASZ) szakmai igazgatója elmondta, Magyarországon az a ritka helyzet áll elő, hogy a minősítő ura a minősítésnek (erről később), és a büntetőeljárás megkezdésének is. A törvényben ugyanis az áll, büntetőeljárásnak csak »az adott adatfajta minősítésére jogosult szerv vagy személy feljelentése alapján van helye«, vagyis az ügyészség hivatalból nem indíthat feljelentést, csak a titkosító. Tűnhet ez egyfelől logikusnak is, hisz csak a titkosító tudhatja, mi a visszaélés ténye, hogy élt vissza a titkosítással az elkövető, de gyakorlatilag ez azt is jelentheti akár: a titkosító azt szivárogtat (vagy enged szivárogtatni), amit akar.” Dercsényi (2015) i. m.

elutasította.³⁸⁰ A jogalkotó viszont ezután gyorsan lépett, és a problémát az egyes büntetőjogi tárgyú és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018. évi CXXII. törvény úgy oldotta meg, hogy a 15. §-ban kimondta a Btk. 266. § (2) bekezdésének hatályon kívül helyezését. Törölte tehát a kérdéses bekezdést a tényállásból.

Ezzel az alkotmányos aggály eloszlott ugyan, de a fürdővízzel együtt a jogalkotó a gyereket is kiöntötte. A gyakorlatban ugyanis szükség lehet rá, hogy a minősítő döntsön: induljon-e eljárás, vagy sem. Erre számtalan példát lehetne adni. Ha például egy külföldön dolgozó magyar hírszerző játszmába kezd egy ellenérdekelte titkosszolgálatral, elképzelhető, hogy kevésbé releváns minősített adatokat is át kell majd adnia a siker érdekében. Ha erre rendelkezik is engedéllyel, az mégsem minősül büntetethetőséget kizáró oknak, hiszen az nem jogszabály engedélye, hanem „csak” az előjárójáé. Ráadásul ilyenkor akár még az előjáró felelőssége is felmerülhet, felbujtóként vagy pszichikai bűnsegédként. Hivatkozhatnak persze végszükségre vagy a cselekményük társadalomra veszélyességének hiányára, de ennél sokkal világosabb és a jogbiztonságot jobban szolgáló intézmény volt a minősítő feljelentési jogosultsága.

Az alkotmányos probléma pedig viszonylag egyszerűen megoldható lett volna álláspontom szerint azzal, hogy egy olyan helyzet esetén, amikor maga a minősítő a bűncselekmény gyanúsítottja, akkor

- ha van felettese, abban az esetben kizárólag a felettes dönthet a büntetőeljárás megindítása kérdésében;
- ha pedig nincs, akkor a Nemzeti Biztonsági Felügyelet elnöke véleményének kikérése után a legfőbb ügyész³⁸¹ dönti el, induljon-e büntetőeljárás.

Indokoltnak tartanám elgondolkozni azon, hogy a Btk. 266. § (2) bekezdését ilyen szűkítő szabályokkal visszahozzuk a magyar büntetőjogba.

Angyal Pál is megfogalmazta több mint egy évszázaddal ezelőtt, hogy amennyiben a titokgazda önként avat be másokat a rejtett gondolataiba vagy eszméibe, terveibe stb., addig az így elkövetett cselekmények bűncselekménnyé minősítése nemcsak felesleges és szükségtelen lenne, hanem

³⁸⁰ 7/2018. (VII. 5.) AB határozat.

³⁸¹ A magyar Alaptörvény rendelkezéseit figyelembe véve ez a közjogi méltóság lenne a legjobb választás álláspontom szerint. A legfőbb ügyész alkotmányos helyzetével kapcsolatban lásd Polt Péter: A legfőbb ügyész jogállása és annak garanciái. *Ügyészek Lapja*, 18. (2011), 4. 51–58.

egyenesen káros is.³⁸² Emellett a saját kutatómunkánk alapján elmondható: nem találkoztunk olyan problémával a gyakorlatban, amikor maga a gyanúsított gyakorolta volna a feljelentés jogát egy ilyen büntetőeljárásban.³⁸³

2. El kellene gondolkozni a minősített adattal visszaélés súlyosabban minősülő esetei körének a kiterjesztésén. A tényállás a Csemegi-kódex idején sokkal összetettebb³⁸⁴ volt, mint napjainkban, de a bonyolulttá tétel nyilván nem lehet cél. De ha például a bűncselekmény súlyos hátrányt okoz, minősülhetne eggyel súlyosabban mind a négy esetben. Így a maximális büntetési tétel kettőtől nyolc év helyett öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés lehetne. A kémkedés három változata esetében pedig a szigorúan titkos mellett a bizalmas és a titkos minősítésű adat kiszolgáltatása is belefoglalható lenne egy minősített esetben, akár úgy, hogy ezen két adatfajtának külön minősített esetet képezzünk öttől tíz évig terjedő büntetési tétellel, a szigorúan titkos minősítésű adat kiszolgáltatásával történő elkövetés esetében pedig maradna az öttől tizenöt éves büntetési tételkeret.

3. Végül a minősített adattal visszaélés kapcsán célszerűnek tartanám újból bevezetni az általános feljelentési kötelezettséget, mértéktartó módon, viszonylag alacsony büntetési tétellel, ez is jelzésértékű lehetne viszont

³⁸² Angyal (1908) i. m. 28.

³⁸³ „Nincs tudomásunk olyan esetről, amikor a Rendőrség valamely minősítésre jogosultja követte volna el a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 266. §-ában büntetni rendelt minősített adattal visszaélés bűncselekményét a saját maga által minősített adatra nézve.” Prof. dr. Gál István László kutatási kérelmére 29000/11642-9/2020. ált. hiv. számon érkezett ORFK-adatszolgáltatás alapján.

³⁸⁴ „Legsúlyosabb eset a diplomáciai titoknak az ellenséggel való közlése, mely csak háború idején vagy a hadüzenet megtörténte után követhető el. E cselekményt elkövetheti nemcsak magyar honos, hanem külföldi is; a törvény szerint ugyanis annak alanyai a következők lehetnek: 1. aki hivatalánál vagy különös megbízatásánál (Btk. 146. §, 1. bek.), 2. aki erőszak, lopás, sikkasztás vagy csel által (Btk. 147. §, 1. bek.), 3. aki nem ezen szakaszban (Btk. 147. §, 1. bek.) meghatározott – tehát az ímént jelzett, hanem bármily más – módon (Btk. 147. § 2. bek.) jutott a diplomáciai titok birtokába, illetőleg tudomására. A cselekvés abban áll, hogy a tettes a titkot közvetlenül vagy közvetve az ellenséggel közli. A tettesnek tudnia kell az okirat, adat vagy tudósítás titkos voltát s azzal a céllal kell cselekednie, hogy az az ellenség tudomására jusson. Közvetlen közlés esetén e célzat kétségtelen; mások útján való közlés esetében azonban esetleg hiányozhat, mikor is a Btk. 146., illetve 147. §-ának alkalmazhatósága ki van zárva. Az nem feltétele a büntethetőségnek, hogy a diplomáciai titok közlése az államnak ártalmára legyen.” Lásd Angyal (1930) i. m. 64.

abban a tekintetben, hogy változott a szemlélet a magyar állam titkai büntetőjogi védelmének a fontosságával kapcsolatban.

Mindezen javaslatok megfontolása azonban a jogalkotó dolga. A jogalkalmazók és mindazon személyek, akik titokgazdaként vagy felhasználóként minősített adatokat kezelnek, azokkal kapcsolatos rendelkezési jogosítványokat gyakorolnak, a hatályos büntetőjogi, szabálysértési jogi és közigazgatási jogi rendelkezések maradéktalan betartásával és betartásával tudják növelni a minősített adatok, az igazságszolgáltatással összefüggő titkok, a magyar állam üzleti és gazdasági titkai, valamint a közigazgatásban a döntés megalapozását szolgáló (a „nem nyilvános”) adatok, összefoglaló elnevezéssel a köztitkok biztonságát. Ezáltal az állam és annak szervei zavartalan, külső befolyástól mentes működése a titokvédelem eszköztárával is biztosítható lesz a jövőben. A legkirívóbb esetekben pedig továbbra is következetes szigorral kell alkalmazni a magyar állam titkainak büntetőjogi védelmét.

Felhasznált irodalom és források

- Abel, Jonathan: Do You Have to Keep the Government's Secrets? Retroactively Classified Documents, the First Amendment and the Power to Make Secrets out of the Public Report. *University of Pennsylvania Law Review*, 163. (2015), 4. 1037–1097.
- Akhgar, Babak – Bayerl, P. Saskia – Sampson, Fraser (eds.): *Open Source Intelligence Investigation: From Strategy to Implementation*. Springer International Publishing AG Switzerland, 2016.
- A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1952.
- Államtitok. *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Online: www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/a-a-1BFAF/allamtitok-1D1DD/
- A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve – Tervezet*. Budapest, Athenaeum Nyomda, Igazságügyminisztérium, 1960.
- Andó Ferenc: A katonai titok büntetőjogi védelme. *Katonai Szemle*, 8. (1958), 1. 70–75.
- Angyal Pál: *A joghézag problematikája a büntetőjogban*. Budapest, MTA, 1942.
- Angyal Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 20. A honvédelmi törvényben és novellájában meghatározott bűncselekmények*. Budapest, Athenaeum, 1942.
- Angyal Pál: *Fel ségsértés. Királysértés. Hűtlenség. Lázadás. Hatóságok büntetőjogi védelme*. Budapest, Athenaeum, 1930.
- Angyal Pál: *A magyar büntetőjog kézikönyve 6. Személyes szabadság megsértése. A titok büntetőjogi védelme. Magánlaksértés*. Budapest, Athenaeum, 1929.
- Angyal Pál: *A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban*. Budapest, Athenaeum, 1908.
- Angyal Pál: *A veszélyes hírkeltés*. Budapest, Attila Nyomda Rt., 1942.
- Angyal Pál: *Az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló 1921: III. t.-c.* Budapest, Athenaeum, 1928.
- Angyal Pál – Isaák Gyula: *A Kihágási Büntető Törvénykönyv*. Budapest, Grill, 1941.
- Angyal Pál – Rácz György: *Az olasz büntetőtörvénykönyv*. Budapest, Attila Nyomda, 1937.
- An Overview of the Data Protection and Security Regimes of the People's Republic of China*. Peking, Steptoe & Johnson, 2017. 3. Online: www.steptoel.com/images/content/6/2/v4/6266/China-Data-Protection-Regime-Overview-05112017-Final.pdf

- A Schnäbele-ügyről. *Jogtudományi Közöny*, (1887), 19. 152.
- A szabálysértési törvény magyarázata*. Budapest, HVG–ORAC, 2017.
- A titokvédelem nemzetbiztonsági jelentősége*. Budapest, NBH, 2001.
- Australian Government: *Information Security Management Guidelines. Australian Government Security Classification System*. 2011.
- Az államtitok és szolgálati titok védelme*. Budapest, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1977.
- Balázs Géza: A titok antropológiája és szemiotikája. In *A titok szemiotikája*. Budapest, Magyar Szemiotikai Társaság, 2019.
- Bálint László: *Biszkú és Benkei állambiztonsági hálózati parancsai*. Százhalombatta, EFO Nyomda, 2018.
- Balogh Gyöngyi – Bíró János – Deák Ferenc – Kovács Melinda – Tömösi Ramóna: *Az adatvédelmi jog alapelvei, fogalmai, szereplői, profilalkotás, a személyes adatok különleges kategóriái; bűnügyi személyes adatok*. Budapest, NKE, 2019.
- Balogh Gyöngyi – Bíró János – Hackspacher Andrea – Szabó Endre Győző – Számadó Tamás: *A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság eljárásai*. Budapest, Nemzeti Közszerológati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 2020.
- Bánáti János – Belegi József – Belovics Ervin – Erdei Árpád – Farkas Ákos – Kónya István: *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. Budapest, HVG–ORAC, 2018.
- Bárd Károly – Gellér Balázs – Ligeti Katalin – Margitán Éva – Wiener A. Imre: *Büntetőjog. Általános rész*. Budapest, KJK–Kerszöv, 2002.
- Bárándy Gergely: *Velence fénykora*. Budapest, Scolar, 1999.
- Barna Attila: *Az állam elleni bűncselekmények szabályozása a 19. századi Magyarországon, különös tekintettel a büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. törvénycikk előzményeire és megalkotására*. Győr, Universitas-Győr, 2015.
- Barna Péter: Az államtitok védelme. *Jogtudományi Közöny*, 10. (1955), 5. 283–289.
- Barna Péter: *Büntetőjogi ismertetek. Államvédelmi tankönyv*. Budapest, BM Kiképzési és Tanulmányi Osztály, 1955.
- Békés Ádám: A minősített adat és a nemzeti adatvagyon elleni bűncselekmények. In Polt Péter – Miskolczi Barna – Török Tímea – Gasz Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja*. Budapest, OPTEN, 2016.
- Béli Gábor: *Magyar jogtörténet. Az államalapítástól 1848-ig*. Pécs, JPTE ÁJK, 1995.
- Béres János (szerk.): *Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok*. Budapest, HM Zrínyi, 2018.
- Belovai István: *Fedőneve: Scorpion*. Budapest, szerzői kiadás, 1998.
- Belovics Ervin: A büntetőjog jogállami követelményei. *Magyar Tudomány*, 181. (2020), 5. 614–629. Online: [10.1556/2065.181.2020.5.5](https://doi.org/10.1556/2065.181.2020.5.5)

- Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II. Különös rész.* Budapest, HVG–ORAC, 2015.
- Blaskó Béla: *Magyar büntetőjog. Általános rész.* Budapest–Debrecen, Rejtjel, 2017.
- Blaskó Béla – Hautzinger Zoltán – Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter – Schubauer László: *Büntetőjog – Különös rész II.* Budapest–Debrecen, Rejtjel, 2018.
- Bócz Endre: *A személyi társadalomveszélyesség a büntetőjogban.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1983.
- Bócz Endre: Az államtitok fogalmáról és az államtitokértéstről. *Magyar Jog*, 47. (2000), 5. 257–265.
- Bócz Endre: Az ügyvédi titok és az ügyvédi iratok védelme a büntetőeljárásban. *Belügyi Szemle*, 34. (1996), 3. 3–16.
- Boda József: A nemzetbiztonság területén folytatott tudományos kutatások jellemzői. In Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére.* Budapest, Ludovika, 2020. 91–104.
- Boda József: Fejezetek a titkos információgyűjtés változó világából. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról.* Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2013.
- Boda József: „Szigorúan titkos!”? *Nemzetbiztonsági almanach.* Budapest, Zrínyi, 2016.
- Boda József – Regényi Kund: *A hírszerzés története az ókortól napjainkig.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2019.
- Bogdál Zoltán – Bodrogi Károly – Erdősy Emil – Fonyó Antal – Gál Andor – Gáspár Gyula – Kovács Lajos – Pintér Jenő – Weber Gyula: *Magyar Büntetőjog – Különös rész.* Budapest, BM Könyvkiadó, 1981.
- Botár Árpád: *A láthatatlan hadsereg. Kémek, merénylők, árulók.* Tapolca, Tapolcai Lapok Nyomdavidallata, 1937.
- Brósz Róbert – Pólay Elemér: *Római jog.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1974.
- Bursics Zoltán: *A magyar anyagi büntetőjog vázlat.* Budapest, Grill, 1936.
- Buzás Péter – Révész Balázs: *Közérdekű adatok.* E-tananyag, ÁROP-1.1.21-2012-2012-0001. Budapest, NKE, é. n. Online: bit.ly/3i92VEk
- Büntető elvi határozatok 1981–1987. A Magyar Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának irányelvei, elvi döntései, kollégiumi állásfoglalásai és elvi jelentőségű határozatai.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1989.
- Büntetőjogi ismertetek új kézikönyve a fegyveres erők hivatásos állománya számára.* Budapest, Zrínyi, 1973.
- Büntetőjogi tankönyv II.* Budapest, BM Tanulmányi és Módszertani Osztálya, 1959.

- Clark, Robert: Classified Information in the Public Sphere: An Examination of Legal Issues Surrounding the NSA Leaks. *DttP – Documents to the People*, 41. (2013), 4.
- Cummins, Guylyn: Classified Information Necessary to Protect National Security? Says Who? *Communications Lawyer*, (2010), 1.
- Csanádi Győző: Information Management in NATO (Part One). *Defence Review Special Issue*, 146. (2018), 1. 136–158.
- Csiba Lajos: Mi a katonai és államtitok. *Katonai Szemle*, 3. (1954), 12. 15–19.
- Dailey, Jane Elizabeth: The Intelligence Club: A Comparative Look at Five Eyes. *Journal of Political Sciences & Public Affairs*, 5. (2017), 2. Online: [10.4172/2332-0761.1000261](https://doi.org/10.4172/2332-0761.1000261)
- Darai Péter: A Btk. 30. §-a a bírói gyakorlatban. *Jura*, 17. (2011), 1. 170–178. Online: <http://real.mtak.hu/93455/1/ABtk.30.-aabiroigyakorlatban.pdf>
- Dercsényi Dávid: Reménykedjünk, hogy senkinek sem kell magyar államtitok. *Hvg.hu*, 2015. 11. 03. Online: https://hvg.hu/itthon/20151103_Allamtitkok_a_pocakos_James_Bond_osszekac
- Deres Petronella – Harangozó Attila (szerk.): *Büntetőjog II. Különös rész*. Budapest, Patrocinium, 2016.
- Dezső Lajos – Hajas Gábor: *A nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkozó jogszabályok. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG–ORAC, 2000.
- Dobák Imre (szerk.): *A nemzetbiztonság általános elmélete*. Budapest, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, 2014.
- Dobi József: A tájékoztatásról és a titokvédelemről. *Honvédségi Szemle*, (1991), 5.
- Dobrocsi Szilvia – Domokos Andrea: Kiberbűnözés. In Homicskó Árpád Olivér (szerk.): *Egyes modern technológiák etikai, jogi és szabályozási kihívásai*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 49–74.
- Dóczi Sámuel: *Az ipari titok*. Budapest, História Antik Könyvesház, 1908.
- Dóka Klára: *Levéltári ismeretek. Oktatási segédanyag a segédlevéltáros tanfolyamok hallgatói részére I.* Levéltári módszertani és oktatási füzetek 9. Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2002.
- Dominich Vilmos: *A hűtlenség (kémkedés) és az ellene való védekezés*. Budapest, Némethy, 1937.
- Dudek János: *A keresztény vallás apológiája*. Budapest, Szent István Társulat, 1893.
- Dunavölgyi Szilveszter: *A titkos ügykezelés kézikönyve*. Budapest, Novorg, 1995.
- Elek Balázs: A büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai. In Polt Péter – Miskolczi Barna – Török Tímea – Gasz Péter (szerk.): *A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény nagykommentárja*. Budapest, Opten, 2016.

- Elsea, Jennifer K.: *The Protection of Classified Information: The Legal Framework*. Washington, D. C., Congressional Research Service, 2017.
- English, Ians: Russia Completes Military Network for Classified Data Exchange. *Oneindia.com*, Oct 19, 2016. Online: www.oneindia.com/international/russia-completes-military-network-classified-data-exchange-2238328.html
- Erdősi Péter: *Az üzleti hírszerzés és az ipari kémkedés*. Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar Információ- és Tudásmenedzsment Tanszék Biztonság Menedzsment Kutatócsoport, 2005.
- Farrell, Henry – Newman, Abraham L.: *Magánszféra és hatalom*. Budapest, Pallas Athéné, 2020.
- Fein, Bruce E.: Access to Classified Information: Constitutional and Statutory Dimensions. *William and Mary Law Review*, 26. (1985), 5. 805–844.
- Fenyvesi Csaba – Orbán József: Az elektronikus adat mint a 7-5-1-es kriminalisztikai piramismodell építőköve. *Belügyi Szemle*, 67. (2019), 2. 45–55.
- Ferenczy Gábor Zoltán: *Internet alapú nyílt információszerezés elvi rendszerteknikai megvalósítása*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2007.
- Finkei Ferenc: *Az 1792. évi büntetőjavaslat 150. évfordulójára*. Debrecen, Stúdium, 1942.
- Finszter Géza – Pajcsics József: Az állambiztonsági tevékenység alkotmányossága. *Magyar Jog*, 37. (1990), 1. 31–41.
- Fischer Kuno: *Kant vallásfilozófiája*. Sárospatak, Sárospataki Füzetek, 1868.
- Firkó Zsolt: Államtitoksértés és szolgálati titoksértés. *Studia Iuvenum Iurisperitorum*, 5. (2010). 241–260.
- Földesi Tamás: *A Janus arcú titok. A titok titka*. Budapest, Gondolat, 2005.
- Földi András – Hamza Gábor: *A római jog története és intézményei*. 23. átdolgozott és bővített kiadás. Budapest, Oktató- és Fejlesztő Intézet, 2019.
- Földvári József: *Büntetőjog. Különös rész*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1978.
- Földvári József: *Magyar büntetőjog. Általános rész*. Budapest, Osiris, 2002.
- Fuchs, Meredith: Judging Secrets. The Role Courts Should Play in Preventing Unnecessary Secrecy. *Administrative Law Review*, 58. (2006), 1. 131–176.
- Gál István László (szerk.): *A Kínai Népköztársaság büntető törvénykönyve*. Budapest, 2015.
- Gál István László (szerk.): *Nemzetbiztonsági szakági jogi alapismeretek*. Budapest, NKE, 2020.
- Geist, Michael (ed): *Law, Privacy and Surveillance in Canada in the Post-Snowden Era*. Ottawa, University of Ottawa Press, 2015.

- Gercenzon, A. A. – Visinszkaja, Z. A. (szerk.): *A szovjet büntetőjog. Különös rész.* Budapest, Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, 1954.
- Gonda Ignác: Az államtitok büntetőjogi védelme. *Rendőrségi Szemle*, 8. (1960), 9. 633–646.
- Government Security Classifications, May 2018.* Online: bit.ly/38JxBsF
- Greenwald, Glenn: *A Snowden-ügy. Korunk legnagyobb nemzetbiztonsági botránya.* Budapest, HVG Könyvek, 2014.
- Gulyás Zoltán – Bereczki Gyula: A minősített adatok védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény előírásainak hatása az MH Összhaderőnemi Parancsnokságra és alárendelt katonai szervezeteire. *Honvédségi Szemle*, (2010), 4.
- Gyarmati György: *Rendszertitkok.* Pécs–Budapest, Kronosz, 2019.
- Györgyi Kálmán – Kónya Imréné – Margitán Éva: *Az állam elleni bűncselekményekre vonatkozó rendelkezések módosításáról.* Budapest, ELTE ÁJK 1990.
- Halász István: *Alkotmányjog.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2018.
- Halperin, Morton H.: *Criminal Penalties for Disclosing Classified Information to the Press in the United States.* Online: bit.ly/3sodiZy
- Hankiss Ágnes: Hírszerzés és rendszerváltás. A washingtoni magyar rezidentúra kalandos évei (1988–1989). In Andreides Gábor – M. Madarász Anita – Soós Viktor Attila (szerk.): *Diplomácia, hírszerzés, állambiztonság.* Budapest, Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2018.
- Hassan, Nihad A. – Hijazi, Rami: *Open Source Intelligence Methods and Tools.* New York, Apress, 2018.
- Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszere, a katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai.* PhD-értekezés. Pécs, PTE ÁJK, 2010.
- Havas Henrik – Végvári József: *A cég árulója.* Budapest, Szféra, 1990.
- Hegedűs B. András (szerk.): *Az egykori állambiztonsági szervek és azok iratai Németországban és Magyarországon.* Budapest, 1956-os Intézet, 1998.
- Herke Csongor: *Büntető eljárásjog: Az új büntetőeljárás törvény főbb rendelkezései.* Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2019.
- Hetés Tibor – Morva Tamásné (szerk.): *Csak szolgálati használatra! Iratok a Horthy-hadsereg történetéhez 1919–1938.* Budapest, Zrínyi, 1963.
- Horváth Árpád – Remete Richárd: *Rendőrkémek.* Debrecen, Creditor Rt., 1996.
- Horváth József: *A III/III főnöke voltam.* Budapest, Püski, 1998.
- Horváth József: *A kísértet fogásában.* Budapest, Zingen. 1991.
- Horváth József: *A lehallgatástól a kiballgatásig.* Budapest, Budapest Holding, 1991.
- Horváth József: *A tábornok vallomása. Meztelenül a Duna-gate ügyben.* Budapest, Pallas, 1990.

- Hruscsov, Nyikita Szergejevics: Módosítások az SZK(b)P szervezeti szabályzatában. A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja XIX. Kongresszusának beszámolója. *Társadalmi Szemle*, 7. (1952), 10. 1072–1089.
- Isaák Gyula: Az államtitok büntetőjogi védelméhez. *Magyar Jogi Szemle*, 12. (1931), 2. 53–172.
- Izsa Jenő: *Nemzetbiztonsági alapismeretek. A titkosszolgálatok működése*. Budapest, ZMNE, 2009.
- Jagadics Péter – Rajos Sándor – Simon László – Szabó Károly: *A magyar katonai elhárítás története 1918–2018*. Budapest, KNBSZ–Metropolis, 2018.
- Jellinek, W.: Der Umfang der Verschwiegenheitspflicht des Arztes und des Anwalts. *Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform*, 3. (1906). 656–693.
- Jensen, Carl J. – McElreath, David H. – Graves, Melissa: *Bevezetés a hírszerzésbe*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017.
- Jinping, Xi *Kína kormányzásáról*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017.
- Jobbágy Szabolcs – Sándor Miklós: A minősített adatok védelmének jogi szabályozása. *Hírvillám*, 1. (2010), 1. 189–199.
- Johnson, Loch K. (ed.): *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford, Oxford University Press, 2010.
- Juhász Zsolt – Virányi Gergely – Hegedűs Tamás – Visztra Tímea: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat hatósági feladatai. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 8. (2020), 1. 126–147.
- Kádár Miklós – Kálmán György: *A büntetőjog általános tanai*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1966.
- Karacsi pert indít az ORFK ellen. *Origo.hu*, 1999. 10. 19. Online: www.origo.hu/itthon/19991019karacsi.html
- Karsai Krisztina (szerk.): *Kommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Budapest, Complex, 2013.
- Karsai László (szerk.): *Biztonság és titokvédelem a NATO szabályai szerint*. Budapest, Honvéd, 1999.
- Kassai Károly: *A Magyar Honvédség információvédelmének – mint a biztonság részének – feladatrendszere*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, ZMNE, 2007.
- Kassai Károly: *Az információvédelem rendszerszintű feladatai*. Online: <http://193.224.76.2/downloads/konyvtar/digitgy/20014/tartalom.html>
- Kassai Károly: Elektronikus információbiztonsági alapismeretek a honvédelmi szervezetek által kezelt minősített adatok biztonsága érdekében. *Hadmérnök*, 10. (2015), 1. 210–223.
- Kende Péter: *Titkos magyar szolgálatok*. Budapest, Hibiszkusz, 2004.

- Kerr, Orin S.: An Equilibrium-Adjustment Theory of the Fourth Amendment. *Harvard Law Review*, 125. (2011), 2. 476–543.
- Király Tibor: A büntetőhatalom korlátai. *Magyar Tudomány*, 33. (1988), 10. 745–759.
- Király V. István: *Határ – Hallgatás – Titok. A zártság útjai a filozófiában és a létben*. Kolozsvár, Komp-Press, 1996.
- Kis-Benedek József: A felderítés területei. In Dobák Imre (szerk.): *A nemzetbiztonság általános elmélete*. Budapest, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, 2014.
- Kish, John: *International Law and Espionage*. The Hague – Boston – London, Springer, 1995.
- Kitrosser, Heidi: Classified Information Leaks and Free Speech. *University of Illinois Law Review*, (2008), 3. 881–932.
- Kobolka István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Budapest, NKE, 2013.
- Kollár János: A diplomáciai információs tevékenység megújulása. *Külügyi Szemle*, 9. (2010), 1. 123–138.
- Koltay András: A social media platformok jogi státusa a szólásszabadság nézőpontjából. In *Medias Res*, 8. (2019), 1. 1–56.
- Kónyáné Kutrucz Katalin: Amiről az iratok vallanak. In Jungi Eszter (szerk.): *Büntetőjogi Tanulmányok XI*. Veszprém, MTA Veszprémi Területi Bizottsága, 2010.
- Korinek László: *Kriminológia I*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2010.
- Korinek László: *Rejtett bűnözés*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1988.
- Kóródi Mária: „Ki követhet el államtitoksértést?” *Országgyűlési Napló*, 1999/98. 5173–5176. Online: bit.ly/2Kk21bG
- Kovács Zoltán (szerk.): *A katonai büntetőjog kézikönyve*. Budapest, Zrínyi, 1958.
- Kovács Zoltán András: *A Szálasi-kormány belügyminisztériuma*. Máriabesenyő–Gödöllő, Attraktor, 2009.
- Kóhalmi László: *A büntetőjog alapproblémái*. Pécs, PTE ÁJK, 2012.
- Kóhalmi László: A társadalomra veszélyesség fogalma a büntető anyagi kódexekben. *Büntetőjogi Szemle*, 1. (2012), 2. 15–23.
- Köszeg Ferenc: Ügynöktörvény, rövid tanfolyam. In Hegedűs B. András (szerk.): *Az egykori állambiztonsági szervek és azok iratai Németországban és Magyarországon*. Budapest, 1956-os Intézet, 1998.
- Közönséges törvény a vétkekről, és azoknak büntetéséről*. Buda, Királyi Akadémia, 1788.
- Kuris Zoltán: A komplex információvédelem új irányai a nemzeti minősített adatok védelmével összefüggésben. *Hadmérnök*, 5. (2010), 4. 182–200.

- Kuris Zoltán – Faggyas Zoltán: Minősített adatokat kezelő informatikai rendszerek kockázateértékelése és kockázatmenedzsmentje. *Hadmérnök*, 6. (2011), 3. 117–130.
- Kuris Zoltán – Pándi Erik: Komplex információbiztonság megvalósítási lehetőségeinek megközelítése. *Hadmérnök*, 4. (2009), 2. 311–318.
- Lajtár István: A kiberbűnözésről. *Ügyészek Lapja*, 26. (2019), 1. 47–52.
- Lantos Mihály: *A bűnügyi hírszerzés története*. Budapest, NKE, 2012.
- Leigh, David – Harding, Luke: *WikiLeaks-akták*. Budapest, Geopen, 2011.
- Lévay Gábor: *OSINT (Open Source Intelligence) – Nyílt információs hírszerzés*. Budapest, ZMNE, 2006.
- Ligeti Miklós: A közérdekű adatok megismerhetőségének buktatói. *Infokommunikáció és Jog*, 12. (2015), 1. 25–29.
- Lowenthal, Mark M.: *Hírszerzés. A titoktól a politikai döntésekig*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2017.
- Luhmann, Niklas: *Látom azt, amit te nem látsz*. Budapest, Osiris, 1999.
- MacKay, Bruce M.: The Use of Classified Information in Terrorism Trials. *Southern Illinois University Law Journal*, 42. (2017), 1. 63–84.
- Madai Sándor: Az egészségügyi titok és annak egyes büntetőjogi vonatkozásai. In Gál Andor – Karsai Krisztina (szerk.): *Ad valorem: Ünnepi tanulmányok Vida Mihály 80. születésnapjára*. Szeged, Iurisperitus, 2016. 247–257.
- Majtényi László: A titkolózó jogállam. In Székely Iván – Szabó Máté Dániel (szerk.): *Szabad adatok, védett adatok 2*. Budapest, Információs Társadalomért Alapítvány, 2008. 17–54.
- Marking Classified National Security Information as Required by Executive Order 13526*. Washington, D. C., ISOO, 2018.
- Markó György: Csendőrtisztek a Magyar Királyi Honvéd Vezérkar főnökének bírósága előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek – Acta Historiae Preasidii Ordinis*, 21. (2011), 24.
- Mayer-Schönberger, Viktor – Cukier, Kenneth: *Big Data*. Budapest, HVG Könyvek, 2014.
- Mészáros Bence: *Fedett nyomozó alkalmazása a bűnüldözésben*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2019.
- Miskolczi Barna – Szathmáry Zoltán: *Büntetőjogi kérdések az információk korában*. Budapest, HVG–ORAC, 2018.
- Mitrohin, Vaszilij: *KGB lexikon. A szovjet titkosszolgálat kézikönyve*. Pécs, Alexandra, 2000.
- Mokrosinska, Dorota: Why Snowden and not Greenwald? On the Accountability of the Press for Unauthorized Disclosures of Classified Information. *Law*

- and Philosophy*, 39. (2020), 2. 203–238. Online: <https://doi.org/10.1007/s10982-019-09367-1>
- Molnár Erzsébet: Az üzleti titok és a know-how fogalmának értelmezése a büntető-jogi védelem szempontjából. In Görög Márta – Mezei Péter (szerk.): *A szellemi tulajdonvédelem és a szabadkereskedelem aktuális kérdései*. Szeged, Iurisperitus, 2018. 130–141.
- Molnár Gábor: *Gazdasági bűncselekmények*. Budapest, HVG–ORAC, 2009.
- Mráz István: A katonai titokvédelem kérdéseiről. *Honvédségi Szemle*, 53. (1999), 2. 12–20.
- Nagy Klára: Az Állam jogos titkai? In Smuk Péter (szerk.): *Az állam és jog alapvető értékei I*. Győr, SZE Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, 2010. 147–158.
- Nagy Zoltán András: A kiberháború új dimenzió – A veszélyeztetett állambiztonság. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): *Tanulmányok „A biztonság rendszertudományi dimenziói – változások és hatások” című tudományos konferenciáról*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 2012. 221–235.
- Nikolov, Elit: *A titok*. Budapest, Kommunikációs Kutatóközpont, 1973.
- Nyeste Péter – Szendrei Ferenc: *A bűnügyi hírszerzés kézikönyve*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2019.
- Oláh László – Györffy Ágnes: Megosztani a megoszthatatlant – avagy megmaradni, épnék maradni a titok szolgálatában. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 1. (2013), 1. 106–120.
- Pajcsics József: A titoksértés. *Rendészeti Szemle*, 29. (1991), 6. 20–25.
- Pálfy József: *Füle a falnak*. Budapest, Kozmosz Könyvek, 1986.
- Pallitto, R. M.: State Secrets and Executive Power. *Political Science Quarterly*, 120. (2005), 1. 85–112.
- Pauler Tivadar: *Büntetőjogtan II*. Pest, Pfeifer Ferinánd, 1870.
- Perkins, Larry W.: Accountability for Access to Classified Information: The United States Cannot Afford to Ignore Breaches of Confidence. *Lincoln Memorial University Law Review*, 5. (2017), 1. 109–165.
- Péterfalvi Attila (szerk.): *Adatvédelem és információszabadság a mindennapokban*. Budapest, HVG–ORAC, 2012.
- Petrikné Vámos Ida: *Iratok a történeti hivatalban*. Budapest, Trezor, 1989.
- Pintér Diána: *Minősített adatot elektronikusán kezelő rendszerek biztonsági aspektusai*. Budapest, NBF, é. n. Online: bit.ly/3nJJfrQ
- Polt Péter: A legfőbb ügyész jogállása és annak garanciái. *Ügyészek Lapja*, 18. (2011), 4. 51–58.

- Probst, Karlheinz: *Wirtschaftsverrat und Wirtschaftsspionage*. Inauguraldissertation. Graz, 1972.
- Radbruch, Gustav: Törvényes jogtalanság és törvényfeletti jog. In Varga Csaba (szerk.): *Modern polgári jogelméleti tanulmányok*. Budapest, MTA Állami Jogtudományi Intézet, 1977.
- Ranschburg Jenő: *Jellem és jellemtelenség*. Budapest, Saxum, 2002.
- Ransom, Henry Howe: *Central Intelligence and National Security*. Cambridge, Harvard University Press, 1959.
- Resperger István: *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2018.
- Resperger István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2018.
- Resperger István – Kaiser Ferenc – Háber Péter: Ugyanaz másképpen – az orosz geopolitika változásai a hidegháború végétől napjainkig. *Felderítő Szemle*, 14. (2015), 1. 21–36.
- Révai Nagy Lexikona. 18. kötet. Budapest, Révai Testvérek, 1925.
- Révész Balázs: *Adatkezelés, adatbiztonság, adatvédelem*. Budapest, NKE, 2012.
- Révész Balázs – Somogyvári Katalin: Az információs szabadság jelentése, tartalma. In Péterfalvi Attila (szerk.): *Adatvédelem és információs szabadság a mindennapokban*. Budapest, HVG–ORAC, 2012.
- Révész Béla: *A titok mint politika. A titkosszolgálatok politológiai kutatásának lehetőségei*. Szeged, SZTE ÁJK Politológiai Tanszék, 2007.
- Révész Béla: *Az állambiztonsági szervek politológiai kutatásainak kérdéséhez*. Szeged, SZTE, 2004.
- Rolington, Alfred: *Hírszerzés a 21. században. A mozaikmódszer*. Budapest, Antall József Tudásközpont, 2015.
- Rónai Horváth Jenő: *Gróf Zrínyi Miklós hadtudományi munkái*. Budapest, MTA, 1891.
- Roosz Lajos: A titok jogvédelme. *Ügyvédek Lapja*, 24. (1907), 38. 1–2.
- Rosengren, Karl Erik: *Kommunikáció*. Budapest, Typotex, 2008.
- Rossmiller, Alex: Adjudicating Classified Information. *St. John's Law Review*, 85. (2011), 4. 1275–1342.
- Samuelson, Paul A. – Nordhaus, William D.: *Közgazdaságtan*. Budapest, KJK-Kerszöv, 2000.
- Sántha Ferenc: Az üzleti titok büntetőjogi védelme a nemzetközi jogfejlődés tükrében. *Miskolci Jogi Szemle*, 14. (2019), 1. 42–64.
- Sasvári Rudolf: *Üzleti hírszerzés*. Budapest, Agave Könyvek, 2006.
- Schultheisz Emil: *A látszólagos halmazat*. Szeged, SZTE, 1956.

- Selected Works of Liu Shaoqi (Volume II)*. Beijing, People's Publishing House, 1985.
- Shpiro, Shlomo: Speak No Evil. Intelligence Ethics in Israel. In Goldman, Jan (ed.): *Ethics of Spying*. Lanham–Toronto–Plymouth, The Scarecrow Press, 2010.
- Silver, Derigan A.: National Security and the Press: The Governments Ability to Prosecute Journalists for the Possession or Publication of National Security Information. *Communication Law and Policy*, 13. (2008), 4. 447–483.
- Simon László: A titok speciális értelmezése az elmúlt 25 év kihívásainak, kockázatainak és fenyegetéseinek tükrében. *Felderítő Szemle*, 15. (2016), 1. 67–87.
- Sobczyński, Tomasz – Listewnik, Karol: The Principles of Classified Information Security Management System Organisation within the Realisation of European Defence Agency Research Projects. *Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej Scientific – Journal of Polish Naval Academy*, 56. (2015), 3. 63–74. Online: [10.5604/0860889X.1178572](https://doi.org/10.5604/0860889X.1178572)
- State Secrets: China's Legal Labyrinth*. Online: www.hrichina.org/sites/default/files/PDFs/State-Secrets-Report/HRIC_StateSecrets-Report.pdf
- Szabó Károly: Az OSINT – Gondolatok a tevékenységről és az alkalmazás közegeiről. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7. (2019), 2. 68–82.
- Székely László: Kritikai észrevételek az új Polgári Törvénykönyv Konceptiója Első Könyv IV. (A személyiségi jogok) fejezetéhez. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 5. (2003), 3. 29–35.
- Szovjet büntetőjog. Különös rész*. Budapest, Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó, 1954.
- Szőke Gergely László: Gondolatok a hazai titokvédelmi szabályozás rendszeréről *Jura*, 24. (2018), 2. 241–257.
- Tabajdi Gábor: *A III/III. krónikája*. Budapest, Jaffa, 2013.
- Takó Dalma: *A katonai büntetőjog speciális intézményei a XX. század első felében. A Tanácsköztársaság katonai büntetőjoga és a Honvéd Vezérkar Főnökének Bírósága*. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2019.
- Tamásné Szabó Zsuzsanna: Titkos kormányhatározattal építik le a közszolgálat. *24.hu*, 2019. 04. 12. Online: <https://24.hu/fn/gazdasag/2019/04/12/titikos-kormanyhatarozattal-epitik-le-a-kozszolgalat/>
- Tanegédlet a katonai büntetőtörvények oktatásához*. Budapest, Belügyminisztérium, 1949.
- Tapa Barnabás – Hegedűs Tamás: *Titkos ügykezelői ismeretek*. Budapest, NKE, 2014.
- TEMPEST-mérés*. Budapest, NBF, é. n. Online: www.nbf.hu/hasznos-informaciok/tempest-meres/
- Tokaji Zsolt – P. Szabó Sándor (szerk.): *A kínai hadtudomány klasszikusai*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2018.

- Tóth Mihály: *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. Budapest, KJK-Kerszöv, 2002.
- Tóth Mihály: Titkokkal átszőtt büntetőjog. *Iustum Aequum Salutare*, 1. (2005), 1. 57–72.
- Ügykezelői alapvizsga. Budapest, NKE, 2020.
- Varga László: *Világ besúgóí, egyesüljétek! Az állambiztonság átmentése*. Budapest, PolgART, 2006.
- Velez Gyula: Az állami és katonai titok védelmében. *Honvédségi Szemle*, (1961), 10.
- Vigh József – Földvári József: *Kriminológiai alapismeretek*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1979.
- Vogt, Marten – Wahlen, Dierk: *Geheimchutzrecht Voraussetzungen und Folgen der Einstufung von Informationen als Verschlusssachen*. Deutscher Bundestag WD 3 – 3010 – 036/15., 2015.
- Walsh, Antony – Jorgensen, Cody: *Criminology*. Los Angeles, Sage, 2018.
- Weaver, W. G. – Pallitto, R. M.: State Secrets and Executive Power. *Political Science Quarterly*, 120. (2005), 1. 85–112.
- Young, Mark D.: National Insecurity: The Impacts of Illegal Disclosures of Classified Information. *A Journal of Law and Policy for the Information Society*, 10. (2014), 2. 367–406.
- Xanders, Edward L.: A Handyman's Guide to Fixing National Security Leaks: An Analytical Framework for Evaluating Proposals to Curb Unauthorized Publication of Classified Information. *Journal of Law & Politics*, 5. (1989), 4. 759–826.
- Zlinszky János: *Római büntetőjog*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995.

Jogszabályok és belső szabályzatok

Magyarország Alaptörvénye

Csemegi-kódex

1855-ös Katonai Büntető Törvénykönyv

1930. évi III. törvénycikk a katonai büntető törvénykönyv életbeléptetéséről

1934. évi XVIII. törvénycikk a hűtlenség szigorúbb büntetéséről

1940. évi XVIII. törvénycikk a magyar állam biztonságát és nemzetközi érdekét veszélyeztető egyes cselekmények büntetéséről

1948. évi LXII. törvénycikk a katonai büntető törvénykönyvről

1950. évi II. törvény a büntető törvénykönyv általános részéről

1961. évi V. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1993. évi XCVI. törvény az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakról

1995. évi LXV. törvény az államtitokról és a szolgálati titokról

1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról

1996. évi CXXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról

2000. évi IV. törvény az információ biztonságáról szóló, Brüsszelben, 1997. március 6-án kelt NATO Megállapodás megerősítéséről és kihirdetéséről

2001. évi CXX. törvény a tőkepiacról

2003. évi LX. törvény a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről

2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről

2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információ-szabadságról

2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

2018. évi CXXII. törvény egyes büntetőjogi tárgyú és más kapcsolódó törvények módosításáról

1951. évi 21. törvényerejű rendelet az államtitok és a hivatali titok védelméről

1987. évi 5. törvényerejű rendelet az államtitokról és a szolgálati titokról

31/1963. (XI. 17.) Korm. rendelet az államtitoknak minősülő adatokról

14/1971. (IV. 15.) Korm. rendelet volt az államtitok és a szolgálati titok védelméről

90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti Biztonsági Felügyelet működésének, valamint a minősített adat kezelésének rendjéről

92/2010. (III. 31.) Korm. rendelet az iparbiztonsági ellenőrzés és a telephely biztonsági tanúsítvány kiadásának részletes szabályairól

161/2010. (V. 6.) Korm. rendelet a minősített adat elektronikus biztonságának, valamint a rejtjeltevékenység engedélyezésének és hatósági felügyeletének részletes szabályairól

1930. évi 13041. enl. H.M. 13. számú rendelet az 1930. évi III. törvénycikk végrehajtásáról

7.650/1941. számú ME rendelet a Honvéd Vezérkar Főnökének Különbírósága felállításáról

81/1945. (II. 5.) ME rendelet az 1945. évi VII. törvény

9/1955. (II. 15.) MT rendelet az államtitoknak tekintendő adatok megállapításáról

3/1971. (IX. 23.) BM rendelet az államtitok és a szolgálati titok védelmének eljárási szabályzata

17/1987. (VI. 9.) MT rendelet az államtitokról és a szolgálati titokról szóló 1987. évi 5. törvényerejű rendelet végrehajtásáról

3130/1971. Korm. határozat az államtitok és a szolgálati titok védelméről

A BM állambiztonsági szerveinek 45-69/1974. számú ügykezelési (iratkezelési) szabályzata

005/1972. (V. 5.) BM parancs

08/1973. (V. 8.) BM parancs

BM Titkárság 10-369/1973. Körlevél a titokvédelemmel kapcsolatos tudnivalókról

A Belügyminisztérium Titkársága vezetőjének 1/1976. számú elvi állásfoglalása az államtitok és a szolgálati titok védelméről szóló szabályzat alkalmazásáról az adatok gépi feldolgozása során

2/2008. (VIII. 14.) PSZÁF ajánlás

2/2007. (I. 24.) AB határozat

7/2018. (VII. 5.) AB határozat

15/1991. (IV. 13.) AB határozat

29/2014. (IX. 30.) AB határozata

34/1994. (VI. 24.) AB határozat

BH2007. 397.

BH2016. 138.

ÍH2019. 46.

Az Európai Parlament és a Tanács 596/2014/EU rendelete (2014. április 16.) a piaci visszaélésekről (piaci visszaélésekről szóló rendelet), valamint a 2003/6/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2003/124/EK, a 2003/125/EK és a 2004/72/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről

Az Európai Parlament és a Tanács 2016/679. rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről

The Johannesburg Principles on National Security, Freedom of Expression and Access to Information, Freedom of Expression and Access to Information, U.N. Doc. E/CN.4/1996/39 (1996)

1792. évi büntető törvényjavaslat

1843. évi büntető törvényjavaslat

Stgb. (Strafgesetzbuch – a német büntető törvénykönyv)

1993. évi 5485-1. számú törvény az államtitokról (Oroszországi Föderáció)

European Comission: H2020 Programme Guidance Guidelines for the Classification of Information in Research Projects. (Version 2.2, 07 January 2020.)

Reducing Over-Classification Act

A magyar állam titkainak büntetőjogi védelméről hazánkban a mai napig nem született önálló monográfia. Az „állam titkai” fogalom sem a büntetőjogban, sem más jogágakban nem létezik: használatos volt a múlt század első feléig a katonai és a diplomáciai titok, majd 2010-ig az államtitok és a szolgálati titok kategóriája.

A 2009. évi CLV. törvény hatályba lépése után egységesen a minősített adat fogalmát találjuk meg a hatályos magyar büntetőjogban is. Ez a könyv viszont nem kizárólag a minősített adatokat tekinti a magyar állam titkainak, hanem tágabb értelemben e körbe sorolja a kémkedés egyik minősített esetét, de az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértést, a gazdasági titok és az üzleti titok megsértését is.

Gál István László professzor a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Katonai Nemzetbiztonsági Tanszékének egyetemi tanára, valamint a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszékének a vezetője, emellett ügyvédként dolgozik.